

ITINERARIVM
ALEXANDRI.

ITEM

IVLII VALERII

DE REBVS GESTIS

EIVSDEM ALEXANDRI

LIBRI TRES.

ITINERARIVM
ALEXANDRI
AD CONSTANTIVM AVGVSTVM
CONSTANTINI ·M· FILIVM.

EDENTE NVNC PRIMVM CVM NOTIS

ANGELO MAIO

AMBROSIANI COLLEGII DOCTORE.

Ad exemplar Mediolanense, Regiis typis, MDCCCXVII.

FRANCOFURTI AD MOENUM

IN LIBRARIA HERMANNIANA.

1 8 1 8.

IACOBO COMITI MELLERIO

IN DITIONE MEDIOLANENSI

REGNI LONGOBARDICI-VENETI

PRAESIDIS VICES GERENTI

R. CÆSARIÆ MAIESTATI

A CONSILIIS INTIMIS

ET LEOPOLDÆI ORDINIS

COMMENDATORI

QVANDOQVIDEM tu publico provinciarum, Vir excellentissime, suffragio lectus novum iter ad CAESAREM suscepisti, huic perhonorifico muneri nulla re aptius me plausurum putavi, quam Itinerario praestantissimi ducis tibi ad legendum proposito. Quippe olim persicum iter et expeditionem auspicanti Constantio Constantini ·M· filio Itinerarium Alexandri vetus Auctor composuit: quod perutile scriptum et de gloria Macedonis praeclare meritum quum in ambrosianis hactenus pluteis Mediolani latuerit, hoc ego tem-

pus praetermittere nolui quin tibi homini litterarum amantissimo eruditum itineris comitem et tempestivum adiungerem. Eius autem libri lectio ut magis varia foret et paulo diuturnior, Iulium quoque Valerium coniunxi, rerum Alexandri non indisertum scriptorem, sed quem item in apricum nondum aetas protulerat. Vale, Vir summe, et patriam tuam Deo reduce ociter revisas. Vale iterum.

EDITORIS PRAEFATIO

I. Vt e codice bibliothecae ambrosianae nondum vulgatum hunc librum proferendum susciperem, primum argumenti nobilitate, deinde copia bonae eruditionis, tum linguae latinae merito, postremo operis scripti non mediocri vetustate impulsus sum. Argumentum quidem praeclarius nullum fere esse potest, quam quod in MAGNI ALEXANDRI celebrandis gestis occupatur. Ac mihi profecto avebat animus in hac bellica nostra aetate stupendi Iuvenis refricare memoriam, a cuius olim infinita virtute orbis paene universus superatus est. Quod nomen umquam clarius fuit? cuius res gestae pares? Hunc adhuc adolescentem (non secus ac paulo ante confirmatâ famâ Philippum [1]) summis rebus ac persico bello Graecia cuncta praefecit. Qua auctoritate suscepta, non ille quidem imperator visus est, sed flamma quaedam et belli fulmen et turbo, quem nulla umquam adversitas retardavit. Thracas primum, Triballos, Moesos, Illyrios, Dalmatas, Gothos, quod bellum erat mixtum ex barbaris civitatibus atque ex bellicosissimis nationibus, iustis omnes proeliis superavit. Mox Thebas orientem Iuvenis gloriam ausas infringere tanta internecione delevit, ut cunctae Graeciae, nisi paruisset, quasi signum ad desperandum de salute sustulerit. Hinc Alexander volitans gloriae cupiditate belli impetum in Asiam transtulit, et Persa-

Novi libri dignitas.

Rerum Alexandri summarium.

(1) Iustinus IX. 5.

mis urbibus persarumque regum diversoriis, direptis, Hyrcanos quoque et Parthos et Bactros et Arios et Mardos et Sogdianos et Scythas, genera hominum horribilia ac pertimescenda, Alexander perdomuit. Deinde a rigidiore septentrione armis in meridiem conversis, gentes indicas adgressus est, quas nemo europaeus, praeter Bacchum et Herculem, neque lacessendas bello neque tentandas putaverat, brevique regionem latissimam rebus gestis suis complexus est: et Porum regem, qui magnitudine non solum animi verum etiam corporis mole ceteris mortalibus antecellere videbatur, uno proelio profligavit et cepit: atque omnino ubique, quotiescumque ad manus ventum est, superior discessit. Iam illud quis satis miretur, quod ob cupiditatem gloriae immensam infinitamque ipsam oceani vastitatem classe tentavit, missisque navarchis incognitum antea cursum peragi iussit. Tandem ex ultima India Babylonem redux, comitia universi orbis ibidem celebravit, cunctarumque gentium legationibus adoratus est. Quamquam hîc demum omnia ex laetitia et triumpho ad miseriam et funus reciderunt. Nam illa immortalitate digna maiestas, illa vis mentis corporisque, illa ineffabilis virtus morte subita obiit. Quod nisi humana consilia divinâ saepe necessitate superarentur, domandis etiam occidentis regionibus nec voluntas Alexandro nec vires deerant. Quin adeo iam Carthagini infensum fama ferebat (1), atque, ut eleganter scripsit Plutarchus (2), ceu stella quaedam Alexander ab oriente in occasum transiliebat, armorumque suorum fulgorem in Italiam ipsam Romamque iaciebat. Atque equidem, ut ego arbitror, Romanis suis frustra Livius adulatus est (3), cum eos ab Alexandro contendit victum iri non videri. Qui enim iam aetate et viribus confirmatiores Pyrrhi epirotae tenuibus copiis aegre admodum restiterunt, quo pacto victorem orbis universi sustinere potuissent? Pyrrhus primo conflictu tantam stragem edidit Romanorum, ut mox usque ad Urbem populabun-

(1) Curtius x. 1.
(2) *De fortun. Romanor.* sub finem.
(3) Lib. ix. 16-19.

dus processerit[1]. Quis ergo Alexandrum, cui non Epirus, sed Graecia omnis, immo oriens universus atque Aegyptus militabant, Capitolio avertisset? Nam cum omnis belli felicitas est natura insolens et superba, quis Alexandrum tot victoriarum ferocitate inflammatum inhibere potuisset? Praesertim quum etsi ille abundaret audacia, non tamen consilio interim nec prudentia deficeretur, in eoque fuerit eximia scientia belli, clarissima auctoritas, divinitus adiuncta fortuna. Porro et romani imperatores, longe (ut ii mihi quidem videntur) ab Alexandri celebritate disiuncti sunt, quorum si vel omnium virtutes gloriasque colligas, iidem tamen Alexandri famam exaequare vix queant. Ipse Caesar, quem unum Alexandro possis opponere, quique eius exemplis plurimum succensus est[2], quanto intervallo ab eo differt! Quippe romanum imperium Caesar non tam auxit quam arte et civili bello in sui ditionem redegit; Alexander e Macedoniae angulo emergens orbis prope universi, paucis etsi maximis proeliis, regnatorem se fecit: tantumque imperium constituit, ut ex eius deinceps segmentis plurima et latissima regna propagata sint. Neque Alexander re bellica solum, sed vario virtutis genere floruit. Quanta continentia is fuit! quanta fide! quanta in Deum religione! Matrem pietate summa dilexit, donisque maximis honoravit, eiusque nomen cunctis epistolis praeponere solitus fuit: eidem denique apotheosin et statuas et templa gratissimo animo destinaverat. Amicos et divitiis vivens obruit, et pulcherrimorum regnorum fecit moriens heredes. Quod si interdum permisit iracundiae dominatum mentis suae, fuit tamen plerumque mira mollitia animi ac lenitate. Tantus porro imperator quanta etiam doctrina abundavit! Is videlicet e sinu Aristotelis tamquam e gremio Minervae prodierat: tum et parentem sapientiae omnis Homerum lectione quotidiana familiarem habebat. His tantisque praeditus dotibus Alexander tum divinum gerere spiritum in homi-

(1) Livii Epitome libri XIII.
(2) Suetonius in *Caesare* cap. VII.

nis figura visus est, tum ad memoriam fortitudinis ac felicitatis adeo insignis evasit, ut eius fama atque nomine aures omnium hominum omni aetate circumsonare necesse sit: neque fieri umquam possit, ut de Alexandro rebusque eius gestis perhonorificus sermo conticescat.

Scriptores veteres rerum Alexandri pauci supersunt.

II. Ergo quum nihil esset feracius laudibus Alexandri maxima copia ingeniorum ad has celebrandas incubuit. Sed enim in tanta ubertate scribentium, ex veteribus quidem, praeter Plutarchum, Arrianum et Curtium, nemo iam superest qui facta Alexandri peculiari separatoque scripto illustraverit: qui vero cum cetera historia vitam quoque Alexandri paulo accuratius contexuerint, duo tantummodo ex tanta turba comparent, in graecis Diodorus siculus, in latinis Iustinus. Sed enim mihi hac de re saepius et diu cogitanti, vix credibile videbatur, quum innumeri olim historici res Alexandri memoriae commendavissent, tam exiguum eorum numerum aetatem tulisse, neque in amplioribus codicum apothecis latere aliquem veteris notae scriptorem, in quo Macedonis vitam cum eruditionis fructu lectitare liceret. Ecce autem in hac vestigatione curiosius occupatum, praeclarus repente ambrosianus codex (1) me prae ceteris perculit mentemque meam gravius defixit. Is quippe liber vetustioribus litteris omnino circa saeculum Christi nonum in membranis exaratus res Alexandri gestas latina lingua tradebat. Rursus, re diligentius considerata, deprehendi eiusdem argumenti in eodem codice lucubrationes esse duas, priorem quidem a Iulio Valerio quodam elaboratam, quam in alium dicendi locum reiicio (2), posteriorem anonymo Auctore, atque ALEXANDRI ITINERARIVM inscriptam. Huius autem sub primis verbis ut Constantii imperatoris, cui videlicet istud opus componitur, nomen oculis usurpavi, tunc denique re inexpectata gavisus totum me ad scriptum penitus cognoscendum studio animoque transtuli, coepique operis antiquitate

Codex nobilis ambrosianus.

Operis contenti vetustas.

---

(1) Part. sup. P. 49.
(2) Vide praefationem ad Iulium Valerium.

mirifice delectari. Scriptorem enim Ammiani Marcellini Symmachique oratoris aequalem, immo his etiam paulo seniorem, cur negligendum existimarem? Cur non statim in publicum usum et lucem protrahendum curarem? Praesertim quum et summa rerum veritas toto scripto elucesceret, et propter stili novitatem, linguae quoque latinae copias auctum iri viderem.

De Itinerario Alexandri.

III. Quo tempore imperator Constantius Constantini magni filius bellum adversus Persas summis opibus administrabat, quidam ex iis fortunatis, qui remoti a studiis ambitionis atque a militiae muneribus vacui, otium et tranquillitatem vitae sequuntur (1), rem dextri ominis atque utilis magisterii se facturum putavit componendo duplici Itinerario duorum principum eodem opere gloriosorum Alexandri magni videlicet et Traiani. Sic enim Constantio Caesari praeclarissima exempla obiiciebat, eumdemque iis vestigiis sistebat, quae si persequi posset, bellicae laudis fastigium sine controversia teneret; ipse autem Auctor domestico hoc labore publicorum vacationem officiorum compensabat (2). Iam Traiani Itinerarium, egregium ut credo opus et exoptabile, neque in ambrosianis codicibus superest, atque arsisse communi videtur incendio; Alexandri vero quod mihi se obtulit, non mediocriter gaudeo. Nam primum in genere historico magnopere mihi placet ipsa ratio et titulus Itinerarii. Equidem, si paulo attentius consideres, haec est primigenia historiae natura, ut res nimirum gesta nude ordinateque narretur. Revera si orationes et epistolas et consiliorum explicationes locorumque descriptiones latiores tollas, quid aliud superest de Curtio aut de Arriano aut de Xenophonte vel Livio, nisi quaedam vel actorum ipsorum vel agentium hominum Itineraria? Sane Thucydidem quo loco res gestas in Graecia a Xerxe fugato usque ad bellum peloponnesiacum summatim persequitur (3), cui propius compares, quam Itinerario cuidam Atheniensium rerum? Porro eiusmodi brevitatem quis re-

(1) Itinerar. cap. I.
(2) Cap. VI.
(3) Lib. I. 89. ad libri finem.

prehendat, quum in omni scripto magis offendat nimium quam parum? Fuit autem singularis quodammodo potiorque causa quamobrem facta Alexandri ad Itinerarii rationem describerentur. Etenim *Macedonum spes*, ut meus inquit Fronto (1) *torrentis modo magna vi ortae, brevi die occiderunt, quorum unius humanae prolis aetate imperium extinctum est.* Incredibilis illa celeritas, qua magnus Alexander terrarum orbem percurrit ac domuit, vix aptiore specie potuit exprimi quam Itinerarii. Praeterea quum tot ille regiones cum victore exercitu adierit, qui breviter eius historiam complecti velit, is haud aliter suo fungetur officio, quam diligenti itinerum notatione. Itaque hoc institutum scribendi de Alexandro, non primitus sub Constantio exortum est, sed iam inde a pervetustis temporibus excogitatum. Diodotus erythraeus, Eumenes cardianus Strattisque olynthius, aequales ut creditur Alexandri, ephemeridas eiusdem, quarum et fragmenta supersunt, concinnaverunt (2). Itinerarium Alexandri scripserunt item Baeton et Diognetus stationum eius mensores, eiusque operis reliquiae laudantur a Plinio (3), atque Strabone (4). Idem scripserat et Archelaus quidam, uti narrat Laertius (5): denique et ille fortasse Amyntas quem laudat Athenaeus (6). Tum Nearchi, quem Alexander ad cursum maritimum misit, ephemeridas paene integras in indica historia Arrianus exhibet (7). Nunc insigni felicitate contingit, ut Alexandri prodeat Itinerarium ab homine satis antiquo diligentique confectum, cum tot illa monumenta et subsidia, quibus Alexandri historia nitebatur, nondum aetas

---

(1) *Princip. histor.* fragm. I.

(2) Plutarchus *vit. Alex.* p. 93. Idem *sympos.* lib. I. ed. paris. an. MDCXXIV. T. II. p. 623. Athenaeus lib. x. p. 434. Aelianus *var. hist.* III. 23. Suidas voc. Στράττις.

(3) Lib. VI. sect. 21. VII. sect. 2.

(4) Lib. XV. p. 723.

(5) Lib. II. 17.

(6) Lib. XI. p. 500.

(7) Cap. XX. et seqq.

consumpserat. Et quidem ipse Scriptor sancte testatur (1), se *non de loquacium numero vilibus usum auctoribus, sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciaret.* Itaque periude fortasse est ac si Diodoti, Eumenis, Strattios, Amyntae, Archelai, Diogneti atque Baetonis sive compendium sive excerptum quoddam legamus nudatum omni ornatu orationis tamquam veste detracta. Et quamquam cum Arriano plerumque consentit Itinerarium, id tamen ipsa rerum potius veritate, quam sequelae studio aut imitationis conficitur. Nam quum et Arrianus apprime sit φιλαλήθης, et noster item Auctor nihil antiquius narrationis fide habeat, necessaria quadam ratione consequitur, ut saepenumero adsentiantur inter se. Alioquin multi sunt loci, qui satis docent, Auctori Itinerarii haud raro Arrianum neque ad exscribendum neque ad imitandum fuisse propositum (2). Ceterum utriusque Auctoris hoc est commune institutum, ut circumcisis omnibus, quae de Alexandri pueritia atque educatione tradita ab aliis fuerant, bellicam tantum eiusdem expeditionem post Philippi necem scriptis exsequantur.

Itinerarii veracitas.

IV. Iamvero quum innumeri historici, quod quisque fere voluisset, in vitam Alexandri olim contulissent, noster quidem Auctor grave munus et arduum,

---

(1) Cap. II.

(2) Nemo Anonymi Itinerarium arbitretur esse Arriani servile quoddam compendium. Arrianus tres filios Pausaniae caesos non narrat, Lacedaemonum in peloponnesiaco conventu aliud responsum refert, nihil de Maeotide ab Alexandro adita narrat, alium copiarum numerum Alexandro eunti in Asiam adiungit, neque Olympiadem Amphipolim usque ducit, neque septem sed sex Asiae satraparum meminit, neque Parmenionem sed Amyntam praemissum ab Alexandro scribit. Atque has varietates sub ipsis historiae primordiis notare libuit: reliquas plurimas persequi otiosum est. Obiter tamen moneo, si cui vacat, ut conferat Itinerarii cap. 44. cum Arriani lib. II. 25. Itin. 53. cum Arr. III. 6. Itin. 66. cum Arr. III. 17. Itin. 70. cum Arr. III. 23. Itin. 83. cum Arr. IV. 3. Soporis item, quo Alexander Itin. 84. ante pugnam gravatus dicitur, nulla ab Arriano mentio fit.

ut puto, sustinuit tot scripta purgandi, tantamque libidinem resecandi. Onesicritus, Clitarchus, Callisthenes, Chares, Megasthenes, Duris, Daimachus, Memnon, Hegesias, Aesopus aliique perveteres Alexandri scriptores, portenta litteris commendaverunt. Itaque et Caesar Iulianus res Alexandri poëtica licentia ab his exornatas existimavit (1). Ipse Aristobulus, quem tamen Arrianus in paucis miratur (2), Alexandri res eidem viventi legens, ab eo propter fabulas non sine stomacho reiectus traditur (3). Quid sequiorum temporum credulitatem seu potius figmenta narrem? Opus nostra aetate praeclarum molitus est in Gallia doctissimus Sanctcrucius qui criticâ copiosàque de scriptoribus Alexandri quaestione instituta multam fabularum atque errorum illuviem detersit, tempora constituit, geographiam restituit, atque illustrissima luce hanc veteris historiae partem aspersit. Nunc autem gratissimum eruditis fore auguramur, quod priscus Auctor Alexandri historiam omni errore purgatissimam adferat. Sane Anonymus (ut cuique prudenti constabit) studium suum ad id potissimum dirigit quod simillimum veri videtur, tantaque specie veritatis scribit, ut prorsus rapiat legentis assensum. Modestia ipsa et candidi professio animi fidem Auctori conciliat (4). Quam arroganter Arrianus sub initio historiae ingenium suum et genus et patriam et honores et litteras iactat (5)! Is quidem ob eam ingenii levitatem omnibus eruditis risui est. Ast Anonymus prooemium suum miro pudore conspergit. Tum quod externi ingenii nitatur viribus, vir sincerus fateri mavult (6), ne videatur tacitus aliena surripere. Neque tamen se alienis adfirmationibus, etsi probabi-

---

(1) *Orat. I. in Constant.* ed Lips. an. MDCXCVI. T. I. p. 10. B.

(2) Praefat. operis.

(3) Lucianus *quomodo scribenda sit historia* cap. XII. quem locum nos adscripsimus ad Iulii Valerii lib. III. cap. XII.

(4) Itinerar. cap. II.

(5) Lib. I. 12.

(6) Itinerar. cap. II.

libus, passim venditat, sed et assensum interdum sustinet, et prudentiam declarat his fere verbis *fertur*, vel *ferunt*, vel *relatum est*, vel ***si quis aurem ad fidem dicentis inclinet:*** tantaque semper cautione utitur quanta si testimonium diceret: scriptor sine arrogantia gravis, sine segnitia verecundus. Et ipse quidem aperte ait, se de re magis quam de verbis laborare (1); interim vero non mediocrem sapientiam simulatione rudis stili tegit. Huius certe simplicitas atque ordinata brevitas imitabilis videatur esse existimanti, sed experienti non item. Quis enim pro dignitate admiretur hominem, qui tantas res paucis explicavit chartis, doctis profecto, ut cum Catullo loquar, et laboriosis? quique in tanta scribentium licentia numquam a veritate se abduci passus est, numquam a fide decessit. Omnino (nisi me inventi mei fallit amor) rerum Alexandri Scriptorem hunc laudare possum paene religiosissimum. Quam nimirum ob laudem praeponendum etiam hoc in libro curavi, licet in codice post opus Iulii Valerii subiungatur. Mihi enim veritas rei cuivis semper praevertenda videtur.

Itinerarii stilus.

V. Nunc etsi difficile est stilum et formam (sive χαρακτῆρα ut Graeci loquuntur) exponere Auctoris nondum publico voto iudicati, tamen ut meo more aliquid timide dicam, is mihi quidem videtur eiusmodi, cuius sive latinitatem sive elocutionem docti homines non contemnant, dignusque scriptor qui in litterarum luce cognoscatur. Linguam quidem huius nemo barbaram dicat, quoniam saeculi quarti auctores adhuc in exemplis latinitatis laudamus: hic autem ante dimidium eius saeculi scribendi laude cluebat (2). Porro etsi latina ingenia pressit in peius imperii inclinatio, ita ut scriptorum gradus et genera ipsis distinguantur aetatibus; Constantinianum tamen aevum nondum omnem florem elocutionis infregerat: illa tantum facilitas aureae dictionis flumenque vocabulorum et quasi spontaneitas evanuerat: poëticis iam paene tropis, audacioribus ver-

(1) Capp. II. et VII.

(2) Consule notas meas ad Itinerar. c. p. IV. et VIII.

bis, adipata quadam compositione, concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis, scriptores utebantur (erat enim fere tempus eiusmodi cum recte loqui putabant esse, insitate loqui:) cuius sermonis quae facies fuerit ex hoc Itinerario vel in primis intelligi potest. Anonymus enim temporibus suis consuetudinique plane servivit. Itaque et moestitiam quamdam sequitur orationis, severeque plerumque agit, ac pugnaciter quodammodo scribit. Ammianus certe Marcellinus vix simulacrum sibi aptius hoc historico inveniat. Symmachi tamen, etsi annis aliquantis iunioris, mollior mihi videtur et fluentior oratio. Neque enim semper, ut quisque aetate postremus, ita linguae infantià princeps fuit. Verum, ut dixi, Ammianus haud fere se comptius exornat. Nonne Anonymus aditum ad opus suum facit illustrem [1]? Nonne Alexandri imaginem satis graphice effingit [2]? Nonne eiusdem natationem tarsensem consecutumque morbum evidentissime narrat [3]? Pugnas vero tres ad Granicum, ad Issum, et in Causamelis sollerter etiam prolixeque conscribit [4]. Quid? Hammonii fani pictura, nonne hilariter eleganterque laborata est [5]? Besi item persecutionem [6], Oxi amnis transmissionem [7], Alexandri luxum atque iracundiam quae interdum et in amicos detonuit [8], alia denique ut puto quaedam vix tibi Ammianus felicius componeret. Sed ut finem iudicandi iam faciam, hic mihi quidem Auctor talis est, ut cum alios lego, qui meliore tempore floruerunt, videatur longe interior: cum autem ipsum lego sine comparatione, non modo feram, verum etiam sensim probem, eoque delecter.

---

(1) Capp. I-XI.
(2) Capp. XIII-XV.
(3) Capp. XXVIII-XXX.
(4) Capp. XX-XXIII. tum XXXII-XXXV. tum LVII-LXIV.
(5) Capp. L-LII.
(6) Capp. LXIX-LXXVIII.
(7) Cap. LXXVII.
(8) Capp. LXXXIX-XCIV.

Itinerarii Auctor hactenus incertus.

VI. Unius adhuc mihi capitis reliquam feci vestigationem, quisnam sit videlicet huius Itinerarii auctor quem hactenus Anonymum nuncupavi. Primum igitur indicia quaedam exponam, quibus si fidas, Iulii Valerii opus existimes: tum eadem refutabo, telamque omnem ita retexam ut plane controversiam in medio relinquam. In codice quidem ambrosiano post tertium Iulii Valerii librum, nullo limite spatiove interposito, immo eàdem mediàque in pagina unoque versu scribuntur haec: EXPLICIT OBITVS ALEXANDRI INCIPIT ITINERARIVM EIVSDEM. Tum ipsum consequitur Itinerarium. Quem locum videsis in specimine codicis quod aere incidendum curavi. Ea facies codicis et ea verba quemvis facile in eam opinionem pertrahant, ut utrumque opus a Iulio Valerio se habere arbitretur. Praeterea Carolus Cangius in glossario mediae et infimae graecitatis voc. ἰβέλλινος loco quodam Callisthenis, ut ipse ait, producto, haec addit: *Aesopus eiusdem Callisthenis interpres, qui et versionem suam Constantio Constantini M. filio dicavit, tamarisci virgam vertit.* Iamvero nisi et Iulius Valerius opus suum Constantio dicavit (quod secus videtur), sequitur ut Cangius codicem viderit ambrosiano similem, in quo Itinerarium Constantio dicatum coniungebatur cum Aesopo seu Iulio Valerio; idemque existimaverit, utrumque opus ad Aesopum (rectius ad Iulium Valerium) esse referendum. Quare de Cangii quidem sententia Itinerarii parens videretur idem qui operis in codice praecedentis, nempe, ut nos scribimus, Iulius Valerius. Denique et Claudius Chiffletius in vita Ammiani Marcellini ait, huic synchronum fuisse Iulium Valerium. Unde id porro cognovit Chiffletius? Non aliunde putem quam ex lecto codice Iulii Valerii cum addito Itinerario (cuiusmodi codicem habet bibliotheca ambrosiana) ex cuius Itinerarii (quod item Iulii Valerii iudicavit) prooemio aetatem Iulii Valerii collegerit. Sed enim hisce sive indiciis sive argumentis ego enimvero levissime moveor. Et quod quidem ad codicem ambrosianum adtinet, quoniam in altero opere ad cuiusque libri caput et calcem nomen Iulii Valerii accurate perscribitur, in Itinerario non item, idcirco vehementi dubitatione deterreor,

quominus utrumque opus unius auctoris esse putem. Iam Cangius tot paene errores quot verba. Nam Callisthenem dicit qui Aesopus est, Aesopum autem qui est Iulius Valerius. Tum fieri potuisse iam monui, ut sive Cangius sive etiam Chiffletius, fallaci codicis specie decepti, alter quidem Itinerarium tribuerit Iulio Valerio, alter ex Itinerario, quod putabat Iulii Valerii, huius aetatem definiverit: ideoque argumenta ex Cangio et Chiffletio a nobis nuper prolata nullam fere auctoritatem prae se ferre videntur. Utrum Iulius Valerius tres libros suos ad Constantium scripserit nec ne, codex quidem ambrosianus, quia caret initio, non docet. Id tamen integriores Iulii Valerii codices aliquando definient. Tum vero, si ad Constantium scriptum esse opus constiterit, Cangius et Chiffletius de Auctore Itinerarii non videntur locuti; si minus illud constiterit, Cangii rursus et Chiffletii auctoritas, ut dixi, incerta est. Adde quod Itinerarii non res solum sed stilus a Iulio Valerio satis differre videtur, quod alibi latius disputabo (1). Ergo Itinerarii, quod nunc editur, Auctor hactenus quidem latet. Duo praeterea super hoc Auctore observare me memini: scilicet ipsum et ethnicis religionibus fuisse obnoxium (2), et hanc lucubrationem non ex aliena lingua ad latinam transtulisse, sed per se conflavisse, quod postremum ostendit cum dicit, se et pluribus usum auctoribus (3), et operi suo nomen Itinerarii sponte indidisse (4). Haec habui de novi libri Auctore quae dicerem. Nunc iam famigeratum illud, lector optime, mihi liceat usurpare:

Itinerarii Auctor nec christianus nec interpres.

Siquid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum (5).

(1) Ad Iulium Valerium praefat. cap. II.

(2) Confer. certe Itinerar. capp. IV. XII. XLVIII. L. LI. LIII. XCVII. CXIV.

(3) Cap. II.

(4) Cap. III.

(5) Horatius lib. I. epist. VI. v. 67.

INCIPIT

ITINERARIVM

ALEXANDRI

Propositio operis.

I. Dextrum admodum sciens et omen tibi et magisterio futurorum, DOMINE CONSTANTI bonis melior imperator, si orso feliciter iam accinctoque persicam expeditionem (1) ITINERARIVM principum eodem opere gloriosorum, Alexandri scilicet magni Traianique (2), conponerem; libens sane et laboris cum amore succu-

(1) Constantius statim ab inito imperio persicam expeditionem suscepit, nempe anno post Ch. ·N· CCCXXXVIII.

(2) Notemus, Itinerarium etiam Traiani ab Auctore nostro fuisse conscriptum. Utinam vero id supersit alicubi et doctis viris occurrat! Nam nec ullam peculiarem Traiani historiam legimus, et eius Itinerarii ope constaret, num reapse explodenda sit Traiani indica expeditio quam Eutropius lib. VIII. 3. et Sex. Rufus cap. XX. et duo quoque (si Deo placet) nummi apud Eckhelium *doctr. num. vet.* T. VI. p. 463. confirmant; critici autem homines, et praesertim Freretus *Acad. des Inscr.* T. XII. p. 66. vehementer negant.

bui: quodque meum velle [1] enimvero id exigit [a] suspensique [2] est, quodque regentium prospera in partem subditos vocant.

II. Ac siquid ex eo iuverim vel praeiverim, vicem sciam in me etiam redundaturam: quoniam quisque mortalium iure naturae in eo se plus diligit, a quo ipse defenditur. Sed enim quamvis factorum egregiorum inops lingua testis ignobilis, ego tamen audacter innumeris [b] subeo, non meis fretus verum externi ingenii viribus. Nec de loquacium numero vilibus usus auctoribus, sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciat [3], quosque istic qua potui tibi circumcisa satis curiositate collegi: adhibito

Auctor quos historiae duces sequatur.

(a) Codex *quodque id mm velle enim id et exigit.* (b) Ita cod. nisi mavis *humeris.*

(1) *Velle* loco saepe substantivi nominis adhibetur addito possessivo apud sequioris praesertim aevi scriptores. Sane Augustinus *de divers. quaest. ad Simplician.* I. 10. ait: *Nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adiuvet Deus.*

(2) Nempe *otiosi et a publicis muneribus vacantis.* Sic apud Ammianum Marcellinum XIV. 6. legimus *praepositos familiae suspensae*, scilicet *otiosae et ab opera vacanti.* Confer. inferius cap. VI. in fine.

(3) Inter historicos Alexandri principem sine controversia locum tenet Arrianus, isque tantum veri studium prae se fert, ut φιλαλήθους nomen eidem adhaeserit. Iamvero latinum Itinerarium cum Arriano saepissime congruit, uti quisque considerans noscet. Porro ipse Arrianus e libris Ptolemaei et Aristobuli, qui fuerunt Alexandri aequales et comites quique omnium veracissimi ferebantur, suam historiam compegit.

sane verborum cultu restrictius, quoniam voti communis utilitas, non privatae iactantiae gloria petebatur.

De Itinerarii appellatione.

III. ITINERARIVM denique pro Breviario superscripsi, castigans operis eius [a] etiam nomine facultatem, scilicet uti centrum [b] virtutibus tuis. Animo [c] quippe sitienti laudis irritamento est, in causa olim pari scire obsecutam rationi fortunam. Praesertim cum illinc tu res martias auspicere, ubi quemque fidentiorem merita imperia sublimarint: triumphorumque tu exim stipendiis imbuêre, ubi quisque felicior pro gestis apicem posivere. Scilicet ut dum iuventae conatus paternis maturitatibus admoliris, inclytorum quam maxime principum merita supervadas: quorum protinus te te [d] in omni hac parilitate nec consilii paeniteat, nec pudeat vero fortunae.

Constantinorum exempla.

IV. Quamquam scio [e] maiora longe felicioraque quae profecto sint vobis exempla de maximis Constantinis patre et fratre [1]; certe (quae

(a) Cod. prima manu *eis*, mox factum *eius*. (b) Cod. *cent.* (c) Cod. *cum animo*. (d) Ita cod. (e) Cod pro *scio* habet *iussio*.

(1) Eximius locus ad aetatem huius Itinerarii prorsus cognoscendam. Quum enim Auctor Constantinos patrem et filium hoc capite iam mortuos dicat, Constantem vero non nominet, sequitur omnino scriptum hoc exaratum esse eo temporis intervallo, quod a Constantini filii nece ad Constantem item occisum excurrit, videlicet neque ante annum CCCXL. neque post CCCL.

priora sunt tempora etiamsi meritis secunda tu feceris) ipsos illis, siquis functis [a] est sensus, voto accessuros existimo [1].

V. Tibi in Persas hereditarium munus est, ut qui romana tamdiu arma tremuerint, per te tandem ad nostratium nomen recepti, interque provincias vestras civitate romana donati, discant esse beneficio vincentium [b] liberi, qui omnes illic fastibus regiis milites bello servi pace censentur.

Hortatio in Persas.

VI. Igitur si Terentius Varro Gneo Pompeio olim per Hispanias militaturo librum illum Ephemeridos [2] sub nomine laboravit, ut in habiles res eidem gressuro scire esset ex facili inclinationem oceani, atque omnes reliquos mo-

Auctoris comparatio cum Varrone.

(a) Cod. *functus*. (b) Cod. *vivcentium*.

Iure vero Auctor capite I. scripsit, Constantium orsum feliciter persicam expeditionem: intra enim illud decennium, Theophanes quidem anno Constantii imperantis sexto triumphatum de Persis narrat; annus vero eiusdem XIII. (seu potius XII.) magoa Persarum occidione apud Singaram nobilitatus est interfecto etiam Saporis filio, ita tamen ut romanam victoriam mox inconsulta ferocia militum corruperit. Videsis Iuliani imp. orationem I. ed. Lips. MDCXCVI. p. 23. et seqq. nec non Sex. Rufum cap. XXVII.

(1) Quum praestantissima sint tibi, Constanti, exempla a patre et fratre, cur ego Alexandri Traianique gesta occino? Nimirum quia puto ipsos iam vita functos Constantinos patrem et fratrem exempla Alexandri et Traiani renovari percupere.

(2) Huius Varroniani libri meminerat Nonius Marcellus in voc. *autumnitas* his verbis: *Varro Ephemeride navali: Etesiae diutius et uberius flaverant, et autumnum ventosum fuerat.* Nunc pleniore notitia huiusce libri iam fruimur.

tus aërios praescientiae fide peteret ut declinaret; cur ego [a] tibi rem nostrae salutis adgresso non ut ex bona flamma virtutum hanc facem praeferam? quoniam quantum ingenio minor, tantum hoc voto Varrone sum potior: uti vel inde, quamquam corporis liber, animi tamen vobis militem viribus.

Auctoris modestia.

VII. Modo indicio sim quam illi viam fortitudini straverint, quae tibi nunc pro omnium salute carpenda est. Neque enim ego hic elegantiam sermonis affecto, cui de commodo usûs ipsius laboratur: cum sit felicitas maior tali in opere versanti praeisse quod prosit, quam conposuisse quod placeat: ut quo segnitior fuerit dicti simplicitas, hoc et fidei plus et luminis habeat enarratio. Quippe quoniam in talibus veritas palmam rapuerit eloquentiae: quae ubi arte protegitur, scriptor pro auctore laudatur.

Constantii comparatio cum Traiano et cum Alexandro.

VIII. Sed mihi hic et materiae parilitas blanda est et germanitas spei de te scripturo potiora tum Alexandri gloriis tum Traiani, quibuscum tibi sane commune est fatalem hanc belli lineam tangere: quoniam aetas quoque alterius nunc penes [b] te est [1], alterius vero consilium quo vincis aetatem.

(a) Cod. *ergo*. (b) Cod. *poenes*, at deinceps *penes*.

(1) Natus est Constantius anno post Ch. n. CCCXVII. Alexander vixit annos XXXII. de Aristobuli sententia apud Arrianum

IX. Quippe Alexandro illi interim sic aequabere: magnus ille cognomine, tu vero maximi [1] filius: eadem fere natus terrae sub parte [2], eodem atque ille [a] ducis exercitum: numero militum par, sed melior examine [3]: eandem ulturus iniuriam es, sed disparis contumeliae [4].

X. Ex quo iure sane sit praesumendum, quod aequali omine militans pari potiare fortuna: hactenus socius exempli, ceterum pro

(a) Cod. *inde.*

(lib. VII. 28). Iam cum Arriano in plerisque, ut iam monui, consentit latinum Itinerarium. Ergo. nisi Auctor latiore quodam calculo utitur, hoc scriptum ipso anno CCCXLI. elaboratum est, qui fuit secundus supra trigesimum Constantii.

(1) *Maximi* titulum Constantino patri additum in nummis et marmoribus videre est.

(2) Constantius in Illyrico natus est, teste Iuliano imp. *or.* I. p. 5. D. Alexander Pellae in Macedonia.

(3) Constantio in divisione imperii partem militari copiis minime abundantem obtigisse, sed tamen tirones ab eodem egregie formatos ait Iulianus *or.* I. p. 18. C. p. 21. C.

(4) Alexander bellum Persis intulit ut horum in Graeciam veteres irruptiones atque insidias quas iidem Persae Philippo patri faciendas curaverant ulcisceretur (Arr. II. 14. Curt. IV. 1). A Constantio Metrodori mendaciis acquiescente bellum persicum susceptum narravisse se dicit Ammianus XXV. 4. Sed eum locum Ammiani deperditum reparat Cedrenus ad Constantini magni annum XXI. Nimirum Metrodorus quidam philosophus ad Indos peregrinatus lapides pretiosos inde retulit ad Constantinum, falso testatus multo plures sibi ab Indorum rege datos, quos Constantino donaret, sed in itinere direptum se a Persis. Eaque causa belli adversum Persas Constantino et mox Constantio fuisse dicitur. Quamquam adversus Constantium Persae ipsi initium armorum fecerunt.

merito felicior. Siquidem [a] Deo praesidi acceptiora sunt vota quae fas et modestia [1] concepit, quam quae efferis moribus inconsulta arrogantia rapit.

XI. Ille sibi soli vicisse gloriatus [2], factusque in amicos saevior, quo felicior fructu victoriae, calluit ob id tumultuatos [b]; saluti vero romanae tu militans, ei mox imperio contendens aetate, cuius te gloriae inmortalitas comitabitur [3]. Etenim ne tibi tantis ac talibus occupato ultra obloquar, hinc exordium. faciam.

PROSAPIA ALEXANDRI

Alexandri genus et ad principatum evectio.

XII. Alexander natus Olympiade generis Aeacidarum, patre ambiguus fuit, Iove Hammone tali de sobole, et [c] heraclide Philippo conpetente. Sed ubi Philippo successit, eumque ultus est Pausania caeso cum tribus filiis, quod hi praesidentem Aegensi theatro Philippum in-

(a) Cod. *siquidem quoniam.* (b) Cod. *tumultuatus.* (c) Cod. pro *et* habet *aut de.*

(1) Constantii modestiam ac mansuetudinem commendat etiam Iulianus *or.* I. p. 45. D. a contrario exemplo Alexandri qui post victoriam persicam insano fastu et saevitia efferri coepit.

(2) Confer Alexandri ipsius concionem ad milites apud Iulium Valerium sub initium tertii libri.

(3) Reapse, ut narrat Ammianus XV. 1. Constantius studio blandientium sublatus immunem se ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimabat, adeo ut aeternitatem eam aliquoties assereret ipse.

teremissent; fundato protinus imperio Macedoniae, omnique in ius suum arcibus [a] regiis Peloponneso quaesita, consensu cunctorum in Persas ducere exercitum meruit, solis id modo Lacedaemoniis rennuentibus [b], non merito indigni, verum pudore posthabiti [c] sui numinis [1]: quoniam imperium sola res est, cuius pretium periculis aestimatur.

XIII. Quibus [2] Alexander deditus aetatis anno vicesimo, ut se tanto apparatui idoneum faceret, legit militem voluntarium ac sibi voto conpetentem: non numero uberi, verum viribus alacritatisque usibus animatissimum. Etenim quoniam id esset commodius, se in exemplo ponebat. Quippe ipse visu arguto naribusque subaquilinis fuit, fronte omni nuda plerumque, quamvis pinguius fimbriata de exercitio ob vehementiam equitandi, cuius id arbitrio dabat, ex quo reclinam comam iacere sibi in contrarium fecerat: idque agebat decorius militi, quam si deflueret [3].

Apparatus bellicus.

Figura et virtus bellica Alexandri.

(a) Cod. habet *arcibus*, sed videtur scribendum *artibus*. (b) Ita cod. heic et alibi, uti legitur *rettulit* pro *retulit*. (c) Cod. *posthabitum*.

(1) Nimirum, ut ait Arrianus I. 1, Lacedaemonios puduit a principatu suo se demittere, quem in Graeciam universam exercere a maioribus didicissent.

(2) Nempe *periculis*.

(3) Ita reapse se habent Alexandri capita seu sculpta seu eusa. Confer summum rei antiquariae magistrum Ennium Quirinum Viceconitem *Iconogr. gr.* Part. II. cap. 2.

XIV. Statura iuvenis mediocris, membris exsuccior, sed quae nullas ferventi moras adferret: quod plus usui quam contemptui [1] lenocinaretur. Crebrioribus quippe musculis tuberascens, miris nervorum coetibus intendebatur. Pernix cursu quo vellet, et vehemens impetu quo miraretur [a]: nimius tormento iaculandi, continari [b] quem destinasset peritus, fervens irruere quo audendum, constans excipere qui confideret, eminus certus, comminus violentus, eques improvidus turbidusque, pedes interritus pervicaxque.

XV. Multus ad imperia difficultatum, onerosior tamen exempli proprii irritamentis: quoniam bono opere praeveniri pudibile ducebat, iuventae munus e corpore alacriter petens. Ipse barbae acutae durior et cetera candidus: et quae sibi sane quisque rectius consulat, aut ipsi certe imperatori vel militi velit. Quippe ego tibi Alexandrum dixerim, tu te videto [2]. Nam nec

(a) Ita cod. nisi mavis *minaretur*. (b) Ita cod. *continari* a *contus* nempe *iaculum*. Itaque *continor*, *aris* idem videtur quod *iaculor aris*. Nisi forte corrigendum est *conlineare* vel *conlimare quò*.

(1) *Contemptus* hoc loco usurpari videtur pro *incremento*. Atque haud scio an huc trahendi sint loci Lucretii lib. V. 831. et 1276.

Porro aliud concrescit et e contemtibus exit.
Porro aliud succedit et e contemtibus exit.

(2) Ammianus XXI. 16. Constantium his coloribus pingit: *Equitandi et iaculandi maximeque perite dirigendi sagittas artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus* ..... *Figura*

blandiri proposui, et nolo videri auribus gratiosus, ubi oculis iudicare de te tuis omnibus lucet [(a)].

XVI. Is igitur magnus usu sibi Peloponnesi vires viritim oppidatimque multa benivolentia pigneratus est. Thracas quoque animo variantes impigre subegit ab Orbelo monte qui imminet Philippis [(1)] urbi philippeae [(b)], Haemo continuus ad Istri ostia: eximque cum, mari dextro perque Euxinum militans, Maeoti transmissa, iam remeans Gothos irruisset, eos quoque superat bello, die eadem regressus ad suos: tum Dahas [(2)] Moesosque et Illyrios Dalmatasque omnes iustis proeliis superat componitque, et Thebas boeotias diruit tumultuatas.

Expeditio in barbaros europaeos.

XVII. Itaque iter in Asiam auspicanti nuntiatur Orpheos musici statuam plurimum sudavisse: idque laboris fore ingentis indicium [(c)] litteratis laudes eius cantantibus dictum. Quo

Orphicae statuae sudor.

(a) Ita cod. *lucet*, non *licet*. (b) Cod. *urbe philippea*. (c) Cod. *inditis* aut *inclitis*.

tali situque membrorum: subniger, luce oculorum edita, cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, ad usque pubem ab ipsis colli confiniis longior, brevissimis cruribus et incurvis: unde saltu valebat et cursu.

(1) Arrianus quoque I. 1. habet Φιλίππου πόλιν, quam lectionem adversus eos, qui scribendum censebant Φιλιππούπολιν, recte ibi tuetur Gronovius et nunc confirmat Auctor Itinerarii.

(2) Ita cod. nisi mavis scribere *Dacos*: nam *Dahas* longissime aberant in Asia.

magis ortu veris Hellespontum proficiscitur, mandatâ imperii Macedonici tum Peloponnesi Antipatro procuratione sub sui nomine: nec plus suorum quam peditum ·X·[1] equitumque comitatus ·V· milibus proficiscitur.

Copiae Alexandri.

Expeditio in Asiam.

XVIII. Agmen vero ceterum et auxilia circa gentium classi vehebantur belli usibus divite, quae Amphipoli in Strymonis littore[a] erat. Eo usque a matre deductus acuitur ad gloriam. Ita nobilitas et in feminis periculis est amica. Igitur ipse per Abderam Maroniamque tum Hebrum et Melanam amnes, classis vero circuitu omni ·XX· die Seston uterque adpulere, Abydumque transmittunt, et Diis heroibus qui aput Ilium litant, ubi hasta humi fixa omen sibi facit Asiae bello quaerendae quam Persa miles ea tempestate possidebat.

Concurritur cum Persis ad Granicum.

XIX. Exim praemittit Parmenionem et Attalum duces, qui satrapas ·VII· omnem Asiam praetendentes irritamentis a se se diducerent spargerentque: quoniam primo conflictu de summa belli decernere, priusquam suos in hoc erudisset, Alexander declinabat. Sed enim satrapae

(a) Cod. *in Strimone incorts.* Nisi quis mavult *in Strymone bicorni*: ibi enim reapse bicornis est Strymon.

(1) Consonat fere Diodorus XVII. 17. qui ait Alexandrum trans Hellespontum tulisse Macedonas pedites non plus duodecim mille.

notam ignaviae declinantes quam in se scirent a rege supplicio punitum iri, ubi de Alexandri adventu conperere, apud flumen Granicum congreges locant castra: quod is Granicus idaeis [1] conriviis [a] repens praecipitio montano descendens ruensque impetu plusquam agmen navale: quô [b] sperato segnius venerat eminus [c] Macedo.

XX. Res vero erat Barbaris ceu secura, Graecis ardua: amnem tantae latitudinis et torrentis profundi, abruptis utrimque ripis, adversum aciem evadere, quae multiplici numero gregatim sparsis obsisteret. Nihilominus ubi suos quoque Alexander velut ex pari obviaturos sub luce conposuit, paulipser moratus, itidem ut digesta acies erat aequali fronte, vadum evincere incitat.

XXI. Ita res belli audaciâ ne an vero fortunâ plus suâ *peragatur* haud pronunties exemplo praesentium. Ubi ordo quippe alvei tot milibus obtentus armatis, incerta soli validitas,

Granicum superant Macedones.

(a) Ita cod. *conriviis* ut ego quidem lego, non *conrivus*. (b) Cod. *in quo*. (c) Ita cod. nisi forte est corrigendum *exercitus*.

(1) Cod. ita, *Granicusa. daeis.* Videbatur autem scribendum *idaeis*, quoniam Homerus *Iliad.* XII. 21. Granicum recenset in fluviis qui ab idæis montibus profluunt. Nisi quis mavult scribere *adrastiaeis*, quandoquidem Iustinus XI. 6. ait: *Prima congressio* (Alexandri cum Persis) *in campis Adrastiae fuit.*

divinâ fortunâ vix tamen profundo sese vultu modo liberi dexterisque emersissent [a] mutuò adminiculabundi; mox eis erat scutum levare, tela imminentium fundere [b], praerupta littoris conplanare, trudere infestantes. Tum quisque evaserat prior, vim cavere, sequentes educere, ordines struere laborabat.

Periculum Alexandri.

XXII. Satis tamen constat, hic quoque laudis palmam penes regem fuisse. Dirigens quippe Alexander ante omnis cornu dextrum scandensque littus obviam, cum in sese duces hostium excivisset, ferventius bello usus, dampno militiae periclitabatur. Namque ubi ei hasta praefracta est, dum circumspectat suos dumque sibi porgi [c] aliam petit, irruenti Mithridati, qui gener Dario regi erat, telum quod accepit intorsit. Quo protinus strato, etiam tunc et in haec intento a tergo supervolat Spyridates, libraveratque iam acinacem post galeam caesam brachium bellantis Alexandri petiturus; ni viso Clitus id faceret quod minabatur.

Victoria Macedonum.

XXIII. Eis caesis, aditus bellantibus datus et virtutis exemplum reliquis insequentibus. Nec [d] denique fuit mora transitui, proelio [e]

(a) Cod. *Ubi ordo quippe tot alvei milibus obtentus armatis incerta sub soli validi divinae fortuna vix tamen profundo sese vultu liberi idexterisque emersissent.* (b) Ita cod. sed videtur scribendum *retundere*, aut *tela in imminentes fundere.* (c) Ita cod. *porgi.* (d) Cod. *haec.* (e) Cod. *quae proelio.*

ita non multo post debellato, internicione hostibus caesis (nisi pauci qui studio fugae arma propere [a] abiecerant) captisque [b] aliis, quorum plerique Athenienses Persis precio militabant: quos quidem ferro vinctos Macedoniae rura *colere* iubet. Utrimque caesos humat [c]. Praedae pleraque iactans gloriae matri transmittit.

XXIV. Igitur hac belli fortuna in confidentiam consequentium [d] eruditus, Lydiae Sardis et reliquas recepit Asiae civitates aditu indemni, Persis navale bellum frustra temptantibus, quoniam terrestribus undique sumptibus aut praesidiis arcebantur. Fuit tamen Alexandro etiam Halicarnassi anceps bellum, quam obsidione vix coepit et diruit: propiciatus hinc post reginae, cui mox reddidit regnum eius urbis, ab eaqne se filium dici dignantissime pactus est. Asiae minoris civitates et provinciae domitae.

XXV. Exim Lyciam ac Phrygiam suas facit. Cumque ageret Phaselide, audit Aeropi filium novare adversum se res velle, hortatu Darii, Asinae internuntio, ut si is magnum Alexandrum oppressisset, regno eius uteretur, additis sibi auri talentis mille et amicitia Persarum. Quod is Alexander Aeropi, interfectoribus Philippi conscius, heredis ejus clementiam (1) cal- Insidias vitat Alexander.

(a) Cod. *pronere.* (b) Cod. *captisve.* (c) Cod. *utrique caesos humant.* (d) Cod. *inconsequentium.*

(1) Huic enim Alexander rex pepercerat teste Arriano I. 26.

lidam suspectaret: et est creditu facile quod conscientia opinatur ad sui meritum. Ea ergo reprobata [1], ex consilio hominem amolitur, Pergenque Pamphyliae protinus transit.

Idem Asiam minorem victor percurrit.

XXVI. Hinc Aspendiis condicione imperata, cum Side tenderet, neque Aspendios obsequentes iussis audisset, regressus eos captivavit transitorie. Tum itinere mutato Pisidiam [a] una cum exercitu repedans, reniti ausam invitamque obsequiis Sagalassum expugnat urbem monte munitam: perque Sagarim Phrygiae amnem Euxinum venit. Eoque de Macedonia sibi eques pedesque miles adhaerescit viribus quam numero magis: quo auctius protinus per Bithyniam et Galatiam tum Cappadociam, superato Tauro, Tarsum Ciliciae venit *multo* labore [2], urbem sibi paene fatalem ex hac periculi facultate.

Arsamis satrapae fuga.

XXVII. Arsames satrapa magna cum manu bello in se [3] etiam tunc paratus ferebatur, adhuc [b] Ciliciae potens. Eo usque [c] Alexander, ut ei mos erat, armis gravis peditem suum pedes ipse in acie comitabatur. Sed enim aufugerant qui armabantur *ab* Arsame.

(a) Cod. *Pisidia.* (b) Cod. *ad haec.* (c) Cod. *eosque.*

(1) Scilicet *clementia.*

(2) Cod. *laborem.* Scripsi autem *multo labore*, quia Aristobulus apud Arrianum II. 4. ait, Alexandrum ex nimio labore Tarsi in morbum incidisse.

(3) Nempe in Alexandrum.

XXVIII. Ipse ubi Tarson invehitur, sudore, et pulvere miles decens labore et honore regali, Cydnum amnem videt urbis eius media pervadere, coetu civium coronatum, mundum facie, acutum frigore, nimium agmine, festinum meatus, ripis virentem [a]: delectatusque tali elemento seu fluento, victus aestu ac desiderans frigoris, an ut fortitudinem sui intuentium civium theatro lactaret, saltu pontem fluminis scandit, una clypeo loricaque et [b] telo cum casside, inque amnem sese translatus alacri saltu praecipitat, eiusque omnem, retentans arma, latitudinem natat. Ita interpretatus [c] est regiae fortitudinis formam ex se militi dare quî se se iactaverint. Alexander natat in Cydno.

XXIX. Sed minores animo corporis ei vires fuere sustinendae iniuriae. Calens quippe omnis ac vaporatus, hausto fluminis frigore penetrabilius utique quo rarior [d], tantos febrium sibi contractu nervorum vapores excivit [e], ipsis vitalibus vi frigoris ebriatis, ut spe bona medici laberentur, ni amore in eum diligentiores fuissent. Idem Tarsi aegrotat.

XXX. Tum quidem fertur illud specimen extitisse Alexandri virtutum ad amicitiam memorabile. Philippus medicus alvo eius incitandae potum parabat. Id Parmenion aemulus Philippo Amicitiae fidentissimae specimen.

(a) Cod. *ipsis virente*. (b) Cod. *vel*. (c) Cod. *interastes* pro *interpretatus*. (d) Cod. *ratior*. (e) Cod. *exivit*.

venenum noxium dicens, litteris regem uti letali [(a)] prohibebat. Quas ubi Alexander hausturus excucurrit [(b)], chartam medico legendam dans, ilico ipse poculum stringit, unaque vitium morbi et calumniae diluit: docuitque, amicitias probatas secundam non recipere deliberationem.

Alexander Dario occurrit.

XXXI. Post id magnae curae Alexandro fuit Ciliciam quoque omni hostium interpellatu purgare. Iamque Mallon urbem appulerat Ciliciae non ignobilem, cum Darius ei adnuntiatur omni cum belli apparatu abesse bidui viam [(c)]. Quae res Macedonas itinere praeversos tantum in belli ardorem spe praesumptae victoriae levat, ut ipso biduo gravarentur mora et taedio.

Concurritur ad Issum. Hortamenta militaria.

XXXII. Issum denique uterque concurrunt, aciemque angustis loci faucibus struunt. Atque hic sane operae pretium foret, si modo suscepta opera pateretur, referre in milites utrimque regalia incitamenta: ut hinc Graecis ultionis necessitas dicta sit et sui dignitas et praeiudicia fortunae; at contra Persis adrogantia ventilata: cum summa utrubi fuerit, vitam illic relinquendam unde non victoria sequeretur.

XXXIII. Quamvis Alexander Hammonis numine, ut paterna sui procuratione, in spem uteretur militis creduli: quoniam res [(d)] securis Dei

(a) Cod. *loetale*. (b) Ita cod. (c) Cod. *via*. (d) Cod. *re*.

altero tanto iustius antistat, et eruditio fit audaciae confidentia praeiudicii, accedente [a] ad commodum sui quod hosti illic de loci lege ad emolumentum peribat, cuius DC. milia bellatorum in parte vigesima numerabantur [1]: verum conditio sitûs vires aequaverat, in faucibus loci aequis frontibus concurrentibus.

Copiae Darii et Alexandri.

XXXIV. Hic ego [b] facinus auditu dignum non praetermittam in loco ponere. Quippe Alexandrum ferunt, ubi pernox aciem suam voto conposuit stipavitque securior laterum; adeo post id pingui somno soporatum, ut adulto iam die hosteque propinquante vix ducibus excitaretur. Quaesitumque ab eo et quid causae esset, quod sub illo discriminis tempore curae plenus adeo solito diutius ac profundius cubitavisset? eumque dixisse laetiorem: Sane non frustra, quod insperata sit copia sibi hostium data, securum factum acie disposita pro sententia [2].

Alexander ante pugnam somno gravatur.

(a) Cod. *accente*. (b) Cod. *ergo*.

---

(1) Alexandri exercitus triginta militum milibus constabat, quae erat pars vigesima ad rationem persici exercitus. Sed quum pugna angusto in loco consereretur, peribat seu fiebat inutilis pars maxima copiarum hostilium, cum insigni commodo paucitatis Macedonum.

(2) Alexandrum insolito sopore gravatum imminente pugna ad Arbelum (seu Arbela) aiunt Diodorus, Plutarchus. Curtius, Iustinus. At Auctor Itinerarii ante prœlium ad Issum id Alexandro contigisse narrat. Arrianus neutrubi eius rei meminit.

Victoria Macedonum.

XXXV. Postque id ipsum dextrum cornu duxisse in confertissimos Persas: et thessalos equites mox insecutos, ac minaces maxime hostium globos ilico discidisse, acrique impetu agmen ad amnem Pinarum trusum in terga vertisse: plus multitudine sui hostibus quam metu fugave turbantibus. Ipse denique mox Darius curru relicto et in curru insignibus regiis egregiae [a] illi fortunae eximitur. Affectibus [b] quoque in tentoriis regiis hosti relictis: dolori dedecorique *quae* spolia tam foeda quam bello non necessaria: matre et coniuge comitantibus filiabusque duabus et filio. Opum tamen eius minus opinione illic inventum, quoniam pleraque festinans Damasci commendaverat. Alexander tandem [c] victor ad Darii epulam [1] et tentorium subit: isque finis bello [2] fuit.

Alexandri humanitas erga milites.

XXXVI. Insequenti Alexander die, etsi gravi femoris saucius vulnere, obiit tamen cunctos, et quisque desideratus uti sepeliretur et Persa ex pari iubet: quisque vulneratus ut curaretur, donatis his regiae, quorum in bello ipse commilitio fortitudinis testis erat aut socius difficultatis.

(a) Cod. mendose *aegregiae*. Lege *aegre*. (b) Cod. *effectibus*. (c) Cod. *tamen*.

(1) *Epulam*, inquit Festus, *antiqui etiam singulariter posuere*.
(2) Nempe *certamini*.

XXXVII. Audito tamen captarum Darii mulierum [a] ululatu, quibus visa arma Darii vel currus opinionem caesi regis adferebant, exisse ad eas [b] fertur et honorifice vidisse, regieque observari iussisse. Ubi additur, Hephaestiona [c] una cum vidissent indiscretius cultu, de auctu corporis melius opinatas, ipsum pro Alexandro salutasse. Sed enim errorem hunc matre Darii erubescente, dixisse regem, nihil eam erroris eius paenitere debere: in utroque enim se Alexandrum salutatum. Darii familiam captivam invisit Alexander.

XXXVIII. Darius tamen collectis ex fuga ferme ad ·IIII· milibus equitum, Euphraten petit insequentibus interponendum. At enim Alexander praecoque properans, Coele conposita eiusque urbibus confirmatis, poenicis [d] (1) quoque Syriae res invisit, et Stratona Gerostrati filium [e], qui Persis navalibus [f] praeerat, supplicem recipit libenti cum venia suum factum. Ab eo aurea corona coronatus Aradium [g] multasque sibi alias adhibet civitates. Darius ad Euphratem, Alexander in Syriam venit.

XXXIX. Ibi Darii sumit supplices litteras se culpa purgantis, neque belli causas ab se ortas, Darii litteræ ad Alexandrum.

(a) Cod. *multorum*. (b) Cod. *eos*. (c) Cod. *Efestiona*. (d) Ita cod. pro *phoenicis*. (e) Cod. *filio*. (f) Cod. *vanalibus*. (g) Cod. *Arabium*.

(1) De archaismo vocis *poenice* lege Eckhelium *doctr. num. vet*. T. III. p. 388.

verum lacessitum obviasse. Quae utcumque res fuerit, sese nunc quaesere matrem sibi affectionesque restituat, quarum pretium facere auri talenta ·X· milia.

Alexandri responsum.

XL. Verum Alexander refert: Si praecedentium memor sit, belli [1] fortunam Persarum merito inclinasse: frustraque nunc offerri sibi ceu si sint dubia quae iure Martis iam sua sint, una ipso qui largiatur. Darius vero si velit reabse fortunae parere victorisque nosse clementiam, quid quaeso interest [a] ut manu ita et moribus sponte se dedat [2]? Neque paeniteat sui ni bellum mavelit.

Alexander Damascum et legatos Græcorum capit.

XLI. Hisce responsis, Damascum capit obnisu levi opum conditorium persicarum. Tum legatos intercipit Thebanorum et Spartanorum [b] Dario blandientes, sibi iniquos. Neque in eos inmitius consulit gentium iure, sed dans modestiam tempori.

Idem Tyrum obsidet captamque vastat.

XLII. Tyrum tandem [c] veniens sacrificare Herculi voluit, quod secus incolae aestimantes, internuntiis caesis, causas belli sibi et excidii

(a) Ita cod. (b) Cod. *et partem unam.* (c) Cod. *tamen.*

(1) In codice interpungitur post *belli*, quae si interpunctio placeat, scribendum fortasse est *bellorum.* Dicit autem Alexander, se praeteritas Persarum in Graeciam excursiones ultum venisse cum exercitu in Asiam qui iusta fortuna victor evaserit.

(2) Nempe supplex veniat ad Alexandrum, quod ait Arrianus II. 14. Codex autem habet *sedebat.*

peperere. Arceri quippe rex aditu dolens, urbem obsidere instituit. Ea Tyros insula etiam tunc erat haud procul continente, adeo ut facile sibi Alexander vindicaret, quod adgestu iacto eam urbem terrae continuet. Inque id protinus e Sidone naves acciuntur, unaque his Gerostratus rex Aradi venit, relicto satrapa Autophradate et Medica amicitia: Poenices quoque et Rhodii Soliique [a] vecti classibus suis et una Mallonii Cypriique utiles bello navali Lyciique [1] adfuere, adgregatis etiam ex Macedonia navibus ac militibus. Iusto iam denique apparatu opus coepit: triduo facile laboratur. Hinc [b] machinamentis admotis disiectisque muris et internicione incolis caesis, obtimates tamen pauci in Herculis templo reperti honore Numinis sospitantur.

XLIII. Haec dum Tyri geruntur, Darii legatio revenit ceu si [c] in auctione regni pausam malis praesentibus petens pretii delinimento (lucrique additamentis livens gloriae conpetitioni) quo [2] pars major mortalium vincitur:

Darii legatio altera ad Alexandrum.

(a) Cod. *vel. Hrodii Soliive.* (b) Cod. *hic.* (c) Ita cod.

(1) Cod. *uavalidii.* Corrigo autem *Lyciique* potius quam *Lydiique*. Lycios enim Tyrum auxiliares Alexandro ducit Arrianus II. 20. cum Gerostrato, Phœnicibus, Rhodiis, Soliis, Malloniis Cypriisque.

(2) *Quo* refertur ad *delinimento*, ideoque interposita verba parenthesi inclusi.

nam virtus in paucis est. Quippe ad decem milia talentûm auri pro matre et filiis uxoreque sponsa[1] iampridem addebat quidquid utrique regno possidendum limes Euphratis dispesceret[a] ac muniret a se datum iri, cum filiarum una quam sibi victor nuptiis delegisset ad fidei religionem.

Alexandri responsum.

XLIV. Haec adeo ampla videbantur, ut Parmeniona sit relatum, se sane dixisse si ipsus[b] Alexander foret, oblata petiturum: responsumque a rege, se quoque si Parmenion foret oblaturum. Renuntiari denique Dario iubet inscientiam sui[c] ridere, quae omnis est sua, partem malle[d] quam universitatem. Nam de eius filia, ni temperare sit pulchrius, copiam non morari: sibique ipse si consulat, sensurum[e] coram nosse victoriae modum quisque noverit vincere. Hic Darius pace desponsa parando rursus bello incubuit cunctis suis viribus.

Gaza obsidetur.

XLV. At vero Alexander Palaestina sibi integrata, ire Aegyptum destinat. Sed enim Gazan[f] Batis Eunuchus advorsum transiturum armaverat, quod ea urbs suggestu ardua, harenis

(a) Cod. *Euphratre displiceret*. Fortasse retinendum in textu *disp[illegible]ceret*, quasi sit a *displicio, is*. (b) Cod. *ipsius*. (c) Cod. *inscientie visui*. (d) Cod. *male*. (e) Cod. *consulam sensulum*. (f) Ita cod. ad inferius *Gazan*.

(1) Scilicet oblata antea talenta decem mille. Confer cap. XXXIX.

circa perpinguibus, ut[a] humectis satis subsidiis, vallaretur: valida muris, difficilis accessu, ambitu *maxima*. Quare quoniam ad gloriam arduis [1] res amicior quo [b] difficilior spes, hoc ardescere rex inpensius, rimarique laudem de moliminis difficultate.

XLVI. Igitur et accessus adgestu solidatur, et bellum iam sacrificio conmendabat; cum ales quaepiam arae lapidem supermittit. Quae vates et quisquis haec coniectare in artibus habent, et excidium urbi portendere et ruinam, et regi periculum praemonent, ni caveret. Neque res ultra differtur. Eruptio quippe irruens indigestum etiam tunc militem turbat. Prodigium.

XLVII. Quem ubi Alexander viritim accitum obvium confirmatumque ratione quantocius ipse praevius ducit, nil praedictorum [c] memor, aut magis imperii quam sui; catapulta humerum vulneratur graviter quidem: sed enim animo vim corporis sarciens, capiendae urbis spem vaticinii fide de suo periculo ratam sentit: et posthabito vulnere ut perdurat, admotisque obsidialibus[d] machinamentis cum tuniculis insertis, idque assidue ac profundius; quarta demum Gaza capitur.

(a) Ita cod. *ut*, sed malim *et*. (b) Cod. *quare quodam et gloriam arduis res amica quod.* (c) Cod. *praedictum.* (d) Ita cod. nisi mavis *obsidionalibus.*

---

(1) Nempe *erectis.*

die irruit Gazam ac diripit, colique in posterum sinit, usûs eius studio et opportunitatis, ut qui haec talia sibi vinceret.

Alexander venit in Ægyptum.

XLVIII. Hinc septima die Pelusium et opima Aegypti venit, iam classe praemissa, nihil sibi Mazace satrape eius loci audente subsistere. Quare inde naves Memphim per Nilum suburgueri iubet, ipse per Heliopolim pedes eôdem occursurus: ibique Diis Aegypti sacra facit et sacros agonas exsequitur. Exim[a] Memphi defluente exercitu Canopum descendit. Quam circa loci facie delectatus condendae urbis desiderio occupatur: Divum aevo re[b] proxima mortalibus insciens[1] in opere pulchro perpetuari nomen auctoris.

Alexandria conditur in Ægypto.

XLIX. Igitur ubi solum describi conveniret, eius scientiae artificibus, quos architectonas vocant, limitandae humo ferunt pulverem defuisse: eoque milites iussos, quisque secum alphita esui potuive gestitaret, ea cuncti conferrent: eximque illos solo pingendo paruisse. Sed enim mox in cetera providentia rege distento, adlapsas alites depastasque edulium aspergine li-

(a) Cod. *ac sim.* (b) Cod. *rem.*

(1) Ita cod. *insciens* pro *sciens*, non sine aliorum auctorum exemplis.

niamenti. Quod portenti coniectatores cum secus ducerent, Alexandrum sermo est pronunciavisse, eam urbem multis circa palantibus vicinisve gentibus altricem futuram. Haec molienti omnis quisque faverant Persis, relictis satrapis, Alexandro accessere: coramque pro merito aut voluntate laudantur.

L. Ipse Hammonis sacrum longe in desertis situm, ut illa sibi opinio patris staret, itinere incerto et inlimitatis locis magno dierum plurium labore contendit, quoniam harenis aequalibus diu non dinoscibile est. Denique duos corvos draconesve praevios ivisse aiunt inimici fabularum (1), donicum locum sacri appulit ire, sane secretum Deo et ad mira quaeque credendum.

Peregrinatio ad Hammonem.

LI. Quippe per immensum illud pelagus harenarum loci facies offertur consita, arborum virens, nemoribus umbrosa, inhospita solibus, fontis affluens, tam Deo quam copiis dives. Hic pratis mollis, hic floribus picta, glauca hic oleis, hic ebria Libero, hic palmis arboribus grandifera et caesariata, interscatentibus nymphis (2) et interloquentibus rivulis.

Fani Hammoniaci situs amoenissimus.

(1) Nempe apud Arrianum III. 3. Aristobulus et communior fama corvos, Ptolemæus dracones prævios ivisse Alexandro narrant. Et quidem hos auctores ceu plerumque certissimos exscripsit Arrianus.

(2) Ita cod. pro *lymphis*, ut alia exempla doceot.

Fontes apud Hammonem. Sal fossilis.

LII. Nec tamen illi ex ingenio nostratium fontium sunt. Quippe praecalidi noctis e medio sensim meridie frigent ad nivem gelidi: eximque tepentes in noctis medium convalescunt. Salem quoque offendunt nitore quo purior crystallus, et sapore gratissimo ceu si arte condiatur, forma terete qua ovum est, paulo maius quam ovum ex ansere, longius, crassitudine toto pervium lumine. Denique exim mola sacrificanti pro ture est odoribus efficacior [1].

Oraculum redditum Alexandro.

LIII. Hinc patris Dei oraculis confirmatus Memphim redit, quo sibi legationes graecae convenerant. Et eae referunt cupita nihilo minus voto laetiores. Athenienses quoque captos Granici [2] suos impetrant.

Alexander it rursus contra Darium.

LIV. Enimvero ipse cognominis sibi urbis iam conditu adolescente, surgentibus moenibus, tum belli rebus civibusque formatis, Tyrum redit, classe praemissa: Thapsacumque [3] receptus in urbem, mox duobus pontibus amnem eum [4] transit, quamvis Mazucus [5] missus Darii inter-

(1) Hunc salem probe describit Plinius XXXI. sect. 39. quicum in omnibus consentiret Auctor Itinerarii, nisi is sal diceretur a Plinio *ingratus sapore*.

(2) Recole superius cap. XXIII.

(3) Cod. pro *Thapsacumque* habet *imminentemque*, quod corrigendum erat ex Arriano III. 7.

(4) Nempe *Euphratem*.

(5) Ita cod. *Mazucus*. Verum apud Arrianum III. 7. Diodorum XVII. 55. et Plutarchum est Μαζαῖος. Et quidem in

turbaret. Eximque laeva habito Euphrate montibusque Armeniae, pro utensilium commodo itinere quaesito, Babyloniam tendebat.

LV. Ibi speculatore forte intercepto Alexander, quem in hos usus sibi Darius armaverat, noscit eum iam Pigreta [1] amnem appulisse, obsiturum scilicet transmissuris ibi longe auctiore exercitu animo numeroque. Verum cum is consilio mutato pedem de amne retulisset a tergo hosti venturus, Alexander protinus eum alveum transit praeruptis difficile superabilem.

Alexander Tigrim transmittit.

XVI. Ibi suorum viribus fotis [a] et ad futura praedoctis, agmen iam acie composita ducebat. Quarta denique die eminus e celsioribus speculis equitibus palabundis, ut sese videre, concursu protinus habito pars aut caeduntur aut fugantur. Sed enim [b] agminis pondus Dario ipso duce omnisque belli apparatus haud procul indidem habebatur, una omnibus gentibus barbaris quae nominis alienae nostratium sibi mutuo peramicae sunt. Erantque eis numerus in ·XL· equitum milibus munitissimus, pedes vero his tricies tantum, falcati currus ducenti

Velitatio cum Persis.

Copiae Persarum quantae.

(a) Cod. *fortis*. (b) Cod. *sedens*.

latino codice facilis fuit mutatio *a* in *u*, *e* in *c*. Apud Curtium etiam est *Mazaeus*.

(1) Nempe Tigrim Mesopotamiae. Arrianus aliique scribunt Τίγρητα.

et elephanti turriti, quae [a] illis est pompa iactantiae.

Darius copias instruit ad pugnam prope Arbelum.

LVII. Hisque cum copiis castra conlocant iuxta [b] Bulemum [c] amnem Arbelo urbe non procul, vel quod alii mavolunt in Causamelis [d], id loci nomen est. Illic fertur orso Dario [e] suos in bellum adhortari, visum eunuchum, qui una affectibus captus, refugerat, commodum dixisse quo castitatis honore utque regie sui haberetur: *tunc illum* petisse [f] divinitus pro concione, *si* sibi iam fato non liceat, Persis Alexandrum imperare. Tum locum diligit [g] tendendo *ubi* hostis visabundus erat. Id aequor inoffensius equitabile, et Issico bello [h] conditio divera: ut [i] quod illic animi virtute provisum est, magna hic corporis rursus fortitudine peteret.

Deliberationes Alexandri.

LVIII. Igitur omni quatriduo viribus suorum refectis, exploratoque belli loco, nequâ Persarum insidiae, sarcinis Alexander relegatis, oratione incitat suos: itaque provehit aciem silentio imperato, ut repens fragor fieret terribilior. At enim ea omni die uterque trepidi et circum-

(*a*) Cod. *turrique*. (*b*) Cod. *iunctum*. (*c*) Ita cod. Variant autem vehementer in huius fluminis nomine Arriani et Curtii codices, nempe habent *Bumadus*, *Bumodus*, *Bouzamelus*, *Boumellus*, *Bumelus*, *Bumolus*. (*d*) Ita cod. Sane et Plutarchus scribit Γαυγαμήλοις, alii *Gaugamelis*. (*e*) Cod. *Darius*. (*f*) Cod. corrupte sic: *nullius absque eius grae ereumpetisse*. (*g*) Ita cod. pro *deligit*. (*h*) Cod. *bellico*. (*i*) Cod. *aut*.

spectantes, itidem ut constiterant, in acie quievere. Utendumque noctis adiutu Parmenioni consilium erat: quod Alexander dissicit [a] specie victoriae indecentis, reabse quia noctis fortunae confidere, ubi nihil cautioni licet, et imprudentiae est et inscientiae, quoniam consilia bellica longe tutius oculi metantur. Quamvis ipsi haud amplius equitum ·VII. milia, id vero peditum quod Persis equitum [1]. Copiae Macedonum quae.

LIX. Quare in hunc modum nocte superata, ubi cum die equites Scythas dextrum cornu suum irruere velle et circumplecti Alexander videt, obvius tendit. Diuque ancipiti fortuna tandem tamen trusus hostis multo obdurantium dampno in terga convertit [2]. Ultra iam Macedonum pervicacia iverat: at enim Bactris paene frontis in medio numero claudentibus, convertit Alexandrum nuntius suppetiatum suis post fugientibus, qui sibi imminebat [b]. Ac sic Scythae quoque levati insecutore, ubi a tergo vacant, integrant vires reversi, Bactrisque congregantur, spe audaciam nutrientes. Pugna ad Arbelum.

(a) Ita cod. heic et alibi pro *disiicit*. (b) Cod. *quis imminebat*.

(1) Nempe ·XL· milia. Confer cap. LVI.

(2) *Convertit* sensu neutro, ut apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed. Mediol. p. 192.

LX. Fitque pugna acerrima iactatuum crebritate. Quippe Pannoniis [1] alacritas est amica more gentis suae, vel obtinendum [2] expeditius proeliantibus, quod, praeter scuti usum loricae, ut oneris, neglegunt: contra hosti, quamvis gravis, inpenetrabilis tamen ac satis firma corpus omne munitio clauderet, et tueretur. Verum sic quoque inter eos [3], Pannoniis nunc impete retrudentibus aut concitantibus [a] diuque aestu martio fatigantibus, inmitti currus iubentur.

Currus falcati.

LXI. Eaque res et fraudi Persis *fuit* et spiramento [b]. Quippe curulium falcium, discedentibus his qui imminebant Scythis [4], *Macedones* [5] praedocti, pones ubi inruere [c] cursus intuentur, sensim in latera demissi [d] aditum quidem transituris dabant, utrimque tamen equos bigas aurigantesque facile confixerant. Idque ad-

(a) Cod. *concinantibus*. (b) Ita omnino codex. (c) Cod. *insuere*. (d) Cod. pro *demissi* habet *deniseti*.

(1) Ita cod. *Pannoniis* heic et inferius. Sed omnino scribendum videtur *Paeonibus*. *Paeones* enim non *Pannonii* equites sequebantur Alexandrum. Confer Arrianum III. 13.

(2) Ita omnino codex. Eget autem locus medica manu. Arrianus quidem III. 13. ait Pæonibus ad tempus prævaluisse Scythas, quod hi eorumque equi tutioribus armis protegerentur.

(3) Sequitur in codice spatium unius vocabuli.

(4) Cod. *Scythae*. Iamvero Scythæ, quos ante dixit Auctor Pannoniis (seu Pæonibus) institisse, tunc paulum remiserunt, ut aream curribus immittendis relinquerent.

(5) Vel, si mavis, *Pannonii*.

huc Persis equestre tantum proelium videbatur ac velitatio levis armatorum.

LXII. Quare Darius movet phalanga in Alexandri dextrum cornu quod eius praesentiâ praeponderabat, sensim tendens suos ut pauciores circumveniret. Sed ferventius obvians, re provisa, plerosque Alexander dissicit, nec obsequi consilio sinit, adeo torrenti turbine et alacritate, uti Darius ipse, exemplo hostis et pudore agricior [1], etiam tunc agminis sui in medio naviter bellans, ubi incondite suos turbare videt, studio salutis neglegens existimationis in fugam verteret, idque curru, quod nobilius decebat. Neque difficile ceteri pedibus in sententiam secuti [a] regis exemplum, paria consultant [b], dum Cadusii [2], pars multitudinis persicae, rupta Macedonum acie in sarcinis praedarentur: qui tamen mox suorum comperta fortuna, qua via tutior, fugientibus conpetunt deminutionem [c].

Fuga Darii.

LXIII. Sed haec in Alexandri sane dextris agebantur. Laevum vero, quod Darii cornu [3]

Alexander suis laborantibus subpetiatur.

(a) Cod *secutus*. (b) Cod. *consultans*. (c) Ita cod.

(1) Ita cod. Videtur autem putus hellenismus ex ἀγροικότερος, quamquam sententia duci videtur ab ἄγριος.

(2) Cod. pro *dum Cadusii* habet *quasvisia*. sed erat corrigendus locus ex Diodoro XVII. 59. Curtio IV. 15.

(3) Ita cod. *cornu*, nam et hanc terminationem patitur interdum quartæ declinationis tertius casus.

4 *

dextro obviabat, aegre satis cura Parmenionis tuebatur: repensarentque Persae dampna praedicta, ni Darium Alexander insequens per internuntium nosceret Parmenionis res vergere dampno haud levi: eoque comperto et ancipiti satis bello eminus viso, regressus eidem subpetiaretur [a]. Neque enim mora bello fuit a tergo hostium venienti, quin viso tali auxiliatore cuncti protinus laberentur, ut spes fugae blandior cuique.

Infinita victoria Macedonum.

LXIV. Quare ipse Alexander Darium insequi statuit: agmen vero transmisso Lyco flumine, quod ultrorsum est, castra vallo munire, ibique quam queant ocius refectioni consulere iubet, secundis intentos. Igitur Parmenion spoliis hostium et opibus coactis opperiri Alexandrum statuit etiam ultra progressum: qui ubi Arbelum venit, quae prior civitas stadiis belli de loco ferme sexcentis sit, Darium quidem nullum videt, ita volucer praetervolarat: opes tamen eius et arma tum cidar [1] apicem regium curru una et insignibus retrahit universis. Eo bello Macedonum desiderati sunt viri centum, equi mille, quorum pars maior insequendo Dario defecerat [b]. Persarum [c] vero trecenta

(a) Cod. *subpetitaretur*. (b) Cod. *fecerat*. (c) Cod. *Persis*.

(1) Nota *cidar* indeclinabile aut genere neutro.

haud minus milia, totidem captis, spoliatis universis.

LXV. Darius tamen paucis una Mediam petit, Babylone Susisque vitatis, quod eas urbes inlectu nobiles victor avide petere [a] protinus sibi gloriae opinaretur, et id coniectare perfacile erat. Denique Alexander contendens cura et facie bellatoris terribilis in acie agens militem astu minatus [1] Babyloniam [b] accessit minax motu quantum visi eminus queat. Omnes protinus incolae cultu nil tristi, enim [2] laeticiae simulamento obviam una muneribus effunduntur [c]: eoque genere [3] universi ad meritum recepti, metum obsequio mutavere, gratantes sibi, nec victore secus ad modestiam credito [d].

Alexander Babylonem occupat.

LXVI. Illic igitur primum Persarum omni regno disposito suis legibus, et eius administratoribus datis, Susas quoque maiore longe victoris [e] specie proficiscitur. Exim Tigri [4] trans-

Susas item et Uxiorum regionem.

(a) Cod. *inlectu nobile sere avideque petiturum.* (b) Cod. *Babylonia.* (c) Cod. *offenduntur.* (d) Ita evidenter cod. *credito.* (e) Cod. *longes victum.*

(1) Nempe *studiose minas prae se ferens.* Nisi mavis legere *acuminatus*, quoniam in codice legitur coniunctim *astuminatus.*
(2) *Enim* in principio sententiæ, non sine aliis exemplis.
(3) Nempe *eaque ratione.* Codex habet *generi.* Suspicabar etiam corrigendum esse *generatim.*
(4) Ita cod. *Tigri.* Est autem hic non Mesopotamiæ (quem Auctor huius Itinerarii cap. LV. dixit *Pigreta*) sed Susianæ *Tigris.* quem alii *Pasitigrim* appellant. Hunc Susianæ nec procul Susis

misso Uxios pergit efferum hominum genus, quorum quique campestres dicto [a] audientes fuere: montium vero incolae de soli ingenio ferociores obstituros sese obnuntiabant, ni more Darii mercedem sibi transitus dependisset. Enimvero tunc Uxiis [b] supervenit improvisus, stratisque obviis celsiora montium scandit. Mutata denique adrogantiae vice Uxii vectigales sese eidem profitentur.

Persepolim diripit.

LXVII. Exim relictis qui gravius armabantur Pylas petiit fauces montium persicorum, ibique offendit Ariobarzanen in se armatum Darii nomine studioque ·XL· milibus peditum et equitum septingentis obviasse. Ubi tamen sibi ingenium loci, quam manus hostium plus obsistit; docent captivi circuitu posse consuli difficnltati: quibus auscultans, fide dicti praevisa, emensis nocte stadiis ·LX· supervenit Persis interritis aditu suique securis. Caesis denique obstinatioribus fugatisve, ultra inoffensus [c] transit Persepolim [d], divitiis invitantibus: Cyri denique atque Xersii illic, ceu si tutius sitis, the-

(a) Cod *dictu* (b) Cod. *iussis.* (c) Cod. *inoffendius.* (d) Cod. pro *Persepolim* habet *pdis.*

fluentem vocat *Tigrim* Diodorus XVII. 67. XIX. 17. Consulantur et Salmasius *exercit. plinian.* p. 495. Cellarius *geogr. vet.* III. 19. deque his iudicium celeberrimi Sancticrucii *exam. crit. des Hist. d'Alex.* p. 675.

sauris potitur (1) et amoenitatibus aulicis: quamvis regia igni abolita, odio [a] Xersii iniuriae, tum regis voluptatibus [b], etsi iam suis, abolitis [c]: scilicet ut vicem damni ac labis meritum, quam ille invexerat Graecis, repensaret.

LXVIII. Hinc Mediam dirigit studio Darii capiendi, qui, si ulterius urgueretur insectantium pervicacia, transire decreverat ad Hyrcaniam. Quippe Darius Bactra populatus, tum omnibus adpetendis corruptis aut amandatis [d], dampno regionis [e] contra insequentes cavebat. Ac siquid sibi regium aut de affectu regio supersederat, id omne iam Pylas caspias relegarat [f], unaque comitantibus et utilitate devotis, ut opinabatur, quos se sequi [g] coëgerat, morabatur.

Persequitur Darium.

LXIX. Qua re conperta, duodecima demum die Mediam Alexander advolat, quod exim ultra abiturus Darius ferebatur. Sed iam digressum una thesauris insequitur unius diei reliquo intervallo: rescitque a transfuga, pertaesos comites fugae eius, ceu si in gratiam potioris, Darium habere sub vinculis: Besum vero satellitem regis eius insignia recepisse. Igitur voto

Darius a Beso captivatur et interficitur.

(a) Cod. *abolica odito.* (b) Cod. *voluntatibus.* (c) Cod. *abolendis.* (d) Cod. *emendatis.* (e) Cod. *regi.* (f) Cod. *relegerat.* (g) Cod. *quas secatens.*

(1) Sequitur spatium unius vocabuli.

pennatior et spe voti ignotior [a] et viae usus asperiore conpendio id elaborare ad pretium morae abscindendae: inopinus [b] supervenit Beso, confligentemque dampno non levi dispergit et dissicit per vim clam fuga de medio [c] dilapsum. Ibique reperiunt Darium *interfectum a* suis [d] qui Beso una fugissent. Quare corpus quidem honore regali maiorum eius sepulchris inferri iubet.

Alexander Besum insequitur.

LXX. Ipse vero Hyrcaniae, quibus visum ad ingenium loci ac temporis reversionisque commodum superpositis, Besum insequitur, sic animo firmatus ut quadrifariam [1] fugiens vallaretur. Denique ubi campos ingressus est, victori se dedunt Abraxares una Phratapherne satrape: Besus elabitur. Qua cura deposita seu dilata, suos per loca belli, siquos reliquerat, congregari iubet, refectisque his quatridui mora Xazacerta ire decernit [e] urbem illic nihil optimae posthabendam, quam praemissi in hoc ab Alexandro moderabantur. Sed concurrunt prius etiam impedimenta agminis universi [f] loco belli relicta, accitaque post id. Sic enim regia iussa praescripserant. Ac siqui ab se [g] distracti for-

(a) Ita cod. nisi mavis *ignitior*. (b) Cod. *inopin*. (c) Cod. *perbis clam fugere medio*. (d) Cod. *Ibique reperiunt in arma suis*. (e) Cod. *discernit*. (f) Cod. *versi*. (g) Cod. *ac siquis ad se*.

(1) Arrianus III. 23. ait Alexandrum insequutum esse Besum tripartito exercitu.

tunam belli meritumve victoris elegerunt, vel siqui ad eius iudicium provocarunt [a] venia donati omnes: Graeci quoque mille quingenti qui Dario mercede militabant: eosque suos facit.

Mardos subigit.

LXXI. Interim tamen Mardos excurrit, et captos bello redigit in obsequium nihil omnium rennuentes (sed enim Mardis, praeter arma viresque, nulla sua res est) opum cura posthabita perdurans [1] quae ceteros hominum exercitos habet. Exim revertenti Spartani se offerunt, qui Darii amicitiam petierant: sed custodiri mandantur suspecti simplicis confidentiae [2].

Hyrcanos item, Parthos et Arionos.

LXXII. Tum moratus Xazacertae in Hyrcania dies quindecim, Parthos Arionosque [b] proficiscitur, et Susiam civitatem, quod Besum illic bello studere conperisset, non regni modo, verum nominis [c] etiam Artaxersii [d] veluti ad reverentiam sibi vanitate quaesita: quoniam multi refugae Bactriani in eius satellicium confluxissent elati mentis iactantia [e].

Satibarzanis defectio.

LXXIII. Inque id destinanti Satibarzanes Ariorum satrapa nuntiatur, interfectis Macedonum

(a) Cod. *vel qui adiuwum iudicium putant*. (b) Ita cod. Mallem *Arianos* aut *Arios*. (c) Cod. *nomine*. (d) Cod. *Artaxersi*, sed superius bis *Xersii*. (e) Cod. *electi mente iactantiae*, quod fortasse retinendum erat.

(1) Nempe Alexander in captivandis Mardis licet pauperibus.
(2) Nempe deditionis sincerae.

urbis eius ad custodiam quos acceperat, Arios pro Beso armare. Illô igitur praevertens sexcentis biduo stadiis urbem Artacoenta [a] Ariorum regiam venit. Quo viso Satibarzanes una paucis conscius meriti fugit: ceteri puniuntur mali consilii vel obsequii [b] mercede. Quîs gestis, Xazacertam [1] Alexandro revertenti offertur unus Darii interfectorum, afficiturque serviliter verberibus ac morte. Edoctusque ab eo super consciis in Besum ducit exercitum.

Plurimæ gentes domitæ ab Alexandro.

LXXIV. Eo vero itinere gentes subiugat plurimas: tum Dracas tum Arachotas barbaros vicinos Indiis [c], mari rubro [2] imminentes: Arios quoque qui nuper obsequio defecerant: idque hieme multa iniquum militibus inpeditis. Enim vero in hos ducibus immissis, ipse Caucasum tendit amore vincendae difficultatis, et illic quoque Alexandriam sibi ad fidem laboris instituit [d].

Alexander Caucasum superat.

LXXV. Quam molienti nuntiatur. Besum ultra transgressum Oxum flumen navibus supera-

(a) Ita ccd. Arrianus *Ἀρτακόανα*, Curtius *Artacacna*, et quidem id vocabulum vehementer variat. Vide Curtii interpretes VI. 6. (b) Cod. *obsequio* (c) Cod. *Tum Dracastrum Arachotas barbaras barbarorum vicinas Indiis*. (d) Cod. *ad fidem laboris institutae nominis difficultate*.

(1) Cod. hoc loco *Xazacurtam*, quæ inflexio accedit nonnihil ad *Ζευδράκαρτα* Arriani. Nota etiam *m* finalem, quum superius scriptum fuerit *Xazacerta*.

(2) Nempe Erythræo indico.

visse, quas omnes incenderit, ne persequendi [a] sit libido. Igitur nihil moratus ipse quoque audet in Caucasum longitudine sui Tauro continuum, saxis incondite arduum neque gradibilem ut videbatur, intersitumque parvis [b] arboribus. Cetera terebinthum [c] illic aiunt *et* silphium gigni: quo facile adpasci [d] oves floris eius esu et usu frugis et radicium [e] delectatas: eoque et hominibus gaudet [1] carne sola contentis, martiis prorsus, et belli usibus amicissimis.

LXXVI. Quippe hinc Besus non modo gentem [f] optaverat [2], verum quidquid suppetule insequentibus foret, id omne corrumpens abolensque [g] incendio, geminaverat difficultatem paria temtantibus. Sed enim frustra id quidem. Ita omnibus superatis, quod se suosque Alexander docuerat [h] fama Aorni primum, tum penes Bactra viatica esse [i], ipse quoque Oxum iam superaverat. Vana fuga Besi.

LXXVII. Ubi cum facultas transitui nulla esset, probat nihil ita mortalibus arduum, cui Alexander Oxum transmittit.

(*a*) Cod. *par sequentis*, quod fortasse ferri potest. (*b*) Cod. *paris.* (*c*) Cod. *ceteraque vitio bonum illic* etc. quae corrigenda fuerunt ex Arriano III. 28. (*d*) Cod. *quo facile adpari.* (*e*) Cod. *floris eius et usu frugis et usu radicium.* (*f*) Cod. *gente.* (*g*) Cod. *corrupta amolitasve.* (*h*) Cod. *docte.* (*i*) Cod. *viaticassel.*

---

(1) Nempe frequens est incolis Caucasus, ut ait Arrianus III. 28.
(2) Id est populum in arma abduxerat.

non viam perfacile sapientia straverit. Quod enim alias [a] praesenti usui suppetiari adverterat [1], promere suos [2] pelles iubet, quibus subtendere [b] gignentium frivola aridaque constringi quam maxime in vinculis crebrioribus docet. His quippe pactis, substratu levium densarumque itidem et superiectu trabilaculárum [c] calcatu tabulandarum conexa [d] utrimquesecus pellium pragmenta usum ratium integraverant sibique pecorique. In hunc modum sarcinis transportatis, non superstantibus tantum fida militibus, sed annantibus quoque animandis, si statio horruisset, opinione facilior transmissio fuit, cum sex stadiis latitudinis alveus Oxi amnis pateret.

Besus capitur.

LXXVIII. Nec tamen quisquam ausus obsistere est: quin etiam nuntiatur iam planiora perinantibus [e] Besum ibi [f] vinctum a suis communi pretium culpae servari pro his, quibuscum fugerat, reum. Quare exim iter solito patientius [g] facit. Ptolomaeum [h] vero Lagi praeire susceptum Besum ad seque perducere antemit-

(a) Cod. *aliud.* (b) Cod. *promere suos pelles, quibus subtendere iubet eis.* (c) Ita cod. nisi est mendum pro *trabicularum.* (d) Ita cod. cum una *n.* (e) Ita cod. Videtur autem scribendum *peregrinantibus* aut *permeantibus.* (f) Cod. *ubi.* (g) Cod. *patientibus.* (h) Ita cod. constanter *Ptolomaeum*, non *Ptolemaeum.*

(1) Huius artificii militaris exemplum est etiam apud Xenophontem *Cyri exped.* I. 5. §. 10.

(2) Nempe milites.

tit. Nec mora, vinctus offertur, unaque flamma [a] irae eius extincta. Ita increpitum perfidiae servilis, eoque [b] nomine verberatum, ad poenae conperendinationem custodiri in tempora mandat. In ceteros venia liberalis.

Sogdiana provincia occupatur.

LXXIX. Hisque in hunc modum gestis, exim sibi equorum numerum integrat, qui admodum plurimi omni genere difficultatum varie defecerant. Ipse ire Maracunda [1] contendit, quae Sogdianis es tregia, Tanaimque [2] exim qui subortus e Caucaso ingressurusque hyrcanum mare Asiam Europamque dispertit [c]. Eius pars fertnr Tanaidos humo Asia paludibus Maeotîs emergere denuo, causasque Euxino dare, ut cursu quo volvitur urgeatur [3].

Macedonum antecursores caeduntur.

LXXX. Eo itinere tamen praemissos Macedonum castra metatum, improviso offusi paucis indigenae, opprimunt obtruncantque, qui in

(a) Cod. *offerunt una ceu flammo.* (b) Cod. *proque eoque.* (c) Cod. *dispergit.*

(1) Ita cod. constanter *Maracunda*, at alii scriptores *Maracanda.* Inferius cap. LXXXIV. scribitur *Maracundam.*

(2) Cod. hoo loco *Tanan* sed mox *Tanaim.* Porro intelligendus *Iaxartes* teste Plinio VI. sect. 18. *Includente flumine Iaxarte, quod Scythae Silin vocant: Alexander militesque eius Tanain putavere esse.*

(3) Nempe: *Fertur pars eius Tanaidos ex Asia allapsa emergere denuo paludibus Maeotidis* (seu *Maeotis*) etc. Quoniam vero Auctor Itinerarii plerumque cum Arriano consentit, iuvat heic exhibere locum ipsum Arriani de re eadem III. 30. Ἐνθένδε ἐπὶ τὸν Τάναιν ποταμὸν προσῆει. Τῷ δὲ Ταναΐδι τούτῳ, ὃν δὴ καὶ

triginta [a] haud [b] minus milibus Alexandro venienti obversari decreverant. Enim mox Alexandro ingruente, ad montium celsiora concrepant [c]. Sed ubi eis primo conflictu [d] fortuna blandita est, Alexandro crus sagitta transiecto, ulterius ausi eo usque caeduntur, ut vix octo de triginta milibus laberentur.

Abiorum scytharum legatio.

LXXXI. Quibus gestis, Abii scythae ab Homero iustitiae laudati [1] legatione se dedunt, moremque gesturos victori profitentur, quantum solis corporibus queant, quoniam quisque pau-

---

(*a*) Ita cod. *in triginta*. (*b*) Cod. *aut*. (*c*) Cod. *concrepunt*. (*d*) Cod. *conflicto*.

Ὀρξάντην ἄλλῳ ὀνόματι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων βαρβάρων καλεῖσθαι λέγει Ἀριστόβουλος, αἱ πηγαὶ μὲν ἐκ τοῦ Καυκάσου ὄρους καὶ αὐτῷ εἰσίν· ἐξίησι δὲ καὶ οὗτος ὁ ποταμὸς ἐς τὴν ὑρκανίαν θάλασσαν. Ἄλλος δ' ἂν εἴη Τάναϊς, ὑπὲρ ὅτου λέγει ὁ Ἡρόδοτος ὁ λογοποιὸς, ὄγδοον εἶναι τὸν ποταμὸν τὸν σκυθικὸν Τάναϊν, καὶ ῥέειν μὲν ἐκ λίμνης μεγάλης ἀνίσχοντα, ἐκδιδόναι δὲ ἐς λίμνην ἔτι μείζω τὴν καλουμένην Μαιῶτιν· Καὶ τόν Τάναϊν τοῦτον εἰσὶν οἳ ὅρον ποιοῦσι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης· οἷς δὴ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου ἥ λίμνη τε ἡ Μαιῶτις καὶ ὁ ἐς ταύτην ἐξιὼν ποταμὸς ὁ Τάναϊς οὗτος, διείργει τὴν Ἀσίαν τε καὶ τὴν Εὐρώπην: *Inde ad Tanaim fluvium profectus est* (Alexander). *Huius fluminis, quod et alio nomine Orxantem a finitimis barbaris appellari Aristobulus dicit, fontes e Caucaso item monte oriuntur: in hyrcanum autem mare idem exit. Alius porro est Tanais, de quo Herodotus historicus dicit, octavum esse flumen scythicum Tanaim, eiusque fontes ex magno lacu ortos fluere, et in alium maiorem lacum, Maeotim dictum, ferri. Atque hunc Tanaim sunt qui Asiae atque Europae terminum statuant: quorum de sententia tum Maeotis ab intimo sinu ponti Euxini, tum in eam illabens iste fluvius Tanais Asiam et Europam separant.*

(1) Iliad XIII. 6. Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

perior liberior infestatore (1). Eorum denique moribus delectatus remissis adiungit, studio veri (a) discendi, qui (b) quid colerent aut viverent renuntiarent (2). Ipse progressu ad Tanaim illic quoque urbem sibi instituit haud disparem magnitudine cognominem Alexandriis: idque usui cavens, siquando post in eadem (3) militaretur.

LXXXII. Sed inconciliantibus (4) Besi sociis, iugumque gentium nominantibus, metu poenae (c) septem urbes consulto pari graecos custodes interimunt. Quarum quae Cyri civitas dicta Craterus multa cum militum manu mittitur obsessurus, neu quid ultra liberius queant. Ipse Gazam primo congressu aliasque quattuor biduo capit. Septem urbes rebellant.

LXXXIII. Tum Cyri adgreditur situ murisque firmissimam, quam ·xv· scilicet armatorum milia tuerentur, nulla victualium (d) indigentia: Iamque machinis in id admotis (e), repente amnem, ut prius animo praesumserat, qui eam ur- Cyropolis expugnatur.

(a) Cod. *vero.* (b) Cod. *quicquid.* (c) Cod. *poene.* (d) Cod. *nulli victualibus.* (e) Cod. *amotis.*

(1) Nimirum et apud Frontonem *Principia hist.* fragm. I. barbari asiatici dicuntur: *libertatem inopia sortiti, quia inopem subigendi sterilis fructus laboris capitur.*

(2) Ex cap. XCV. constat Alexandrum Abiorum legatis, redeuntibus ad gentem suam, addidisse aliquot qui explorarent Abiorum mores sibique certius nuntiarent.

(3) Nempe regione Scytharum, ut ait Arrianus IV. 1.

(4) Nempe improbantibus.

bem agmine turbido [a] interfluit, transit Alexander nihilque opinantes obtruncat. Tunc secure urbis eius potitum se ratus animo defferverat. Neque inpune id aut modestiae merito: acriter enim incolae congregati inter primos qui inruperat Alexandrum quoque saxo caput graviter vulnerant. Sed non eo secius [b] inritatis protinus Graecis capitur civitas vastaturque, nihilo minus rege in opere fervente. Quae vero septima civitas exempli metu ad modestiam ducta est.

Alexandriæ ad Tanaim ædificatio absolvitur.

LXXXIV. Verum sic [c] quoque Maracundam contendit, ubi sui obsederi [d] nuntiantur [e], et praeterea Scythae trans Tanaim obturbabant. Quare suis legat propere suppetias. Ipse vicesima die urbem quam praecoepit substruit [1] poenâ captivorum usus ad operis festinationem tali in tempore necessarii: datis incolis quos aetas aut vulnera deprecabantur, item [f] militiam nolentibus aut etiam nequeuntibus et in id idoneis peritia necessariorum.

Expeditio in Scythas trans Tanaim.

LXXXV. Verum imminentibus Scythis superbe, is (saepe [g] conatum cum sacrificia cohiberent, idque creberrime) vincit imperatoria in-

(a) Cod. *turbi*. (b) Cod. *Sed nos eos etius*. (c) Cod. *si*. (d) Ita cod. *obsederi*, at inferius *obsidebantur*. (e) Videtur scribendum *nuntiabantur*. (f) Cod. *idem*. (g) Cod. *hisaepe*.

(1) Cod. *subruit*. Sed. omnino dicendum *substruit*. Agitur enim de condita Alexandria ad Tanaim. Recole cap. LXXXI. et Arrianum IV. 3.

dignatione, vinceret ratio quae fato obviabat [1]. Ac nocte Tanai transmisso tam facile quam audacter hostes primo incursu fugat caeditque palantes. Eos vero intemperantius persequens siti aestivae succumbit. Neque aqua utibilis reperta. Quidquid de fluviis aut rivis [a] ab aestivo in lacunis erat, eo proni ac lingua lambentes hausto ceu necessario, latente eius peste corrupti sunt. Quippe ea qualitas alvo laxandae efficacissima. Ita omnes viribus vacuati aestu [b] intestino caloris, ut minus nonnulli hoste *quam* vitio [c] praevenirentur. Insecuti nihilominus eorum legati veniam erratis post [d] victoriam retulerunt.

Clades Macedonum.

LXXXVI. Ii porro Macedones qui in arce Maracundae obsidebantur, ante adventum auxilii eruptione facta disiecerant hostes ac fugarant. Longius tamen eos in [e] Sogdianos insecuti, ubi de reditu consulunt amnemque Polimetum [f] adfuere, sensim prosequentibus Scy-

(a) Cod. *nivis.* (b) Cod. *vacuate gestu.* (c) Cod. *hostilis vitio.* (d) Cod. *pro victoriam.* (e) Cod. pro *in* habet *qui.* (f) Arrianus scribit Πολυτίμητον.

(1) Locus nimio studio brevitatis obscurus, vel etiam corruptus, haurit lucem ab Arriano IV. 4. qui ait Alexandro pro transitu Tanais sacrificanti non semel infausta signa esse prodita monente vate Aristandro ut ab eo consilio recederet. Alexandrum nihilominus pudore et indignatione impellentibus Tanaim superasse Scythasque in fugam vertisse: sed mox ipsum cum exercitu gravissima siti pressum epotaque insalubri aqua periculose ægrotavisse.

this inexploratam adorti [a] alvei partem, limo profundius retentantur [b]. Idque ubi hostis gnarus [c] locorum videt, praevenit, adortique [d] rerum imperitos ac male cedentes [e], comminus conficiunt [f] omnes, nisi quis praevenisset pedum aut visuum [g] potens. Neque amplius equitibus semiermibus ·XL· peditibus [h] ·CCC· fugere.

Vindicta Alexandri. Flumina evanescentia.

LXXXVII. Quibus Alexander nuntiatis, Maracunda contendit, auctoremque eius sceleris Spitantem [1] fugientem secutus omni cum socio interfecit. Suos sepelit, vastatque regiones quas Polimetus amnis ambit aut rigat, qui progressus ulterius harenis bibitur et receptatur, facitque invia cuncta, subsidiis colentium [i] nullis: quoniam illic et alii famosi amnes hauriantur [k], Pardis [2] qui Mardos, Dariusque qui Hunnos [3]

(a) Cod. *adortari.* (b) Cod. *reretantur.* (c) Cod. *ignarus.* (d) Cod. *adortatique.* (e) Cod. *credentes*, sed fuit emendandum ex Arriano IV. 6. (f) Cod. *fugiunt.* (g) Cod. *visum.* (h) Cod. *peditum.* (i) Cod. *et colentium.* (k) Cod. *auriantur.*

---

(1) Ita cod. *Spitantem.* At Arrianus IV. 5. habet *Spitamenem*, quod omnino scripsissem, nisi *Spitans* diceretur heic occisus, quum tamen *Spitamenes* (in cod. *Pistamenes*) adhuc vivat inferius cap. XCVIII. Itinerarii. Nihilominus et heic *Spitamenem* dicendum puto.

(2) Apud Arrianum IV. 6. est Ἔπαρδος.

(3) Si Arrianum IV. 6. sequeris dic *Ariusque qui Arios.* Codex habet *Dariusque qui unos.* Sane superius cap. LXXIX. n. 2. vidimus a militibus Alexandri *Iaxartem* habitum pro *Tanai.* Plutarchus item p. 62. docet, Alexandrum in hyrcano mari putasse paludem Maeotim restagnare, μάλιστα δὲ εἴκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι. Iamvero Hunnos ultra paludem Maeo-

interfluit, et Estumandrus [a] veniens per Evergetas. Hi omnes illic sepulti vanescunt.

Besi supplicium.

LXXXVIII. Hieme igitur apud Arimaspos declinata, dat sese legationibus obsequentium aut paciscentium quod [b] usus aut quies vellet: Besumque accitum et rursus increpitum et verberibus punit et gloria [1], mutilatis tamen prius et naribus auribusque: idque supplicii genus durius visum quam severitas graeca est.

Alexandri luxus et adrogantia.

LXXXIX. Nam et cetera eius cultûs et affluentiae, more Medorum, suorum plerique iam sedulo aversabantur, cum luxu mores adrogantiâque mutasset: tum mensae modo, tum vestium pretio, tum apicis vanitate is qui [c] utroque de latere heraclidas sibi aeacidasque censeret, Arsacidum [2] tamen aemulationi concesserit, victi rem passus [d], quorum [3] moribus obsecundabat: idque ei omnes animi glorias obumbrabat.

Convivium.

XC. Praesertim ubi amicissimum sibi Clitum illum Granici propugnatorem ex causa convivii

---

(a) Ita cod. (b) Cod. *quo*. (c) Cod. *as qui*. (d) Cod. *passum. His.*

---

tim incoluisse exploratum est (Amm. Marcell. XXXI. 2.). Sed enim tutius existimo Arrianum sequi, nam codex ambrosianus perantiquus quidem est sed tamen mendosissimus.

(1) Nempe *ignominia afficit*.

(2) Auctor loquitur προληπτικῶς.

(3) Nempe Arsacidum.

incitus interfecerit (die sacro quod [1] *pro* [2] Libero Castoribus fecerat) qui [a] epulo accubabat una blanditoribus regis. Tum supra ipsos fortitudinis Deos [3] laudari ab adsentatoribus coeptus, patri quoque se Philippo anteferri delectabatur.

Cliti mors. XCI. Enimvero Clitus uti Alexandrum amicum restitueret in viam, neque concederet ei malam morum adrogantiam coalescere, cui modestia et verecundia plus laudis adferret, amico liber, religiosus in Philippum; Eum vero se anteferre respondit, qui hos fecerit suos animi viribus corporisque [b] cum quibus vicerit, non eum [c] qui talibus gaudeat. Quae ubi ultra [4], nec pudet regem vino calentem, Cliti [d] verbis gladio respondetur. Sed enim mox in id recidit paenitudinis, ut eum vitae pigeret adeo inpigre intemperantis: ni amici magis id offensae Dei Liberi, quam eius moribus darent; qui sic posthabitum sollemne [e] suum ultus furore

(a) Cod. *et quae.* (b) Cod. *corporibusque.* (c) Cod. *nunc his.* (d) Cod. *dati.* (e) Cod. *post obitum sollemnem.*

(1) Nempe *convivii quod die sacro* etc.

(2) Addidi *pro.* Ait enim Arrianus IV. 8. Τὸν δὲ τοῦ Διονύσου μὲν ἐν τῷ τότε ἀμελῆσαι λέγουσι, Διοσκούροιν δὲ θῦσαι, *aiunt tum temporis, neglecto Baccho, Dioscuris sacrum fecisse.*

(3) Nempe *Castores et Herculem*, ut ait Arrianus IV. 8.

(4) Mira scribentis brevitas! Dicendum enim erat *quae ubi ultra modum oggerit.*

putaretur: aut invidentia laudum earum aemulus [a].

XCII. Quare tum quidem curam corporis recipit, vitium tamen gliscit. Quippe iam adoratum se volens, salutari more mortalium neglegebat. Verum sapiens Callisthenes comes et amicus [b] arcere hominem et deducere palpo temptabat: eo quoque addito, quod quam iustum sit infestari eum qui insignia regni quae sua *non* sunt usurparit [c], tam a Diis posse puniri abiurationis qui sibi adeo faveant [d] honore iactantiae [1]. Sed neque proficit Callisthenes, et mox [2] inter proditores relatus ex causa tali morte punitus est. Callisthenis monita.

XCIII. Mos erat, regibus optimatium liberos ministrare [e], ad custodiam scilicet regiam et obsequia liberalia. E quîs Hermolaus quoque Hermolaus puer verberatur ab Alexandro.

(a) Cod *laudantium earum aemuli.* (b) Cod. *ei amice.* (c) Cod. *usurpari ad.* (d) Cod. *ad eos faverant.* Porro haud scio an *ad eos* fuerit retinendum vel *ad Deos* scribendum. (e) Cod. *ministrari.*

(1) Apud Arrianum IV. 11. sic loquitur Callisthenes: οὐδὲ Ἀλέξανδρον ἀνασχέσθαι ἄν, εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις εἰσποιοῖτο ταῖς βασιλικαῖς τιμαῖς χειροτονίᾳ ἢ ψήφῳ οὐ δικαίᾳ· πολὺ ἂν οὖν δικαιότερον τοὺς Θεοὺς δυσχεραίνειν ὅσοι ἄνθρωποι ἐς τὰς θείας τιμὰς σφᾶς εἰσποιοῦσιν, ἢ πρὸς ἄλλων εἰσποιούμενοι ἀνέχονται: *Non pateretur Alexander privatum aliquem regios honores electione suffragiisque illegitimis usurpare; multo itaque iustius Deos indignaturos, siquis mortalis divinos honores sibi adroget, aut ab aliis delatos admittat.*

(2) Quo tempore id evenerit videsis inferius cap. CIII.

Sopolidis [a] erat bonis moribus roboreque, quorum utrobique studens, regi de corpore, animo tamen ac disciplinis militans Callistheni, ubi eum quaereres sat placebat. Is venante [b] Alexandro in aprum exspectabilis [1] formae, ipse [c] prior bestiam sternit, et stratâ gloriatur, utque immodestae fortitudinis ab rege verberatur.

Hermolai coniuratio.

XCIV. Quod cum acrius merito sed ingenue doluisset Hermolaus coniurat in regem cum Sostrato et Amynta et Antipatro Asclepiodori, tum Epimene et Anticle et Philota. His amicis in sua iniuria fervescentibus, pactum fit, nocte Antipatri [2] conclavi [3] regis irruerent. Neque id quitum. Ita pernox rex convivio perdurarat. Sunt qui etiam prohibitum ire vatis *voce*, ne quidquam esset in aula multis praemonitis ratae [4]. Itaque Ptolomaeum rem sibi proditam

(a) Cod. *Selpolidus.* (b) Cod. *venatu.* (c) Cod. *inte.*

(1) Ita cód. *expectabilis* pro *expetibilis.* Et quidem eo vocabulo usus est eádem eum sententiâ Tacitus *Annal.* XVI. 21. Sed lectionem optimam e textu Taciti Rhenanus eiecit.

(2) Nempe qua Antipater excubias ageret.

(3) Nota *irruo* cum tertio casu, quum alibi iungatur quarto, nisi forte est mendum pro *conclave.*

(4) Nempe ex multis divinis indiciis suspicantis insidias aulicas. Locus autem sic est corruptus in codice: *Sunt quia iam prohibitus ire vatis ne quidquam esset in aula erat multis praemonitis rata.* Res ita narratur apud Curtium VIII. 6. *Quum iam lux adpeteret et convivium solvitur, et coniurati exceperunt regem, laeti occasionem exsequendi sceleris admotam; quum mu-*

detulisse, Callisthenisque [a] sententiam in discipuli facinore suspectatam, de prioris inefficacia libertatis [1]: cum Hermolaus tamen acri in opere tormentorum, praeter sui verbera, nihil questus sit aut confessus.

XCV. Sed reverentiam legatio Scythica de Abiis *iterum attulit*, dictoque audientes fore se muneribus attestabantur. Quae munera erant filiae regales pulchrae ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua sat divites, sunt Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstare [b] vero vel regem [c] ut coram iussis auscultet. Nam [c] et missis in hoc [3] referre volentibus erat [4] mores abios et munditias paupertatis utque [d] sit eorum invidia potioribus de plus nihil habendo. Enim arcus Abiis [e] et sagitta (quod eis totum est) et

Abiorum mores.

(*a*) Cod. *Callisthenique.* (*b*) Cod. *Quae munera erant fila regalia* (atqui Arriann IV. 15. ait *filias*) *pulcra ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua ut alias addivites sunt. Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstire* etc. (*c*) Cod. *Et nam.* (*d*) Cod. *atque.* (*e*) Cod. *Abios.*

lier adtonitae, ut creditum est, mentis, conversari in regia solita, quia instinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, sed etiam semet obiecit: vultu et oculis motum praeferens animi, ut rediret in convivium monuit.

(1) Confer superius cap. XCII.

(2) Scilicet Abiorum. Confer Arrianum IV. 15.

(3) Confer cap. LXXXI.

(4) Huius syntaxis exemplum est etiam apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed mediol. p. 188. *Nunc quoque si tibi fabulam brevem libenti est audire, audi.*

vitae quaestus et hereditas: sola sagitta venantibus, carne altis abunde et lacte, et munitis pellibus ad tolerantiam: cetera pro opibus hospitales et loqui blanda cum moribus.

Pharasmenes et Amazones.

XCVI. Sed Pharasmenes quoque Chorasmiorum rex equites adduxerat Alexandro militatum, vicinus scythicis Unimammis (1), in quas sibi hostes praeiret si iuberetur, supra viros ut sciat martias. Alexander vero his Indos praeoptans (a), se ait redire in Graecias (b), ut exim reliqua eius belli agat. Oxum igitur et Sogdianos retractat turbare.

Fontes olei et vini.

XCXII. Nuntiati (c) ibi Alexandro duo fontes futuri praesagio suborti, horrori fuere prae admiratione: quorum qui olei erat, laboris atque sudoris index aestimabatur, quîs mederi valet olivi unguentum (d): qui vero vini, lasciviae et laeticiae de Dei munere (2). Haec quippe in id demonstrata de post gestis adsertio est.

Pistamenes opprimitur.

XCVIII. Dimissis ergo qui praesentia tuerentur, Maracunda ipse festinat. Pistamenes (3) quippe, qui inde desciverat Massagetis congre-

(a) Cod. *praeoptatumque*. (b) Ita cod. *Graecias*. (c) Cod. *nuntiato sibi*. (d) Cod. *unguento*.

(1) Nempe *Amazonibus*.

(2) Ita Virgilius *Aeneid*. I. 636. *Munera laetitiamque Dei*.

(3) Recole cap. LXXXVII. p. 66. n. 1. Sane Arrianus IV. 16. Curtius VIII.-3. habent *Spitamenem*.

gatus iusti belli facie iam agere nuntiabatur. Sed invaso castello potitum [1] praeda per Sogdianos, Phiton et Aristobolus [2] cytharoedus, qui una aulico ministerio illic agebant, egressi cum equitibus octoginta naviter satis et inpigre incursarant quae ducebantur. Mox tamen excepti insidiis a Pistamene plerique eorum et una Aristobolus oppetivere. Pistamenes vero post id fugiens conscientia sceleris in desertis caeditur [3] Cratero insecuto. Ipse quoque a suis captus ut auctor culpae arguitur, tumque Alexandro ad supplicium datur iure plectendus.

XCIX. Sed enim hac cura deposita Iudos [4] nihil sibi noxios intentus animo petram adgreditur re et nomine arduam. Id vero castellum est praeruptis admodum inpositum inaccessisque [a] rupibus montium, quo plebs multa convenerat Sogdianorum, nullo indigentiae metu, copiis ante congestis. Ubi ergo oblata sibi venia non cessere, magnum praemium publicat ausuris eius saxi inscensionem auri talentum primo, tunc [5] precium secuturis. Petra munitissima.

(a) Cod. *incassis quae.*

(1) Nempe *ad potiendum.*
(2) Apud Arrianum Iv. 16. est *Aristonicus.*
(3) Nempe eius exercitus.
(4) Nempe *in Indos.* Omittit autem saepe praepositiones Auctor Itinerarii.
(5) *Tunc* pro *tum* videsis apud Symmachum *orat. pro Severo*

Capitur. C. Reperti omnes quadringenti viri, qui patravere rem in hunc modum. Paxillis ferreis [(a)] quibus pelles intendunt, praetenta face, ea parte praerupti qua fieri posset aut gelu cederet, mutuo innixi fiebant: eisque subvecti paulatim omni [(b)] sub nocte tandem evadunt armis una, cumque luce inopini inruunt securos et inermes barbaros ac semisomnes, inpeditosque mulierculis et infantibus praecipites agunt, nihil eorum paucitatis scientes donicum reliqui sese dederant, et aditu reserato quem inserabiliter obstruxerant, Alexander receptaretur et [(c)] copiae. Nec tamen amplius viris ·xx· desideratis, quos ascensionem molientes, ubi loci conditio fefellisset, deiectos [(d)] in praeceps ne sepulturae quidem nisi nivium profunditate servarat casus aut fatum.

Alexandri nuptiae cum Roxane. CI. Igitur his victor copiis fotus auctusque, quomodo si arte [(1)] Bactrianorum regis affectus opesque illic repperisset, eius virginem filiam, Roxanem nomine, magno formae merito et nobilitatis sibi coniungit. Is ille scilicet, quem

(a) Cod. *paxillos ferreos*. (b) Ita cod. *omni*. (c) Cod. *ue*. (d) Cod. *deiectis*.

cap. 2. atque in variis lectionibus Plinii in eadem Symmachi editione mediolanensi p. 64.

(1) Ita cod. Sed enim videbatur scribendum: *quomodo si in arce Bactrianorum regis* (Persarum) *affectus opesque repperisset* etc. Sic enim narratio congrueret cum Arriano IV. 19.

Darii uxor veneriae sane pulchritudinis femina non evicerit. Denique Oxyarten [1] debito sibi soceri honore dignatur.

Choriení castellum deditum.

CII. Hinc ducit in aliam petram celsam stadiis viginti, sed sexaginta *ad* ambiendam faciem sunt [a], alviabilem calli, superne aequoream virentemque, soli ubere et mollitudinis divitem [2]. Chorieni [b] id castellum vocabant, regis nomine, qui illuc [c] confugerat, Chorieni. Verum quod eius saxi calcem naturali vallo munitam intueretur, id primum explet caesu [d] frondium et adgestu humi saxorumque opere pervicaci. Iam denique labore provecto scalisque admotis, Chorienus, internuntio Oxyarta, pretium veniae victori se suosque transcribit. Eodem merito procurationem sibi accepit quod regnum habebat, quoniam victorem exercitum non labore militiae modo adeo conperendinatae, verum hiemis quoque vi et indigentia fatigatum apparatus sui largis opibus refovisset, nec decima quidem parte totius affluentiae dispensata.

(a) Ita cod. Haud scio an scribendum *facienda sunt*. (b) Cod. *Chorienis*, at mox bis *Chorienus*. (c) Cod. *illi*. (d) Cod. *esu*.

---

(1) Is erat Bactrianorum rex, ut quidem ait Diodorus XVIII. 3.
(2) Nempe divitem ubere soli mollis. Ut illud Virgilii *Aeneid.* VIII. 436.

Squamis serpentum auroque polibant.

Alexander denique totum Persarum imperium sibi acquirit.

CIII. Ad haec, siqui rebellium reliqui, omnibus perditis subiugatisve repedata Bactra tempore quo Callisthenes una cum insidiatoribus regis suspectatus est. Hac [a] sub fine Alexandro Persarum imperium integratum est, quo tuendo Amyntae dato, Bactris ipse profectus retransmittit [b] protinus Caucasum quem eumdem Taurum [c] diximus [1], nomine modo de continuatione mutato.

Taxilis regis indi deditio.

CIV. Undecima die quam super molitus est illic Alexandriam [2] venit. Transmissis inde regionibus Parapapisamidium [d], perque Nicaeam oppidum et Cophoena [e] flumen Indum petere contendit, Taxile sibi munifico, qui partes, quibus viandum, primas Indiae tunc tenebat, eumque praemittit [f] una suis paratam Indi transmissionem conatum [3]. Denique datum hostium ducem viantibus intercedere capiunt [4]: itaque perviant, multis aliis gentibus caesis et oppidis captis.

(a) Cod. *haec.* (b) Ita cod. *retransmittit.* (c) Cod. *Caucasuque inremin Taurum* etc. (d) Ita cod. (e) Cod. *Foena.* (f) *praetermittit.*

(1) Cap. LXXV.

(2) Arrianus IV. 22. ait Alexandrum transmisso Caucaso venisse decima die Alexandriam quam apud Parapamisadas ipse condiderat quum primum in Bactra irrueret.

(3) Nempe præmittit ad conandum Indi fluminis transmissionem.

(4) Ita omnino se habet locus in codice. Videtur autem sententia: *Denique hostium ducem missum ad intercedendum capiunt.* Suspicabar etiam locum esse corruptum, intelligendumque *Astem*

CV. Nec minus Alexander agens, siquis obturbet insequentis sagitta etiam humerum superscribitur: Choëque [a] amni transmisso quisquis obvius sternitur: et Argacum [1] urbem incensam desperatamque a civibus instaurari procurat merito opportunitatis. Tum reperta hostium multitudine, trifariam superat iustis omnibus [b] proeliis. Ducenta denique triginta boum milia illic capta formae merito destinat una captivis Macedoniae cultum agros suorum et suosce [c].

Plures Alexandri victoriae in India.

CVI. Tum comperto gentes Accas quadraginta milia armavisse, per amnem Poturaeum [2] in eos [d] ire festinat: iique [e] in oppida discessere in id longe ante munita. Sed enim castra eminus molientes inruunt Graecos: hique [f] astu cedere simulant: converso deinde [g] agmine sternuntur: pars muro clauduntur omni praesidio munitissimo. Sed enim res haud in facili erat duplici septu [h] munitos accedere: et ibi deni-

Accae domiti.

(a) Cod. *Civiaque.* (b) Ita cod. *omnibus.* (c) Cod. *Machedio cultum. Agros suorum et suasci.* (d) Ita cod. *eos.* (e) Cod. *eique.* (f) Cod *hincce.* (g) Cod. *denique.* (h) Ita cod. nisi est mendum pro *septo.*

unum e praesidibus indicis quem praemissi cum Taxile Macedones quadam in urbe obsessum interfecerunt, uti narrat Arrianus IV. 22.

(1) Ita cod. Variat autem hoc vocabulum apud Arrianum IV. 23. Ἄνδρακα, Ἄνδακα, Ἄνδηλα. Apud Curtium item VIII. 10. *Acadera, Acadeira, Acadira, Adaca, Adacae.*

(2) Hunc amnem dicit Γουραῖον Arrianus IV. 25.

que Alexander crus sagitta vulneratur. Sed die quarta belli in opere prae muro interfecto rege se dedunt. Idque Alexandro volenti admodum fuit, ut conmilitio accederent. Sed ubi producti fidem mutant, vallati caeduntur.

Baziphara et Hora urbes captæ.

CVII. Hinc Coenona ducem mittit Baziphara obsidere, Attalumque Hora urbem, ratus casu Accarum eas ad obsequium ductum iri. Sed his loco magis quam exemplo fidentibus, ipse utramque urbem, quamvis inpigre obluctatas, Baziphara sive Horam [(a)] nullo negotio transiens capit: quamquam Bazipharae viri contemptu paucorum advenas irruissent. Ubi tamen plerique cecidere, quisque evaserat petram munitissimam confluunt.

Arx munitissima capitur.

CVIII. Is locus petrae ducentis stadiis circumitur, erigitur decem, aditu tenui, mollis in culmine, et fontium scatens, patiensque industriam mille hominum ruscularum [(b)]. Igitur eô veniens capit plurimas civitates. Tum petram adgresso obsidionemque molienti transfugae duces coepti moliminis viam praeeunt ei inscensus. Itaque capti deductique praedae fuere qui bello restiterant.

Alexander venit ad flumen Indum.

CIX. At enim nuntiato rursum Accas muros [(c)] indos oppressisse studio fidentiore, et ele-

(*a*) Ita cod. at superius *Hora*. (*b*) Ita cod. nisi mavis *ruricolarum*. (*c*) Cod. *Sacamuros*.

phantes suos per silvestria amandasse; ubi eo venit, muros desertos incensamque urbem videt, et dilapsos omnes qua tutius lateant. Quare aliis persecutione legata, quaesitisque eorum elephantis [a] et captis, Indum cum exercitu venit, et his quae longius sunt necessaria copiis reperta transitui substantia [b] non sera transmittit [1].

CX. India omnis orsa e septentrione, amplexaque omne quidquid est persicum [c], Aegyptum usque Aethiopasque continuat. Ipsa vero extrinsecus ubique oceano munitur, interfluo mari Hippallo [d] [2], cuius sinus Persas includit. Sed enim nomen hoc Indiae late dispersum multarum admodum gentium est ferax praecipue beluarum inter odora gignentium [e], qui [f] sunt elephanti draconesque iugerales: nam pardi leonesve vel tigres iuxtim haec cicures fuant. Indiae descriptio brevis.

CXI. Ea vero tempestate quam loquor potens Indiae Porus erat, stupendus satis supra Porus vincitur.

(a) Ita cod. at superius *elephantes*. (b) Cod. *substantiam*. (c) Cod. *persicam*. (d) Ita cod. perspicue *Hippallo*. (e) Ita omnino codex. (f) Cod. *quam*.

---

(1) Sermo est de navibus et ponte iussu Alexandri in flumine Indo constructo. Confer Arrianum in calce libri IV.

(2) Hoc mare dictum est hippallum (seu hippalum) ab Hippalo gubernatore qui primus per altum navigavit. Lege Arrianum peripl. Erythr. ed. Amst. 1683. p. 174. Vide et Plinium VI. sect. 26.

hominum magnitudines, neque vero ingenio inferior quam artuatus [1]. Is ubi scit, Alexandrum ad sese moliri iter [a], absit obnuntiat: sed incitat mage, acrique bello superatur et capitur. Receptus tamen ad amicos Alexandri merito virtutium [2] procurare quod [3] erat rex recepit. Ita pars est virtutis, ea [b] quibus praefueris ut potior [c], aeque sane nunc mox cessisse potiori: quoniam quisque mediocritatis est agnitor satis fecerit sese noscendo.

Petra Aornis.

CXII. Exim magnas Pecanum et Musicanum regiones exsequitur, ac sibi congregat. Petram quoque quae Aornis [d] vocatur affectat, cuius proceritudo sunt stadii quadringenti, supra cultoribus dives haud minus locupletibus quam securis: et est ei nomen ex celsitudine, quam nec alites supervolitent. Sed enim hanc [e] quoque optinet fixu vectium [4], via scansili ac insidiis appetitam [f].

Macedonici exercitus querelae.

CXIII. Iam [g] *de* magnitudine belli *ortus est questus* cum primatibus, quod ultra gentes bello

(a) Cod. uno vocabulo *moliuire*, quod mendum indicavi. (b) Cod. *his* pro *ea*. (c) Cod. *patior*. (d) Ita cod. at Arriano est Ἄορνος. (e) Cod. *hic*. (f) Cod. *acrididaspentitam*. (g) Cod. *nam*.

(1) Nota novam significationem vocabuli *artuatus*, nisi forte scribendum est *artubus*.

(2) Ita cod. Est autem nota grammaticis et hæc terminatio.

(3) Ita cod. pro *id cuius*.

(4) Cod. *veccium*.

idoneas coëgisset experiri. Quo [a] adversum eas animo arderet? Milites vero ad haec ultra laborem et pericula deprecabantur: annos ·XII·, vulnera et suorum desideria numerantes. Data igitur fessis quiete, volentibus utitur. Succenturiari tamen dimissis alios e patria iubet. Itaque victoriae avaritia usus oceanum venit.

CXIV. Ibi quoque inmodicus cupiditatis, quoniam [b] in navibus textis periculum vellet facere naturae, et quid sibi vel quisque id vellet ultra liceret. Verum repente cum flatu violento rediens haustus oceani solito vehementior omnes *ad* hoc paratos inter naves confligit et mergit. Neque agnitu difficile id erat, Deos voto refragari, quibus quamvis ipse obniti *negat*, nequid impium audeat temptare; mittit tamen promptos audaciae, nihilque regi audentes negare Onomarchum et Neona [1] (congestis navi quae cuique sic volenti in longum usui necessaria) uti circumputato oceano comperta nuutiarent.

Alexander oceanum explorat.

CXV. Quippe Alexandrum animo fuisse ad appetentias rigido et indomito, hîc quoque considerandum reliquit. Erat civitas Indiae, quam [2]

Alexandri immensa audacia.

(a) Cod. *conperisset experire quae*. (b) Cod. *quonam*.

---

(1) Ita cod. Hos alii appellant *Nearchum et Onesicritum*.
(2) Nempe *in quam*. Confer cap. XCIX. n. 1.

multi confugerant, magnitudine nimia et firmitudine inexpugnabili. Quam ubi Alexander obsidione adoritur, iubet fieri scalas pro muro praecelsas: easque admotas cum grandibus saxis desuper frangerent repugnantes, sola perdurant qua rex una duobus satellitibus evicerat: ipsum quoque multis desuper ut qua quisque poterat retrudentibus. Et quamvis scalas omnis suorum comminui vidisset, neque ullo sese ideo auxilio periclitaturum, irruit tamen unus omnia hostium milia, una praedictis (Pence [a] scilicet et Ptolomaeo) qui cunctantem [b] multitudinem protinus urbis eius in sese convertit.

Alexander summum patitur vitae discrimen.

CXVI. Perdius igitur diu secum satellitibus conspirantibus rem pleni exercitus agitabat. Ni vergente iam die et latere summo vulneraretur, et recepto altius ferro defici [c] viribus occoepisset. Id Macedones coniectati qui foris rem agebant, metu nequid ulterius (occupatis in regem intramuranis universis nec desuper prohibentibus siquis irrueret) vi claustra effringunt, suppetiatique in tempore iam regem sui recipiunt diffidentem. Facti denique mox ex indignatione saeviores indiscretius dextris in aetates et sexus vires optinent internicione omnibus caesis.

(a) Hunc alii dicunt *Peucestem*. (b) Videtur corrigendum *cunctam*. (c) Cod. *decipi*.

CXVII. Exim constanter suadere milites regi conspirant, ne sese ulterius periculi vilitate dampno tamen in proeliis abuteretur tanti prodigus [a] sanguinis: obtinentque ne ultra, verum Babylona ut redeat: Babyloniique multo cum honore suscipiunt. Per septem denique dies Alexander eo regressus Diis sacrificio operatur, quos fortunae gratus [b] repensaret.

Alexander redit Babylonem.

CXVIII. Post id conviviis et voluptatibus comioribus [c] causam morti hinc dedit. Morem sibi proceres exercitus fecerant, uti mutuis sese conviviis acciperent. Enim cum forte apud Medium convivarent comessatione se illis convivam [d] Alexander facit. Statim deinde [e] Herculis Medius scyphum offert ad vina: neque is honorem Dei nomine aspernatus, poculum complet stringitque continuo [f]: eaque tantarum virtutum viro causa ad mortem fuit: ut quem tot bellis adversa vulnera non vicerant, sub fati invidia iuvenilis confidentia solveret.

Causam morti suae praebet.

CXIX. Cuius ne casus priusquam laudium [g] memor sim, ea quoque ponam hic quae per diligentiam laboravit. Quippe quamvis bellorum ultra pertaesus consulenti per se [h] exercitui concederet, bono tamen labori nihilum peper-

Alexandri iter ad Herculis columnas.

(a) Cod. *tanta prodigii.* (b) Cod *gramen.* (c) Cod. *comitioribus.* (d) Cod. *convivio.* (e) Cod. *denique.* (f) Cod. *continuum.* (g) Ita cod. Confer. cap. cxi. p. 73. n. 1. (h) Ita cod.

cit. Electo denique sibi ad eiusmodi patientiam comitatu, ad Herculis stelas [1] famae iactantia persecutus est diebus nonaginta continuis emensa via.

CXX. Dignam quidem illam rem pretio tanti laboris, siquis aurem ad fidem dicentis inclinet [2]. Ii quippe tituli alter auro pingui alter argento [3] proceritudinis erant ·xii· cubitornm, crassi vero per quadrum cubitis binis: adeo inmenso pondere, ut eius periculum ipse rex fecerit terebrata crassitudine auri eius, cuius dampnum mille quingentis mox aureis inferciverit [4]. Verum exim revertens praerupta per loca caelo inlucido *ut* iuxtim se viantes vix mutuo noscerentur, tandem Thermodonta amnem [5] . . . . .

Reliqua desiderantur.

---

(1) Præter celeberrimas gaditanas, indicæ etiam Herculis columnæ memorantur a Strabone III. p. 171. Sed quoniam Alexander a columnis redux venisse dicitur ad Thermodonta (cap. CXX.) heic omnino intelligendæ sunt columnæ Herculis in Ponto, de quibus eximium testimonium extat Servii ad *Aeneid.* XI. 262. *Columnas Herculis legimus et in Ponto et in Hispania.*

(2) Nota præclarum historici nostri iudicium, qui huic narrationi vix fidem adiungendam pronunciat. Quamquam gaditanas quidem columnas adire in animo fuisse Alexandro constat ex Curtio X. 1. Diodoro XVIII. 4.

(3) De columnis Herculis ex auro argentoque concretis conferatur Philostratus *vit Apoll.* V. 5.

(4) Comparentur quae scribit Cicero *de divin.* I. 24. super columna aurea in fano Iunonis Laciniae ab Hannibale terebrata, deque bucula quæ ex eo auro exterebrato facta sit.

(5) Quænam huius narrationis desiderentur, facili coniectura adsequeris, si leges apud Iulium Valerium in III. libro epistolam Alexandri ad Olympiadem.

ITINERARII VOCABVLA ALIQVOT
QVÆ VIDENTVR ADDENDA
LEXICO FORCELLINIANO.

Aegidii Forcellini praestanti lexico perutilem nuper appendicem attexuit vir romanae linguae peritissimus studiisque optimis politissimus Iosephus Furlanettus, quem e nostris quoque editionibus aliquam symbolam corrasisse comperimus. Nunc viro egregio novam segetem vocabulorum tum ex Itinerario tum abundantiorem deinceps ex Iulio Valerio suppeditamus, quibus pro suo excellenti iudicio perpensis ad forcellinianum horreum, si libuerit, locupletandum utatur. Diligentiorem autem vocum vestigationem eiusdem sagacitati permittimus, itemque plurium modorum notationem, qui ad latinae syntaxeos varietatem et copiam non mediocriter conferunt.

Adminiculabundus, a, um cap. 21.
Agnitor, oris 111. (1)
Agricior, oris 62.
Alphitum, ti 49.
Alviabilis, le 102.
Animanda *pro* animalia 77.
Blanditor, oris 90.
Cæsus, us 102.
Cidar *neutrum aut indeclinabile* 64.
Circumputo, as 114.
Coniectator, oris 49.
Conrivius *vel* conrivus 19.
Continor, aris 14. *nisi est mendum.*
Dignantissime *adv.* 24. (2)
Dinoscibilis, le 50.
Displicio, is 43. *Consule emendationes.*
Fixus, us 112.
Gradibilis, le 75.
Græciæ, arum 96. *et apud I. Valerium* III. 5.
Inlimitatus, a, um 50.
Inserabiliter 100.
Interpellatus, us 51.
Interscatens, entis 51.
Missus *pro* vir missus 54.
Obnisus, us 41.
Obsidialis, lis 47.
Penetrabilius *adv.* 29.
Peramicus, a, um 66.
Perinans, antis 78. *nisi est mendum.*

(1) E sacris Bibliis *Eccle.* VII. 5. laudat Gesnerus *nov. thesaur. ling. rom.* Forcellinus collocavit in expulsis.
(2) *Dignantissimus* est apud Salvianum. Forcellinus in expulsis.

Siquis denique pro vel, *quod passim mihi displicebat, mavult retinere* et, *iure suo utatur.*

RERVM PRÆCIPVARVM IN ITINERARIO

I N D E X.

Numerorum notæ indicant capita.

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATAE EX AESOPO GRAECO

PRODEVNT NVNC PRIMVM

EDENTE NOTISQVE ILLVSTRANTE

ANGELO MAIO

AMBROSIANI COLLEGII DOCTORE.

MEDIOLANI

REGIIS TYPIS.

MDCCCXVII.

90

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Quamquam in re historica sincerum et simplex scribendi genus me prae ceteris adamare nuper professus sum (1), tamen inventam Iulii Valerii in ambrosiano codice (2) valde fucatam et redundantem historiam, nullus plane dubitavi quin si protinus ederem, bene mereri de ea facultate viderer. Et de scriptoribus quidem tum Aesopo a quo graece conditus liber est, tum Iulio Valerio a quo ad latinos translatus, nihil fere habeo quod dicam, quum funditus omnem notitiam aetas deleverit. Sed enim ipsius scripti vetustas (ut iam de codice ambrosiano sileam qui mille ferme abhinc annis exaratus est) luculenter se prodit, quoniam vel Iulius Valerius, vel certe Aesopus id opus adornabant vigente etiamnum Alexandriae templo Serapidis (3), incolumique Alexandri tumulo (4), eiusdemque die mortuario sollemnibus adhuc ritibus in ea urbe sacrato (5). Iamvero quum Serapeum anno post Christum natum CCCLXXXIX. Theodosii imp. edicto solutum esse constet (6); divus item Ioannes Chrysostomus Alexandri sepulchrum de medio sublatum eiusque annuam me-

Historiae, quae editur, vetustas.

(1) Præfatio ad Itinerar. cap. IV.
(2) Eadem praefatio cap. II.
(3) Iulius Valerius lib. I. cap. XXXI.
(4) Idem lib. III. cap. XCII.
(5) Idem lib. III. cap. XCVIII.
(6) Marcellinus Comes in Chronico Timasio et Promoto coss.

moriam inter homines extinctam sua iam aetate testetur (1); sequitur ut hanc historiam seu latine seu certe graece omnino ante id tempus conscriptam putemus. Etsi autem e duobus argumentis, quae dixi, tantummodo arguas, hanc historiam saltem primitus, nempe graece, post illud saeculum non esse confectam; tamen omissâ graeci exemplaris quod periit mentione, siquis interpretis Iulii Valerii stilum et quasi formam considerabit, is hunc etiam latinum auctorem intra tertium aut quartum christiani aevi saeculum prorsus continebit. Vocabula enim et elocutio et tota scripti natura (siquid sensu callemus et aure) illam utique aetatem clamitare videntur (2).

Eiusdem historiae elocutio quae sit.

II. Confirmata scripti antiquitate (quae vel prima laus in his rebus habetur) iam ipsam Iulii Valerii historicam facultatem breviter consideremus. Primum quidem huius historiae elocutio satis mihi abhorrere videtur abs genere Itinerarii. Id autem num ob ingenium diversi auctoris contingat (quippe ego Iulium Valerium Itinerarii parentem esse non rebar (3)) an interpretationis naturâ, an alia quavis de causa nondum explico. Sane Iulius Valerius valde se a consuetudine compendii abstrahit, sonatque contrarium Itinerario: tum Iulii Valerii ad illud collata longe fluentior quaedam splendidiorque dicendi copia est, multoque rotundius et mollioribus numeris explentur sententiae. Quamquam reapse in Itinerario plena est animi ac vigoris et incitata et vibrans oratio, at Iulii Valerii humiliores musae interdum flaccescunt. Iam quum duo sint genera historiae: unum quod particeps est artis, alterum quod arte caret; est ars quidem in Aesopo vel Iulio Valerio

(1) Locum Chrysostomi videsis inferius ad lib. III. cap. XCII. in nota.

(2) Iulium sane Valerium ante hanc aetatem floruisse non arbitror. At Aesopum multo fortasse antiquiorem quis iure neget? praesertim si nullum remotioris antiquitatis non est indicium quod nos ex libri III. capite LXXXVIII. proferimus: cui tamen indicio parum fidendum existimamus.

(3) Praefatio ad Itinerar. cap. VI.

qui commentatione sua res scribendas adornat; caret arte Auctor Itinerarii qui cognita per se vel tradita, litteris commendat. Immo elucet in historiae latioris scriptore mirabile illud Graecorum ingenium, quo variat et mutat, omnesque scribendi tum narrans tum disserens persequitur gradus: adeo ut saepe non tam ad historicorum morem quam ad rhetorum pompam sese ornare videatur. Conciones igitur, epistolae, edicta, disputationes, carmina etiam et oraculorum effata et lapidum inscriptiones in hoc Auctore dominantur, nec est artis in eo moderatus usus oratoriae. Quippe is ab ea varietate non discedendum putavit, quam Herodotus et Thucydides et Xenophon et Diodorus ac Dionysius affectaverunt. Etsi autem ad haec divina exemplaria nihil fere ex omnium temporum litteris, nedum nostrum Auctorem, comparandum putamus, multa tamen ubertas nec contemnenda silva dicendi apud Iulium Valerium est.

III. Verum enimvero qua ratione vel quatenus Itinerarii Iuliique Valerii elocutio a se mutuo differant, id demum eruditis definiendum ultro concedo. Illud probe exploratum est, duo scripta haec in immani rerum diversitate versari. Quod ut protinus fiat palam, in mentem quaeso lectores revocent Itinerarii seriem et summam, tum Iulii Valerii delibata capita, quae paucis heic a me percurruntur, ne graventur cognoscere. Iulius ergo Valerius narrata Alexandri genitura et puerili eruditione (quae pars historiae a mea editione propter codicis ambrosiani lacunam abest) olympicos pandit agones, ibique octo regiorum iuvenum competentem facit Macedonem, eumdemque curuli simul victoria faustoque vaticinio elatum in patriam reducit. Ibi quum Philippus Olympiadi uxori Cleopatram pellicem importune superduceret, Valerius prudenti sane persona Alexandrum induit, a quo primum amarioribus dictis, mox eloquentia lenissima Philippus pater ad saniorem mentem retrahitur, atque in Olympiadis coniugio retinetur. Tum urbem Mothanam rebus novis studentem opprimit Alexander, et Persarum satrapas negato tributi obsequio Macedonià exigit. Sequitur apud Iulium Valerium Philippi mors, scenico prope more recitata, cum

Primi libri summarium.

Pausaniae interfectoris supplicio: post quae iam rex Alexander Macedones ceterosque Graecos concione in Persam exstimulat, veteranos in armorum studio confirmat, militem novum scribit, navigia instruit, pecuniam et commeatum conficit, tum Thraciam et aliquot occidentis regiones victoris specie percurrit, et denique ad Libyam atque Aegyptum classem appellit. Heic vero pars historiae subtexitur, meo quidem iudicio pulcherrima, nempe peregrinatio ad Hammonem, et praesertim urbis Alexandriae natales, quos nemo quisquam ante Iulium Valerium neque tam recondita eruditione, neque diligentia tanta, neque pari fortasse prolixitate litteris consignaverat. Quippe et oracula copioso carmine edita, et prodigia nascentem urbem auctoritate firmantia, et mirandi aedificii constructio, atque cum aliis urbibus maximis comparatio, religionumque Agathodaemonis, Protei, Serapidisque descriptio, pluraque eiusmodi magnâ lectorem tum voluptate perfundunt, tam etiam doctrinâ augent. Aegyptiis rebus peractis, ad Tyri moenia ducit Alexandrum Valerius, quam urbem postquam rex per litteras frustra monuit, mox capit excidioque subvertit. Hinc luculentae et magnificae sequuntur litterae Darii, Alexandri atque satraparum, quae antiquam illam et graecam scribendi gloriam quodammodo suscitant: veterum enim Valerius interdum est similis. Post mutuas provocationes et minas, atrox Macedonum Persarumque certamen conseri necesse erat, quod Valerius satis probabili facultate describit. Pulsus in fugam Darius dum ad bellum instaurandum infinitas copias contrahit, interim et ipse Alexander novis auxiliis quaerendis deditus Asiam minorem Graeciamque concursat, Orphei sudantem statuam miratur, Achilli ad Ilium muneribus versibusque dictis parentat, et ad maeoticam usque paludem arma transfert: indeque redux agrigentinum Aetoliae oraculum adit, Thebas resistentes expugnat, neque auloedi flebili cantilena cohibetur, quominus urbis excidium peragi iubeat: quamquam paulo post thebani athletae merito, qui ludis corinthiacis spectante Alexandro vicerat, urbem restitui frequentarique permittit. Atque hactenus primi libri contextus excurrit.

IV. Magna vero pars alterius libri senatorio et gravi orationum genere continetur. Nam quum Alexander magistratum quemdam Plataeis violasset, idque gravius Athenienses tulissent, magnum inde discordiarum incendium exarsit: quo factum est ut et Alexander pluribus litteris cum Atheniensibus expostulaverit, et hi celebrata per urbem concione de bello in Macedones decernendo deliberaverint. Ac Demadis quidem lingua, quasi flabellum seditionis, iras magnopere ventilabat; verum Aeschines atque Demosthenes rem ita composuerunt, ut Alexander, pace Athenis impertita, calamitatem belli Lacedaemona transportaverit: cuius urbis fastu compresso, Darium sibi denique bello internecivo exterminandum proposuit. Tum Iulius Valerius Persarum nobis curiam reserat, in qua Darius de re summa sollicitus satraparum rogat sententias, fratrisque Oxyathri oratione ad bellum totis viribus debellandum corroboratur. Interim Alexander Ciliciâ occupatâ morbum ibi iuvenili confidentia contractum aegre sustinet. Ab hoc autem loco ad Darium supremo proelio profligatum lacunâ codex laborat. Deinceps oratoriis ornamentis denuo Valerius indulgens, litteras ad Porum Darii, huius morientis cum Alexandro colloquium, duplex Alexandri ad Persas edictum, litteras denique mutuas Alexandri Rogodunisque, quae Darii mater fuit, consueta stili facilitate confingit, et Darii filiam Roxanem Alexandro collocat in matrimonio, qui est exitus secundi libri. Secundi libri summarium.

V. At vero tertius extremusque liber res indicas Alexandri multi generis multaeque eloquentiae complectitur. Ecce enim statim Alexander suos ad belli patientiam oratione cohortatur. Mox Pori minaces litterae cum Alexandri rescripto recitantur. Tum gravissimo proelio conserto, Porus etiam singulari certamine ab Alexandro conficitur: quo casu simulque prudenti Alexandri concione moti Indi pacem faciunt. Hinc Brachmanas adit Alexander, mirosque philosophiae sensus non solum ab iis audit verum ipse quoque disputat. Exin Iulius Valerius epistolam non mediocrem ad instar voluminis elaborat, qua de itineribus suis per Indiam et Persidem Alexander Aristotelem certiorem facit. Post Tertii libri summarium.

haec Alexandrum Auctor in Samiramidos regna ducit, quorum ea tempestate potiebatur Candace. Iam res cum Candace regina agitatae non modicam huius libri partem constituunt: atque ut quaedam in ea narratione languidiora videntur, ita locorum aedificiorumque descriptiones mirabiliter placent. Ab eo regno decedens Alexander Deorum repente praesentia consortioque fruitur. Dehinc inter Amazones indicas et Alexandrum missitantur epistolae, donec cum martiis his feminis amicitia foedusque sancitur. Ecce autem et Aristoteles brevi quidem sed magnifica epistola tantos bellicae rei successus Alexandro gratulatur. Numquam verborum egens Valerius prolixam item epistolam Alexandri ad matrem comminiscitur, quà pars reliqua eius itinerum ad Herculis nempe columnas, ad Amazones ponticas, ad Troglodytas, ad urbem solis, ad Tanaim, ad Xerxis Cyrive regna perscribitur. Tum demum Alexandro Babylonem reverso, ad mortem eius tragice sublateque dicendam tetri portenti apparatu viam sibi munit Valerius. Qua etiam narratione peracta, corpus Alexandri Iovis monitu in Aegyptum vehendum curat: quo tumulato, testamentum quoque Alexandri profert, cuius nimirum tenore moles illa maxima macedonici imperii in praefecturas et regna tributa est. Ad extremum definita aetate Alexandri, numeratis victis populis urbibusque ab eo conditis, eiusdemque annuà memorià Alexandriae dedicatà copiosissimae historiae Valerius finem imponit.

Historia haec saepe fabulosa.

VI. Tot tantaque Iulius Valerius quum in suum opus intulerit, quis dubitet hunc quoque historicum optime meritum esse de Alexandri nomine ac dignitate? Nonne enim saepe videtur ornatus iisdem fere laudibus atque Curtius? Sed uno maxime vitio Valerius premitur, quod multis figmentorum vestigiis suam historiam impressit. Etsi autem ne graves quidem historici (Herodotus exempli causa vel Plinius) hac labe carent; etsi Dionysius Halicarnasseus (1) plerosque historicos antiquissimos in pervagatis fabularum nugis impune versatos esse tradiderit; idque et quaedam excerpta auctorum prae-

(1) Iudicium de Thucydidis historia capp. V. et VI.

sertim barbarorum in Eusebiano chronico (quod brevi ·cl· Zohrabi nostraque opera proditurum speramus) primis operis capitibus demonstratura sint; mente tamen ac cogitatione prospicio, fore ut nimia Valerii, seu potius Aesopi, credulitas, immo et fingendi libido, in multas ac varias aetatis huius κριτικωτάτης reprehensiones incurrat. Sed enim quis demum nescit erravisse olim multis in rebus hominum ingenia, quae vel usu iam vel doctrinis immutata videmus? Quis item omnem errorem stultitiam dicere audeat? Illud praeterea me recreat, quod hic Auctor, etsi identidem mendaciunculis et commentitiis figmentis inquinatior est, nihilominus auget historiam et eruditionem. Neque enim ipse ad Achillis Tatii vel Heliodori vel Longi morem se totum in fabulas ingurgitavit. Quamquam Graecorum ingenia his temporibus coeperant in eiusmodi lusibus audacius exsultare: nam et hi fucati Eroticorum scriptores, si minus ab Aesopi, certe a Iulii Valerii aetate valde abesse non videntur. Esto igitur. Dicit aliqua Valerius quae nemo potest adduci ut credat; semel etiam non re solum verum etiam temporibus errat (1); non ille idcirco omnes rumorum et fabularum ventos colligit. Vetustissimi de Alexandro scriptores, immo et eiusdem aequales, quantis se vanitatibus tradiderint circumferendos, alio in loco docere me memini (2). Quibus si addas sequiorum aetatum auctores arabes, armenos, persas et indos, barbariores latinos aut graeculos, nihil impurius Alexandri historia arbitraberis (3). Isti enim numqaam fere suspicantes quale sit sincere id est historice scribere, nullius commenti absurditatem recusaverunt. Valerius contra raro tollit funditus veritatem et fidem, quamvis saepe paulo pervertat: quin in omni fabula insunt, quasi laminae argenteolae, veritatis ali-

(1) Vide lib. I. cap. XVI. cum nota 2.

(2) Præfat. ad Itinerar. cap. IV.

(3) Confer Sanctecrucium *Exam. des historiens d'Alex.* p. 167. et seqq. nec non Herbelotum *biblioth. orient.* voc. *Escander*. De historia Alexandri armeniaca vide item meam praefationem ad Philonem etc. part. III. cap. VI. p. 71.

cuius vestigia. Unde ortae sint narrationes de Alexandri in Italiam adventu, deque hasta in Tauro monte defixa, suis locis docui (1). Ab Alexandro de itineribus suis scriptas litteras ad Aristotelem satis exploratum videtur, ad Olympiadem utique certum est (2): quod vero his fabulae admixtae fuerint, partim ipsius Alexandri errore factum constat (3), partim vero historicorum libidine. Universa illa Candacis reginae historia fortasse ex eo nata est, quod Iustinus (4) itemque Curtius (5) Cleophidem reginam indicant rebus Alexandri gestis implicuerunt. Hac autem coniectura ducor ad suspicandum, quod Iulius Valerius nullam Cleophidis mentionem intulit. Ego denique scriptoris mei locos nonnullos, qui plane ad fabulosum dicendi genus pertinere videbantur, formis etiam litterarum diversis (quas italicas vocant) expressi. Neque tamen alias particulas esse nego, quibus fidem iure quis deroget; sed quoniam eae sunt eiusmodi, quarum similes complures apud probatos auctores aequo animo ferre solemus, idcirco nullam iis apertiorem notam falsitatis inurendam putavi.

Historiæ auctor Aesopus fuit patria Alexandrinus.

VII. Sunt aliquot praeterea quaestiunculae dignae, ut arbitror, commoveri. Et primum, quoniam superiore loco antiquitatem eius, qui hanc historiam conscripsit, certis argumentis adseruimus, sequitur ut eiusdem quoque patriam breviter vestigemus: quae, meo quidem iudicio, ex eiusdem Auctoris verbis plane cognoscitur. Is enim lib. I. cap. xxv. sic loquitur: *Videt insulam eminus perbrevem rex* (Alexander), *cui nomen Pharus esse cum diceretur, coluisse vero Pharum istam Protea; conlapsum etiam ibidem cerneret Proteos sepulchrum; id quidem protinus et reformari ad faciem novitatis et coli religiosius man-*

(1) Lib. I. cap. XVI. n. 1. et cap. LVI. n. 1.

(2) Arrianus VI. 1. Athenagoras *legat.* cap. XXVIII. Minutius Felix cap. XXI. qui et *insigne volumen* dicit. Tertullianus *de pallio* cap. III. Augustinus *de civ. Dei* VIII. 5. 27. qui XII. 10. haud caruisse fabulis dicit.

(3) Arrianus lib. VI. 1.

(4) XII. 7.

(5) VIII. 10.

dat: exinque civitas Pharos est: eiusque mos ad nos usque prolapsus Sacrum inter nostros Heroos dicitur. Quae quidem postrema verba quisnam alius diceret praeter quam Phari civis aut Alexandrinus? Adde, quod nusquam hic Auctor vel doctior est vel aeque ferme prolixus quam in rebus Aegyptiis et praesertim Alexandrinis, cuius urbis auspicatissima exordia perdiligenti stilo et singulari ac veluti civili amore concelebrat. Quod autem eam narrationem ita cap. XXXV. concludit: *Enimvero tibi super civitatis illius* (non *huius*) *conditum dictum habebis;* id ego vel in eam sententiam accipio, quod Auctor in ipsa Pharo (quae fuit urbs quodammodo distincta) habitaret; vel ita dictum intelligo, quia sermo est de graeca illa vetere Alexandria, qualis a Macedone condita fuit: cuius urbis tum ambitum tum aedificium eo demum tempore, quo haec scribebatur historia, valde iam decrevisse plurimasque varietates fuisse perpessum nemo dubitabit. Adde quod haec Iulii Valerii historia ab Aegypti rebus et laudibus capit exordium, quae pars etsi a codice ambrosiano excidit, tamen evidenter cognoscitur tum ab eius veluti quodam exemplari, codice alio ambrosiano (1), cuius est initium *Aegypti sapientes sati genere divino;* tum ab ipsa edita Alexandri historia (2) incipiente *Sapientissimi aegyptii scientes mensuram terrae,* quae quamquam ob barbarum stilum plurimasque graves absurditates magnopere sordet, rerum tamen serie cum Iulii Valerii opere non mediocriter congruit. Atque his indiciis Aesopus auctor historiae satis arguitur aegyptius, immo Alexandriae vel Phari civis. Iam de interprete Iulio Valerio quid censeas? Mihi quidem et ipse africanus videtur. Nam, praeter nova omnino vocabula, non pauca etiam in eo me notare memini, quorum exempla nonnisi fere apud afros scriptores deprehendebam. Porro eadem qua Iulius Valerius aetate nonne latine scribebant Claudianus alexandrinus, Ammianus ex

Interpres quoque Iulius Valerius videtur afer.

(1) Part. sup. F. 129.

(2) Argentorati MCCCCXCIV. qualis quidem est in bibliotheca ambrosiana. Ceterum et eadem in urbe et alibi non semel is liber excusus est. Vide Panzerium *annal. typogr.* T. V. p. 22.

Historiae Auctor sub Romanorum ditione fuit et ethnicus.

Asia antiochenus? Denique (quod iis temporibus plane necesse erat) historiae Auctor in Romanorum ditione degebat. Quare et dominis quodam in loco (1) non obscure adulatus est; quumque apud historicum Memnonem dictum acerbum Alexandri in Romanos legisset, naviter id ipse ceu iaculum ad Carthaginienses detorsit (2). Tum ad Aesopi sectam quod adtinet, lecta eius historia, christianis certe sacris nemo imbutum hominem iudicabit.

Aesopus et Iulius Valerius ante hanc editionem quatenus noti fuerint.

VIII. Dicendum est et quinam ante me homines opus Aesopi vel Iulii Valerii, sive appellato auctoris interpretisve nomine sive secus, aut manu tractaverint aut certe commemoraverint.

1. Vincentius Burgundus, vulgo Bellovacensis, toto libro quarto Speculi sui historialis res gestas Alexandri recitat, ex *historia* ut ipse ait, *eiusdem* depromptas. Iamvero eam materiam adeo similem multis editionis meae partibus deprehendes, ut prorsus existimes compilatum a Bellovacensi Iulium Valerium: cuius rei causam mox explico. Praeter Iulii Valerii codicem alius est anonymus in bibliotheca ambrosiana (F. 129. part. sup.) saeculo circiter duodecimo scriptus, cuius est titulus *Ortus, vita et obitus Alexandri magni Macedonum regis*. Is codex et stilo paulo quidem rudiore utitur, et multa praetermittit, nonnulla etiam aliter narrat; ceterum ita Iulium Valerium plerumque sequitur, ut huius quoddam brevius exemplar esse videatur. Eius ego codicis in edendo Iulio Valerio perpetuam fere collationem utiliter usurpavi, quod ex meis adnotationibus identidem patet. Idemque opus in aliis quoque bibliothecis servari arbitror, et certe in regia parisiaca cod. VIMDCCCXXXI. Porro et Salmasius ad Solinum p. 765. b. C. et 791. a. G. locos duos laudat ex latina vetere interpretatione graeci operis de Alexandro. Quoniam vero auctorem non nominat, immo eum p. 637. b. G. dicit *incertum*, ego enimvero hanc ipsam, de qua loquor, breviorem historiam lectam a Salmasio suspicor. Nam operi quidem Iu-

(1) Lib. I. cap. XVI.

(2) Lib. I. cap. XVII. cum nota 3.

lii Valerii praeponitur auctoris sui nomen, ut deinceps dicam, non uno in codice. Iamvero ut illuc, unde incepi, revertar, haec historia brevior codicis ambrosiani (F. 129.) totidem saepe verbis apud Bellovacensem occurrit. Etsi autem Bellovacensis nec ipsum Iulium Valerium edit, neque eum umquam appellat; tamen quia rivulos ab hoc proxime deductos sectatur, idcirco is in Iulii Valerii, si minus lectoribus, certe asseclis quodammodo numerandus videtur (1).

2. Divus Antoninus Florentiae pontifex in Chronici titulo quarto cap. II. eadem paene recitat quae Bellovacensis. Quia tamen interdum non mediocriter ab eo differt, idcirco Antoninus non semper Bellovacensem exscripsisse, sed exemplar aliquod paulo diversum ad manum habuisse videtur eiusdem brevioris historiae, quam et ipse appellat *historiam Alexandri*. Eatenus igitur excerpta Antonini, quatenus Bellovacensis, ad Iulium Valerium pertinent.

3. Claudius Chiffletius in Ammiani Marcellini vita ait, huic scriptori synchronum fuisse Iulium Valerium. Unde vero id compertum Chiffletio fuit, nisi ex cognito ipsius Valerii opere (2)?

4. Franciscus Iuretus ad Symmachi epistolam XXXIII. libri IV. (ed. paris. an. MDCIV. in miscell. p. 127.) particulam ineditam recitat Aesopi in vita Alexandri magni. Dicendum autem Iureto fuisse *Iulium Valerium* pro *Aesopo* nos suo loco docuimus (3): praesertim quum emendate locutus fuisset idem Iuretus in priore editione Symmachi (Paris. an. MDLXXX. in notis p. 97.) ad libri decimi epistolam LIV. his verbis: »Aesopus in vita Alexan»dri magni Iulio Valerio interprete, quem manuscri»ptum habeo, *secretim* pro *secreto* dixit: *Nectanabus acci»pitrem secretim parat*.«

5. Carolus Cangius in glossario mediae et infimae graecitatis voc. ἰβέλλινος haec ait: »Callisthenes ms.

(1) Idem fere dicendum quod adtinet ad duos locos ex epistola Alexandri ad Aristotelem laudatos a Bellovacensi *Spec. natur.* XII. 43. 67.

(2) Recole dicta in praefat. ad Itinerar. cap. VI.

(3) Ad Iulii Valerii lib. I. cap. XLVI. in nota.

»scriptor de Psammeticho (mendose fortasse Cangius »pro Nectanabo); *καὶ ἐστόλει ἑαυτὸν στολὴν προφήτου, κατέ»χων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥάβδον ἐβελλίνην.* Ubi Aesopus eius»dem Callisthenis interpres, qui et versionem suam »Constantio Constantini magni filio dicavit (1) *tamarisci »virgam* vertit.» Iam cum dixit *Aesopum* pro *Iulio Valerio* eumdem errorem peccavit Cangius quem Iuretus. Porro eo in loco tum Bellovacensis (cap. I.) tum Antoninus (sub initio cap. II.) tum codex ambrosianus (F. 129.) habent *virgulam ex ligno hebeni.* Nempe, ut dixi, illa arctior historia, non brevitate solum et stilo, sed rebus ipsis interdum differt a Iulio Valerio.

6. Ab auctore catalogi codicum Angliae T. I. in codd. collegii oxoniensis corporis Christi n.º MDXLIX. 82. profertur: *Iulius Valerius de vita et obitu Alexandri.*

7. Ab auctore catalogi codicum bibliothecae regiae Parisiorum T. IV. p. 12. cod. IVMDCCCLXXX. lecti sunt: *Rerum ab Alexandro magno gestarum libri tres qui sub Aesopi graeci vel Callisthenis nomine circumferuntur, Iulio Valerio interprete.*

Atque hi quidem homines Iulii Valerii scriptum prae manibus habuerunt. Sed nonnulli praeterea Iulium Valerium scriptores commemorant fama tantummodo alienaque traditione cognitum.

1. Gaspar Barthius in Adversariorum libro II. cap. x. monachalem quamdam (ut ipse loquitur) de Alexandro historiam prodigiosis mendaciis farctam et contemptibilem, in charta scriptam habuisse se ait, quam anonymam quum videret, idem opus existimavit, quod Iuretus laudaverat Iulii Valerii. Ego vero nullus dubito quin Barthius eam inficetam historiam possederit, quae Argentorati edita olim est, cuius, praeter impressum exemplar, codex quoque chartaceus Mediolani tum in ambrosiana bibliotheca servatur, tum in braydensi .mss. I. VII. 25. Error autem Barthii primum ex eo coarguitur, quod ait, a Silvestro Giraldo satis vetere auctore hanc historiam citari; rursus quod eius auctorem dicit

(1) Hac super re videsis dicta in praefat. Itinerarii cap. VI.

romani sermonis ignarum. Iam quem locum Giraldus ex epistola Alexandri ad Aristotelem profert (Topogr. Hibern. cap. IV.) is ad Iulii Valerii opus non pertinet, sed ad historiam scholasticam, e qua reapse se desumere eumdem Giraldus ait. Qui vero Iulium Valerium latinitatis ignarum diceret, is de sua potius inscitia confiteretur. Ne plura; Barthii auctoritas, qui Iulium Valerium non vidit, nulla est. Tum et alia fabula, quam (Advers. V. 14.) ex vita Alexandri memorat (nempe de Iudaeis ab Alexandro intra montes conclusis) ea petita est vel e Gotfrido Viterbiensi Chronic. part. XI. vel e Comestoris historia scholastica lib. Hester. cap. IV. unde eamdem fabulam etiam divus Antoninus desumpsit cap. II. ff. 10.

2. Gerardus Io. Vossius Aesopum et Iulium Valerium memorat in tertio libro de historicis graecis inter historicos incertae aetatis, itemque in tertio libro de historicis latinis inter anonymos. Et ille quidem recte facit cum nititur in auctoritate Iureti; quod vero Barthii errores non sensit, id viro ceteroqui doctissimo condonandum est. Frustra autem dubitat Vossius num Iulii Valerii opus idem sit atque illud quod incipit *Moris est usitati.* Sunt enim haec verba initium prologi ad Gualterianum poëma de Alexandro in ambrosiano codice (L. 57. part. sup.)

3. Iohannes Freinshemius in indice Scriptorum Alexandri ait: *Iulius Valerius latinam fecit historiam fabulosam de Alexandro, quae ab aliis Aesopo, ab alii Callistheni adscripta fuit: unde fabulas suas certatim hauserunt Antoninus, Vincentius, Urspergensis, alii.* De Antonino et Vincentio falsa opinatum Freinshemium constat ex supra dictis. Non aeque constat unde commenta sua deprompserit Urspergensis, quoniam eius mendax de Alexandro historia non videtur impressa. Videsis Urspergensis Chronicon edit. Basileae an. MDLXIX. p. 14. Quod vero Freinshemius historiam, de qua loquitur, ait editam germanice Argentorati anno MCCCCLXXXVI. rursus fallitur. Non enim germanice Iulii Valerii opus editum ibi est, sed latine pessimum illud barbari aevi commentum inscriptum *Historia Alexandri magni regis Macedoniae de proeliis.* Videsis Panzerium *annal. typogr.* T. V. p. 22.

4. Petrus Baylius in lexico (voc. *Esope*) et Aesopi meminit et Iulii Valerii: in eo vero falsus est, quod parum considerato Barthii loco, putavit huic homini ad manum fuisse Iulium Valerium, quod, ut dixi, secus est.

5. Io. Albertus Fabricius Aesopum et Iulium Valerium memorat in graeca bibliotheca ed. nov. T. III. inter scriptores Alexandri voc. *Aesopus*, *Callisthenes*, *Ioh. Hartlieb* (1) *Moller*, et *Iulius Valerius*. Vide etiam T. I. p. 622. (2) Quod autem et Fabricius falsa quaedam super hoc libro et Auctore dicit, nil mirum est: errores enim ex aliena auctoritate contraxit.

6. Denique novissimus Sanctícrucius (Exam. crit. des historiens d'Alex. p. 166. n. 1.) quatuordecim sive latinas satis diversas interpretationes sive earumdem codices vidisse se narrat graecae hisroriae de Alexandro: quo in numero Iulium quoque Valerium ab eo visum autumo, quoniam in parisiaco codice hunc Auctorem

---

(1) Io. Albertus Fabricius biblioth. gr. ed. vet. T. II. p. 218. ait Io. Hartliebum monacensem boium, iussu ducis Bavariae Alberti, historiam Iulii Valerii de Alexandro magno e latina lingua in germanicam convertisse, editamque esse Augustae Vindel. an. 1478. citatque Fabricius Lambecium lib. 2. de biblioth. vindob. p. 949. Atqui Lambecius tum in loco citato, tum in altera eiusdem bibliothecae vindob. editione p. 857. cum nota 1. Fabricio contradicit, quandoquidem historiae, cuius interpres fuit Hartliebus, latinum auctorem vocari Eusebium ait: idque cognoscitur etiam ex titulo germanico Hartliebiani operis apud eumdem Fabricium ed. nov. T. II. p. 37. Et locus sane Fabricii antequam hanc editionem molirer exploratus mihi erat, neque tamen eo sum commotus. Etiamsi enim Hartliebus reapse edidisset germanice Iulium Valerium, hic quidem latine, quantum ego scio, adhuc erat ineditus. Sed enim hac super re quum amicum quemdam doctissimum consuluissem, ex eius ad me litteris prorsus deprehendisse mihi videor, Hartliebi interpretationem (quæ mihi non est ad manum) aliunde omnino quam ex Iulio Valerio esse expressam.

(2) Vide etiam eiusdem Fabricii bibliothecam lat. med. et infim. aetat. cum Mansio T. IV. p. 204.

inesse superius docui. Iulium tamen Valerium nominatim, quantum vidi, Sancticrucius non appellat. Quinam vero sit liber cuius titulum *origo, ortus, vita et actus Alexandri* Sancticrucius diserte profert, superius item demonstravi.

Appendicis loco ad extremum moneo, tria insuper scripta de Alexandri gestis inter codices ambrosianos occurrere. 1. Opus graecum humili quidem stilo sed nondum barbaro. Id cum Iulio Valerio saepe congruit, saepe etiam ab eo discrepat. Ego eo codice graeco (qui est O. 117. part. sup.) in edendo Iulio Valerio haud raro usus sum in adnotationibus meis. Auctoris nomine caret liber. Sed profecto non est ille Pseudo-Callisthenes quem dicit Sancticrucius p. 163. et seqq. uti mihi innotuit conferenti eiusdem locos et χαρακτῆρας a Sancticrucio notatos. 2. Opus arabicum fabulis inquinatum (cod. C. 25. part. sup.). 3. Poema Gualteri notissimum atque editum, quod repetitur in tribus codicibus part. sup. L. 57. M. 10. P. 6.

IX. Quaeret ad extremum aliquis, cur quum Iulius Valerius doctis aliquot viris multo ante, ut vidimus, innotuerit, tamdiu nihilominus in scriniorum obscuritate iacuerit? Prima est generalis responsio, multos adhuc in bibliothecis sordescere codices, in quos etsi identidem eruditus aliquis incidit oculus, iidem tamen vel rei nummariae difficultate vel locorum aut temporum adversitate vel alia quavis causa compressi sunt. Namque revera quod veterum scripta lateant, fortunae saepe crimen est non hominum. Deinde pauci admodum homines eruditi opus Iulii Valerii manu versaverunt, nimirum Iuretus et Cangius et fortasse Chiffletius (1), qui quidem iis temporibus vixerunt, quibus plurima veterum scripta nondum typis commissa erant. Iam et qui homines codicum oxoniensium ac parisiacorum catalo-

Iulius Valerius cur ante hanc diem ineditus.

(1) Qui Iulium Valerium olim prae manibus habuerunt, ii Galli erant, scilicet, ut diximus, Chiffletius, Iuretus, et Cangius. Revera et ambrosianus codex e Gallia petitus fuit. Sic enim in eo scripsit ille qui ambrosianae bibliothecae primus praefuit: »Hunc codicem Avenione vehendum curavimus.«

gum confecerunt, ii quidem, ut fit, perscribendis titulis unice dediti, nullum edendorum operum consilium inierunt. Reliqui, qui de Iulio Valerio (cuius scriptum non viderant) deinceps locuti sunt, quantis erroribus se imprudentes obstrinxerint, satis in superioribus docuisse me puto. Sane quum plerique pervulgato mentium errore barbariores Alexandri historias cognitas cum incognito Iulio Valerio commutaverint, nil mirum est, eos ad vestigandum accuratius Iulium Valerium non incubuisse, neque eiusdem cupiditatem prae se tulisse.

Laus pæne praecipua huius historiae est latinitatis incrementum.

X. Nunc vero his erroribus tamquam nocte depulsis, quis veterem et eruditum et disertum et varium et latinitatis copias augentem scriptorem non libenter excipiat? praesertim quum eius praecipuum consilium ad delectationem legentis spectare videatur. At historia Alexandri hoc Auctore non multum veritate procedet. Esto. Saepe tamen is nova vel mira existimabitur dicere, cum pervetera et vulgata dicat, sed iam audiri desueta plerisque: quae res ex adnotationibus nostris clarescet. Nunc age isti naris emunctae aristarchi pleraque sane negent, ficta esse dicant: quidvis denique potius quam auctoritatem Iulii Valerii sequantur. Num igitur, si hunc librum contineam in tenebris, latinitati etiam naviter consulam? num de linguae copia bene merebor? Quin eia, hoc edito, bene multis vocabulis plurimaque loquendi novitate latinum sermonem ornemus. Utinam vero labor noster aliorum industriam acuat quo pulcherrimae linguae fines proferre longius ac dilatare studeant! atque ad grandem illum seu vocum seu locutionum inauditarum thesaurum, qui latet adhuc in .mss. codicibus et lapidibus et diplomatibus, intendere digitum velint! Quippe, ut sapienter monet Fronto (1) oportet *regiones verborum et saltus novisse, ut ubi quaesitis opus sit, perviam potius ad vestigandum quam invio progrediamur.*

---

(1) *De orationibus* lib. I. fragm. IV.

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATÆ EX ÆSOPO GRÆCO.

LIBER I.

QVI EST ORTVS.

. . (*) . . . I. ad votum proclivitas fiat: neque enim improbo huiusce desiderii gloriam. Tunc filius, Gratiam equidem tibi, pater, hu- Alexander Elim venit ad ludos.

(*) Unus omnino quaternio ab initio codicis abest. Namque post codicis paginam XVI. legitur nota quaternionis secundi, et sic deinceps aliorum. Quota vero pars ·I· Valerii desideretur, duorum codicum inspectione cognoscere licet graeci nempe et latini in bibliotheca ambrosiana superstitum, de quibus in praefatione locutus sum. Iam ut paucis heic rem exsequar, nihil aliud fere requiritur in codice ·I· Valerii, quam Nectanabi fabula parum equidem venusta, pauca de educatione Alexandri, et descriptio Bucephali qui ab Alexandro puero eiuratus est. Nectanabus principatum Aegypti quum teneret, non ille quidem cruento bello, sed magicis artibus hostes suos facillime pessum dabat. Verum aliquando quum sibi artem haud favere sensisset, relicto regno, in Macedoniam exsul profugit. Ibi, absente bellorum caussa Philippo, ita Olympiadem execrando artificio ad se pellexit, ut et caussam geniturae Alexandri dedisse videatur.

iusce muneris facio [1]: habeo quippe equos quos exacta tutela recenti ad haec mihi studiosius praeparavi. Haec quoque professio Philippum iuvat, laudatumque studii filium facile permittit, cum primum illi [a] deduci ad navigia currus et arma iussisset [2]. Igitur escensa [b] navi comitatusque

---

(a) Cod. *sibi*. (Quod et stare potest, hic et alibi.) (b) Cod. *exscensa*.

Tum et ipsum Philippum variis obiectis terriculamentis ad eam opinionem impulit qua existimaret, Iovis Hammonis virtute genitum sibi puerum ab uxore Olympiade. Nato igitur non sine ostentis caelestibus Alexandro, moxque primis doctrinis a plurimis paedagogis erudito, quum Nectanabus stellas puero nocte quadam serena monstraret, ab eo subito de rupe deiectus interiit. Moriens tamen se Alexandro patrem confessus est, ideoque et magnifico loculo tumulatus. Tum de regni successore consulenti Delphis Philippo responsum est, ei a quo insiliente Bucephalus equus per mediam Pellam actus fuerit, orbis principatum fata decernere. Mox Alexander in Aristotelis disciplinam concessit: et Bucephalum equum saevitudine insignem sibi ultro spoote mansuetum media urbe egit. Hinc annos iam XV. natus ut in sollemnibus Graeciae ludis quadrigas agitare sibi liceret a Philippo impetravit Elimque venit.

Porro qualiscumque est Nectanabi fabula, ea quidem narratur non solum a ·I· Valerio et duobus codicibus ambrosianis et a Pseudo-Callisthene, verum etiam a Syncello, Malala, Cedreno et Glyca.

(1) Nimirum Philippus equos Alexandro praestantes se præbiturum spondebat, ut legitur in graeco codice: Ἐγὼ νῦν πορίσομαί σοι ἵππους ἐκλεκτούς.

(2) Latinus alius codex habet: *Alexander quintum decimum agens annum petiit ut sibi Pisas* (cod. *Pilas*) *adire liceret gratia quadrigas tractandi. Philippus quoque equos illi et cetera itineri necessaria praeparari iussit.*

Hephaestione amico, secunda admodum tempestate Elim (1) appellitur.

II. Quo in loco cum equorum curam famulis mandavisset, atque ipsus (a) visum loca deambulatumque procederet, obviat forte Nicolao cuidam adolescenti regulo (b) ex Acernania (c). Celsius quidem illo et sublimius se ferente (2) (quippe qui duplici eoque perflabili Deorum adminiculo levaretur opulentia scilicet et fortuna) habebat tamen Nicolaus ipse quod sibi de suis viribus polliceretur. Nihilominus salutando Alexandro praestitit se priorem, nescius (3) etiam tunc itûs illius causas et certaminis studium. Fuit tamen non sine contumelia salutatio: nam et ave, inquit, o puer: nec ille sedulo resalutat. Tunc secundo Nicolaus, Et quem, inquit, arbitrere te tam incuriosius salutasse? Quippe ego Nicolaus ille sum rex Acernanum. Alexander refert: Istam arrogantiam non probo. Quid enim te iuvabit imperii vana iactatio de secundis crastinis fluctuantem? Non enim vides ut

Alexandri iurgium cum Acernaniae regulo.

(a) Cod. *ipsius*. (b) Cod. *reguli*. (c) Ita cod. *Acernania* heic et inferius constanter per *e*.

(1) Nota verissimam terminationem *Elim* non *Elida*, et confer Petrum Victorium ad Cic. *epist. fam.* XIII. 26.

(2) Nempe *Alexandro*.

(3) Ita cod. *nescius* cum quarto casu, nisi forte est mendum pro *nesciens*.

stare fortuna hominum nesciat, utque in his fragilior habeatur quicumque illi ea victitant nexabundius? Ad haec Nicolaus: Haec quidem, inquit, non inveniuste: enimvero velim scire cur assis? nam te Philippi filium fama praelocuta est. Fatetur Alexander sese ad certamina quadrigarum studio coronae venisse. Tum Nicolaus felle de nimia indignatione suffusus, despectansque eius aetatulam neque vim animi considerans, consputum adolescentulum et maledictis increpitum dereliquit. At vero Alexander qui omnium disciplinarum continentiam magistro [a] ostentare didicisset, abstersit clementer sputamenta, iniuriamque arridens ait: Iuro equidem tibi, Nicolae, patris mei ac matris pariter maiestatem, ut te et in hoc praesenti certamine et Acernaniae telo [b] superabo! Hinc soluta est fabulatio.

Alexandri victoria curulis.

III. Non multo autem post cum dies certaminis advenisset, aurigandique professio studio excitaretur, novem quidem omnes et [c] regii iuvenes [1] competebant, quorum sortito primo

(*a*) Cod. *mago*. (*b*) Ita cod. *telo*. (*c*) Cod. *sed*.

(1) Apud Plutarchum *vit. Alex.* ed. Londin. anni MDCCXXIII. T. IV. p. 9. rogatus ab aulicis Alexander puer num Olympiae certare vellet, sane si habiturus sum, inquit, adversarios reges: *Τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων εἰ βούλοιτ᾽ ἂν* Ὀλυμπιάσιν *ἀγωνίσασθαι στάδιον*, Εἴ γε, *ἔφη*, *βασιλεῖς ἔμελλον ἕξειν ἀνταγωνιστάς*.

Nicolaus astitit carcere, secundo Xanthias, tertio Conon, quarto Clitomachus, Balcheus quinto, Aristippus sexto in loco, Pierus septimo, Alcan octavo, Alexander post nono. Hi cum ex more artis atque certaminis institissent curribus, lituoque signum sollemniter increpasset, cuncti una prosiliunt. Enimvero Alexander erat quartus a primo, Nicolao propius [a] insequente, et spe transitus et infesto consilio, ut si praetervehi queat, non absque periculo Alexandri consulat. Id quidem illum non satis fugerat. Nam et causa odii commonebat, quod bello Nicolai patrem Philippus oppressisset. Igitur astu se dedebat Alexander a Nicolao praeteriri. Quippe iam ceteri, qui cursu praevenerant, alii alio casu prolapsi primam spem potiundae palmae Nicolao dabant. Qui cum finem certaminis iam sperasset, infert sese Alexander voto praeterlabendi. Ad hunc conatum equis Nicolai convertentibus, titubans dexter equus [b] cernuantique persimilis, implicatos reliquos secum moratur. Enim tunc Alexander subiciens, praeteracto pro-

---

(a) Cod. *prius.* (b) Cod. *dexterae medis cernuantique* etc. Locum emendavi ope codicis graeci.

Quoniam vero apud antiquiores Alexandri historicos nulla videtur esse mentio curulis huius victoriae ad Olympiam, idcirco suspicor e memorato Alexandri dicto totam hanc ·I· Valerii sequiorumque aliquot scriptorum narrationem fuisse conflatam.

lapsoque Nicolao supervectus, rem belli [1] sub stadio transegit. Exin [a] victor corona redimitus escenso templo cum Iovem olympium salutaret, aestimatione rei gestae aut instinctu Dei, sacerdotem ferunt sic fortunam victoriae interpretatum, ut quod primo certamine Nicolaum vicisset, esset sibi coniecturae, perfacile multos eum populos vinciturum [2], universitatisque dominio potiturum.

Philippi novae nuptiae.

IV. Hisce ergo omine atque laetitia ovans repatriat Macedoniam. Sed offendit forte, ex licentia regia spreto coniugio Olympiadis, Philippum tunc in Cleopatrae nuptias demutantem alicuiusdam non ignobilis filiae [3]. Die igitur nuptiarum irruens regis triclinium coronatus, Sume, inquit hunc primum, o pater, laboris mei fructum: et unâ [b] coronam in patris caput transtulit. Tunc adiecit, Gaudeo quidem

(a) Ita in hoc opere saepe *exin*, at in Itinerario *exim*. (b) Cod. *unam*.

(1) *Bellum* apud I. Valerium nec non apud Auctorem Itinerarii dicitur quodvis certamen.

(2) Ita cod. *vinciturum*. *Vinciturum* habet item Petronius *fragm. Tragur.* cap. XLV. Est autem cogitandum de etymologia vocis *Nicolaus*, nempe *victor populi*.

(3) Cleopatrae notissimus est patruelis Attalus, vir bellicis studiis clarus, post Philippi necem iussu Alexandri oppressus in Asia ob praecavendam exercitus macedonici seditionem. Vide Diodorum siculum XVI. 93. XVII. 6.

quod in praesenti laetamini: et ego cum matrem aliis regalibus nuptiis coniugabo, vos quoque participabo convivio: et una cum dictis adversim Philippum discumbit. Sed rex asperatus[a] ad dicta intus in animo saeviebat.

V. Aderat tunc inter multas regalesque delicias Lysias[1] quidam risui excitando quam facetissimus, qui cum in gratiam regis admordere adolescentulum vellet, Potiare, inquit, o rex, Cleopatrae, potiare: e qua tibi spero privatos filios atque incommunicatos[b] alteri proventuros: eosque qui vultibus tuis et felici respondeant semini. Haec ubi dicta sunt, irritatior iuvenis, protinus poculum, quod sibi prae manu erat, in Lysiam iaculatur eumque vulnerat. Sed rex effervescente irae professione, prosiliens in Alexandrum, labitur, crureque laeso et vulnerato procumbit. Tum parum temperans voci iuvenis, En, inquit, ille qui Asiam Europamque subiecit, unius lectuli spacium sine periculo non emensus est[2]! et cum dicto rapit

Turbulentum convivium.

(a) Cod. *asperacius*. (b) Cod. *incomminicatos*.

(1) Apud Plutarchum loco nuper laudato et Iustinum IX. 7. non Lysias sed Attalus convivium, de quo hic sermo, dicteriis conturbat.

(2) Apud Plutarchum loco nuper laudato iisdem prope verbis loquitur de Philippo Alexander: Οὗτος *μέντοι εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται.*

gladium, omnesque qui forte sese veluti ad comprehendendum irruerant, dissicit: prorsus ut nihilum de Centaurorum Lapitharumque convivio demutaret: aut quod illi rei sit proximum, procos diceres cum ultore Ulixe decernere. Egressus igitur concedit ad matrem.

Alexandri ad Philippum oratio.

VI. Enim qui aderant Philippum non absque discrimine vulneratum cubiculo inducebant, lectoque deponunt. Sed is cum post compluscules dies iam bonam spem curationi promitteret, ingreditur amica sollicitudine tunc Alexander, assidensque lectulo „Quaeso, inquit, o Philippe „(adhuc enim te hoc communi [a] nomine alloquor, ut amicus, donicum [b] patris in te animum recognovero), quid tandem hoc rei est quod „te avertit a coniuge? Aveo [c] enim scire vindex et ultor futurus in matrem si culpa meruit „quod evenerat. Huc adde, si placet, probes „ne illam Lysiae in Alexandrum petulantiam? „probesve etiam patris in filium truculentiam? „Quid enim uterque commeruimus a patre et „marito? Abiecta Olympias coniux, et Alexan„der filius incursatur. Quin ergo surge, et con„firmato corpusculo, animum etiam labantem „una curaveris, adeo saucium fatalibus forsitan „temptamentis. Adeo [d] tibi Olympiadem tuam

(a) Cod. *ad hoc enim te hoc et communi.* (b) pro *donicum* habet *boni cum.* (c) Cod. *habeo.* (d) Ita cod. iterum *adeo.*

„in gratiam una atque in cubiculum iam deducam. Geret enim morem profecto Alexandro „filio, cuius tu pater, ut video, esse fastidis."

VII. His dictis transit ad matrem, Philippo iam inter pudorem poenitentiamque distento, et ait ad eam: „Ne, inquit, quaeso, ne moveare, mi (1) mater, super hisce quae in te „egerit rex maritus. Etenim ipsa quamvis clam „habeas quod commerueris, age tamen morem „conscientiae tuae, cuius memet testem habes (2), „qui hanc tibi concordiam suadeo. Quaeso remees ad coniugem, et redde te marito morigeram." Cedit auctoritati suadentis filii Olympias, et duce tali revenit ad maritum. Tunc Alexander: „En tibi, pater, Olympias tua (iam „enim te paterno nomine usurpabo, cuius adeo „libens fueris auditor). Igitur et precator ad „eam fui, et remittit tibi meritum tuum abolitionem omnis iniuriae. Agite igitur quaeso „post iram integrationem coniugalis affectus. „Nec sit pudendum si filius sit parentibus copulator." His dictis impetrat quod laborat: id-

Alexander Olympiadem Philippo reconciliat.

(1) *Mi* feminino genere, quod et aliorum auctorum exempla confirmant.

(2) Nimirum Olympias ante confessa fuerat Alexandro, patrem eius fuisse Nectanabum aegyptium, qui se magicis artibus ad probrum illexerat. Eam confessionem uterque recitat graecus et latinus codex ambrosianus.

que ei largitum apud omnes patriae proceres, bono admodum testimonio fuit. Placet denique Lysiae nomen coniugalibus ritibus in perpetuum aboleri: quod appellatio illa solutio [1] coepti cum Cleopatra coniugii esset [a].

Mothanam rebellantem punit Alexander.

VIII. At his ferme diebus, quibus haec acta videbantur, descivisse obsequio Mothana [2] civitas nunciabatur. Ad quam animo Philippus incitatus, cum adhuc viribus corporis deficeret, optimum ratus ultionem non distulisse, numerum qui forte adesset militum ducere Alexandrum iubet, idque adolescens properanter exsequitur diligenterque: subactam enim populatamque ad vindictae ostentationem raptim Mothanam reversus annunciat.

Persae exactores apud Philippum.

IX. Sed enim cum, illo reditu de Mothana, ingressus ad patrem foret, videt ibi assistentes habitu barbaro viros, percontansque agnoscit persae Darii satrapas: causam autem [b] adventus

(a) Cod. pro *coniugii esset* habet *conviviisset* et mox eadem manu emendatum *convivasset*. (b) Cod. *tamen*.

(1) Cod. *solutione*. Est autem graece λύσις *solutio*.

(2) Codex ·I· Valerii hic *Mathana*, et mox bis *Mothana*. Graecus codex Μεθώνη, latinus item *Mothona*. Et quidem huius urbis macedonicae nomen mire variat apud alios etiam auctores. Vide interpretes Iustini VII. 6. et Salmasium *exercit. plin.* p. 108. b. C. In huius urbis obsessione Philippo Alexandri patri oculus telo aliquot ante annos effossus fuerat. Vide Diodorum XVI. 54. et Iustinum loco citato.

esse, quod ex more regio petitum pecunias a Philippo venissent [1], pretium scilicet aquae atque terrae: his enim nominibus subiectos obsequi sibi Persae deposcunt [2]. Miratus igitur Alexander et petendi morem et titulum; Haecine [a], inquit, elementa [b] Persae mortalibus venditant, quae cunctis Deus in commune largitus est? Dolebat ergo, altiusque adolescentuli vim carpebat, quod viri graeci nominis ac dignitatis vectigales barbaris fierent: quae res esset petentibus iugiter ad magisterium servitutis. Tum igitur paululum barbaris indidem separatis, ferre a se mandata ad Darium iubet: Haec illi [c] Alexandrum nunciare et dicere: boni consuleret et ab hac petendi consuetudine temperaret. Quippe quem ipse morem petendis pecuniis indixisset, hunc a se protinus exactum iri: unaque cum his, quae ante dispensa sint, propria quaecumque sint Persis Alexandrum petiturum. Cum his dictis exigit homines proficisci, ne litterarum quidem regem responsione dignatus. Ad animi eius magnificentiam Philippus erigebatur,

---

(a) Ita cod. cum una c quae est vetus ortographia. (b) Cod. *climenta*. (c) Cod. *sibi*.

---

(1) Macedones tributarios Persarum dicit ante se Alexander apud Curtium x. 2.

(2) Rex Persarum petit a græcis terram et aquam (sive eius rei pretium) etiam apud Herodotum VII. 32.

quod adeo fidentem et intrepidum eum naturae suae bona asserere intueretur. Igitur cum vicina rursus civitas de obsequio vacillaret, datur Alexandro expeditio. Pergit quo iussus est.

Altera Alexandri expeditio.

Philippi caedes.

X. Enimvero interea Pausanias quidam nomine, tum divitiis affluens tum opibus potens, ex oppido Thessalonicae nobilis, in Olympiadis desiderium amoremque animo prolapsus est. Qui cum per internuntios adtemptasset, et mulier consentiret ut deserto Philippo ad sese transnuberet, idque ei ex sententia provenisset [1]; comperiens filium Philippi, cuius adeo formidolosum in omnes accolas erat nomen, peregre profectum; certamenque thymelae [2] tunc agi a Philippo praesidente; repente satellicio stipatus, strictis gladiis theatrum irruit, Philippumque vulnere praevenit. Qui cum altius et letaliter ictus esset, veluti caedis absolutione securus ad regiam Pausanias properato festinat, raptu [3] scilicet Olympiadis desiderio consulturus.

(1) Olympiadem causam praebuisse Philippi neci narrant etiam Plutarchus *Alex.* p. 16. et Iustinus IX. 7. non tamen eo nomine quod Pausaniam amaret, sed quia infensa Philippo ob Cleopatrae nuptias Pausaniam alia de causa eidem Philippo iratum ad facinus exstimulaverit.

(2) Isidorus *Etym.* XVIII. 47. ait: *Thymelici erant musici scenici qui in organis et lyris et citharis praecinebant. Et dicti thymelici quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod thymele vocabatur.* Iam certamina musica eo tempore proposita a Philippo narrat etiam Diodorus XVI. 91.

(3) *Raptu* archaismus pro *raptui.*

XI. Igitur cum populus adhuc in theatro turbaretur, Pausanias vero, ut diximus, raptum moliretur; forte, rebns ex sententia perpetratis, Alexander supervenerat, offenditque turbas, et vim et vulnera Philippi. Quibus, ut res erat, cognitis, auctoremque earum rerum Pausaniam haec designasse, irruens regiam in ipso raptu matris Pausaniae violentiam deprehendit: eumque cum iaculo destinaret, tenereturque formidine matris vulnerandae, Olympias sic adhortatur: Iaculare, inquit, fili, iaculare ne dubites; habeo enim praesidem Hammonem et protectorem. Alexandri interventus.

XII. Enimvero Alexander nullo impetu vinci. Sed cum spirare etiam tunc patrem Philippum conperisset, eundem advehi illorsum iubet, gladiumque quem gerebat ipse conlatum in dexteram patris misit, quo manu eius oppeteret Pausanias, cui poenam quamque pro facto debuerat. Ergo iam moriens Philippus „Nihil nunc „sane est, inquit, quod me vitae finis aut hu„iuscemodi mors contristet: ultus enim aucto„rem iniuriae libens oppetam. Atque ideo illa „et nunc ab Hammone dicta reminiscor, quae „tunc matri tuae Olympiadi filium fore talem „praegnanti dixerant parituram, qui non eius „modo assertor esset, sed vindex quoque patris „foret futurus.« Et cum his dictis moritur. Cu- Pausaniae poena.

ratur igitur Philippo regia sepultura, in memoriam eiusdem omni Macedonia et reliqua Graecia conspirante.

Alexandri conc. de bello persico suscipiendo.

XIII. Ubi igitur amoti animi hominum illa rerum novitate quietiores visi esse potuerunt, scandit Alexander paternae statuae suggestum, et propter illam assistens ad haec verba concionatur: „O Pellae proles et Macedonum et „Atheniensium Corinthique progenies ceterarum„que Graeciae gentium nomina, tempus est quis„quis Alexandro sese cupiat militare, ut scilicet „nunc nomen labori fateatur. In eos quippe „militabimus barbaros, qui nos iampridem re, „nunc vero spoliare pergunt etiam libertate. „Igitur eamus ducere in servitutem Persas. Hi, „quibus turpe erat servientibus non subvenire, „enim nunc etiam ipsi servimus.“ Et haec quidem dicta praesentibus edicit. Tamen it eadem illa sententia et per singula oppida civitatesque, ut una cum classibus hi, qui armorum desiderio tenerentur, ad sese confluerent. Igitur ut si incentivum aliquod divina voce intonavisset quo facilius ad eiusmodi opus studia hominum exardescerent, ita votum certamenque erat Macedonibus militandi. Alexander aedibus reseratis, quibus condita patris arma militaria visebantur, his quos inermes viderat dilargitur.

XIV. Sed enim quisque armiger Philippi aetate provectior, gravis militiae (1) laborisque pertaesus, negabat se idoneis conatibus fore, aetate scilicet sua praesentibus refragante. Ad haec Alexander: „Equidem, inquit, veridicentiae isti testis accedo, nec labores vestros, quos praetenditis non astipulor. Enimvero militiae ius eiusmodi res est, uti magisterio callentium ordinata, mox fiducia virium exsequenda sit. Peritia quippe veteris usus rudis manus audacia (2) dirigenda est: quorum alterum vos, alterum iuventus existimatur. Nam ut ille iuventutis fervor ad audaciam promptior, ita inconsultior ad cautionem: ac sic eorum bona coepta plerumque malos eventus reperiunt. At vero ista maturitas vestra etiam arduis quibusque faciles exitus parit et desideratos eventus, quoniam perito consilio manum duci commodat obsecuturam. Par est igitur, inquit, vos meo commilitio numerari: non ut ipsi bellorum urgentia subire cogamini, sed ut iunioribus manibus consilium vos faciatis. Alterum quippe alterius egere quis dubitet? Cum, nisi per prudentiam vestram illorum titubantia sit directa, perfracto praesidio iuventutis, in se- Eiusdem concio ad seniores.

(1) Cod. *de vi militiae*. Conferatur autem Iustinus XI. 1.

(2) Nempe *audacia quae est veluti rudis manus*. Vel corrige *audaciae*.

„niores periculum vadat. Contra autem si recti „per vos voto fruantur, vos quoque gloriae parte „potiore celebremini.« His dictis eos quoque, quos senium iam obsederat, in sententiam suam vicit.

Alexandri exercitus et pecunia.

XV. Connumeratis igitur et veteri milite et quos ipse recens scripserat, congregat Macedonas quinque et decem milia pedites, auxilia diversa in octo milibus, equites vero indigenas septingentos et duo milia, levis quoque armaturae Thracas numero octingentos. Unde hoc numero cum veterano milite congregato ·DCLIII· ad ·LXX· milia militantium erant (1). Tunc viae sumptum a Philippi thesauris collatuque studentium rebus suis auri talenta ·LX· cum ·CCCC· quatuorque et decem milibus cogit (2). Classi ergo elaborata in Macedonia tam longis quam onerariis navibus, transit in Thraciam, quae sibi patris Philippi virtute quaesita hereditarium studium deberet atque deferret.

Expeditio in Thraciam.

---

(1) Mirari subit quod ·I· Valerius tam diligenter numerum ineat militum Alexandri, nempe septuaginta mille sexcentorum quinquaginta quatuor. Atqui hic numerus duplo fere maior est quam apud alios veraciores scriptores.

(2) Nempe quatuordecim milibus quadringentis sexaginta. Est autem insigne figmentum. Plutarchus enim *de fortun. Alex.* (ed. Paris. an. MDCXXIV. T. II. p. 327.) ait Alexandro per id tempus fuisse in aerario talenta ad summum LXX. Curtius (X. 2.) Arrianus (VII. 9.) scribunt eum reperisse in patris arca talenta vix LX. aeris autem alieni D. Arrianus addit, Alexandrum mutuatum ab amicis DCCC.

XVI. *Unde illic etiam rebus ad ordinem redactis, quod sibi ea gens studiosius obsequeretur, lectissimos quoque et argenti talenta ·cccc· viribus suis cum adjecisset, pergit ad Lycaoniam, cui nunc aetas recens nomen Lucaniae dedit. Igitur eius loci magistratibus ad amicitiam communi sacrificio foederatis; transmittit protinus ad Siciliam, atque ibi siqua forte ab obsequio refragarentur oppida recepit. Exinque Italiam transiens, legatione pariter et honore potitur Romanorum* [1]. *Per Aemilium quippe tunc consu-*

PARS FABVLOSA.
Alexander in Siciliam Italiamque venit.

(1) Alexandrum macedonem vel in Italiam venisse vel omnino negotii aliquid cum Romanis gessisse mera fabula est. Multa tamen sunt, quae huic rei confingendae ansam praebuerunt. In primis bellum eodem tempore Italiae illatum ab Alexandro Molossorum rege, qui avunculus erat Alexandri magni, frater nempe Olympiadis. Iamvero scriptores aut remoti aetate ab his gestis aut non satis eruditi molossum Alexandrum cum macedone commutaverunt. Deinde plura apud veteres etiam auctores vestigia erant, ex quibus non temere suspicari liceret, Romanos quoque ad res Alexandri gestas pertinuisse. Clitarchus quidem aequalis Alexandri, legationem ad hunc Romanorum dicitur a Plinio (III. sect. 9.) narravisse. Memnon historicus apud Photium (cod. CCXXIV. p. 726.) minaces litteras memorat Alexandri ad Romanos quum in Asiam esset traiecturus. Strabo (lib. V. p. 252.) expostulationem Alexandri cum Romanis refert, quod hi iuncti Hetruscis piraticam exercerent. Plutarchus (*de fortun. Roman.* sub finem) imminentem Romanis Alexandrum pingit, nisi morte immatura occuparetur. Alexandrum cogitavisse de adeunda Sicilia et de Romanis imperio suo adiiciendis aiunt quidam etiam apud Arrianum VII. 1. Curtius (X. 1.) deliberatum Alexandro in Italiam iter scribit. Quin et Livius hanc qualemcumque opinionem non ignorasse videtur, praesertim si lib. IX. cap. 16. legendum est, ut nonnulli autumant: *Quin eum* (Papirium Cursorem) *parem destinarant animis magno Alexandro ducem, si armu, Asia perdomita, in Europam vertisset:* eamque lectionem confirmare videtur codex Livii ambrosianus (D. 542. part. inf.) in quo legitur *destinatum*. Sed enim vera lectio cre-

lem [1] *corona ei auri pondo* ·*c*· *insignita etiam margaritis honoraria datur ad argumentum amicitiæ perpetuo post futurae* [2]*: idque Alexandro magnæ gloriæ fuit,*

denda est *destinant* (cui favent et tres Livii codices ambrosiani) ita ut referatur ad posterorum iudicium. Alioqui sibi turpiter contradiceret Livius, qui mox cap. 18. ait, arbitrari se Alexandrum ne fama quidem Romanis notum fuisse (quam ob rem oblivionis arguitur Livius a Mureto lib. xv. *Var.* cap. 14. et a Baylio in Lexico voc. *Macedoine*). Ceterum ut Livius sapienter fecit, qui hanc rem eatenus attigit, quatenus quaereret, quinam eventus romanis rebus, si cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit; ita temere admodum dixit, Alexandrum ne fama quidem Romanis innotuisse videri. Asiae enim universae domitor, Alexandriae conditor, Alexandri etiam molossi (qui tunc in Italia bellavit pacemque cum Romanis fecit teste ipso Livio viii. 17.) ex sorore nepos, quo pacto Romanis ignotus prorsus fuisset?

Hactenus ea dixi, quae occasionem fabulae de Alexandri cum Romanis congressu dederunt: quam quidem fabulam, præter Iulium Valerium, persuasisse sibi videtur Malala (*Chronogr.* p. 246). Præterea eamdem narrant Pseudo-Callisthenes, codex græcus et codex latinus ambrosianus, et denique ægyptius historicus Makrisius (cap. *de differentia inter Alexandrum et Dulkarnaimum*), cuius arabicum scriptum et in regiis Parisiacis codicibus recenset Sanctiçrucius (p. 132. n. 5.) et nos ipsi in ambrosiana bibliotheca cum aliis Arabum copiis servamus (part. inf. C. 87. cuius vide p. 145).

(1) Dionysius Halicarnasseus Antiq. rom. (ed. mediol. an. 1816). xviii. 5. ait, ·Q· Aemilium consularem ivisse legatum ad Pyrrhum cum Fabricio et ·P· Cornelio. Id mihi suspicionem ingerit, bellum Pyrrhi adversus Romanos commutari ab Aesopo cum ficta Alexandri in Italiam expeditione. ·T· Aemilius consul occurrit anno Urbis conditae ccccxv. At Alexander regnare cœpit tribus annis post. L. Aemilius consul fuit anno Urbis ccccxxv. tunc vero Alexander Perside domita Hyrcaniam et Bactrianos bello vastabat. Consul Aemilius intermedius videtur nullus fuisse. Reapse autem veritatem in fabula curiosius quærere stultum est.

(2) Huius coronae meminit etiam Memnon apud Photium cod. ccxxiv. p. 726.

amicitiamque amplectitur, et verbis liberalibus Aemilium honoratum remittit. Addunt tamen Romani et militum ·II· milia et argenti talenta ·cccc· eoque amplius fore daturos sese respondent, nisi bellum adversus Carthaginienses intentissimum ageretur (1).

XVII. *Indidem Tyrrheno transmisso cum Africam quoque appulisset Alexander, eius gentis illi* [(a)] *magistratus obviantes precari sunt ausi* [(b)] *ut a se vis* [(c)] *romani exercitus amoliretur. Sed haec dicta non modo ad favorem regis animum non convertunt, verum ignaviae increpitos tali responsione dimittit: Quod boni Carthago consuleret, si aut melior hostibus foret, aut potioribus praecepta dependeret* (2). *Alexander traiicit in Africam.*

XVIII. Hinc igitur pergens paucis admodum comitatus omnem Libyam peragrat, itaque ad Hammona, qui locus deserto Aegypti celebratur, ipse contendit. Enimvero exercitus multitudinem navibus superpositam Pharum destinat. Ipse ergo Hammona veneratus, operatisque largioribus sacrificiis, praesidium sibi operis et coeptorum veluti a Deo patre deposcit: quippe eius fabulae tenax, quod huiusce Dei cum matre per somnium fuerit coniugatio. His deni- Peregrinatio ad Hammonem.

(a) Cod. *sibi.* (b) Cod. *precario sunt usi.* (c) Ita cod. *vis*, habet enim significationem quoque passivam τὸ *amolior.*

(1) Bellum punicum primum anno Urbis CCCCXC. susceptum est. Alexander magnus ante annos LX. vitam cum morte commutaverat.

(2) Carthagini Alexandrum infensum ait et Curtius X. 1. Hanc tamen sententiam non de Carthaginiensibus sed de Romanis prolatam ab Alexandro scribit Memnon loco nuper citato.

que verbis Deum convenit: „O pater Hammon, „inquit, siquid materni seminis est verum, ea„que mater conceptus nostri ex te principium „est sortita, quaeso uti istud astipulare [a] prae„senti mihi ut filio praestes.“ Igitur doctus evidentibus monitis, non absque Numen illud [1] curam esse sui, et templum Deo operosius et augustius fabricatur, et ad prodendam militibus confidentiam, PATRI HAMMONI id fecisse inscriptione testatur [2]. Tunc responsum etiam quaesitum a Deo, et quo sibi monimentum imperii sui aliquod instaurare fas esset? Animo quippe conceperat urbis quam maximae conditum. Ergo per somnium sic eiusdem Dei alloquio fruitur:

Hæc tibi, rex, Phœbi [3] lunatis cornibus [4] edo.
Nomen si pergas ævo celebrare perenni
Urbs tibi condenda est qua stat Proteia tellus,

(a) Ita cod. *astipulare.*

---

(1) Ita evidenter codex. Hoc autem syntaxeos genus Eruditorum ingeniis iudicandum permittimus.

(2) Inscriptio est in codice græco ambr. ΠΑΤΡΙ ΘΕΩ, ΑΜΜΩ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

(3) Cod. *Phoebo* vel *Phoeba.* Iamvero Hammonem apud Aegyptios fuisse symbolum solis tot argumentis tantaque veterum auctoritate confirmat Iablonskius (*Pantheon aegypt.* lib. II. cap. 2. ff. 5—9.) ut verbum addere supervacaneum sit. Addo tamen, id confirmari etiam nummis quibus impressus est Hammon cum globo capiti imminente. Vide Eckhelium *doctr. num. vet.* T. IV. p. 54.

(4) Locum declarare videtur mihi Eusebius *Praep. ev.* III. 12. Κατὰ τὴν Ἐλεφαντίνην πόλιν τετίμηται ἄγαλμα, πεπλασμένον μὲν

Præsidet et Numen cui Dite potentius ipso (1)
Vertice quinqueiugo rerum secreta gubernans.

Ad haec doctus Alexander tali responso, omni diligentia rimabatur quam Proteiam insulam Deus vellet, quidve illi Numinis praesideret.

XIX. Quae etiam tunc animo volutans [a], peractis rite sacrificiis indidem proficiscitur. Multo denique itineris exanclato, apud vicum Astrata fessum commilitium refecit (2). *Ibi autem rex cum forte in agro, ut assolet, spatiaretur, cervam intuitus pascuis occupatam, unum ex his qui destinandis sagittis sollertior habebatur, iaculari be-*

Paraetonium conditur.

PARS FABVLOSA.

(a) Cod. *voluntas.*

ἀλλ' ἀνδρείκελον καὶ καθήμενον, κεφαλὴν κριοῦ κεκτημένον, καὶ βασίλειον, κέρατα τράγεια ἔχον, οἷς ἔπεστι κύκλος δισκοειδής. Δηλοῖ δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ κριοῦ πρόσωπον ἔχειν καὶ αἰγὸς κέρατα, τὴν ἐν κριῷ σύνοδον ἡλίου καὶ σελήνης: *Apud Elephantinopolim* (urbem Aegypti) *quoddam simulacrum* (Dei cuiusdam anonymi) *venerantur, quod sedens ipso quidem corporis trunco virilem prae se fert speciem, arietis vero caput habet, in eoque proprium ac primarium insigne, hirci cornua, quibus circulus disci figura sustinetur. Et arietina quidem facies, caprinaque cornua, sollemnem in arietis signo solis ac lunae congressionem repraesentat.*

(1) Nimirum Serapis, quem ab Aegyptiis habitum pro sole infero seu Plutone satis compertum est apud mythicos. Vide certe Aristidem *orat. in Serapidem.* Reliqua huius oraculi lucide explicantur deinceps.

(2) Conditum in Hammonia Paraetonium ab Alexandro dicit Eusebius in chronicis tabulis ad olympiadem CXIII. Iam in Hammonia ponit *Castra Alexandri* Ptolemaeus *Geogr.* IV. 5. ἐν τῇ Ἀμμωνιακῇ ἡ Ἀλεξάνδρου παρεμβολή. At Curtius IV. 7. apud quem Alexander e Syria ingreditur in Aegyptum, de *Castris Alexandri* in Aegypto post Gazam loquitur.

stiam iubet. Qui cum non ex opinione praeiudicata fecisset, levinsque ictum animal evasisset, exclamasse Alexander fertur graeco scilicet verbo, quod remissior arcus et intentio sagittam inbecillius exegisset para tonon istud factum [a] *videri. Ex eoque dicto* [b] *Paratonium etiam post frequentatae urbi nomen ibidem datum* [1].

Taposiris.

XX. Hinc porro ad locum, qui vulgo Taposiris diceretur, appulit. Inquirens autem [2] nominis causam accipit ab indigenis sepulchrum Osiridos illic esse, quod a veteri compositione corruptum Taposiridus dictus esset. Operatus igitur illicce Deo, ad id loci transit, quem extensum quidem magni et uberis aequoris pulchritudine miratur, frequentem autem [c] commanentium conventiculis. Sedecim quippe et [d] instar urbium vicis decoriter admodum distinctis atque dispositis consistit, quorum magnitudini honor et cura deferebatur. His sedecim deses-

Situs conditæ Alexandriæ.

(a) Cod. *fatum.* (b) Cod. *dictum.* (c) Cod. *tamen.* (d) Ita cod. *et.*

(1) Noster quidem Auctor originem nominis Paraetonii parum credibilem narrat: Sed enim haud levius peccatnr in Eusebiano chronico cum dicitur Alexander post Hyrcanos et Mardos captos reversus, in Hammone (seu Hammonia) Parætonium (seu Paratonium) condidisse.

(2) Cod. *tamen.* Particulam scilicet græcam δὲ non *autem* sed *tamen* sæpe ·I· Valerius explicat, quod vix probabam.

silibus [(a)] flumina quoque duodecim intererrabant, pariter omnia vergentia iuxtim in mare, sicuti nunc etiam ad memoriam veteris insulcationis datur visere. Quippe quamvis congestu postea sint ad aequoris uniti faciem exaequata, quisquis tamen ille ductus fluminis fuit, is nunc plateis apud Alexandriam tractus est: sed duo tantum ingressus fluminum reservati: ceteri nomina partibus oppidi praestiterunt. Igitur [(b)] omne spatium eo loco, cui Interdidium vetus nomen est, usque ad Hermopolim urbis eius ambitu [(c)] occupatum est. Sed enim nomen hoc longe secus ac se veritas habet in usu appellationis resedit, Hormo enim polis non Hermopolis dicta est, quod portuosius illic alveus Nili latiusque in latera descendens, fidam stationem [(d)] navibus per sese labentibus faceret.

XXI. Hanc igitur urbem nominis sui appellatione dignatus in omnem, quantum visi datur, magnificentiam laboravit [(1)]: quamvis Cleo- Alexandriae architecti.

(a) Ita cod. Haud scio an scribendum sit *his sedecim sessilibus* aut *sessibulis*. (b) Cod. *igitur*. (Scrib. *jugiter*). (c) Cod. *ambitum*. (d) Cod. *aestimationem*.

(1) Ante ·I· Valerium editum nemo Alexandriam copiosius describebat quam Strabo XVII. p. 791. et seqq. quem conferre cum hoc nostro Auctore pretium operae erit. Immo quoniam cap. XXV. scriptor hic sive Aesopus sive Valerius se prodit Alexandrinum, hac quidem in re non spernendam sibi vindicat auctoritatem.

menes [1] Ecnaucratus [2] et Dinocrates rhodius [3] in eam sententiam non accederent, ut tantam illam urbem, quanta nunc est, niti deberet: quod neque repleri aedificiorum spatia et tecta [a] turbis competentibus opinarentur, nec repleta ali facile potuissent. Ex quo fore arbitrabantur bella frequentia vel necessitate quaerendae alimoniae ab ipsis incolentibus ineunda, seu opulentia praevalerent seu viribus deficerent, dum aut impeterent aliquid aut peterentur. Quippe moderatum urbium statum et consiliis

---

(a) Cod. *et ita.*

---

(1) In architectis Alexandriae *Cleomenem* numerant etiam Iustinus XIII. 4. et codex graecus ambr. At Arrianus III. 5. *Cleomenem* praepositum Arabiae ab Alexandro dicit. Curtius IV. 8. Africae et Aegypti vectigalibus, scilicet postquam Alexandriam aedificaverat, ut ait Iustinus loco citato.

(2) Cod. *Cleomenes ac Neucratus*, et cap. XXXIII. *Cleomene de Naucrato.* Arrianus III. 5. habet Κλεομένην τὸν Ἐκναυκράτιον ita ut sit unus idemque vir. Iamvero si ad primum ·I· Valerii locum respicias, facile putes errore librarii factum *ac Neucratus* pro *Ecneucratus;* si ad secundum, non immerito suspiceris ipsum ·I· Valerium vocabulum Aesopi Ἐκναυκράτιον interpretatum esse *de Neucrato.* Quae utcumque res se habuit, locum ego ad Arrianum exegi, quamquam nec Arrianus varietate lectionis caret.

(3) *Dinocratis* architecti meminerunt Ammianus XXII. 16. Vitruvius praef. lib. II. Solinus XXXII. Valerius Max. I. 4. aliique. Corruptum videtur nomen *Dinochares* apud Plinium V. sect. II. et XXXIV. sect. 42. Ausonium *Mosell.* v. 312. Codex item graecus ambr. prave habet Ἱπποκράτης. Quin et alias corruptiones *Dinochares* et Χειρομοκράτης et Δημοκράτης emendat Salmasius *exerc. plin.* p. 337. b. G.

facilius cedere, et ad sustentationem sui promptius occursare: amicum siquidem multitudini, nec facilis sui apud omnes singula dinoscentia [1], atque etiam difficilis et conspiratio.

XXII. Quamquam igitur longe auctius rex metitus locorum amplitudinem foret, tamen ad sententiam persuadentium ire aliquanto contractius sivit ambitus lineam. Quare facesserat [a] magnificentiae animo contemptae [b]. Longitudinem quidem urbi procurat ab eo loco cui Draco nomen est (Est autem pars supradicti Taposiris [2] usque ad locum cui Agathudaemonos appellatio manet). Latitudini vero indulget [c] a Canopo usque ad locum qui Eurylochi vel Melanchium dicitur. Iubet igitur omnes quique per ambitum usque ad lapidem tricesimum coluissent, universos eodem commigrare, locumque omnem unde ad oppidum convenissent, suae editioni [d] servire. Et haec quidem super spatio urbis eius accipimus.

Alexandriae spatium.

(a) Cod. *facesserari*, tum factum eàdem manu *facesserat*. Mihi scribendum videbatur: *Quare facessendum ratus a magnificentia animo contenta* (vel *concepta*), *longitudinem quidem* etc. (b) Nempe *contentae*. Codex habet *contemptae*. (c) Cod. *indulgent*. (d) Ita cod. haud scio an pro *aedificationi*.

---

(1) Nempe: *nec dinoscentia singula sui facilis apud omnes, quare et fit difficilis conspiratio.* Et nota vocabulum *dinoscentia*.

(2) Cod. *Taporis*. Sed recole cap. XX.

Alii architecti Alexandriae.

XXIII. Adhibitis autem[(a)] rex architectoribus [(1)], qui ex arte nobiles et celebratiores habebantur, ut Cleomene Ecnaucrato[(b)], et Olynthio, et Erateo, Herone etiam Libii qui cum fratre Eponemo erat, accepit omne[(c)] magnificentiae huiusce monimentum in eo posse tuto consistere, si antea quam fundamenta urbi iacerentur, subductiones aquae purgamentisque relinquendas[(d)] procuraret: quibus iugiter ablutis dirivatisque atque in mare perpetuo dilabentibus, neque aedificiis perniciem aliquam remansuram, et ab hisce, quae intervenire corrumpendo aëri soleant, purgatius oppidum fore. Elaboratis igitur his cloacis, quibus haud facile capaciores ulla[(e)] urbs habeat[(2)], omnis post id operum imposita molitio.

Cloacae.

Maximarum urbium spatia quae fuerint.

XXIV. Quare cum hae urbes, quae in omni orbe terreno maxime celebrantur, in haec spatia numeratae sint; Syriaeque sit civitas vel amplissima Antiochia extenta stadiis octo pedibus septuaginta duobus; Carthago vero, quae prin-

(a) Cod. *tamen*. (b) Cod. *de Neucrato*. (c) Cod. *omnem*. (d) Cod. *reliquias*. (e) Cod. *captiores illa*.

(1) Nota vocabulum *architector* quod apud Plautum *Mostell*. III. 2. 73. legebat Turnebus.

(2) *Alexandria* (inquit Hirtius *de bell. Alex.* cap. V.) *est fere tota suffossa, specusque habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domos inducitur.*

cipatum Africae tenet, stadiis decem porrecta videatur stadiique parte quarta; Babylon porro stadiis duodecim longa sit et pedibus ·cc· atque ·xx·; ipsa quoque domina omnium gentium Roma [1] quatuordecim stadiis et pedibus ·c· atque ·xx· longa primitus fuerit, nondum adiectis his partibus, quae multum congeminasse maiestatis eius magnificentiam visuntur; Alexandriam mensi sunt sedecim quidem stadiis, pedibus vero ·ccc· atque ·lxxv· [2].

---

(1) Hinc coniiciendum videtur, scriptum hoc (saltem graece) exaratum esse ante divisionem imperii, conditamque Constantinopolim. Namque Iulianus Caesar orat. I. in Constant. p. 8. B. dicit Constantinopolim maximam urbem post Romam: quare et illius mentio facta esset ab historico.

(2) In harum urbium describendis mensuris nihil aliud profecto denotat ·I· Valerius, quam earum diametrum. Proderit autem et ex aliis auctoribus mensuras urbis Alexandriae huic loco subiungere. Ait igitur Strabo XVII. p. 793. Ἔστι Χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως· οὗ τὰ μὲν ἐπὶ μήκους πλευρά ἐστι τὰ ἀμφίκλυστα, ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχοντα διάμετρον· τὰ δὲ ἐπὶ πλάτος οἱ ἰσθμοί, ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ σταδίων ἑκάτερος, σφιγγόμενος τῇ μὲν ὑπὸ θαλάττης, τῇ δ' ὑπὸ τῆς λίμνης: *Urbis solum chlamydis figuram habet, cuius latera, quae in longum tendunt, aqua circum alluuntur* XXX. *fere stadiorum habentia diametrum: latera vero, quae in latum sunt, isthmis stringuntur septem octove stadiorum, hinc mari illinc lacu allutorum.* Iosephus *de bell. iud.* II. 16. Μῆκος αὐτῆς τριάκοντα σταδίων, εὖρος δὲ οὐκ ἔλαττον δέκα: *Triginta stadiis in longitudinem patet, in latitudinem vero non minus decem.* Philo *in Flaccum* (ed. Mangey. T. II. p. 530). Τὸ μεταξὺ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις ὁπλοθήκης, δέκα σταδίων τὸ διάστημα σύμπαν ἔχον: *Inter duos portus et regium armamentarium fere decem stadiorum spatium intercedit.* Diode-

Pharus Protei diversorium.

XXV. Occupato igitur omni solo, quod praedictis alveis atque vicis olim consitum mox urbs una contexuit; videt insulam eminus perbrevem rex, cui nomen Pharus esse cum diceretur, coluisse vero Pharum istam Protea (1); conlapsum etiam ibidem cerneret Proteos sepulchrum; id quidem protinus et reformari ad faciem novitatis et coli religiosius mandat: exinque civitas

---

rus XVII. 52. Ἔχει πλατεῖαν, μέσην σχεδὸν τὴν πόλιν τέμνουσαν, ἀπὸ πύλης ἐπὶ πύλην διήκουσα, τεσσαράκοντα μὲν σταδίων ἔχει τὸ μῆκος. *Mediam fere* (Alexandriam) *platea secat, magnitudine et elegantia admirabilis: longitudo eius, qua a porta ad portam excurrit, quadraginta stadiorum.* Hi tamen auctores Alexandriam, uti se habebat sub Caesaribus primis describunt. Iam ipsum ambitum antiquae urbis narrat Plinius V. sect. II. *Metatus est eam Dinochares architectus* XV. *milibus passuum laxitate insessa, ad effigiem macedonicae chlamydis orbe gyrato laciniosam, dextra laevaque anguloso procursa: iam tum tamen quinta situs parte regiae dicata.* Curtius item IV. 8. *Elegit* (Alexander) *urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem et mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat.* Et Alexandria quidem olim romana urbe amplior, mox infra hanc decrevit, ut ipse I. Valerius innuit, ita tamen ut proximum illi locum tenuerit teste Iosepho *de bell. iud.* lib. IV. in fine. Quare et *Romae* appellationem in nummis interdum sortita videtur. Consule Zoëgam *num. aegypt.* p. 1 — 2 et in addendis p. 395.

(1) Consonant Homerus *Odyss.* IV. 355. et seqq. Virgilius *Aeneid.* XI. 262. Lucanus X. 509. Philostratus *vit. Apollon.* III. 24. Ammianus XXII. 16. De Proteo Aegypti rege legendus Herodotus II. 112 — 121. qui et eumdem fano memphitico honoratum narrat.

Pharos est: eiusque mos ad nos usque prolapsus Sacrum inter nostros [1] Heroos dicitur.

XXVI. Additur tamen ad fabulam [2] metatae primum discretaeque urbis huiusce, quod cum lineae ductae ab architectis forent, quibus spatium et descriptio metatae urbis notaretur, subiecta sit lineae farina pro pulvere. Sed ubi id factum fuerit, mox congreges multi numeri et generis aves eodem advolavisse, raptimque omnem illam de farina lineam obligurisse. Id ergo portenti turbulentius Alexandrum formidantem consuluisse protinus peritissimos coniectorum, eorumque sententia rescivisse [a], civitatem hanc non suis modo verum peregrinis etiam populis ad alimoniam uberrimam fore. Ut enim in illo avium numero non solum indigenae, verum advenae etiam atque undique versus adlapsae, iacto polline avide pastae sint; ita hominibus quoque et incolentibus et appellentibus urbem hanc fructuosissimam fore [3].

Spatium condendae Alexandriae farina descriptum.

(a) Cod. *rescivit*, mox eadem manu addita alia lectio *consipivit*.

(1) Hinc colligas, vel Aesopum vel ·I· Valerium fuisse Alexandrinum.

(2) Nempe *ad narrationem*. Iulius enim Valerius fabulosus saepe scriptor inique diceret *fabulam* id quod graves auctores narrant Strabo, Arrianus, Valerius Max., Plutarchus, Ammianus, Auctor Itinerarii.

(3) Hinc ab Hirtio *de bell. alex.* cap. III. dicitur Alexandria *urbs fertilissima et copiosissima*. Confer et Strabonem XVII. p. 795.

Agathodaemon serpens.

XXVII. Aedificandi tamen Alexandriam constat principium ex meditulio esse factum [1], idque etiam nunc nomen in ea urbe retineri, quod Mesonpondio [a] vocetur. Coeptis autem molitionibus, surgere visitur draco quidam terribilis magnitudine ac maiestate, qui plerumque opifices incursabat, eiusque nonnihilum impediri operâ videbantur non minus metu viscentium quam religione [2]. Quod cum in aures Alexandri perventum foret, lubet [b] insequenti sub die, sicubi forte sacra illa belua videretur, omnes undique confluentes necem draconi moliri: idque naviter factum, oppressusque eo loci est draco ubi nunc Scoam vocant: et sepulchrum tamen draconi consurgit opere admodum laborato [3], et iuxtim Alexander iubet coronarias

---

(a) Ita cod. Additur autem recentiore manu in margine μεσοποντιον. (b) Num scribendum *iubet*?

---

(1) Curtius IV. 8. *Alexander ab Hammone rediens, ut a mari ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut adparuit, magnae sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum ubi nunc est Alexandria.*

(2) Simile prodigium anguis erumpentis e substructionibus narrat Livius I. 56.

(3) Sepulchrum Agathudaemonos (uti mox appellatur hic draco) memorat Abd-Allatifus in *Aegypti descriptione* edita a summo viro Silvestre Sacio p. 177. Hoc est vetus illud sacellum Serapidis atque Isidis quod Tacitus hist. IV. 84. ait extitisse ante Ptolemaeorum aetatem in loco cui nomen Rhacotis.

quoque opificinas adiacere: ut quod haec bestia famulitium quoddam templis praestare videbatur DAEMON MELIOR [1] appellaretur, ipse quoque divina quadam religione coleretur. Quae cum multa sint Alexandriae [a] et alia vel miranda, mons quoque propter illic visitur ex congestu, quem incuriosi vetustatis naturalem etiam opinantur. Sed ea moles egestis undique terra atque ruderibus, quibus fundamenta sint moenibus exhausta [b] vacuataque, eoque collatis ac superfusis, huiusmodi erecti et ardui montis magnitudinem sumpsit.

Montis prope Alexandriam origo.

XXVIII. Omnem autem [c] moenium varietatem distinxit nominibus et secrevit sub appellatione graecorum elementorum [d] primarumque quinque litterarum [2], non utique quod hoc regi sit tantummodo libitum, verum uti ex hisce litteris sui nominis perpetuitas in urbis partibus celebraretur: significante scilicet prima lit-

Regionum Alexandriae nomina.

(a) Cod. *Alexandria.* (b) Cod. *exausta.* (c) Cod. *tamen.* (d) Cod. *elimentorum.*

(1) Scilicet *Agathodaemon*, de quo copiose disputat Iablonskius I. 4. Serpens Agathodaemon et appellatur ab Eusebio *Praep. ev.* I. 10. et in multis visitur nummis Alexandrinis. Ptolemaeo *Geogr.* IV. 5. *Agathodaemon* est alveus Nili occidentale latus τοῦ Delta definiens.

(2) Confirmat Philo *in Flaccum* (ed. Mangey. T. II. p. 525). Πέντε μοῖραι τῆς πόλεώς εἰσιν, ἐπώνυμοι τῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς: *Quinque sunt urbis* (Alexandriae) *regiones, nomen sortitae a prioribus scriptae vocis litteris.*

tera nomen Alexandri, secunda vero regis ex graeco, tertia porro generis, quarta etiam Iovis, quinta sese fecisse [1]. Sic enim siquis hasce quinque orationis partes usurpaverit graecâ linguâ, inveniet his nominibus ac verbis pronas [2] has litteras fuisse praepositas, quod [a] ALEXANDER REX GENVS IOVIS FECISSET.

Cultus serpentium Alexandriæ. XXIX. Sepulchro autem [b] draconis illius iam perfecto, cum trabes quaedam qua ad gressum [c] eius columnas impresserat, casu repentino corruisset dissiluissetque [d], angues conplusculi indidem emersisse sunt visi [3], hique reptabundi prout cuique ad lubentiam impetus fuit, constructarum domuum penitralia [e] invasere. Quod cum ipsum quoque terribile admodum videretur, non cunctanter arioli pronunciavere, hos quoque daemonas et praesules locorum esse, domibusque singulis colendos pro Diis penatibus tradi oportere [4]. Eiusque nios

---

(a) Cod. *quod et*. (b) Cod. *tamen*. (c) Cod. *adgrestum*. (d) Cod. *dissiluissentque*. (e) Ita cod.

---

(1) Ἀλέξανδρος βασιλεὺς γένος Διὸς ἐποίησεν vel ἔκτισεν.

(2) Id exprimitur recentiore manu in margine sic : [illegible].

(3) Sic et Theodoretus *Hist. eccl.* V. 22. e Serapidis signo amputato narrat agmen murium erupisse.

(4) Serpentium allapsus boni ominis visos esse veteribus satis constat ex Homero *Iliad.* II. 308. et seqq. Virgilio *Aeneid.* V. 84. et seqq. Heliogabalum imp. habuisse Romae aegyptios dracunculos quos illi *Agathodaemonas* vocarent, narrat Lampridius

vivit et adhuc Alexandriae religiosus est sub penatium Deorum honore, et aestatis diebus suetus coli more religionis eiusmodi. Polentam ex tritico quod sit esui anguibus iaciunt, et coronatis optimatium mos est templum Herois scandere, cui talia scilicet anguina [1] obsequio famulentur. Quod autem oraculum regi somnio dato quinqueverticem [a] fore urbem somnio pronunciavisset [2], advertens diligentius, invenit eius unius loci esse eminentias quinque, quibus in cetero aequore extuberascentibus decus urbis est maximum, constructâ arâ quam maximâ in eo colli, qui adversim [b] Heroos locum visitur erigi. Alexandria quinquevertex.

XXX. In ea igitur ara Deo summo rerum praesidi opulentioribus sacris et religiosius operabatur cum prece tali: Sacrificium Alexandri.

Quisquis tu Deûm rex es, qui praestare diceris
Huic terrae mundumque istum interminem [c] regis,
Recipias quaeso sacrum hoc, litantique mihi
Auxilio fias rebus pacis et bellicis.

(a) Cod. *quinqueverticе.* (b) Cod. *adversi.* (c) Cod. *intermine.*

---

in illius vita cap. XXVIII. Plutarchus in *Amatorio* (T. II. p. 755.) duos Aegyptios litigantes repraesentat, quod quum serpens arrepsisset quem *Agathodaemonem* appellabant, eum uterque sibi vindicaret. Serpentes sacros apud Thebas aegyptias religione quadam observatos, eosdemque plane hominibus innoxios, tradit ipse Herodotus II. 74.

(1) Nota *anguen* genere neutro.

(2) Recole cap. XVIII.

Et his dictis exta flammis ex more inferebat. Enimvero involans invisitatae magnitudinis aquila exta quidem e manibus Alexandri praeripit, transverso volatu quam tranquillissimo aëris intersitum spatium [secans] et alteri cuidam arae procul exta quae praeripuerat superponit. Quem depositi locum cum quidam e speculatoribus regi nunciasset, properato eodem venit, agnitisque extis quae sacra ales advexerat, videt templum illic vetus magnitudinis religiosae, quodque aevi longinquitas superasset ac diruisset, simulacrumque intrinsecus sedens ex ea materia figuratum, quam dinoscere homini virium non est [1]. Sed propter sedentarium Deum adstiterat puellaris effigies spectabili magnitudine et [a] pulchritudine veneranda [2].

(a) Cod. pro *et* habet *eo*.

---

(1) Sine dubio sermo est de Serapidis signo. Loquitur autem Auctor plane ex veterum idololatrarum doctrina. Namque horum alii, teste Clemente Alex. *Protrept.* ed. Oxon. T. I. p. 42 — 45. id signum humanis manibus factum esse negabant. Alii ex auro, argento, aere, ferro, plumbo, stanno et omni genere lapidum, etiam pretiosorum, concretum dicebant a quodam artifice Bryaxe iussu Sesostridis a quo post victorias maximas Numen illud dedicatum sit. Sane et Ruffinus *Hist. eccl.* XI. 23. ait vulgo creditum simulacrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compositum. Theodoretus tamen *Hist. eccl.* V. 22. ligneum dicit.

(2) Intellige Isidem. Sane Macrobius *Saturn.* I. 20. post aegyptium Serapidem descriptum ait: *Isis iuncta religione celebratur.* Conferendus hic locus cum libro III. cap. LXVIII. et no-

XXXI. Cumque eius religionis Numina percunctaretur, sese quidem accolae certim [(a)] scire rennuebant [(b)]: accepisse tamen traditu veteri, Iovis ac Iunonis [(1)] templum illud fuisse. In eo obeliscos quoque duos videt proceritudinis erectissimae, qui adhuc Alexandriae perseverant in Serapis templo [(2)] circum septa extrinsecus assistentes eius templi, quod aetas iunior laboravit [(3)]. Sed haec saxa (quos [(c)] diximus obeliscos, quod ad veru ferreum saxi [(d)] sublimitas quadret)

Obelisci duo regis Sesonchosis.

(a) Ita cod. *certim.* (b) Ita cod. (c) Cod. *saxarios.* (d) Cod. *ferreo saxis.*

---

ta 1. Et quidem si respiceres ad haec Taciti verba hist. IV. 83: *Nec procul* (Sinope pontica) *templum vetere inter accolas fama Iovis Ditis: namque et muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent;* merito putares intelligendam Proserpinam non Isidem in priore Iulii Valerii loco. Sed enim alia Taciti verba quae ad III. 68. recitavimus Isidem intelligendam omnino confirmant.

(1) Cod. *Iovis Acui.* Sed emendationem suppeditat codex græcus ambr. in quo legitur Διὸς καὶ Ἱερᾶς (lege Ἥρας) *ἱερόν.* Iamvero et numen Iunonis adoratum ab Aegyptiis testantur Diodorus I. 13. Horapollo *Hieroglyph.* I. 11. Porphyrius *de Abstin.* II. 55. Quin diserte templum Iovis et Iunonis antiquissimum in Aegypto tradit Diodorus I. 15.

(2) Hinc eruas, scriptam hanc historiam certe ante Christi annum CCCLXXXIX. quo tempore iubente Theodosio Serapeum deletum a Theophilo patriarcha Alexandrino. Incolume Serapeum celebrat Ammianus XXII. 16. Deletum luget Eunapius in *Aedesio.*

(3) Sic distinguit et Pausanias *Attic.* XVIII. Αἰγυπτίοις ἱερὰ Σαράπιδος, ἐπιφανέστατον μέν ἐστιν Ἀλεξανδρεῦσιν, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει: *Templorum Serapidis apud Aegyptios omnium clarissimum habent Alexandrini, antiquissimum Memphitici.*

insignita sunt et inscripta aegyptiis aç sacris litteris. Eorum causam et originem cum requisisset, Sesonchosim [1] regem eorum auctorem esse dicebant, qui potitus universitatis ad sui monimentum esse voluisset, quos Diis religiosius consecraverat. Lectae denique per interpretem litterae continere sunt proditae huiusmodi gratiam:

REX AEGYPTI SESONCHOSIS ORBIS POTENS [2]
PRAESVLI MVNDI TOTIVS DEO SERAPI [3] CONSECRAT [4].

Alexandro praedicitur orbis dominatus.

XXXII. Adit ergo Alexander prece maxima deposcitque, uti si ista rata esset fama quae

(1) Intellige *Sesostrim*. Iam hoc nomen miris modis varians videsis apud Zoëgam *de orig. et usu obelisc.* pp. 16. 600. 642. Vide et interpretes Diodori I. 53. Sed plane consentit cum ·I· Valerio Iustinus Martyr apud quem *Cohort. ad. Graec.* cap. IX. diserte legitur Σεσόγχωσις. Sesostridi nomen est Sesonchosis etiam apud Scholiastem ad Apollon. rhod. IV. 272.

(2) Res maximas a Sesonchosi (seu Sesostride) gestas lege apud Diodorum I. 55. et seqq.

(3) Serapim summum rerum dominum copiose praedicat Aristides *orat. in eumdem*.

(4) Igitur duos hos obeliscos Sesostris ipse dicaverat. Sane obeliscos eius opera erectos commemorant Plinius XXXVI. sect. 14. Diodorus I. 57. Hinc etiam cognoscas, de Iulii quidem Valerii sive Aesopi sententia Serapidem cultum in Aegypto ipsis Sesonchosis (seu Sesostridos) temporibus, scilicet omnino ante Ilii excidium nedum ante Alexandrum. Idque notatu dignum est propter controversiam veterum novorumque Eruditorum celeberrimam disputantium num Aegyptiis ante Ptolemaeos nota fuerit ea religio nec ne. Ex iis qui de antiquitate Serapidis aegyptiaci, longe supra Ptolemaeorum aetatem, scripserunt, neminem legi doctiorem auctore gallicae dissertationis de Deo Serapide, cuius viri cognomentum in lexico Anonymorum T. I. n. 1414. dicitur Galliotus.

scripta sit, sese Numen illud mundi totius dominum recognosceret et eidem [a] evidentius intimaret. Ergo quietis proximo tempore [1] eidem Deus confessus se regi magnitudine pariter ac maiestate [2] sic ait: „Nonne, inquit memineras, Alexander, sacrificantem te cum primum „exta sacris inveheres, totius mundi orbisve domino sacravisse, eiusque auxilia petivisse? Quae „cum dicata mihi merito quoque sint in meam „aram [b] transvecta, quid dubitationi relictum „erat, quin eum me crederes, eum auxiliato„rem tibi religionibus captasses [c]«?

Alexandriae appellatio aeterna.

XXXIII. Ad haec Alexandro de urbis [d] perpetuitate quaerenti, et an nominis sui inhaesura appellatio videretur, visus est Deus manu sese apprehendisse, exinque ad editum celsumque admodum montem una duxisse, atque ibidem consistenti „Potesne, ait, o fortissime molem hanc „montis in diversa transducere«? Negitante Alexandro, addidisse: „Haec ergo similitudo est eius „scilicet difficultatis, quam de tui nominis mu„tatione quaesisti. Ut enim naturae viribus spes

(a) Cod. habet *eidem*, sed videtur dicendum *idem*. (b) Cod. *mea ara*. (c) Cod. *deptasses*. (d) Cod. *orbis*.

(1) Serapidis oraculum peti solitum per somnia dicit Strabo XVII. p. 801.

(2) Ruffinus *Hist. eccl.* XI. 23. *Simulacrum, ait, Serapis ita erat vastum, ut dextra unum parietem* (ædis) *alterum laeva perstringeret.*

„ista deficit, qnod mons tantus loco mutari „queat, ita possibilitate res caret, inolitum „nomen tuum urbi nunc conditae olim posse „mutari.«

Vaticinium multiplex editum Alexandro.

XXXIV. Ibi adhuc petente Alexandro, ut sibi de fine vitae Deus aliquid fateretur (1), in haec responsum est:

Prae euncta vita commodum est mortalibus (a)
Nescire quibus metis fata claudantur sui.
Mens quippe homulli non videt variantia,
Quae reformat perpes aevi aeternitas.
Nam si cessat casuum scientia,
Laeta est timoris omnis ignoratio.
Quare id putato tute commodissimum,
Si spes futuri nullo fœdetur metu.
Ergo hisce quae fas est instruare et praescias.
Tu nam levatus nostra praepotentia
Quaecumque gens sit obvia sternes manu.
Tuneque haec revises animo liber tuo (b).
Urbs vero quam nunc erigis mundi decus
Nitoris urguet (2), cunctis exoptabilis
Saeclis, virescens temporum recursibus,
Unaque semper fulta beatitudine,
Frequens Deorum templis atque numine,

(a) Cod. *Prae cuncta vitae commoda est mortalibus de fine certum finissem nescire* etc. (b) Cod. *liberar tuus.*

---

(1) Recte Alexander de vitae suae fine interrogat Serapidem, quem superius cap. XVIII. p. 127. n. 1. diximus eumdem esse ac Plutonem seu 'Αΐδην.

(2) Id est *urguet* seu *vincit decus nitoris mundi.*

Decusque vincens civium concordia:
Oblata [a] sedes vitae quale tum sapit
Cunabulisque gratior genitalibus.
Quippe ipse laetis cœtibus praesul Chao
Interminatis saeculorum cursibus
Fundata quod sit tellus hisce legibus,
Ridens sereno vel corusco lumine.
Quippe astris solum sontibus iam libera
Flabris fovetur blandeque aspirantibus,
Nequit potentum vis meditulla dæmonum
Exim nocere imperioso numine.
Est namque fatum motibus nutantibus
Telluris huius penita contremiscere
Famemque nosse celere perfuncta metu,
Tractus luales [b] (1) atque bella percita.
Enim facessent ista ceu si somnium.
Reges multigenarum gentium honorem
Divinum summo cultu exambient
Astris receptum cælitumque congregem:
Quorum frequente cultu is beatior
Tuosque præstas numine augustissimo.
Hæc quippe sedes corpori est cælum tuo [c].
Nunc ipse qui sim mente bibula percipe,
Nomenque nostrum hisce numeris collige.
Sub grata primum bis centena littera
Unum repone numerum, et centum dehino

(a) Ita cod. mox factum *obtata*. (b) Ita cod. (c) Cod. *tui*.

(1) De morbis quibus Alexandria obnoxia est lege Hirtium bell. alex. cap. v. Galenum de art. curat. ad Glauc. lib. II. cap. x.

Unumque post id [a]: tunc quate. viginti sint
Decemque iuxtim: eaque sit novissima
Quæ prima fixa est, idque sit nomen mihi [1].

Convivia Serapidis et Serapeum.

XXXV. Hoc igitur oraculo per quietem edoctum Alexandrum Deus cum somno dereliquit. At ille expergitus recoltisque [b] verbis ac memoriae confirmatis, hunc demum esse, quem quaereret, scilicet Serapim mundi totius dominum rectoremque confirmat. Ara igitur vel maximo opere laborata [2], largioribus sacris tam animantium stratu quam odorum profusione munificus, convivia etiam exsequitur ibidem quam laetissima [3]. Tunc Parmenioni architecto laborandi scilicet simulacra cura mandatur, ut ne illis [c] Homeri versibus demutaret, qui sic [d] elocuntur:

Cærulea hinc olli [e] Saturnius annuit arce
Aurea cæsaries quæ [f] signat mentibus almis [4].

(a) Cod. *post idus*. (b) Ita cod. pro *recultis*. (c) Cod. *illi*. (d) Cod. *demutare quasi*. (e) Cod. *caerula* ·*unc oli*. (f) Cod. *que*.

---

(1) Scilicet *Sarapis* (nam *Sarapis* rectius scribitur quam *Serapis*). Id vero nomen non conficitur nisi litteris graecis. Immo pro *sub grata* etc. *littera* suspicabar scribendum *sub graia*.

(2) Confer Malalae initium libri VIII.

(3) Serapidem mire gaudentem conviviis pingit Aristides *orat. in eumdem*. Cruenta Serapidis sacrificia memorat Macrobius Saturn. I. 7. fumosam cœnam serapiacam Tertullianus Apologet. cap. XXXIX.

(4) Ita se habent versiculi in codice. Atque haud scio an respiciendum sit ad locum Homeri *Iliad*. I. 528.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος.

Et Parmenion quidem iussa complet, ipse quoque non inhonoris [a] hoc labore. Quippe templum etiam nunc Serapion Parmenionis appellatur. Enimvero tibi super civitatis illius conditum [b] dictum habebis.

XXXVI. Alexander porro coacto omni exercitu exim ad Aegypti ulteriora contendit, classi iussa sese apud Tripolim opperiri. Sed iter longe laboriosissimum militi fuit, quippe ob locorum et itineris difficultatem. Omnes tamen accolae qua perrexisset Alexander una cum Diis Deorumque simulatis religiosisque operationibus obviam pergere festinabant iuniorem Sesonchosim [c] praedicantes. Quare cum Memphin venisset, inductum eum in aedem [d] templumque Vulcani [1], Aegyptii [e] regni veste dignati [f] sunt [2] et sella ac sessibile Dei.

Alexandri iter in interiorem Aegyptum.

XXXVII. *Tum ibi* [g] *Alexander statuam quandam nigro lapide intuetur, cum ista* [h] *super Nectanabo inscriptione, IMPERATOREM scilicet EVM QVI FVGA INDIDEM ABFVISSET, RVRSVS AEGYPTVM REVENTVRVM, NON SFNIOREM, ENIM IVNIO-*

PARS FABVLOSA. Nectanabi *statua.*

(a) Ita cod. pro *inhonorus.* (b) Ita cod. *conditum.* (c) Cod. *se cor.e sui.* (d) Cod. *eadem*, mox factum *eandem.* (e) Cod. *Aegypti.* (f) Cod. *dignatae.* (g) Cod. *ille*, sed *ibi* alius cod. lat, ambr, (h) Cod. *illa.*

(1) Templum Vulcani memphiticum, quod Sesostris statuis olim ornaverat, commemorat Diodorus I. 57.

(2) In margine codicis notatur varia lectio: *Al. Aegyptii regni veste dignum eum duxerunt.*

„congregato exercitu commearem. Enimvero haec „est illa aequitas ac providentia, ut vos qui ex „ubertate terrae praecluatis, atque his fluminibus obvallemini [1], eorum violentiam sentiatis „qui ista non habeant. Quippe ad hanc opulentiam rerum si vis quoque et militare vobis „exercitium adfuisset, nulla profecto gens foret, quae duabus hisce fortunae viribus obviaret. Est igitur natura descriptum, ut quis ista „rerum opulentia sit donata, idem [a] careant „bellicis viribus: ut siquid illi, qui armis et „manibus indulgent, de solo genitali indigebunt, „huiuscemodi a fluentibus petant". Hisce dictis exigit protinus ab Aegyptiis, ut quidquid illud pensuros se Dario recepissent, id sibimet inferrent: quod quidem eo se petere testatus est non ut opibus suis indidem incrementi aliquid pateretur, enimvero ut extruendae urbis foret substantia largior. Haud cunctanter in haec Aegyptii obsecuntur, datisque pecuniis et honorata deductione per Pelusium properantem votis pariter et vero amore prosecuntur.

XXXIX. Rursus igitur recepto omni exercitu et in Syrias itinere destinato, urbes eas per quas sibi transitus foret nomini suo addit; unde

Alexander venit Tyrum, a cuius aditu arcetur.

(a) Ita cod. pro *iidem*.

(1) Confer Diodorum I. 57.

mille etiam cum cataphractis viros accipit, quod armaturae genus orientis inventio est: ac tum Tyrum advenit. Sed enim Tyrii moenibus obseratis ab ingressu oppidi arcere Alexandrum obfirmaverant, non contemptu scilicet virium tanti nominis sed oraculi cuiusdam memores, quo docerentur, quod si rex urbem Tyriam invectus cum exercitu transivisset, fortuna lapsum tunc oppido minaretur. Alexander tamen cum admolitus violentiam oppidum cuperet subiugare, ancipiti proelio, multis etiam Macedonum caesis ac vulneratis pedem refert. Praeter illud igitur prius magnanimitatis suae studium iam etiam indignatione ferventior excidium Tyriis minabatur: deque ea re somniat moneri sese ne legationem [a] sui Tyrum per sese faciat: id enim animo praedestinabat.

Alexandri litterae ad Tyrios.

XL. Missis igitur internuntiis litteras dat Tyriis perferendas, quarum sententia haec est: „Macedonum rex filius Hammonis Philippique, „rex regum maximus Asiae seu Europae vel „Libyae, Tyriis haec dicit. Equidem graecum „et imperiale videbatur cum clementia pariter „ac iustitia invehi urbem vestram. At enim vos „primi omnium extitistis qui mihi insolentius „obviaretis. Igitur per vos ceteris etiam magi-

(a) Cod. *legatione.*

„sterium procurabitur, quid virium sit in Ma-„cedonum dexteris ac fortitudine. Neque enim „vos iuvabit oraculi illius iactatio. Transgrediar „enim oppidum vestrum sed dirutum atque dis-„iectum. Valete si sapitis: non enim valebitis „si perseveratis«.

XLI. His litteris lectis tyrii primates legatos protinus corripi iubent, eisque multatis pergunt exigere tormentis, quisnam eorum ipse Alexander foret. Sed de hoc, ut res erat, negitantes crucibus adfixere. His igitur incentivis extimulatus Alexander irruptionem oppidi acrius agitabat, et rursus in somnio Saturum [1] conspicatur assem sibi Tyrum [2] porrigentem, eumque proiectum sese pedibus protrivisse. Quod interpretibus haud difficile in enodando fuit. Tyrum enim proteri mox pedibus haberi principis respondere. Ex quo sive admonitu sive impetu suo adgressus oppidum vehementius capit pariter ac vastat, indiscrete [a] satis sexubus

Tyrus capitur.

(a) Cod. *indiscreta*.

(1) Nempe *Satyrum* uti est apud Zonaram et Cedrenum ad huno historiae locum.

(2) Videtur scribendum graece τυροῦ. Est enim lusus in verbo, quod patet ex graeco codice ambr. in quo scribitur τυρὸν ἐκ γάλακτος. Igitur *assem* τυροῦ intelligas *casei orbem* aut *segmentum*. Aliter sed non venustius ludunt Cedrenus et Zonaras apud quos Satyri visum significat Alexandro σὰ Τύρος ἔσται.

Tripolis. et aetatibus interemptis. Tres vero vicos, quorum navi auxilio ad operam bellicam usus erat, ad magnitudinem confrequentat urbis, Tripolimque appellari iubet [1].

Darii litteræ ad Alexandrum. XLII. Tyriis ergo satrapam praeficit, atque inde Syriam pergens accipit litteras Darii Persae in hanc sententiam scriptas. „Rex regum „et consanguineus Deorum consessorque [a] Dei „Mithrae unaque oriens cum sole Darius ipse „Alexandro famulo meo iubeo dicoque haec [2]. „Mando tibi reverti ad parentes tuos famulos „scilicet meos, atque illic in gremio matris cubantem doceri virile officium. Ad quam rem „habenam scythicam tibi et pilam loculosque „cum aureis misi: quorum habena admonet te „disciplinae videri indigentem; pila vero quod „eius congruat cum tua aetatula lusitatio, non „haec opera quam latrocinantium ritu cum tuis „similibus es adgressus. Neque enim si omne „eiusmodi hominum genus ad te pari conspira-

(a) Cod. *concensor.*

(1) Aliam passim geographi appellationis huius causam narrant, nempe quod ea urbs coaluerit ex trium populorum coloniis Aradiorum, Sidoniorum atque Tyriorum.

(2) Sic et apud Ammianum XVII. 5. *Rex regum Sapor particeps siderum, frater solis et lunae, Constantio Caesari fratri meo salutem.* Et quidem ambitiosissimos titulos epistolis praeponi solitos ab asiaticis regibus multo exploratissimum est.

„tione conduxeris, adtemptare quatereve Persa„rum imperium queas. Tanta quippe mihi mul„titudo exercituum adest, ut quis promptius ha„renae quam nostri numeros adsequatur. Auri „porro argentique ea copia, ut humum ipsam, „si libitum est, consternere indidem possim. „Quare tibi loculos auri refertissimos misi, ut „si indigebis sumptibus ad reversionem, tibi „tuisque habeas quod suffecerit. Quod si hisce „monitis ac praeceptis ulterius refragare, mit„tam protinus qui te comprehensum huc trans„ferant. Non enim ut Philippi filius coërce„bere«.

XLIII. His lectis ab Alexandro publicatisque, metus plurimos quatiebat dictorum magniloquentiam contemplantes. Quod ubi Alexander mente intuitus est, in haec verba concionatur: „O Macedones nostri, quid tandem adeo „dictis barbaricis perturbamini? quae arrogan„tiae quidem vanitatisque habent testimonium, „confidentiae vero carent probatione. Nam et „canibus inbecillioribus mos est quanto plus „defuerit virium, tanto cristas acuere sublimius „et latratibus irritatioribus indulgere. Haec mihi „visa est conpetentior ad Darii iactantiam com„paratio: quod praestare viribus non potest, „verbis indulget. Ego tamen aveo [(a)] cuncta

Alexandri concio ad milites.

(a) Cod. *habeo.*

„proinde a vobis existimari ut verbis etiam ex„primuntur. Malo enim nos praesuspectantes „aliquid difficultatis, animis fortius praeparatis „in rem bellicam vadere [a], quam fiducia hosti„um molliorum inopinatas offendere difficul„tates".

Alexander Darii legatos territat.

XLIV. Et ubi haec dicta sunt corripi internuntios iubet crucibusque suffigi. Cuius supplicii merita cum a sese barbari defensarent, ac ius legationis intemeratum sibi vellent; Non, inquit Alexander, ex sententia vel moribus meis est forma praecepti; enim quoniam ut ad latronem a vobis ista suscepta legatio est, uti latronis etiam vehementiam iniquitatemque sentiatis. Tum illi, nec Darium omnia pro merito eius potentiae cognovisse, et se pariter opinione deceptos esse cum dicerent; magnificis verbis eius exercitum praedicare viresque coepere confiteri tantas, quantas si rex quoque sedulo rescivisset, moderaturum profecto verbis fuisse. Tum Alexander; neque sibi verum interficiendorum hominum consilium fuisse profitetur, et maluisse potius ostendere quid iniquitas soleat tyrannorum, quam iustitia graeca permittat.

Deinde eosdem benigne habet.

XLV. Et post haec curari homines liberalius iubet participatque convivio dapsili et af

(a) Cod. *vadare.*

fluente. Eius convivii tempore cum unus e numero legatorum proditionem quoque ille [a] regis Darii subsereret, prohibitus ab eodem est, ulterius super hac re addere quam promiserat: praesertim cum is [b] qui ista dixisset, mox ad regem rediturus fortunae posset ansam inprosperam dare, nequa ab illo quoque proditio aut proditionis causa quaereretur. Id enim demum ago, inquit, non tam mei commodi cura quam vestri, metuoque ne cuipiam mali semen ac principium videar praestitisse. Ad haec Persae verbis honoratioribus gratias confitentur: neque detenti ultra donatique auro omni quod secum in loculis advexerant, ad regem cum litteris remittuntur quae fuere huiusmodi.

XLVI. „Rex Alexander patris Philippi ma- „tris Olympiadis regi regum et concessori [c] Dei „Mithrae simulque cum sole orienti maximo „Persarum domino Dario salutem dicit. Turpe „mihi admodum videri solet, tantum regem Da- „rium et hisce viribus consitum, Deorum ut „praedicat consessorem, sub ditionem homullo- „rum, ut retur, contemptibilium deventurum [1],

Alexandri litterae ad Darium.

(a) Cod. *sibi*. (b) Cod. *his*. (c) Cod. *concessori*.

(1) Hic locus plane mihi prodit, codicem aliquem ·I· Valerii lectum esse olim a Francisco Iureto. Is enim ad Symmachi epistolam XXXIII. libri IV. (ed. paris. an. MDCIV. in miscell. p. 127.)

„et inter eos abiecto cuidam ac latroni Alexan-„dro serviturum. Quippe ista magnificentia no-„minum ubi semel cuipiam sit persuasa, cor-„pora membratim vel spiritus eriguntur [(a)] in-„prudentium. Magno dolore tibi fore ista quae „pronuntiantur intelligo, ac si superna caelitum „vis [adversus [(1)]] abusionem huiusmodi in ul-„tionem contumeliae suae facile consurgat. Equi-„dem spero priora esse quae spondeo quam quae „tu minaris. Quare adero ut mortalis mortalem „violentiam experturus: inclinationisque eius ac „potestas est penes Superos.

XLVII. „Nam illud quaeso te, quorsum tan-„topere congestum est, auri te et argenti opibus „aestuare? Aut ut his cognitis, si modo eorum „amor nobis est, spe praedae obstinatius et audacius „dimicaremus? atque hinc fiat ut superato te, „hinc quidem nobis in commune quaestus et emo-„lumentum victoriae fiat? Mihi vero istud quo „tute gloriare Persidos cunctae orbisque totius „accedet imperium. Sin tibi [fors] faverit, ni-

(a) Cod. *erigunt*.

ut symmachianam vocem *homullus* exemplis confirmet, ait: *Aesopus manuscriptus ineditus in vita Alexandri magni „Sub di-„tione contemptibilium, ut retur, homullorum deventurum“*. Erat autem a Iureto citandus non Aesopus sed ·I· Valerius, quoniam non graeci exemplaris sed latinae interpretationis verba laudabat.

(1) Uncis includo voces quae mihi interdum addendae textui visae sunt.

„hilum amplius quam obpresso [a] latrocinio gra„tulabere [b]. Adde nunc illud, misisse te mihi „habenam unam, et [c] pilam loculosque auri „refertos: de quibus quamvis tu quae visa fue„rint dictitaris, ego tamen mihi ut auspicato „cuncta ex te concessa ac sponsa profitebor. Ac„cepi enim habenae scilicet potestatem, ut ha„beam qua in subiectos uti scientius possim. „Pilae vero simulamen, quoniam ex ambitu sui „et rotunditatis orbis imago videatur, haud dubie „mihi universitatis ipsius per te imperium re„promittit. Quodque hic tertium est, loculos ego „auri ac si opum tuarum factam mihi accepi „cessionem, subiectumque te viribus meis an„nuum istud mihi fore pretium servituti [d] de„pensurum ".

XLVIII. His igitur litteris palam lectis atque signatis, redire internuntios iubet. Ipse autem [e] omni mox Syria superata ac redactis eius gentibus in potestatem, ad Asiam ire contendit. Enimvero acceptis Alexandri litteris rex Darius, eisque gravius et arrogantius motus, ad satrapas suos ultra Taurum regentes talem continentiam scribit: „Nuntiatum sibi Alexandrum Philippi „insanientem admodum adolescentem Asiam in„cursantem. Igitur illos [f] oportere eum protinus Darii mandata ad satrapas.

(a) Cod. *obpressum*. (b) Cod. *gratulare*. (c) Cod. *vel*. (d) Ita cod. *servituti*. (e) Cod. *tamen*. (f) Cod. *se* cum litura.

„obviantes compertum ad sese dirigere: esse enim „regi consilium, uti adfectus verberibus pueri- „libus amictusque post veste purpurea cum ta- „bellis et crepitaculis matri reddatur: sic enim „Macedonum pueros lusitare. Tum fore ut cum „illi praefectus ad observantiam disciplinae Persa „aliquis comitaretur, virile officium rectius dis- „ceret. Igitur oportere satrapas quidem classem „eius una cum navitis alto submergere, milites „vero cunctos ferro vinctos ad rubri maris ul- „teriora transduci, ut illic colere iuberentur: „equos ceteraque militum impedimenta sibi ipsos „habere privos amicisque largiri“.

Litteræ satraparum ad Darium. XLIX. Sed hisce litteris nihilum ad metum satrapae moti regi respondere: „Hystaspes et „Spynther Deo Dario salutem dicunt. Miramur „satis, latuisse te, rex, tantae multitudinis im- „petum supervenire nostratibus, qui quales quan- „tique sint quo facilius noscitares, quinque quos „forte indidem captos haberemus vinctos trans- „misimus, non ausi eorum ultra aliquid adiu- „quirere quae sint fortassis regi praescitui. Boni „igitur consules, quamprimumque cum exercitu „vel potentissimo eidem obviabis“.

Darii responsum. L. Sed nec sic quidem abiciendam mollien- damve [a] Darius arrogantiam putat. Enim res-

(a) Cod. *moliendamve*, ex quo faceres etiam *amoliendamve*.

pondit ducibus memoratis: „Ultra illis spem „vitae agendae [(a)] iam deponendam, si modo „creditis sibi finibus abscessissent [(1)]. Quippe vir„tutes hosticas magnifice executos nihilum peri„culi monstravisse, quare abscessum [(b)] ire Ma„cedonum fortitudine [(c)] potuissent. Et quem „enim vulneratum, inquit, vestrum quemve in„teremptum audiens hoc coniectem? Nihil igitur „superesse, quam uti probra fuisse huiusmodi „duces Persarum regno sentiret". Sed inter haec iam Alexandrum iuxtim posuisse castra noscit, propterque vicinum fluvium invisitare. Igitur ad ipsum rursus et nominum arrogantiam et Deorum consortium sibi vendicans, gentiumque se centum atque viginti dominum praedicans ita scribit,

LI. „Latuit ne te solum, Alexander, Darii „nomen honosque ille quo nos donat atque par„ticipat supera maiestas? eoque ausus es [(d)] „transmisso mari Persas veluti hostis appellare? „non beatissimum ratus si contentus imperio „Pellae ac Macedoniae sessu audaciam tuam inter „proximos iactitares? Enimvero usurpas [(e)] re„gium nomen, et congregata tibi ad societatem

Aliae Darii litterae ad Alexandrum.

(a) Cod. *agere.* (b) Cod. *abscessu.* (c) Cod. *fortitudinem.* (d) Cod. pro *ausus es* habet *rursus ex.* (e) Cod. *usurpasse* non sine litura.

(1) Confer Itinerarii caput XIX.

„sceleris parilium conspiratione hostem te nostri „profiteris, cui quam longe praestantius [a] foret „id inter Graeculos iactitare, quos Graecos fere „ut inutiles [b] Persarum regna non quaerunt. „Sat igitur habeo vel hoc tantum imprudentiae „signum, quod ratus nos vestratibus similes huc „contendisti. Quin ergo errata, corrige nec addas „huiusmodi facinoribus incrementum. Est enim „scire, nos quibus Deorum pariter et prudentia et „dignitas favet, peccatis istis ut hominum subve„nire. Censeo igitur uti ad adorandum me venias, „ne contra inobsequens poenam pro venia me„rearis. Quod ut tibi ratum sit Iovem iuro et „parentes meos, omnem tui iniuriam protinus „e meo pectore recessuram“.

Pugna Alexandri cum Dario.

LII. Et haec quidem scripta regis Alexander legerat. Enim ulterius non verbis sed gladio agendam rem ratus, per Arabiam exercitum ducit, atque in aequore quod agendae rei opportunius videbatur aciem extendit. Qua inspecta Darius spem primam eamque vel maximam in falcatis curribus ponit: qui ut facilius aciem hostium incursarent a latere conlocantur. Sed id consilium Persae dissici Alexander facilius inopinatus [c], incurrentibus curribus per acies phalangasque locum transitui pandi praedicit,

---

(a) Cod. *praestantia*. (b) Cod. inter *inutiles* et *Persarum* interponit *necessarios*. (c) Ita cod. pro *opinatus*.

tumque in transvehentes peditum suorum iacula torqueri: eoque perfectum est ut brevi omnis ille curruum numerus teneretur una equis et aurigantibus fixis. Igitur sedata formidine quam Persae de curribus intemptaverant, aequatum omne proelium videbatur. Agebat porro Alexander in dextro cornu, quod laevo scilicet persico obviabat. Inscenso igitur equo signum increpari bellicum mandat unaque coëuntium clamor attollitur ancipiti satis proelio ac diuturno: cum interea sinistrum cornu Macedonum a Dario qui in dextris suorum agebat vi maiore belli conspicatus [impeti] implicatosque ordines universos non tam discriminum necessitate quam multitudinis inconsulto [a]; subpetiari laborantibus properaverat.

LIII. Exim pari utrimque oborta caede cum spes exitus fluctuaret, repentino forte imbri procedente, vel adversari sibi caelitus id Persae interpretati, vel ad elementi eius iniuriam molliores, fuga facessunt, unaque his Amyntas macedo Antiochi filius [1], qui olim transfuga Darii Persarum et Darii fuga.

(a) Ita cod. *inconsulto*.

(1) Ab hoc ipso narrat Arrianus II. 6. transfuga Amynta Antiochi filio monitum frustra Darium, ut pugnam, quam deinceps male pugnavit ad Issum, in Assyriae planitie conserendam curaret. De hoc Amynta transfuga ad Persas vide et Curtium III. 11.

amicitiam cooptaverat [a]. Quippe fugientibus et tempus ore blandiebatur quod vesperascens foeditatem fugientium pariter et periculum protexisset. Darius autem [b] ratus deligatiore [c] illa fuga et vehiculo [d] regali periculum evitare, quodque e suggestu regiae turris promptius conspicabilis foret, currum quidem in loca quaedam abdendum mandat et avertendum: ipse autem equo conscenso properantiae consulit.

Darii familia capitur.

LIV. Sed enim Alexander hanc sibi peculiarem gloriam appetens si rex fugiens conprehenderetur, animosius insecutus, currus [e] quidem armaque regalia matremque una et uxorem cum virginibus filiabus emensis stadiis sexaginta conprehendit: ipsum vero Darium non minus tenebrosior nox quam cursus velocitas liberaverat: quippe iam primum in haec et huiuscemodi fortunaria dispositis equis et itinere proviso. Macedones vero potiti victoria in castra persica migravere, unaque Alexander tentoriis regiis superveniens expertus ibi primum est una cum militibus suis fortunae illius ac victoriae emolumentum.

Moderatio Alexandri.

LV. Neque mage uspiam continentis animi moderamen Alexander potuit ostentare, quam

(a) Cod. *coaptaverat*. (b) Cod. *tamen*. (c) Ita cod. *deligatiore*, fortasse pro *impeditiore*, nisi mavis scribere *delicatiore*. (d) Cod. *vehicula*. (e) Ita cod. *currus*.

quod in hoc fortunae favore ex aequo suae atque adversae partis iniit rationem, non secus scilicet probatis hostium navioribus qui pro patria fortiter oppetissent, quam siquis suorum strenuus extitisset. Cunctos igitur, quos in bello nobilitaverat militiae experimentum et mors inclytos fecerat, inquiri prostratos et magnifice sepeliri et sepulchris honorari iubet. Matrem vero Darii una cum uxore filiabusque cultu regio prosequebatur: ac siqui praeterea in potestatem hostium devenissent fortuna pristina dignabatur [a] Enimvero cecidisse tunc Macedonum satis constat peditum quidem septingentos, equitum porro centum et sexaginta, sed vulneratorum numerum [b] in duobus [c] milibus extitisse. Contra Persarum desiderata quidem centum et viginti milia: praedae autem, una servitiis pecuisque vel quae vehebant, pecunia fuit talenta quatuor milia.

LVI. Sed Darius fuga reversus longe auctiore numero contracto, in Alexandrum moliebatur, suisque undique convenire, in quantum manus armari potuerat [d], iubet. Id autem [e] conperiens Alexander ex hisce exploratoribus qui in ditionem Macedonum devenissent, omniaque illa Darii milia iuxta Euphraten castra posuisse; — Belli redintegrandi apparatus.

(a) Cod. *dignabantur*. (b) Cod. *hominum*. (c) Cod. *in duabus*. (d) Ita cod. *potuerat*. (e) Cod. *tamen*.

ipse quoque ad Cassandrum[1] ducem suarum partium quique curabat tunc Macedoniam sese[2] profecto scribit omnis phalangas quas armaret[a] aut siquid praeterea in auxiliis virium foret propterea admoliretur: neque enim hostes longius adsidere. Quae dum pro commodo festinantur, ipse una exercitu Achaia peragrata, multisque praeterea civitatibus receptis aut quaesitis, etiam centum et septuaginta milia collegit armatorum, Taurumque transducit. *Tumque summo in culmine Tauri montis hasta defixa dixisse fertur: Quisquis illam rex milesve graecus aut barbarus humo evellere ausus foret, edictum sibi urbis ac patriae suae suisque excidium meminisset*[3].

PARS FABVLOSA.

(a) Cod. *armare.*

(1) Cod. *Scamandrum.* Ita etiam alter latinus cod. ambr. Sed sine dubio lege *Cassandrum.* Quamquam revera Antipater Cassandri pater Macedoniam curabat. Recole Itinerar. cap. XVII.

(2) Ita cod. pro *ad sese*, omissa praepositione quae mox sequitur cum verbo *admoliretur.* Recole quae notavi ad Itinerarii capp. XCIX. et CXV. Nisi forte heic mavis deinceps legere *propter.* quam *propterea.*

(3) Iulium Valerium seu Aesopum fucatis fabularum decoramentis veritatem saepenumero adumbrare ex hoc Opere toto constat. Iamvero Alexandri scriptores sinceri Diodorus XVII. 17. Iustinus XI. 5. (Confer et Itinerarii Auctorem cap. XVIII.) narrant, Alexandrum, quum Hellesponto transmisso Asiam esset contacturus, telum in littus iecisse, quo sibi omen faceret regionis eius bello acquirendae. Ex hac genuina narratione figmentum hastae in Tauro monte defixae natum suspicor.

LVII. Ipse autem[a] ad civitatem Pieriam quae Habruchiae (1) urbs habetur iter exim fecit: qua in urbe et templum opiparum et simulacrum Orphei erat admodum religiosum. Ibidem musae etiam Pierides consecratae videbantur, unaque omnigenûm figmenta viventium Orphei musicam demirantia. Cum igitur admirationis studio simulacrum illud Alexander intueretur, sudor repente profluere et per omne simulacri illius corpus manare visus non sine admiratione videntium fuit. Motus ergo portenti novitate coniectatorem vel celebratissimum Melampodam (2) sciscitatur quid tandem ille sudor sibi simulacri minaretur? Tum ille, Sudor sane largus labor est qui erit quam prolixissimus tibi quoque in rebus praesentibus, o rex: quippe gentium per- Orphei statua sudat.

(a) Cod. *tamen*.

(1) Ita cod. Neque melius se habet codex graecus in quo legitur *παραγίνεται ἐπὶ τὴν Ἱππερίαν τῆς Εὐρινίας*. Iam Pieriam dicit urbem Boeotiae Tzetzes *Chil.* VI. 90. Neque probabilis videtur coniectura eius viri qui multo recentiore manu scripsit in codicis margine *Ambrachiae forte legendum*. Ceterum nec alii scriptores inter se consentiunt. Nam Arrianus quidem I. 11. id prodigii accidisse scribit *ἐν Πιερίδι*. sed Plutarchus p. 21. et Tzetzes *Chil.* VI. 91. ad urbem seu fontem montemve *Λειβηθρα*.

(2) Alius Melampus vates occurrit apud Diodorum IV. 68. Sed enim apud Arrianum I. 11. Plutarchum p. 21. id prodigium edisseritur ab Aristandro vate. De Melampode celeberrimo vate lege Plinium VII. sect. 25. XXV. sect. 21. notasque Harduini, et Tertullianum Apologet. cap. XXI. Nota terminationem *Melampodam* hic et init. cap. seq.

agratio et operum difficultates tete manent, quod illi quoque Orpheo fuit, qui peragrans urbes graecas et barbaras ad favorem sui animos admirantium flexerit.

Alexander venit Ilium.

LVIII. Hisce auditis Alexander honore quam largo Melampodam muneratur, eximque in Phrygiam venit, atque illic Hectora Achillemque unaque alios heroas Divum honore participat. Praecipue tamen Achillen muneratur ac rogat uti sibi et ipse faveat, et dona, quae ferret, dignanter admittat. Haec enim a sese non ut ab externo ac superstitioso, verum ut consanguineo ac religioso dedicari:

Versus Alexandri. Genus eiusdem maternum.

Hinc primus extat Aeacus [a] Iovis proles [1],
Atque inde Peleus Phthiae regna possedit,
Quo tu subortus inclita eluis proles.

(a) Cod. *Itachus*.

(1) Magni facienda sunt haec ·I· Valerii carmina, quibus maiores Alexandri materni recensentur iam inde ab Aeaco Iovis filio. Hos quidem, ducto initio a Pyrrho Achillis filio, qui molossici regni fundamenta iecit, studiose nisus erat colligere Reineccius (*Monarchiae* in molossici regni descriptione p. 544—550). Fatendum tamen Reineccio fuit (p. 548.) post Pielum desiderari novem regum succedentium nomina, quae nunc demum videntur longissimo postliminio cum ·I· Valerii versibus in lucem reverti. Immo ne eorum quidem regum quos ante Tharypum collocat Reineccius nomina ex Antonino Liberali (*Metamorph.* cap. 14.) et Stephano byzantino (voc. Ἀφειδαντες et Γενοαῖοι) eruta, cum his Valerianis consentiunt. Et Iustinus quidem XVII. 3. mire reticet in loco suo plerosque omnes Epiri reges: *Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus Achillis filius*

Pyrrhusque post id nobile adserit sanguen,
Quem subsecuta est Pieli (a) fama non dispar.
Pielique proles Eubius (b) dehinc regnat.
Post Nessus ardens excipit domûs (c) nomen,
Argusque post id qui potens fuit Xanthi (1).
Ex hoc Aretae (d) nobilis genus ducitur (e).
Areta natus Priami nomen accepit,
Tryinus unde et Erimaehus post illum,
Ex quo Lycus fit dives, et dehinc Castor.
Castore natus est Dromon qui dat Phocum.
Atque hinc suborta est Metrias quae suscepit
Neoptolemei (f) nominis vicem dignam.
Cui substitutus Charopus (2). Hic Molossorum
Regni potitus auctor extitit stirpis nostrae.

(a) Cod. *pueri*, quod fortasse retineri potest. (b) Cod. *Pierique proaeseubius*. (c) Cod. *domos*. (d) Cod. *Arete*. (e) Cod. *duci*. (f) Cod. *Neptolemei*.

---

in his locis consedit. Successor huic Pialis (die *Pielus*) *filius fuit. Per ordinem deinde regnum ad Arrybam descendit.* Fuit autem Arrybas patruus Olympiadis. Pausanias item *Attic.* XI. a Pyrrhi filiis transit ad Tharypum, intermediorum regum suppressis nominibus. Porro ad Pielum quod attinet etsi is secundo loco natus est ex Andromacha et Pyrrho nempe post fratrem Molossum, nihilominus docet Pausanias *Attic.* XI. ad illum potius quam ad hunc Pyrrhidas generis originem solitos fuisse referre.

(1) Pergamum quidem Pyrrhi et Andromachae natu minimum ait Pausanias *Attic.* XI. traiecisse eum matre in Asiam ibique urbis sibi cognominis regnum tenuisse.

(2) Scribendum suspicor *Tharypus*. Et quidem hoc nomen magnopere variat *Tharypus*, *Tharymbas*, *Tharrytas*, *Tharyps*, *Arymbas*. Vide Reineccium p. 549 — 550. Porro in hoc I· Valerii catalogo a Charopo (seu Tharypo) ad Pyrrhum Achillis filium quindecim numerantur reges, cui rei mirifice adstipulatur

Sicque iustum inclitum matris [genus],
E qua subortus vestro sanguini adnotor.
Quaesoque nomen adseras tuum nobis,
Bellisque praestes gloriasque subtexas,
Velut feracis seminis fructum,
Quod cuncta spatia (a) terrae pervadat:
Unaque metis nostra Phaëthontis (1) regna
Explicari mundus adserat totus.

Achilles beatus ob Homeri carmina.

LIX. Haec precatus in istum Alexander modum ibidem flumen Scamandrum cum videret, clypeumque Achilli (2) templo Herculis consecratum, nec alvei illius latitudinem demiratus nec magnificentiam clypei pondusque famosum, O te beatum Achillem, fertur saepe dixisse,

(a) Cod. *cunota lex spatia.*

Pausanias *Attic.* XI. Ἀθηναίοις εἰκών ἐστι καὶ Πύῤῥου· οὗτος ὁ Πύῤῥος Ἀλεξάνδρῳ προσῆκεν οὐδὲν, εἰ μὴ ὅσα κατὰ γένος. Αἰακίδου γὰρ τοῦ Ἀρύββου Πύῤῥος ἦν, Ὀλυμπιάδος δὲ Ἀλέξανδρος τῆς Νεοπτολέμου. Νεοπτολέμῳ δὲ καὶ Ἀρύββᾳ πατὴρ ἦν Ἀλκέτας ὁ Θαρύπου· ἀπὸ δὲ Θαρύπου ἐς Πύῤῥον τὸν Ἀχιλλέως πέντε ἀνδρῶν καὶ δέκα εἰσὶ γενεαί: *Apud Athenienses Pyrrhi* (qui cum Romanis bellavit) *conspicitur effigies, cui cum Alexandro magno sola generis propinquitas intercessit. Nam Pyrrhus Aeacida Arybbae filio; Olympiade vero Neoptolemi filia Alexander genitus est. Neoptolemo et Arybbae pater fuit Alcetas Tharypi filius. A Tharypo autem retro ad Pyrrhum Achillis, quindecim sobolis gradus numerantur.*

(1) Phaëthon heic quidem solis loco dici videtur. Et tamen Plutarchus (in *Pyrrho* statim ab ioitio) regnum Molossorum ab antiquissimo Phaëthonte Pelasgi socio auspicatur.

(2) Ita cod. *Achilli* in secundo casu, uti habet Fronto *de orationibus* lib. I. fragm. II.

qui Homero praedicatore celebraris! His auditis ab eodem, cum multi admodum litterati studiosius erga amicos religioneve tracti iter eius prosequerentur [1], parique sese stilo opera eius [a] prosecuturos esse promitterent, optasse se dixit vel Thersitem apud Homerum magis, quam apud scriptores eiusmodi Achillem putari maluisse. Huc usque autem [b] comes eius itineris ac laboris mater Olympias fuit [2]. Sed exim participato convivio cum illam ad Macedoniam remisisset, dat una ducere comitatum spectabilis multitudinis optimatium captivorum [3]: ipseque devertens iter instituit ad Darium.

LX. Igitur cum sibi per urbem Abderam [4] transitus foret, obseratis urbis suae claustris Abderitae eum ne reciperent obfirmaverant. Id contumeliam ratus, et convenire protinus mi- Abdera impune Alexandrum a se prohibet.

(a) Cod. *sua*. (b) Cod. *tamen*.

(1) Adscribendus heic omnino locus Ciceronis *pro Archia* x. *Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur! Atque is tamen cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!* Sic et Symmachus *laud. in Gratian.* cap. VII. » *Cum magno Alexandro mundanam paene militiam philosophorum comitatus exegit* «.

(2) Confer Itinerarium cap. XVIII.

(3) Confer Itinerarium cap. XXIII.

(4) Mirari subit quod Alexander ab Ilio iter insistens ad Darium, Abderam veniat Thraciae urbem, et deinde ad Maeotim paludem.

lites et urbem illam igni vastare mandavit. Sed legatione Abderitae docent, sese illud non odio contemptuve grae·i regis eiusque iustissimi factitare; enim metuere impetum barbarorum motusque Darii inconsultiores: cui si post meatus[a] aliquid in sese relictum foret, non absque poena Abderitum foret, quod Alexandrum in amicitiam contra Persae commoda receptassent. Igitur reverso tibi, aiunt, et victori parebimus. Ad haec rex illum quem conceperint de Dario metum abicere supplices iubet, neque ulterius eius vim atque inpotentiam formidare. Nec tamen se velle, respondit, urbem quam confidentissime reserent: se in praesenti oppidum haud ingressurum: enim cum revenero, inquit, non hospes vobis sed amicus ero. His dictis iter ad Euxinum tendit, omnesque sibi urbes eius litoris vendicat.

Alexandri expeditio ad Mæotim paludem.

LXI. Equestri denique Neptuno sollempniter operatus ad Maeotim [1] paludem venit asperam satis et inviabilem prae rigore. Quae circa occupatus omnibus hisce deficitur quae ad alimoniam requiruntur. Igitur fame obsessis ita prae-

(a) Cod. *ineatus*.

(1) Cod. heic et Itiner. cap. XVI. sine diphthongo *Meotim*. Ideo fortasse brevis syllaba prima apud Ovidium *Trist.* III. 12. v. 2.

sentibus consulit, uti equos militum interfici iubeat eisque milites vesci. Enimvero quamquam id consilium ex necessitate sequerentur, tumultus tamen et indignatio omnium congruebat, veluti studio factum, ut necessitate praesenti spes sibi futura laberetur. Quare [cum] omnis militaris observantia solveretur, neque ad custodiam solitam vigiliae ceteraque munia servarentur, rex motus in haec verba concionatur:

LXII. „Neque me fugit, fortissimi milites, „rem militiae necessitatisque bellicae prima sub- „sidia equos haberi oportere, quos ego interfici „iusserim, et de usu illo ad alimoniam utcum- „que proficere. Sed cum in ea re duorum no- „minum periculum versaretur, ut aut equis aliti „viveremus, aut hisce servatis vel priores vel „pariter oppeteremus; secutum me fateor con- „silium quod pro deteriore melius videbatur. „Quippe spem foveo, Diis coepta iuvantibus, „fore uti cum primum gentem aliquam et sub- „sidium uberius nacti fuerimus, equos quoque „haud deterioris usus parare sit nobis facultas. „Quippe si vos, quod omnes Superi difflaverint, „detestabili illa necessitate famis animas pone- „retis, milites quidem forsitan possem, sed Ma- „cedonas milites ubinam repperissem? Quare „animos reformate in melius, vobisque suadete, „nullum vestrum adeo sui amantem atque sol-

Eiusdem concio militaris.

„licitum, quem non pro summa cura praever-„tam [(a)]«. Hisce dictis sedati erant animi militum, revocatisque viribus ad officia castrensia sese converterant.

Agragantinum oraculum editum Alexandro.

LXIII. Quare prensis [(b)] plurimis civitatibus iter in Locros [(1)] protinus vertit: qua in urbe refectis animis omnium, Agragantum [(2)] tendit. Eam urbem ingressus nihilum moratus scandit Apollinis templum, sacerdotemque quae ibidem antistabat solitam vaticinari in id ipsum coepit urgere. Enimvero cum vates, Dei in se spiratione cessante, nihil tale se posse fateretur, Alexander motus, ni faceret interminatur tripodam [(3)] quoque se ad Herculis fabulam sublaturum. Et cum dicto aufert scilicet tripodam,

(a) Cod. *praevertat*. (b) Cod. *persis*.

(1) *Locros* scilicet Graeciae.

(2) *Agraganti* (seu *Acraganti* vel *Agrigenti*) nomine urbes quinque appellatas ait Stephanus byzantinus, siculam scilicet, threiciam, euboicam, cypriam, aetolam. De aetola nunc sermonem esse arbitror, quoniam Locris in eam transit Alexander. Porro inficeta Alexandri historia, quae saeculo XV. edita est, huius nominis *Agraganti* vestigium conservat cap. XXX. his verbis: *Venit in locum qui dicitur Tragacintes* (at in codice ambr. eiusdem historiae *Traganes*. Ab alio cod. latino ambr. et græco haec narratio abest). Sequitur autem in ea edita historiâ narratio eadem, quamquam aliter deformata. Plutarchus p. 20 — 21. ait, oraculum ab Alexandro petitum Delphis. Revera et quod heic additur de tripode ab Hercule sublato, id factum Delphis narrat Pausanias *Phocic.* XIII.

(3) Nota terminationem *tripodam*.

quem Croesus quidem opulentissimum consecrarat [1]: sed per eum divino spiritu commeante vaticinari antistitem fas erat. Tum fertur ex adyto vox ad Alexandrum:

Id quidem quod tu facis,
Hercules fecit et ille Deus
Et divinitati iam destinatus.
Quare et te par est nihil
In nostri contumeliam niti;
Si modo virtutibus tuis
Ex favore Numinum consulis.

Hisce dictis ex adyto, addit et vates:

En vides, rex, quod illa tibi
Numinis praestigiat divinatio,
Quae et Herculem et Alexandrum vocat [2].
Igitur praenuntio tibi fore actus tuos
Humanorum omnium fortiores,
Nomenque per saecula porrigendum.

LXIV. Hinc cum Thebas Alexander transcendisset, peteretque Thebanos indidem armatorum mille comitatum, Thebani portas post haec praecepta cluserunt: factique eius temeritatem cum supplicatione non excusassent, arma sumpsere et ad resistendum violentiae Alexandri Thebae Alexandro resistunt.

(1) Tripodem aureum a Crœso (sed Thebis Apollini Ismenio) consecratum memorat Herodotus I. 92.

(2) Nimirum ab Apolline Alexander dictus est *Hercules*. Confer historiam editam cap. XXX.

sese paravere. Adduntque his illud, quingentos armatos e suis muris insistere ac voce maxima clamare iussere atque Alexandro dicere uti aut veniret ad proelium aut de moenibus et obsidione [a] discederet. Sed ad haec ridens Alexander, O vos stultissimos dixerim qui [b] cum ipsi custodiam vestri murorum vallo teneatis, nobis praecepta bellandi praebetis! Igitur gerendum his ait morem, proeliaturumque se minatur, non ea tamen opinione qua cum fortibus disceptaret [c].

Thebarum excidium.

LXV. Etenim protinus iubet mille quidem equites circumvallare eos qui in muro constiterant; pedites vero securibus vectibusque adgredi claustra portarum ac fundamenta subruere murorum. Non enim difficile esse id aedificium armis excidere, quod per lyrae cantus et musicam tamultuario convenisset: et statim inici flammas arietesque admoliri iubet, quorum crebro et vehementi admodum pulsu non difficile nec diu casus omnium est moratus. Ipse vero cum mille funditoribus totidem [1] obire discursim, adeo ut omni telorum genere fatigatos aut prosternerent Thebanos aut vulnerarent. Atque ita tertio fere die, conlapsis omnibus quae ob-

(a) Cod. *subsidione*, sed alius latinus ambr. *obsidione*. (b) Cod. *at qui*. (c) Cod. *disceptare*.

(1) Dicit *totidem*, quia superius dixit *equites mille*.

stabant, invehitur Alexander Thebas easque [a] diripere exscindereque festinat tot scilicet saeculis et Cadmi ceterorumque imperiis nobiles [b].

LXVI. Ad quam fortunam ceteris praestupescentibus prae vi malorum, uni tibicinum forte consilium subit aptare tibias et melos quam posset flebile [c] canere regis pedibus provoluto [d]. Quod cum Alexander videret, acuto et religioso consilio efficax multum atque ad movendam sui misericordiam esse provisum; tunc auloedus [1] ille manibus extensis: Aulœdi thebani cantilena.

Hanciae tu urbem, maxime regum Alexander,
Properabis exscindere, quam tibi Dii
Immortales prosapiae tuae principes
Pepererunt [2]? nonne te subit hinc Liberum
Ortum? hanc Herculis esse nutricem?
Hinc illa orgia et praestantissimos
Deorum cultus diffusos esse per mundum?
Boni igitur consules, ac facesse
Ab hac tam sacrilega voluntate.
Neque enim, siquid inpatientibus
Ira belli mandavit, non mox te
Ad poenitentiam [arbitror] reversurum.

(a) Cod. *eamque*. (b) Cod. *nobilem*. (c) *febrile*. (d) Cod. *provolutus*.

(1) Iuxta Iustinum XI. 4. non *auloedus*, sed *Cleadas* captivus apud Alexandrum Thebarum excidium deprecatur.

(2) Apud Iustinum XI. 4. *Cleadas privata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens Aeacidarum trahat. Urbi parcat, quae maiores eius apud se genitos, Deos adoret.*

Addebat etiam:

Hos tibi muros haec moenia Zetus [a] ille
Vel Anphion stirpis tuae pars maxima [1],
Apolline Musisque adminiculantibus
Fecit. Nec vides, in rem tuam tuique
Generis gloriam te saevire? Quid quod [b]
Idem illi Dii praestites et maiores tui
Laetitiam suis et ultionem ex hostibus,
Pacem denique cum [c] ignotis
Maiestate sui et virtutibus pepererunt?
Hoc Liber ex India, hoc nobis Hercules
Ex omni terrarum orbe procurat:
Quorum te malo imitatorem potius
Quam invidentem fuisse. An tibi putas
Sine sacrilegio rem futuram
Locum istum ferro et igni postulari,
In quo Semelen suam rex Deûm Iupiter
Maritaverit, in quo Alcumenam quoque
Idem Iovis [nuptiis] dignatus sit?

Alexandri inclementia.

LXVII. Addebat et fabulas, quaecumque thebanae sunt, et memorias religiosas quas vetus historia commendat. Sed hîc commotior rex „Quam vellem [d], inquit, o tu qui civium tuo„rum infortunio suffragaris consultor potius fuis„ses in melius, et illic tuam prudentiam exer-

(a) Alius cod. ambr. *Zethus*. (b) Cod. *quicquid*. (c) Cod. *tum*. (d) Cod. *vellet*.

(1) Quia uterque filius Iovis, a quo et Alexander genus trahebat maternum per Aeacum, paternum per Herculem.

„cuisses, ubi cautione opus fuerit, non huius-„modi experimento! Quare neque tibiis vinci „pectus martium potest, nec contumelia mili-„taris tam artificio quam subplicatione sopitur«. Et post haec peragi excidium iubet. Sed Thebani quicumque fugae contra eversionis suae impetum consuluerant, ubi tempus fuit, congregati sciscitatum mittunt, ecquid [(a)] sibi redintegrare urbem thebanam fata permitterent? Ad haec igitur huiusmodi Apollinis est responsum:

> Maiugena, Alcides, et Pollux cestibus [(b)] auctor,
> Arte sua Thebis reditum cultumque dedere.

Hac sorte data opperiebantur Thebani siquid tale proveniret.

LXVIII. Alexander vero cum Corinthum devenisset, eamque occupavisset, forte acciderat sollempne certamen gymnicum apud illos agitari: unde Corinthii quoque uti adesset atque illi certamini praesideret magnopere contendunt. Annuit igitur rex: cumque plurimos pro merito coronis donisque largissimis muneraretur; Thebanus quidam, cui Clytomachus nomen esset, certamen luctae profitetur, idemque de cestibus pugnam, atque identidem [(c)] pugillatum [(d)]: denique tria ista certamina idem profitetur et sub-

Corinthi agitatur certamen gymnicum.

(a) Cod. etquid (b) Ita cod. constanter sine diphthongo. (c) Ita cod. nisi mavis itidem. (d) Ita cod. constanter cum duabus l.

it. Ergo cum primum luctando adversario praestitisset, coronamque laboris exegisset, iubet Alexander cetera quoque eundem prius exsequi quae promisisset, quaeque si pari fortuna obtineret nihil omnium fore quod sibi petenti rex negaret. Igitur usus fortitudine atque fortuna, cum esset cestibus potior et pugillatu felicior foret, revertitur ad regem coronandus.

Alexander Thebas restitui permittit.

LXIX. Sed ab eo cum quaereret praeco [(a)] more sollempni quis esset nomine quemve se civem profiteretur, ut illud ex more praedicaretur, Clytomachum quidem se appellari ait, civitatem vero habere desisse. Sed id cum coronis redditis iam deesse diceret Alexander [(b)] gloriae victoriae [(c)] illius, addit Clytomachus, olim se habuisse etiam civitatem, sed priusquam Alexander regnum adeptus foret; eo vero imperante sibi patriam deperisse. Hinc intellecto quo pergeret intentio deprecantis, uti suum esset quod ille foret pro patria petiturus, edicere [(d)] praeconem iubet, condi Thebas esse permissum in honore scilicet trium Deorum, Mercurii qui repertor luctandi cluat, Herculisque qui pugillatus invenerit, Pollucis etiam qui cestibus sit magister. Eoque effectum est uti oraculum Apollinis congrueret cum Alexandri pronuntiatione.

(a) Cod. *et praeco.* (b) Cod. prima manu *Alexander*, mox factum *Alexandri.* (c) Cod. *victor.* (d) Cod. *edici.* Vel dic *edici per praeconem.*

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATÆ EX ÆSOPO GRÆCO.

LIBER II.

QVI EST ACTVS.

I. Igitur Alexandro iter e Corintho Plataeas erat, urbem quidem illam operis maximi populique, enimvero religioni intentam Proserpinae Deae, cuius templum etiam erectum ad magnificentiam visitur (1). Sed forte illo in tem- Alexander Platæas venit. Sacerdotis vaticinia.

(1) Proserpinae fanum non commemorat platæense Pausanias, sed Iunonis, Minervae et Cereris fana tria *Boeotic. III — IV.* Aedem Proserpinae et Cereris paene dirutam scribit adhuc sua aetate superfuisse stadiis XL. procul urbe Plataeis. Cereris et Proserpinae fanum prope Plataeas sub Cythaerone cognoscimus ex Plutarcho in *Aristide* (T. II. p. 304). Edita historia Alexandri cap. XXXIII. dicit templum Dianae quod ·I· Valerius Proserpinae. Ego quidem vehementer suspicor, apud ·I· Valerium loco *Proserpinae* scribendum esse *Iunonis*, cuius reapse Plataeis templum erat amplissimum et ornatissimum, cum signo Iunonis velato. Immo Platæenses certo tempore sollemnia sacra *daedala* (quae erant *velatae statuae*) circumducebant. Lege Pausaniam. *Boeotic.* III.

pore annuo sacro tegmen Numini parabatur. Coniectura vaticinandi sacerdoti eiusmodi fuit, multum ad gloriam gestarum rerum et gerendarum eidem Alexandro auspicari, quod illo in tempore sacri supervenisset: idque responsum et ad spem et gaudium illi fuit: liberaliterque acceptam vatem a se dimittit.

II. Enim et aliud testimonium vati ad veridicentiam forte tale provenerat. Stasagorae quippe magistratui Platensium [(a)] postea ingresso templum locumque eum in quo idem tegmen Numini texeretur, cum ei perexiguum superesset, adversum ea vates quae secunda Alexandro praecinerat, illi respondit, eumque ait [(b)] magistratu suo protinus deponendum. Quod cum inclementius vir ceteroqui melioris conscientiae accepisset, in iram commotionemque conversus increpare vatem falsidicentiae coeperat. Verum ad haec sacerdos: Ne sane, inquit, moveare his dictis, o vir: nam cuncta ista quaeque hominibus divinitus praenoscuntur, colligi coniecturis argumentisque praenosci Diis sedet.

Argumenta ad vaticinandum.

III. Accipe denique argumentorum vias. Quippe ut illud melioris spei Alexandro diceretur, id temporis supervenerat, quo insigniri vestis intextu purpurae [(c)] coeperat. Id enim de-

(a) Ita cod. (b) Cod. *eum quaerit.* (c) Cod. *purpureae.*

mum ad ornamentum rei praeparatae adhibebatur. Enimvero, ut vides, iam textu ferme completo et labore omnis operis absoluto, tumet ingressus. Igitur quod ista vestis ab opere laboris pausam haberet, idcirco non ab re visum est tibi quoque terminum magistratus futurum. Id cum altius animum Stasagorae descendisset, simulque metu ponendae potentiae ageretur; quod [(a)] vates sibimet, non Stasagorae, contraria praedixisset; ipsam illam sacerdotio deduci iubet.

IV. Quod cum Alexandro nuntiatur, adversum iudicium et gratiam suam Stasagoram nisum, graviter infestus, eundem illum, ut praedicatum [(b)] fuerat a sacerdote, spoliat magistratu, sacerdotemque loco restitui iubet. Quod igitur Stasagorae magistratus ab Atheniensibus datus foret, eo recurrit, ibique iniuriam facti deflens, opem ab his, a quibus dignitatem illam acceperat, imploravit. Animo incitatiore Athenienses ne verbis quidem a regis contumelia temperavere. Quibus acceptis Alexander in hanc sententiam litteras ad Athenienses dedit. *Causa odii Atheniensium adversus Alexandrum.*

V. „Equidem me scio, post susceptum patris mei regnum, procuratione fortunae iampridem occiduo orbe disposito, idque per lit- *Alexandri litterae ad Athenienses.*

(a) Cod. habet *quod*, sed videtur dicendum *quo*. (b) Ita cod.

„teras (1), paratisque his partib·· et ad auxilium „eius mei conmilitio copulatis, gratiam reliquis „eius studii fecisse, contentum his modo qui „mecum a Macedonia inierant hunc laborem, „quorumque comitatu Europa nobis omnis ac„cesserat. Sed ex his omnibus Thebanos qui„dem non levi de causa occidione interemi: de „Atheniensibus vero spes mihi erat dextros mihi „satis et obsequentes futuros. Enim cum secus „dictis vos insolentibus velitatos audierim acci„pite sententiam meam non verborum scilicet „agmine gloriantem (quod (a) decentius fieret a „potentiore) verum uti sciatis, boni vos con„sulturos, si praeceptis mandatisque nostris li„bentem operam commodetis. Aut enim melio„res esse oportet, aut melioribus obsequentes (2). „E qua re mille annua talenta dependi mihi ab „Atheniensibus iubeo «.

Atheniensium responsum.

VI. Ad haec illi rescribunt: „Non nos dif„fitemur et patris tui vita diu offensos, et eius „morte gavisos esse (3), quod idem iam coepi„mus de te quoque velle, iuvenis inconsultis„sime, cum tibi [ab] Atheniensibus dependenda

(a) Cod. *sed.*

(1) Recole lib. I. ad cap. XVI. p. 123. n. 1.
(2) Eadem sententia est lib. I. cap. XVII.
(3) Consonat Diodorus XVII. 5.

„mille talenta scripseris, uti scilicet inter nos „principium bellandi pareres [a]. Quod si tibi „tanta est confidentia, paratioribus occursabis«.

VII. His rescribit Alexander in haec verba: „Iam quidem miseram Leontam qui vos excisos „linguis ulcisci vecordiae potuisset, vestrosque „una oratores ad me perducere. [illegible]n consul- „tius visum est ipsum me ad evertendas Athe- „nas protinus militare, quia iussis nostris adie- „cerint [b] contumaciam. Si igitur declinando „huic experimento consulitis, decim [c] oratores „vestros (1) ad me deduci patiemini. Hoc enim „modo reliquorum urbis vestrae habebitur ratio«. Hisce Alexandri litteris cum hoc tantum, non se facturos esse, superscripsissent, eandem epistolam referri protinus mandavere. Quae causa cum mox curiam contraxisset deliberatione praesentium necessaria, orator Aeschines (2) in haec verba concionatus est.

Alexandri rescriptum.

VIII. „Etsi video, Athenienses viri, quan- „tum nos impendeat ex praesenti (3), propius-

Aeschinis consilia pacifica.

(a) Ita cod. mox factum *parares*. (b) Cod. *abjecerit*. (c) Ita cod. *decim*.

(1) Alexandrum petivisse ab Atheniensibus ut sibi decem oratores dederentur, scribunt Diodorus XVII. 15. Iustinus XI. 4.

(2) Alexandro studuisse Aeschinem constat ex eius oratione *in Ctesiphontem* cap. LII. Quae nunc sequitur apud ·I· Valerium eius oratio in eamdem sententiam conspirat.

(3) Sensus est: *Etsi videtur multum nobis malorum impendere* etc.

„que et saluti vestrae [a] communi et voluntatibus [b] stare [non] dedi [c] nos [1] Alexandri „voluntati; tamen conprehendisse me sentio, „nihil [d] neque commodis vestris neque quod „ad nos pertinet saluti propius videri, quam „si [e] in hac sententia perseveretis uti conditionibus re[illegible] praeceptisque pareamus. Non enim „inani iactantia periculum periclitandi videor „mihi hanc fovere sententiam, sed quod intuear „spe cupiti firmiorem [f], cum et Alexandri institutionem et Philippi vehementiam recordor „atque considero. Etenim Philippo adrogantiae „mos proprior erat, Alexandro vero adsunt Aristotelis disciplinae. Neque in hoc ducor [2], ut „qui illius educationibus laborarit [g], non his „reverentiam deferat, a quibus ortae sunt sibi „hae disciplinae, ipsique ars regnandi sit tradita. Quare fiet profecto fiet ut omnem intentionem animi, quam ad nos armasse videbatur, „in benivolentiam protinus vertat, nisi mavultis [h] mage arma hominis experiri «.

(a) Cod. *salute vestra*, sed mox inferius *saluti*. (b) Ita cod. *voluntatibus*. (c) Cod. heic *didi*, sed cap. x. *dedi*. (d) Tò *nihil* suppleo ex alio codice. (e) Cod. *quasi*. (f) Cod. *formiorem*. (g) Cod. *laboraret*. (h) Cod. *mavult*.

---

(1) Nempe nos oratores, quos sibi dedi postulat Alexander.
(2) Nempe fallor.

IX. In hanc fere sententiam cum Aeschines perorasset, Demades [1] enimvero oratorum viribus haud contempnendus intervenit atque hinc exoritur. „Quousque tandem, Aeschines, meditatis hisce et ad mollitiem effeminatioribus verbis timiditates nobis et dissolutiones Atheniensibus struis, territans nos et avertens a belli studiis, quibus incliti semper atque inopinabiles fuimus? Aut quae te tam infesta caelestium vis in haec verba sollicitat, cum tu suaseris et merito olim constanterque persuaseris arma nos sumere adversum Persas [2], et in illa tot hostium milia instructos ferme sola animi virtute militasse? At nunc contra quasi intentos [a] arcus, sic idem obfirmatas sententias nostras remittendas ac relaxandas putes? Cen- Demadis ad bellum adhortatio.

(a) Ita cod. mox factum *intentus*, quod probo.

(1) Demades apud ·I· Valerium bellum in Alexandrum decernit: verum alii auctores plerique paci illum potius studuisse confirmant: et quidem id ipse ait Demades in orationis fragmento quod sub eius nomine circumfertur. Livius tamen IX. 18. ait: *Adversus Alexandrum Athenis in civitate fracta Macedonum armis, cernente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas, concionari libere ausi sunt homines, id quod ex monumentis orationum patet.* Sed enim nulla extare scripta Demadis Cicero (*Brut.* IX.) et Fabius (*Inst.* XII. 10.) tradunt. Quare et haec, quam nos edimus, concio tota ex Historici ingenio procusa videtur.

(2) Nempe, ut arbitror, quum olim agebatur de summo Graecorum imperio deferendo ad Philippum belli persici causa suspiciendi.

„ses ne igitur vitandam declinandamque nobis „pueritiam cum tyrannide, duo nomina incon- „sultissima, freta temeritate sola et audacia pa- „tris confidentissimi? Deinde illi nos horum „tela atque aciem perhorrebimus, qui Xerxae „milia verterimus, Lacedaemonios vicerimus, „Corinthios [a] straverimus [1], Megarenses [b] in „fugam verterimus [2], Zacynthios exciderimus [3]? „Nosne ergo Alexandro illi quem dixi, ut Ae- „schines suadet, vitabimus obviare?

X. „Enimvero, ait, memorem illum magi- „sterii vestri disciplinarumque, quas apud no- „stros peritos acceperit, et pudore flectendum et „reverentia molliendum, vultusque ipsos no- „stros religione praeteritae consuetudinis minime „aspernaturum. O rem ridiculam, et puerilis „medius fidius abiectaeque sententiae! Absentes „nos contumeliis lacessivit, et ad supplicium „dedi sibi tyrannico spiritu postulat, et iter „nostrum olim [c] civitatisque praeludit exitium „is, a quo praesenti nobis humanitatem istam „et amicitiam hariolamini. Neque illud mage „nunc ante oculos venit, Stasagoram nostrum

(a) Cod. *Corinthos*. (b) Cod. *Mageros*. (c) Cod. *olym*. Sed ne *olim* quidem placebat.

(1) Diodorus XI. 79.
(2) Idem XIII. 65.
(3) Idem XV. 45 — 46.

„Platensium magistratu deiectum? in cuius scilicet contumelia nostra iniuria continetur: quod „illud quidquid nostrum universitati moliatur, „in illo priore signaverit. Is ergo expectabitur „ut praesentia nostra moveatur, quem Stasagorae „purpura et magistratus fascesque [1] minime „moverunt? Cum in illius unius nominis dignitate puero isti universae Atheniensum curiae [a] „maiestas obviaret, atque oculis eius sese et „vultibus ostentaret, siquid tamen recte sapere „didicisset? Is ergo nostram praesentiam mitius „opperietur? An mage cum semel in eius manus potestatemque venerimus dedet suppliciis „ultionibusque poenalibus? Et haec quidem sint „dicta de moribus.

XI. „Huc tamen addite aliquid etiam de „eius aetate, in qua aestimatu perfacile est, „quod illa dimicare forsitan confidentius, consulere dementius possit. Enimvero, ait, Tyrios „excidit: neque enim poterant illi forsitan restitisse. Thebanos evertit, non [b] illos quidem „inertes aut belli artibus alienos, sed enim frequentibus admodum discriminibus fatigatos.

(a) Cod. *curae*. (b) Cod. *nam*.

(1) Cod. *faces*. Sed dic *fasces* ῥωμαϊκῶς. Nisi forte mavis respicere ad illud Horatii lib. I. *Satyr*. V. 36. *Praetextam et latum clavum prunaeque batillum*.

„Peloponnesios, ait, captivitate subiecit, neque „hoc addit, non bello non telis, enimvero lue „corruptos et fame. Hic nunc, si placet, hic „sane proferte in medium nostra Xerxique [(a)] „experimenta, qui mare molibus presserit, qui „altum illud navibus straverit, qui terram illam „omnem exercitu suo texerit [(b)], qui aëra ipsum „telis iaculisque velaverit. Deinde illum quidem „Persen adeo spirantem et confidentem abegi„mus, incensis eius navibus aut etiam supera„tis: et tot illa milia exercitus ab hac civitate „reppulimus, Cynaegiro et Antiphonte et Mne„sicharmo aliisque non multis illi violentiae oc„cursantibus. Nunc autem nos, quorum duces „roburque virium enumerare difficile est, reniti „Alexandro declinabimus [(c)] puero confidenti et „hisce noxiis [(d)] satellitibus, qui inprudenti in„prudentius obsequentes temeritatem eius prae„cipitare mage poterunt quam fulcire?

XII. „Ad quos [(e)] (id per Deos deliberate) „quid tandem destinandos Aeschines censeat de„cim pariter oratores? Eos ne omnes quorum „singulis saepe salutis vestrae consilia rexistis? „Neque hoc videtis Alexandrum vobis subtili „quodam et clandestino consilio monstrasse,

---

(a) Superius cap. IX. *Xerxae*, at hic *Xerxi*, quod retineo propter exemplum Itinerarii cap. LXVII. (b) Cod. *exerit*. (c) Cod. *declinavimus*. (d) Cod. *noxi*. (e) Cod. *ad quosque*.

„quid illud sit tandem quo ipse quoque intelli„gat se disparem Atheniensibus fore? Quippe „cum in rebus agendis bellicisque pariter atque „civilibus omne factum fundari stabilirique vi„deatur utilitate consilii, ut tunc demum rec„tius atque consultius manuum opera subsequa„tur: id ipsum vobis avertere ac praevenire cona„tur; ut veluti inermem ratem sollertia guber„nantis, sic vos urbemque Atheniensium totam „desertos consiliariis vestris opprimat et incurset. „In quo (nequid de [a] militibus) de oratoribus „dixerim: equidem puto vel canes decem solo „latratu suo et infestissimis lupis et ceteris be„stiis terrori esse, etiamsi in illos dentes nil „valeant; hisce vero quiescentibus aut facessen„tibus, vel ignavissimam bestiam totis gregi„bus perniciosam satis atque infestam esse con„suesse [1] «.

XIII. In hanc fere sententiam Demades dixerat. At vero Athenienses Demosthenis tunc consilia flagitabant, quod scilicet eius viri orationisque maiestas saepe eorum commoda consiliaque rexisset. Cum is [b] orator consurrexisset, manuque de populo tumultuante silentium po- *Demosthenis oratio ex Aeschinis sententia et adversus Demadem.*

(a) Cod. *nequidam.* (b) Cod. *huius.*

(1) Demadem de non tradendis Alexandro oratoribus psephisma tulisse ait Diodorus XVII. 15.

poscit, in haec erupit. „O cives viri (placet „enim in praesenti vos hac communi nostrum „appellatione nominare, ut scilicet sub nomine „adfectus huiusmodi intelligi promptius sit, „quidquid omnium dixero, id non meo mage, „quam communi scilicet vestrum commodo pro„futurum). Agitur enim haec, ut video, curia „super tractatu [a] utrum ne vobis arma adver„sum Alexandrum sumenda, an vero nobis eius „conditionibus obsequendum. In quo quidem „accedere me laudareque Aeschini [b] sententiam „non segniter profitebor [1]. Usus est enim ora„tione admodum modesta et temperantissima, „ex qua videtur neque viribus nostris diffidere „si bellandum foret, neque contemplatione ha„rumce praesentia commoda neglexisse.

XIV. „Enimvero quoniam haec illo dicente „a multis audio sic accepta ut segnis cuiusdam „et alieni de bello sententiam; interim nunc ad „orationem eam transeam, qua Demades usus, „robustus sane ille vir ac disertissimus ita in „suadendo peroravit, ut nos putaret exemplis

(a) Cod. *tractu*. (b) Ita cod. heic et cap. XXIV. ut superius lib. I. cap. LIX. *Achilli*, et inferius cap. XX. *Demostheni*.

(1) Demosthenem adulatum esse interdum Alexandro eiusque partibus studuisse testatur Aeschines *contra Ctesiph.* cap LI. Sed longe pluribus veterum testimoniis constat Demosthenis odium perpetuum adversus Alexandrum.

„olim felicium gloriarum ad praesentia quoque „pericula producendos. Ait enim nos Xerxem „finibus eiecisse, Cynaegiro [1] scilicet duce et „hisce qui una cum ipso militabant. Ad quam „partem orationis quaeso, Demade, ut paulis„per ea, quibus magnopere consulebas, mecum „conferre tractareve ne dubites. Quid enim tan„dem mihi diceres, si a te exactum iri vellem, „uti tales aliquos etiam nunc mihi duces pro„meres, ac tunc demum in Alexandrum hor„tarere? Quod si illi non assunt tales aut tot, „utique nobis quoque sunt consilia tutioris com„modi volutanda, considerandumque prae om„nibus, an [a] praesentibus commodis periculo„rum gloria praeoptanda sit. Non enim si ora„tionis plusculum in curiam detulerimus, aut „compta satis atque ornatiora verba prompseri„mus, exim nobis aliquid virium accessurum „est, et arma fabricata [b] nova de verbis.

XV. „Addis magnum illud et potentissimum „regem Xerxem fuisse, sed eundem nostro ap„paratu superatum. Donamus. Et quamquam [c] „haud dubium profitendum sit nos illius viri„bus minores longe fuisse, consilio vero vel

(a) Cod. *ut*. (b) Cod. *fabrica*. (c) Cod. *et quam*.

(1) De Cynaegiro Herodotus VI. 114. Iustinus II. 9. Valerius Max. III. 2. 22. Ammianus XXIV. 6.

„prudentia potiores; nunc tamen intelligo vi-„deoque ne illud quidem Alexandro deesse, quo „a nobis Xerxes potuerit superari. Tredecim „ferme iam numero eius bella [1] pariter et vi-„ctoriae numerantur, civitatesque illi innume-„rae, quin immo provinciae consensere; aut „quae contumacius sponte cedere detrectaverint, „subiugatae [a]. Quae quam dant consilii sum-„mam [b]? an nisi ut periculo careamus? Vide-„licet Tyrii inbelles, ut ait Demades, fuere et „idcirco superati. Illi sunt Tyrii qui adversum „classem innumeram Xerxi confidentissime re-„stiterunt atque eam deinceps incenderunt. Iner-„mes, inquit, Thebani. Illine qui omne aevum „omnemque aetatem suam non in bellis modo „verum in victoriis comsumpserunt [c]?

XVI. „Addit etiam, Peloponnesios non ab „illo victos, sed fame lueque superatos, quibus „quidem Peloponnesiis Alexandrum satis constat „frumenta quoque laborantibus direxisse, adeo „ut Antigono duce Alexandri resistente quod „hisce vires et alimonias destinaret, cum qui-„bus mox foret bello et proeliis decernendum, „Alexandrum respondisse sit palam [2]: Ut, in-

(a) Cod. *subiugare.* (b) Cod. *consilii sui.* (c) Cod. *consenserunt.*

(1) Nempe *pugnae.*
(2) Nempe *notissimum.*

„quit intrinsecus eos et inter se decertantes bello „vincam, nec gloriae meae palmam luis sibi „aut famis nomina vindicent. Et haec quidem „ita sint. Mirari tamen vos, interim non opor„tet, Stasagoram magistratu esse deiectum, cum „indignatio illa vobis utilitatique communi pro„ficiat. Nam si Atheniensis Stasagoras aeque „ac [a] sacerdos illa templi nostratis est, quam „magistratus ille privaverat sacerdotio; nonne „praevenisse indignationem vestram et senten„tias videtur Alexander, cum illam iniuriam in „auctorem vertit, quam Stasagoras fecerat in sa„cerdotem? omniaque quae illi in contumeliam „nostri fecerit proinde ultus sit, ut a nobis quo„que ulciscenda esse praesumeret«?

XVII. In hisce etiam nunc Demosthenis oratio versabatur, et adclamatio protinus nimia Amphictyonum [b] erat, et tumultus incongruus, ac Demadi silentium iubebatur: laudari vero nonnunquam Aeschines ab optimo quoque. Sed enim consurgens ait [iterum Demosthenes (1)]. „Xerxem maria quidem muro munisse, profun„dum etiam navibus constravisse, exercitu Grae- Peroratio Demosthenis.

(a) Cod. pro *aeque ac* habet *quam*. (b) Cod. *Antifictionum*.

(1) Cod sic: *Sed enim consensus. Ait enim. Xerxem* etc. qui est locus sine dubio corruptus. Constat autem ex cap. XX. loqui heic iterum Demosthenem.

„ciam conplevisse, aëra ipsum subterstravisse „iaculis et sagittis, gentem Persidos denique „superduxisse captivitatibus Graeciae. Laudamus „ne igitur eius potentiam qui haec fecerit, an „exsecramur, quod urbes Graeciae spolians suam „barbariam frequentaverit? Quid ergo ad haec „exempla Alexandrum provocamus? qui Graeco„rum quidem quisque sibi restiterit non capti„vitate duxerit, sed victoriae liberalitate cor„rexerit, unaque secum coëgerit militare, pro„fessus palam id esse votum regno et potentiae „suae ut amicos quidem adficeret beneficiis, ini„micos vero transduceret ad amicitias. Quod si „id illi votum et propositum fuit, Athenienses „nos qui amici Alexandro fuerimus, qui magis„teria nostra eidem praeiverimus, inimici tanto „viro quod [a] malumus esse quam amici, id „vero ego dici turpe Atheniensibus puto, fieri „posse porro non arbitror. Turpe enim est, nos „quidem, qui illi magistri fuerimus, consilio „inprudentissimo deprehendi; illum autem [b], „qui a nobis has scientiarum artes acceperit, „prudentia nos et sapientia praevenire.

XVIII. „Sed haec omittamus. Ad illa nunc „animos advertite. Quis rex tyrannus vel quis „Graecorum imperator Aegyptum aliquando ag-

(a) Cod. *vero quo*. (b) Cod. *tamen*.

„gredi aut irruere ausus esset, quod ille solus „cum Deorum auctoritate fecisset? Clementia „sua seapse sic et beneficiis commendavit, ut „tantam illis [a] urbem condiderit ac fundaverit, „quantam in omni terra nullam fama [b] distulerit. Idque in his regionibus factum quae nuper agere sub ditione [c] Persae videbantur. „Enimvero ipsis indigenis id petentibus ac deprecantibus, qui cum Alexandro belli fortunam „subire deligerent, ille Alexander, ille, inquam, „quem vos mente captum et percitum nominatis, hac Aegyptios oratione [1] conpressit qua „diceret, idcirco se illis tantam civitatem urbemque condidisse, ut ipsis exercentibus terram et quieti indulgentibus ac remissis, ille „pro universis subditis militaret.

XIX. „Perfecit igitur partim experimentis et „ostentatione virtutis, partim ratione pariter et „oratione prudenti [d] ut non solum parere ei „libentibus sit Aegyptiis [e], verum etiam ad ea „pendenda quaecumque sint regibus necessaria „faciles animos habeant et voluntatem. Vident „denique quanta [f] primus omnium apud Aegyptum imperii sui iecerit [g] fundamenta. Quod

(a) Cod. *tantum illos*. (b) Cod. *quantam sub omni terrarum nullam famam*. (c) Cod. *dictione*. (d) Cod. *prudentiae*. (e) Cod. *Aegyptus*. (f) Cod. *quae tanta quae*. (g) Cod. *eiecerit*.

(1) Recole lib. I. cap. XXXVIII.

„enim exercitûs milia urbs illa alere possit haud „dubium est: neque his modo sufficiens quae „moenibus suis atque gremio teneantur, sed pro„cul etiam laborantibus et dimicantibus idonea „sustentatrix una viris unaque his omnibus quae „sint multitudine necessaria, opulens et abun„dans, facilis ad obedientiam regis, prudentia „eius scilicet qui sic instituerit [ad] obsequium „mores. Alimoniam [a] petit? protinus parent. „Auro indiget? sunt vectigalia ditia. Militem „quaerit? animis volentibus praesto sunt. Et „hisce nos opponemus periculum nostrum, qui„bus utique per concordiam copulati auctiores „esse instructioresque poterimus? Lacessitis vero, „nequid infaustius dicam, semper in armis et „proeliis“?

Atheniensium legatio ad Alexandrum.

XX. In hanc sententiam Demostheni [b] omnis Atheniensium numerus congruebat. Decernit denique coronam auream Alexandro esse mittendam pondo ·L· consultumque ordinis fit [c] quo gratiarum actio videretur [1], una legatis qui honoratissimi [2] forent eius urbis, dummodo ab illa oratorum transmissione temperarent. Pro-

(a) Cod. *alimonia*. (b) Recole cap. XIII. p. 190. n. *b*. (c) Cod. *sui*.

(1) Nota putum hellenismum, nempe ex εἰδέναι χάριν.

(2) Cod. *honorantissimi*, mox expuncta est altera *n*. Mihi quidem veniebat in mentem latinum illud *desiderantissimus* pro *desideratissimus*.

fecta ergo legatio (1) cum apud Plataeas regem Alexandrum offendisset, insinuassetque mandata, et Demosthenis una suasione consensum Amphictyonum [a] universorum; ad eiusmodi responsum regis benivolentia protinus transfertur [b].

XXI. „Scriberem vobis Athenienses ut rex, „sed ab hac me appellatione distulerim; donec „omni barbaria subiugata effectus hic meus no„mini graeco proficiat. Enim quoniam iampri„dem scripseram decim oratores vestros ad me „destinari, quod eorum culpa inobsequentiae ar„gueremini, scire vos par est, non eo me istud „consilio fecisse quo potentiam meam in eos, „quorum disciplinis institutus essem, aliquis ex„periretur. Etenim si id facto opus esset, uti„que una cum exercitu martioque terrore ad „vestra moenia transcendissem. Sed quoniam „haec ostentatio inimica vel hostica est, idcirco „prudentissimos vestrum convenire conloquio „meo malui, ut cum his communis commodi „disceptator subsicui [c] metus vos formidine „solverem.

Tertia Alexandri epistola ad Athenienses

XXII. „Enimvero vos qui conscientia pre„meremini, nihil omnino semel [d] erga mea ob-

(a) Cod. *acfactionum.* (b) *transferri.* (c) Ita cod. (d) Cod. *sem.*

(1) Confer Diodorum XVII. 15. Iustinum XI. 4.

„sequia consultantes, quin etiam explorantes idoneum tempus quo meos Macedonas infestaretis [1], id animi prodidistis, quod adversum „nos tunc etiam habuissetis, cum patre meo „Zacynthios oppugnante auxiliatores diversae „parti fueritis. Contra autem vos [cum] a Corinthiis oppugnaremini, Macedonum auxiliis et „suffragiis potiti Corinthiorum vim a vobis repulsam esse meministis. Rursusque nobis Minervae simulacrum ritu nostro [a] erigentibus in „Macedonia, vos simulacra et imagines patris „mei e templis ac sacris vestris deponendas esse „dixistis. Egregiam igitur vicem pro tot et talibus beneficiis a vobis accepimus.

XXIII. „Quae profecto vos etiam ad praesentem discordiam memoria iniquitatis vestrae „ducebat, non sinens utique animo nostro benignitatique confidere, ob id vel maxime, ne „quando maiestate hac regia sublimatus ad ultionem praeteritae iniuriae magis quam ad affectum civicum raperer. Verum id neque mihi „a [b] natura est, neque civica religio permittit „qui et apud vos studuerim [c], et ipsi Atheniensem esse malueritis, et ego nomine hoc participato me glorier gloriatusque sim. Enim in-

(a) Cod. habet *ritu nostro* non sine aliqua litura. Quare fortasse dicendum *ritu vestro*. (b) Cod. *ad*. (c) Cod. *permittit quoque apud vos studentem*.

(1) Vide Iustinum XI. 2.

„tellego naturale vobis esse sic sapere, cum praeterita quoque exempla in eos, quorum consiliis uteremini, hostili vos animo fuisse testentur. Sic Euclidem praedicatum[(a)] apud vos sinceritate suadendi clausum carcere necavistis. Sic Demosthenem porro, cuius urbs vestra oratione pariter staret et cura, in exilium proiecistis. Tum Alcibiadem legationes vestras naviter apud Tyrum et efficaciter prosecutum curiae vestrae consortio abrelegastis. Sapientiae denique totius apud vos Socraten magistrum iniustissima morte multastis. Ingrati Philippo qui tribus bellis auxilio vobis et subpetiis fuit: quique queramini de Alexandro velut ob Stasagorae iniuriam, quae omnis vindictae vestrae profecerat. Idem enim Stasagoras sacerdotem Atheniensem sacerdotio privaverat.

XXIV. „Enimvero quoniam ista haec[(b)] nunc omnia ex animo et memoria nostra placuit aboleri, sic vobis ad praesentia mihi responsum habetote: probatas mihi satis laudatasque esse suasiones Aeschini: Demadem quoque [illegible] inprobari, quod constantiam suam civibus curiae probatam vellet[(c)]: sed enim laudari praecipue Demosthenem, qui unus verae utilitatis et commodi vestri tenax ea vobis quae essent ad ani-

(a) Cod. *praedicatu*. (b) Malim *istaec*. (c) Cod. *vellam*.

„citiam nostram suaserit. Sit igitur Atheniensi-„bus dignitas qui[a] cluebant [b], neque ex me „quicquam dubium formidaverint [c], cuius haec „est vel maxima summa sententiae, ut cum „mihi adversum barbaros pro libertate communi „bellum et inimicitias elegerim, eam praecipue „urbem Atheniensium tuear, quae theatrum quod-„dam et communis curia videatur esse Graeciae „universae«.

Expeditio Alexandri in Lacedaemonios.

XXV. Cum in hanc sententiam Alexander Atheniensibus respondisset, collecto exercitu Lacedaemona proficiscitur. Id enim sibi vel opportunissimum tempus Lacedaemonii adrogabant, quo virium suarum potentiam demonstrarent, [si] inimicitias ocius[d] quam concordiam tunc Atheniensium civitas maluisset. Adventanti igitur Alexandro ad urbem suam obiecta sunt claustra portarum, classemque armis et militibus instruxere, quod utrimque terra vel mari formidolosos se fore Alexandro arbitrarentur.

Sententia epistolae Alexandri ad Lacedaemonios.

XXVI. His rex conpertis, primum ad eos p epistolam [1] loquitur, qua moneret uti boni consulerent, eamque gloriam bellicam quam

(a) Cod. *quae*, mox factum videtur *qui*. (b) Cod. *cluebat*. (c) Cod. *formidaveru*. (d) Cod. *Inimicitias ovius concordiam*.

(1) Cod. *eplam*. Lego autem *epistolam* non *epistulam*, quia cum *o* scribitur inferius lib. III. Quamquam *epistulam* constan-

maiores sibi strenue peperissent, nullo turpi periculo amitterent solverentque. Etenim siquid eorum fortuna in praesentibus vacillaret, cunctae quoque priscarum memoriae gloriarum una sibi periturae viderentur: eventurumque profecto, ut dum Atheniensibus obstinationem suam pergerent ostentare, risui potius inimicis, quam periculo hostibus forent. Igitur oportere eos, navibus derelictis armisque depositis, amicitiae suae potius quam armorum capere experimentum. Ceteroqui siquos sententia melior indidem non deduxisset, flammis et incendio deponendos.

XXVII. Acceptis igitur hisce mandatis non modo flexi Lacedaemonii non sunt, sed [a] confidentius in arma concurrunt [b] Coepto autem [c] atque exercito per biduum proelio non difficile Alexandro fuit flammis iniectis excidii periculum Lacedaemoniis ostentare. Quare tunc demum subplices summissique, ne illud excidium sibi et captivitas perseveraret, procedunt. Ad quos rex ait: „Equidem scio, me integris etiam tunc „redditis haec consulere voluisse; at enim vos „cum post classis vestrae [1] urbisque incendia

Laedaemoniorum deditio.

(a) Cod. *sed ut.* (b) Cod. *non currunt.* (c) Cod. *tamen.*

ter occurrere in antiquioribus codicibus et monumentis docui in nova mea Tullianarum orationum editione *praef. alter. princip. ed.* p. 59. n. 2.

(1) Navalem quidem victoriam Alexandri de Laecedaemoniis, memorat Suidas voc. 'Αλέ_ανδρος his verbis 'Ο μέγας 'Αλέξαν-

„supplicetis, non improbo vel serum poeniten„di consilium. Sed enim utique vos exempla „ducebant perinde arma nostra ut Xerxi persica „posse propelli. Sat igitur sit quid de utroque „diversum fortunae senseritis“. Et cum his dictis facessere protinus militem suum ab expugnatione urbis Lacedaemonis iubet, liberamque eam et ad formam pristinae maiestatis civibus haberi permittit.

Darii deliberationes.

XXVIII. Tunc rebus Graeciae sic conpositis, ire in barbaros tendit itinere per Ciliciam ordinato. At vero Darius conductis in unum satrapibus universis et ducibus bellandi consilia quaerebat frequenter admodum recolens ut se opinio super Alexandro frustrata foret. Quippe illum incrementis bellicae rei audiebat cottidie

---

δρος νικήσας ναυμαχίᾳ Λακεδαιμονίους, καὶ τειχίσας τὸν Πειραιᾶ καὶ ἑκατόμβην θύσας, πάντας εἱστίασεν Ἀθηναίους. *Magnus Alexander quum Lacedaemonios navali proelio vicisset, et Piraeeum muro cinxisset, hecatombenque immolasset, omnes Athenienses convivio excepit.* Quamquam etiam Suidas Alexandrum triumphasse de Lacedaemoniis ait, tamen arbitror ·I· Valerium Antipatri potius victoriam de Lacedaemoniis conferre studiose in Alexandrum, quamquam hic eo tempore asiaticis bellis procul Graecia occuparetur. Reapse Alexander visus est eius victoriae gloriam Antipatro invidere: quare Antipater cui spiritus regis probe notus erat, ut inquit Curtius VI. 1. „Non est ausus ipse „agere arbitria victoriae, sed concilium Graecorum quid fieri „placeret consuluit. A quo Lacedaemonii, nihil aliud quam ut „oratores mittere ad regem liceret precati, veniam defectionis „praeter auctores impetraverunt“.

sublimari, quem saepe latrunculum nominasset: neque iam sese nescire anceps sibi et viribus hostium et imperii maiestate fieri certamen. Quippe etsi sibi [a] auctior numerus militantium obsequeretur, audaciam tamen fortitudinemque se Alexandri demirari. Denique pudorem suum haud dubie fatebatur, quod ei viro pilam habenamque misisset [1], quae cuivis magis quam illi ad virtutium [b] meritum iuxta [c] essent. Ergo iubebat omnes in commune consipire quid facto melius repperissent. Neque enim cessatione aut desidia opus esse, in hosce provectus Alexandri virtutibus procurrentibus, cumque in sese paulatim vices utriusque nominis demutarent, quas sic in contrarium resultare [2] non absque divina providentia arbitrabatur [d], ut omne illud diadematis [e] persici decus ferme iam in macedonica regna transisset. Et haec quidem Darius ad suos.

Oxyathri fratris Darii oratio.

XXIX. At vero eius frater Oxyathrus velut indigna mage quam si vera dicerentur. „Heu, „inquit, o frater o rex, quid hoc tandem rei „est quod tantum Alexandro isti laudator [f] te-

(*a*) Cod. *et sibi*. (*b*) Ita cod. Recole Itinerarium cap. cxi. (*c*) Cod. habet *iuxta*, sed fortasse dicendum *iusta* (*d*) Cod. *arbitrabantur*. (*e*) Cod. *dediadematis*. (*f*) Cod. *salvator*, sed alius codex lat. *laudator*.

(1) Lib. I. cap. xiii.
(2) Lib. I. cap. xlvii.

„stis accedis? Anne, inquit, haec tibi iam meditata est, ut illi regno tuo cesseris, Macedoniam eius tibimet non vindicaris? Quin potius imitare industriam hostis tui: quod ille facturus ad nos pergit ac properat, id nos bellum Graecis inferamus. Neque ego hoc in loco ut ignaviae testis Alexandrum deformavero: quin [a] hortor uti exemplis eius utare tu quoque. Tu [b] illum videas nec ducibus nec praecursoribus confidentem, sed sibimet laboris omnis officia vindicantem, haec agere quae tanta sunt: quae tu quoque, si recta sapias per te feceris. Viden ut primus irruat in proelia? prior intonet bellicum? prior periculum subeat? depositis quidem insignibus regiis dum est miles [c], recuperatis vero cum victor est: nihilum omnium cunctabundus aut differens: enimvero labore praesenti semper consilia subsecutus".

Consilium de contrahendis ex universa Asia copiis.

XXX. Ad haec Darius, Et ubinam, inquit, haec tibi de Alexandro est conprehensa noticia? Tum Oxyathrus eius temporis memoriam refert, quo [d] ad Philippum missus petitum pecunias, ab Alexandro adolescentulo etiam tunc minas eiusmodi excepisset, quas de praesentibus experiretur [1]. Quare boni consuleret rex Darius,

(a) Cod. *quae*. (b Cod. *tum*. (c) Cod. *milia*. (d) Cod. *quod*.

(1) Recole lib. I. cap. IX.

et [per] satrapas omnium gentium, quae velut idem cogi possent, exercituum milia laboraret, non Parthis scilicet Elamisve, non Babyloniis aut Mesopotamiae data militiae evacatione [a]. Enimvero armanda tum Bactra, Indos etiam et Samiramidos [b] regna censebat, omnesque centum et octoginta [1] gentes, quas sibi subditas sciret, ad conmilitium exercitare [c], ut si nihilum amplius, certe vel ostentatio multitudinis terrore quodam Graecorum animis obsisteret [d]. Haec sententia placebat quidem admodum regiis, et adstipulabantur etiam plerique praesentes, nisi quod eis [e] unum esse prae ceteris viribus penes Graecos constabat, quod plus prudentia mentis quam valentia corporum possit. Ergo secundum haec Darius iubet omnem undique armatam multitudinem convenire.

Alexander post natationem in Cydno aegrogat.

XXXI. Alexander vero iter per Ciliciam agens, cum multum spatii sub aestivo sole armis onustus pedibus exegisset, forte Cydnum haud cuiquam secundum flumen vel magnitudine vel perspicui agminis nimio rigore cum ponte transiret, delectatus eius evidentia pariter

(a) Ita cod. *evacatione*. (b) Cod. *Saramidos*; ita ut legendum videretur *Sarammidos*. Sed vera lectio *Samiramidos* cognoscitur ex fine epistolae Alexandri ad Aristotelem et seqq. in tertio libro. (c) Ita cod. *exercitare*. (d) Cod. *animus obsistere*.. (e) Cod. *eos*.

(1) Atqui lib. I. cap. L. dicuntur *centum atque viginti*...

et magnitudine, una cum armis praecipitat ponte ac natabundus exit. Sed id factum etiamsi eius ad testimonium fortitudinis plurimum contulit, valitudinem tamen discriminosius vicerat. Quippe calente etiam tunc et sudante corpore incidens aque illius vehementiam vel rigorem, tantam nervis iniuriam perniciemque tradiderat, ut undique protinus doloribus concurrentibus morbi causa contracta vix expiabilis videretur. Quare cum tempus plurimum laberetur, neque medentibus [a] sedulo curatio illa pareret, Philippus quidam [b] nomine sciens artis [c] eiusdem et sedulitate acceptissimus regi, conficit (*) . . .

. . . .

(a) Cod. *mentibus*. (b) *Quidam* suppletur ab alio codice. (c) Cod. *artem*. Vel dic *artem eiusmodi*.

(*) Sedecim omnino paginae in codice desiderantur. Est enim pagina, in qua occurrit lacuna, finis quarti quaternionis; tum in codice sequitur quaternio sexti numeri notâ signatus. Porro sciendum est, codicem nostrum eadem quidem aetate (saeculo nempe circiter nono ut dixi in praefatione) totum fuisse conscriptum, non tamen eadem semper manu. Reapse post hanc paginam visitur alia manus, quam, si coniecturis indulgere licet, dimidio prope saeculo antiquiorem priore dixerim. Iam is qui partem anteriorem codicis scripsit, (sive potius avulsam supplevit) omnino materiam, quae nunc abest, iam tum desiderabat: scriptionem enim in media pagina abrupit, contractis paulatim versibus, ut in fine scripturarum saepenumero contingere vidi. Denique tertia manus longe recentior haec in paginae spatio verba exaravit: *Hic multa desunt. Deest hic quintus quaternio.* Iam quaenam historiae capita ob hanc ·I· Valesii lacu-

XXXII. . . . „Quare pollicentem me non „modo thesauros opesve regales, sed regni quo„que nostri quam amplissimam portionem, spre„tis Macedo supplicibus eiusmodi, una tantum

Pars litterarum Darii ad Porum.

nam nobis desiot, duo codices ambrosiani, alter graecus alter latinus, satis declarant. Ego vero ex latino codice (nam graeci nimia prolixitas parum commoda est) rerum summarium, uti et ab initio operis feci, hic exhibebo.

Potionem medicam a Philippo paratam hausturus Alexander monetur per litteras a Parmenione Philippi aemulo, ab ea ut temperet: medicum enim ingentium spe praemiorum a Persis corruptum necem ipsi moliri. Sed confidens amicitiae Philippi Alexander os simul poculo admovet litterasque Parmenionis Philippo eidem tradit. Mox postulante medico Parmenio calumniae pœnas luit. Hinc valetudine recepta, Alexander in Darium copias movet, consertoque ad Tigrim amnem acerrimo prœlio, repente Alexander a Persa quodam macedonicis armis tecto accepit a tergo ictum: quem cum galeae bonitas sustinuisset, captus Persa confessus est, se ad patrandum facinus a Dario incitatum promissa regni parte et regiae filiae coniugio. Audaciam viri miratus Alexander, eumdem dimisit incolumem. Deinceps quum innumeram exercitus hostici multitudinem ex universa Asia collectam ad se rursus appropinquare cerneret Alexander, paucitatem suorum strategemate occuluit. Coacta enim ingenti boum vi praelongas frondes eorum cornibus caudisque illigavit: tum armentum praemissum et silvestri quadam specie subsequentes Macedonas occultabat, et immenso excitato pulvere maximi exercitus gradientis indicium faciebat: quo viso Persae stupore defixi sunt. Mox ad fluvium nomine Strangam quum uterque exercitus concurrisset, solus Alexander specie incognita in Darii castra progressus (confer. lib. III. 5.) regem ad prœlium protinus ineundum provocat. Ab hoc tamen benigne habitus mensæque adhibitus, repente sentit se a quodam conviva, cui puer olim cognitus fuerat, accuratius notari. Ilico igitur relicto convivio fugae consulit: frustraque persequentibus Persis Macedonum castra tenet. Sequenti die cruentum prœlium committitur, superatusque Darius speque omni deiectus litteras supplices ad Alexandrum mittit, quibus sibi ut reddat matrem, coniugem libe-

„suorum arrogantia delectatur. Ergo, mi Pore, „iam opibus fatigatus, animo tamen ad sententiam milito, si modo faveas. Rursus enim „proelium meditor siquos quidem [a] ad communionem duco sententiae. Quod si tu quoque tam iustae indignationi nostrae accesseris, „tuamque iniuriam existimaveris quae in me „grassata [b] est, aut pavebis tibi [c]; dignum erit „et maiorum nostrorum te [d] isti conspirationi „consulere tuisque commodis non deesse, Igitur „ex opinione nostra feceris, si gentes quam plurimas congreges, quamque primum queas ad „portas Caspias tendas.

XXXIII. „Enim ne sit militia tibi militantium inhonora, dabuntur a me singulis armatorum aurei tres pedestrium, equitum vero „quinque, ceteraque quae alimoniis abundarint [e]. „Praedae quoque bellicae pars media [f] vestra „fiat. At enim tibi privum munus istud habebis, quod indidem regalissimum est bucephalam equum, scilicet una cum regiis phaleris „regioque cultu, concubinisque omnibus quas

(a) Cod. *etsi quos quem.* (b) Cod. *crassata.* (c) Cod. *pavebis te dignum* etc. (d) Cod. *et.* (e) Cod. *abundarent.* (f) Cod. *pars ex media.*

rosque rogat, thesauros autem regios et maximam imperii partem victor habeat. Sed enim ab Alexandro quum nihil impetraret, scriptis litteris ad Porum Indiae regem rebus suis auxilium petit.

„octoginta centumque numerant qui noverunt „eas: omnes ac tales cum ornatibus propriis „consequere. Quare acceptis his litteris, ne ver„saveris quaeso verterisve tale consilium: quin „properato ad nos venias una cum hisce, ut „dixi, gentibus quae circa Indiam colunt«. Et haec quidem Darius.

XXXIV. Sed Alexandrum ista nequaquam latuere doctum ex transfuga persa quodam. Quare coacta manu ad regiones Medicas tendit, conperiens Darium in Batanis [1] agere, quod nomen genti est. Omissa [a] denique Asia iter quod instituerat festinabat, satis adserentibus internuntiis, quod si Darius fugiens portas Caspias intravisset, inefficacem illam inexsecutionem [b] Alexander laboraret. Quae quidem etiam tum, veluti parum fideli sermone acciperet, dubia [c] rex arbitrabatur. Sed cum Bazanus quidam eunuchus regius transfugisset, isque certius enarrasset Darium protinus fugiturum, addita est Alexandro properatio. Aderant tunc Dario fugam molienti satrapae duo, quorum nomen alteri Besas erat, alius vero dictus Ariobarzanes.

Alexander fugientem Darium persequitur.

(a) Cod. *amissa*. (b) Ita cod. pro *insectationem*, vel *insecutionem*. (c) Cod. *dubie*.

(1) Ita cod. Sed videtur scribendum *Ecbatanis*. Sane Curtius V. 8. ait: *Darius iam Ecbatana pervenerat caput Mediae*.

Hi, cum iam rumoribus calidioribus adesse Alexander nuntiaretur, rati se plurimum in gratiam provisuros esse victoris si necem Dario intulissent, regem suum in sua regia solitarium opprimunt et letaliter vulnerant, ac si iam mortuum derelinquunt: cautissimum [a] confirmantes si tantisper a conspectu Alexandri recessissent, donicum illud facinus quod perpetrarant [b] et victor perpenderet, divulgaretur.

Alexander Darium seminecem adsequitur.

XXXV. Iamque exercitus Macedonum rursus a strage ad memorata fluenta transmiserat, et Alexander protinus superveniens regiam in qua observari Darium compererat cursim inrumpit, eumque recens vulneratum atque adhuc spirantem miseriter offendit [1]. Sed id Alexandro ultra opiniones omnium flebile et luctuosum admodum fuit. Videns enim participem illius regii nominis ac maiestatis adeo misere vivendi clausulae reluctantem, flens heiulansque [c] recenti homicidio confunditur, eumque amplexabundus et contegens regia chlamyde in haec verba solatur: „Erige te, quaeso, Darie, nec

(a) Cod. *cautissimum*. (b) Cod. *perpetraret*. (c) Cod. *heulansque*.

(1) Darium extinctum antequam Alexander eum adsequeretur aiunt vetustiores et sinceri scriptores. Constat tamen eumdem vix exanimatum chlamyde contectum esse ab Alexandro. Vide Zonaram IV. II. Colloquium autem inter ipsos narrant, praeter ·I· Valerium, codices ambr. graecus et latinus, nec non persa Mirkhondus apud Sanctieruciium p. 189—190.

„deseras: siquid enim ex animo est quod iusse„ris, ratum habeto regna te tua recepturum fu„turumque rursus illum qui fueris«.

XXXVI. Sed ad haec Darius exsangui iam corpore cum voce etiam ad primum impetum deficeretur, manus supplices tendens adtrectansque genua Alexandri adsistentis et circumplexus ut poterat, tandem talibus loquitur. „Licet mihi „iam, Alexander victoriosissime, in hac consti„tuto fortuna liberalius aliquid quam quae vic„ti [a] sunt loqui, idque a me amicum tibi non „hosticum putes. Inter haec blanda verba di„sceptes [b]. Numquam igitnr te regii nominis „decus tollat: nec siquid blandius fortuna pro„miserit [c], idcirco te caeli competem [d] arbitrare. „Enimvero consultius futuris quam praesentibus „consules. Nihil enim interest quod dispescat „regiam nostram et plebiculae dignitatem. En „tibi ille Darius, nosti quippe qui fuerim do„minus et Deus scilicet huiusce mundi existi„matus, ut flebilem mortem oppeto [e]. Sed ha„beo obitus huiusce grande solatium, quod in „tuis manibus hunc spiritum iam effundam. „Quare quaeso non invideas sepulturam; quam „mihi una cum Persis tui Macedones exsequan-

Darii morientis oratio.

(a) Cod. *victoris*, sed videbatur dicendum *victi*. (b) Ita cod. (c) Cod. *promiserat*. (d) Vid. legendum *compotem*. (e) Cod. *appeto*.

„tur. Tum Rogodunen (1) matrem meam commendatam tibi ad honorem dignum nomine „nostro habeto, utque participem Olympiadi „tuae. Colito uxorem etiam meam: filiam vero „Roxanen hac prece tibi in manum do, quaeso„que eam dignam coniugio tu censeas (2). Erit „enim illi ad solatium largiter, nihil sibi de „regia coniunctione defuisse“. Et in hisce verbis Darius spiritum transigit.

Darii funus. XXXVII. Multis igitur lacrimis miserationem regiam Alexander prosecutus, auferri cadaver et ad magnificentiam debitam proque sui dignitate ritu Persarum sepeliri iubet. Denique corpori regio transvectando cum baiulos quosque nobilissimos suorum atque indigenas esse iussisset,

(1) Vulgatum nomen matris Darii apud historicos est *Sysigambis*. *Rogodunen* habet et alius latinus codex ambr. At codex graecus 'Ρώδώ. Reineccius in *regno persico* p. 77. profert *Rhodogunem* uxorem Orontis generi Artaxerxis. In *epistolis procerum mundi* extat epistola *Rodegis* ad filium Darium rogantis ne aleam novi certaminis adversus Alexandrum experiatur.

(2) Haec deinceps nubere dicitur Alexandro. Sed enim uxorem Alexandri Roxanem filiam fuisse Oxyartae bactriani verior sententia videtur. Tamen Roxanem, quae Alexandro nupsit, dicunt Darii filiam etiam Malala p. 247. Syncellus p. 264. (qui mox ibidem sibi contradicit), Novairus arabs apud Sanctierucium p. 185, historia edita Alexandri cap. LXXV. et graecus latinusque cod. ambr. Suidas voc. 'Αλέξανδρος oblatas a Dario filiae Roxanes nuptias Alexandro dicit. Iam si forte est error in feminae nomine, filiam certe Darii collocatam Alexandro in matrimonio aiunt Diodorus XVII. 107. Curtius X. 3. Arrianus VII. 4. Iustinus XII. 10. Plutarchus p. 91. Zonaras IV. 14.

ut illis officium tale non dedignantibus fieret, primus ipse onus feretri subiit. Quo viso cuncti quoque illud ut privi maximum testimonium conpetebant. Infertur igitur sepulchris maiorum omnium tum Darius: ac paulo post aedes ipsi templumque construitur: et [a] lex dii religiosaque solemnitas datur more praescripto uti dies ille annuus Persis celebratissimus fieret, non sacris modo et laeticia hominumque congregatu [b], verum spectaculis etiam atque certamine, tum ad dulcedinem aurium solitis procurari tum ad delectationis [c] oculorum. Nam et fortitudine decertantibus et voluptate sua cuique praemia et honores annuos statuit.

Alexandri edictum ad imperium constituendum.

XXXVIII. Postque haec, quod ex incerto regiae incitationis multi victoris animum formidarent, eoque vagis terroribus agitarentur, quo cunctorum animos deliniret, edicit in verba quorum sententia haec fuit. „Rex Alexander „Hammonis et Olympiadis filius Persis dicit. Ea „quidem quae iure belli transacta sunt, nullum „profecto sapientium puto procul merito [d] pu„taturum. Etenim ista sententia est, quam ex„sequi mortalibus sit necesse. Quare super his „quidem habeo gratias favisoribus meis. Enim „nunc quoniam vos quoque nostra cura esse

(a) Cod. *ut.* (b) Cod. *congregatus.* (c) Ita cod. pro *delectationes.*
(d) Cod. *procul paemerito.*

„coepistis, scire vos par est, satrapas quidem „regionibus constitutos quibus ex more parebi-„tis haud secus prorsus ac sub [(a)] Dario mos „erat: eoque consultavi ne incerta regentium „observatio plus penes vos haberet formidinis „quam veritatis.

XXXIX. „Utemini igitur legibus vestris pa-„riter ac moribus. Idem enim vobis conventus, „eaedem solempnitates et suavia, nec vagum „quemquam a regione vel sedibus suis aberrasse „quopiam probaturus sum. Quippe quibus pa-„trimonia priva habere permiserim, exceptis auro „pariter et argento, quae communis hic usus „magis esse regia confitetur. Reliqua vero om-„nis moneta, quaecumque est, domino permit-„tetur. Armamentaria sane privata si in usum „publicum satrapae necessaria viderint, his quo-„que eos uti oportere mandavi. Agmina pariter „peregrinare, inque [(b)] aliena transire interdixe-„rim, nisi quod tuendi sui gratia usque ad de-„cem vigintive hominum numerum congreges „facient. Cetera multitudo pro rebellatione et „hostico punietur.

XL. „Mercaturarum versurae sint itidem ut „sub Dario, pateantque commercia vel Graecis „in Persas, vel Persis etiam ad Graecos. Quippe „provisum est ut per satrapas etiam dimensa

(a) Cod. *ac si sub*. (b) Cod. *in qua*.

„spatia viae publicae consternantur. Solempni„tates vobis et certamina gymnica erunt: sed „hisce omnibus praesides dedi ex Alexandria mea „viros ex Aegypto quibus aureae quoque coro„nae, res autem [a] et amictus purpureus est „permissus: praeterque eos ingressus ceteros sa„cri templique prohiberi [placuit]. Iudicia etiam „quae vulgo privatim quisque faciebat, nisi per „curiam publicam civitatum celebrari non lice„bit. Ac si praeter haec aliquis ausus erit, ho„stis supplicio punietur«. Et haec quidem Ale„xander usibus publicis.

XLI. Quod vero ad conprehendendos eos qui Darium vulneribus incesserant, dicit haec. „Equidem me gaudeo hostem maximum Darium „subiugasse, eiusque mortem licet ipse exsecu„tus non sim, habeo tamen hisce qui id fece„rint gratiam. Quare quod benivolentiam suam „erga mei studium protestati sunt, ii quique [b] „sunt auctores huiusce, hortor ac moneo uti se „prodant mihique indicent, praemia debita re„cepturi. Neve istud in ambiguum dubiumque „quis transferat, iuro maiestatem patris Ham„monis et Olympiadis matris meae, quique hi „fuerint eos me sublimes ac notissimos omni„bus effecturum. Neque enim non maximo digni

Alexandri edictum de Darii interfectoribus.

(a) Cod. *tamen*. (b) Cod. *quoque*.

„praemio qui eius consilia praeverterint, qui[a] „rursus bellum et nova mihi proelia medita- „batur«.

Interfectorum Darii supplicium.

XLII. Ad hoc edictum multis quidem fletu res digna videbatur. Sed enim Besas et Ariobarzanes auctores scilicet caedis Darii Alexandro sese obvios ferunt, et professi facinus sponsionem praemii repetunt. Tunc viros protinus comprehendi et quam editissimo in loco cruci subfigi iubet. Quod cum praeter spem hominibus accidisset, patefecit exdignum[b] se suo nomine existimasse, siquid de regia libertate subtraxerit, dum Dario modo ultio debita procuraretur. Neque tamen hisce ipsis de periurio se reum fore, cum sublimes eos notissimosque omnibus fore edicto promiserit, quos quidem facile sit visere in illo suggestu crucibus adfixos[1]. Tunc omnibus et oratio placuit, et regis benignitas conprobata est.

Litterae Alexandri ad Darii matrem.

XLIII. Sed hisce gestis, et ex voto Persarum illic satrapa constituto, qui patruus Dario fuisset[2], eiusmodi litteras Alexander ad Rogo-

(a) Cod. *quibus.* (b) Ita cod. nisi mavis *haud indignum*, vel *ex dignitate se sui nominis.*

(1) Confer simile facinus apud Frontonem *de bello parth.* p. 326 — 327.

(2) Nimirum Alexander etiam Oxyathrum (seu Oxathren) Darii fratrem inter corporis custodes adsciverat. Vide Curtium VII. 5. Diodorum XVII. 77.

dunen matrem Darii facit. „Ea quidem cuncta „quae mihi adversum Darium fuere, perinde ut „Diis libuit, sunt transacta. Enimvero ego votis „petivi ut eius incolomitatem nanctus [a] socio „ipso uterer atque amico. Sed is quoniam suo-„rum insidiis Besae vel Ariobarzanis sit inter-„fectus, nihil a me reliqui fuit quod ad prose-„quendum eius funus ultionemque dignum fo-„ret. Verum quoniam supremo Darius alloquio „filiam suam Roxanen mihi in coniugio esse „mandavit, voto eius et precibus accessi. Ita-„que e re est de litteris iam praesciri“.

Matris Darii responsum.

XLIV. Ad haec Rogodune mater Alexandro sic respondit. „Nobis quoque id voti maxime „fuit, ut quoniam Diis inclinare Darii nomen „ab illa potentia libuisset, in te nobis et illius „dignitas et spes omnis incolomis [b] servaretur, „quem virtutum scilicet [et] sapientiae merito „dignum fortuna sua nullus addubitet. Id ergo „ut cunctis ita nobis praecipue voluptati est, „quas [c] et in illo versu [d] fortunae nihilum „triste experiri contenderis, et habitas pro ve-„teri ac tui nominis dignitate nunc etiam regno „participes. Igitur nobis quoniam, Alexander, „quod Darius es; in te nobis Deos et Deorum „beneficia numeramus: hancque gratiam ut tibi

(a) Ita cod. *incolomitatem nanctus.* (b) Ita cod. (c) Cod. *quos.* (d) Cod. *in illa versum.*

„confessae, ita Persarum quoque proceribus pa„lam fecimus ipsorum etiam vos [a] Deorum im„mortalium numeris et consortio congregare. „Quare tecum una quod iubes Roxanen quoque „deinceps venerabimur ‹.

Vulgantur Roxanis nuptiae. XLV. Et haec quidem mulieres ad regem. Eaedem autem [b] satrapis et optimatibus talia. „Agamus largiter Diis immortalibus gratias, quod „Dario desinente Darii nobis beneficia non de„sunt. Nam et Roxanen Alexander suam fecit, „eamque coniugii honore dignatur: qua cuncti „de gratia, una cum id [c] in commune profi„ciat, confiteamur [d]: cum eos, in quos domi„nus factus est, mutuari gaudium suum malue„rit quam exercere [1] ‹.

Alexandri modestia et liberalitas. XLVI. Sed ad eiuscemodi legationes Alexander gravabatur. Neque enim se parilibus cum Diis honoribus exaequabat: quin immo meminisse semper mortales suimet oportere admonebat. Nihilominus, ut quisque in haec officia venisset, laudatos atque donatos honoratius dimittebat. Itaque quod de Roxanes nuptiis consuluisset cum matre participat Olympiade, iubetque id quod ex priori praeda mundi regii [e] fuerat Rogodunes atque Roxanes id referri ad

(a) Cod. *vobis*. (b) Cod. *tamen*. (c) Cod. *id quod*. (d) Cod. *confiteri*. (e) Cod. *regina*.

(1) Nempe *molestia adficere*.

eas protinus, enim ut affluerent regalibus copiis: ita monet verecundiae quoque disciplinaeque graecae meminissent, colentes scilicet Olympiadem ita ut se rege et marito dignum foret: id enim uxore faciente, nihil fore quod magis esset Alexandro placiturum. Atque his ita institutis et factis, ordinatoque omni regno Persarum, in Porum ducit exercitum.

IVLII VALERII
RES GESTAE
ALEXANDRI MACEDONIS
TRANSLATÆ EX ÆSOPO GRÆCO.

LIBER III.

QVI EST OBITVS.

Militum Alexandri de expeditione indica querelae.

I. [Pergens autem in Indiam per terras desertas [1] et] aquarum indigentissimas [a], bestiolarum quoque examinibus infestas, quas phalangia vocant, multo labore ipse atque exerci-

(a) Cod. *indigestissimas.*

(1) In codice est libri III. titulus qualem nos exhibuimus, tum sic incipit liber: *Aquarumque indigestissimas, bestiolarum quoque* etc. quo ex loco aliquot verba excidisse exploratum est. Haec autem supplenda erant ex historia edita Alexandri cap. LXXVI. quae satis congruit cum I. Valerio, uti particula quam adtexo faciet palam. *Post haec vero, congregnto exercitu Alexander tam Macedonum quam Persarum, praecepit ut contra regem Porum arma levarentur. Et ingressus Indiam coepit ire per terram desertam et spaciosam et inaquosam et valles cavernosas: fatigatusque et ipse et milites eius, ut in eorum animis ex angustia vacillarent. Unde omnes de exercitu murmurantes inter se mutuo referebant: Sufficere debuerat nobis quod impugnavimus Persam et Darium obtinuimus* etc.

tus fatigantur: in eademque iam duces eius conloquia conferebant, quod sibi satis esse deberet usque ad Persas [a] proeliis laborasse. His quoque subditis et Dario, consultum quantum oportuerit Graeciae, si modo vectigales Persas patriae fecissent. Quô vero ille tenderet labor in Indiam properantibus, adeo infestis omnibus locis feritate bestiarum? Quod si in tantum ordine rei bellicae Alexander urgueretur, non sane videri consilium inconsultae isti cupidini si comes fieret reliqua multitudo. Iret ergo quo vellet, duceretque qui vellent: se [b] tamen missos facere deberet tot iam bellis exercitos ac fatigatos.

II. Enimvero his Alexander cognitis, advocatoque omni tam persico scilicet quam macedonico exercitu, in haec verba concionatur: „Unus mihi idemque est sermo apud utrumque „vestrum, o fortissimi milites, quive mecum „Macedones huc venistis quive Persae experti „imperium post victoriam nunc mihi conmilitium profitemini. Igitur in commune vobis dictum hoc habetote, quod si me solum ire in „Indos eorumque bella decrestis [c], faciam id „quidem intrepidus ac libens. Enimvero unum „admoneam quod adtestemini, nihil esse mirum

Alexandri concio militaris.

(a) Cod. *Persarum*. (b) Cod. *si*. (c) Cod. *decretis*.

„si ad futura quoque discrimina solus ire compellar, cum prioribus quoque solus animi virtute subfecerim.

III. „Neque mihi est arduum, Macedones mei, eadem consulere nunc quibus vos rectos in hanc solus possessionem victoriae duxerim, sola ferme cura imperatoria militans in hisce quas confecerim expeditionibus [a]. Nisi forte istud a me arrogantius ac non verius dictum esse miremini: cum unum quodvis imperatorium sapiens prudensque consultum praestet manum [b] multorum inconsultius laborantium [1]. Recognoscite igitur pariter et recensete, an vos umquam sufficere potuisse tot illis Darii milibus ac fortitudini putaretis [c], qua ego princeps semper militiae laborisque semper dux in proeliis insuperavi [2]. Nisi forte aliis addubitantibus timentibusque egomet ipse legationem mei apud Darium facere dubitavi [3]. Nisi uspiam me cunctantem aut residem in proelio denotastis. Si ergo vobis ista sunt amica con-

---

(a) Cod. *expeditiones*. (b) Ita cod. *manum*. (c) Cod. *an vos umquam sufficere potuisse ut illis dari milibus ac fortitudi putaretis.*

---

(1) Sententia ex Euripide, cui studebat Alexander teste Plutarcho p. 13. et 16 — 17.

(2) Ita cod. Et quidem Ennius habet *insuperantum* apud Festum voc. *navus*.

(3) Recole ad lib. II. cap. XXXI. pp. 119 — 121. in nota.

„silia uti deserto me solitarii ad Macedoniam „repedetis, ite sane: libens vos votis properan„tibus prosequar: modo si concordi animo id „facere possitis, neque dissidentes in nulla pe„ricula prolabamini [a], ex quis facile noscatis, „omnem exercitus fortunam atque virtutem con„sistere in animo sapientis imperatoris“. His auditis, cunctos pariter poenitentia fatigabat. Confirmatis denique animis, quaesunt et sedare iracundiam regis, et uti se obsecutoribus ad cupita.

IV. Atque ita fines Indiae ingressis obvii fuere legati quos rex Porus ad Alexandrum cum litteris miserat, quarum sententia haec erat: „Porus rex Alexandro dicit haec. Incursanti in„festantique tibi fines ac civitates meas mando, „Alexander, dicoque, uti cum te hominem me„mineris, nihil ad Deos inconsultius moliare. „Neque enim urguere te debent ad ausa teme„raria fortunae hominum inbecilliorum: horta„rique uti Indos incessas, quod tibi fuerit in „Persas fortuna proclivior. Non enim te ex eo „iuvari speraverit [b] virtus tua, cum primum „nostri ceperis experimentum. Patet quippe cui„vis nosse quis ille sim Porus, et nulli adver„sum nos licuerit ex fortitudine [c]. Quippe non „homines modo verum etiam Deos viribus an-

Pori litterae ad Alexandrum.

(a) Cod. *prolibamini*. (b) Cod. *aut speraverit*. (c) Ita cod.

„testemus, quibus Diis inefficacem audaciam „fuisse adversum nos, documenta sunt antiquis„sima vel vestra. Quippe cum illum ipsum Li„berum vestrum, qui apud vos Deus existime„tur, temere in haec irrumpentem, irritum supe„ratumque hinc Indi in fugam verterint.

V. „Quare non modo suadeo, verum iubeo „quoque abire te hinc ad tuas Graecias [1] con„tentum Darii fortuna et paribus gentibus viri„busque ad illam vestri nominis mediocritatem. „Neque enim si nobis Graecia vestra opus fo„ret, non olim atque ante Xerxae conatus sub„acta Indis foret. Enimvero quoniam inutilis „nobis est, nihilque dignum opibus nostris aut „amoenitatibus habet, neque quaesita est neque „quaeretur [a]. Is enim demum labor suavis est „proeliantibus, ex quo sit etiam idonea spes „praemiorum. Neque est nostrum, in magno „conatu digno operae [b] precio caruisse. Quare „id tertio iam praedico ac denuntio tibi uti fa„cessas ex his quibus imperare non possis«.

Alexandri adhortatio ad milites.

VI. His litteris publice recitatis, Alexander ait: „Nunc quoque vos moneo, sanctissimi mi„lites, nequid rursum magnificentia ista barba„rica animos vestros inconsultos turbet. Auditis

(a) Cod. *quaereretur*. (b) Cod. *opere*.

(1) Confer Itinerar. cap. XCVI.

„enim litteris Pori, revocate illam quoque lit„terarum Darii memoriam, videteque num ar„rogantia dispar? num dissimilia verba? Haud [a] „sit dissimilis inprudentia. Sicuti enim ferae istae „bestiaeque quae apud ipsos sunt plurimae, par„di videlicet et leones elephantique, solo illo „naturae suae freti [b] inpetu et [c] corporis ala„critate, facile hominum sapientia subiugantur; „item hosce barbaros intelligitis fiducia multi„tudinis fretos, nulla tamen praeditos impera„toria graecave sapientia perfacile mox in ditio„nem nostram esse venturos: atque itidem pru„dentia nostra ad pernicionem [d] sui uti posse, „ut in feras est facilis hominibus effectus".

VII. In hunc fere modum Alexander cum suos adhortatus esset, ipse quoque Pori litteris responsurus in hanc sententiam scribit. „Terreri „nos putans, Pore, litteris tuis, magnum ad„modum consilium incentivum praestitisti, quo „nobis in vos dispositum est militare. Dicis „enim, nihil eiusmodi habere Graecos quod sit „dignum ad opulentiam vestram: vos vero hisce „esse omnibus affluentes quae sint ad beatitudi„nem necessaria. Addis praeterea operae [e] pre„tium considerari [f] militantibus oportere, uti

Alexandri litterae ad Porum.

(a) Cod. *aut*. (b) Ita cod. *freti*. (c) Ita cod. *ex*. (d) Ita cod. (e) Cod. *opere*. (f) Cod. *consideri*.

„ne frustra laboretur. Quibus omnibus doces, „quod nos quoque alacrius ad vos tendere de„beamus, unde nobis haec cuncta quae adeo vos „praedicatis accesserint. Fateor enim nihil esse „Graecis eiusmodi quorum vos divitiis gloria„mini, atque idcirco indigentes meliorum a vo„bis petere necessaria.

VIII. „Illud vero ridiculum, ut cum te ho„munculis praeferas, tum Diis quoque potiorem „esse pronunties: quod ni adesset litteris tuis, „in reliquis fiducia fortitudinis dici posset. Quo„niam vero hisce non temperas [a], temeritas „utique est intelligenda. Quare sicuti tibi con„stantiam fingit ille contemptus, velut earum „fortuna gentium minime moveare, quae sunt „a nobis bello superatae, ita nos quoque nihi„lum omnino terrebit verborum ista magnificen„tia, quae temeritatis vestrae index potius est „quam fortitudinis «.

Pori exercitus. IX. His lectis Porus ad belli studia incitabatur. Cogit ergo exercitum et quamplurimos elephantos ceteraque genera bestiarum quibus Indi conmilitant [1], contraque eos Macedonum et Persarum aderat multitudo. Enimvero cum illos Pori numeros Macedones intuerentur una [b]

(a) Cod. *temperat*. (b) Cod. *unaque*.

(1) Canes quidem indic s solitos agmina comitari dicit Herodotus VII. 187.

his bestiis memoratos, admodum animo turbari coepere, haud dubie cunctabundi ob insolentiam eiusmodi proelii, quod una esset cum hominibus barbaris et omnigenis bestiis agitandum. Id animi eorum non clam Alexandrum fuit. Nam ipse quoque una cum [iis] bestiarum ista novitate movebatur.

X. Quaesita ergo belli ratione, comminiscitur per astutiam quo demum genere averti posset inpetus bestiarum. Igitur statuas aereas quam plurimas advehi secum quibusque de proximis locis ad locum proelii iubet: quod ubi factum est, ibidem igni subiecto quam plurimo calefieri eas et igniri festinat: erantque eae statuae post primas acies et ordines sitae, atque ita ante belli tempus hostibus invisitatae. Enimvero ubi signa bellica crepuere, primique concursus partium sperabantur, Indi barbari feras illas bestias per se ire dimittunt, ita scilicet doctas, ut cum primum in adversos involavissent, circaque eos proeliaturi hostes occuparentur, nihil Indis supervenientibus morae fieret, quin libera iaculandi hostis trucidandique facultas pateret. Id ubi factum est, praedocti Macedonum ordines primi paululum de loco quo institerant repedantes, ignitas statuas incursantibus bestiis produnt. Quas cum falsa facie velut etiam can- Alexandri strategema.

dente colore, inpetu belli complexu et morsibus affectarent [a], mox sauciae debilesque aut protinus cadere aut refugere coepere omnino nullum auxilii ullius emolumentum dominis adferentes.

Proelium atrox cum Indis.

XI. Sicque Indis ab illo ferarum auxilio destitutis secunda concursio fuit, ut ipsi prius [b] inter sese virtutibus experirentur. Igitur Persae coepere sagittis Indos incessere ceteroqui nudos armorum eminusque configere, neque minus eos equestribus proeliis quam vehementissime Macedones fatigare. Cum quibus una cum ipse Alexander periculo non deesset, equus ille Bucephala, quo vehebatur, Pori dextra vulneratur et cadit. Idque Macedonibus supra omnia quae possunt in proeliis incommoda videri ingratum fuit. Quare neglecto omni omnino opere bellandi, equum exanimem ipse cauda in partes suas retrahit [1], metuitque ne spolium illud Indi suum vellent, quod esset Alexandro pudibundum [2]. Atque ita receptis suis et proelio dis-

Bucephali mors.

(a) Cod. *effectarent*. (b) Ita cod. nisi mavis *potius*.

(1) Aliter Chares apud Gellium V. 2. *Moribundus Bucephalas ac prope iam exsanguis e mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, et domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam exspiravit.*

(2) Bucephalum (seu Bucephalam) in India extinctum constans traditio docet. Mortis tamen genus a scriptoribus Alexandri varie traditur.

soluto, viginti ferme dies induciis dantur, quibus utrimque sepeliendis exurendisque his qui apud alteros [a] proelio desiderati fuerant institere.

Alexandri Porique singulare certamen.

XII. Sed hisce quibus [b] dixi diebus haud pauci Persarum in partes Pori transire Alexandro nuntiabantur. Quod cum et inpune fieri pervideret, et consuetudinem haud commode gliscere fidei neglegentibus, init consilium uti Porum ad solitarium ipse proelium provocaret [1], cetera dicens genera bellandi fortunam expectare potius [c] quam virtutem aut gloriam ducum. Enimvero sibi non indidem laudem viri imperatores [d] captare, unde subditis suis periculum fieret. Optimum ergo in utroque iudicant viri, si suis ipsi duces manibus experirentur. Quod si Poro sederet, fortunam eiusmodi

(a) Ita cod. *alteros*. (b) Ita cod. graeco more. (c) Cod. *protinus*. (d) Ita cod. *imperatores*.

(1) Singulare Alexandri cum Poro certamen narratur etiam a Iustino XII. 8. *Commisso proelio, exercitum suum* (Porus) *Macedonas invadere iubet, sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnae moram fecit, sed prima congressione vulnerato equo, cum praeceps in terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur.* Quin ab Aristobulo Alexandri comite et historico idem certamen scriptum fuit ipsique Alexandro lectum. (Lucian. *quomodo scribenda sit historia* cap. XII.) Ἀριστοβούλου μονομαχίαν γράψαντος Ἀλεξάνδρου καὶ Πώρου, καὶ ἀναγνόντος αὐτῷ τοῦτο μάλιστα τὸ χωρίον τῆς γραφῆς. Addit tamen ibidem Lucianus visum esse Alexandro fabulas contexere Aristobulum. Denique alii apud Arrianum V. 14. aiunt Alexandrum Porique filium inter se concurrisse, ipsumque ad eo Alexandrum cum Bucephalo vulneratum.

minime aspernaturum [1]. Id barbarus sibi libenti satis offerri profitetur, adquiescitque conditione quam Alexander fecerat: scilicet aestimationi barbarica de modo corporum mensuram virium metiens, cum se proceritudine corporis et cetera magnitudinis congruentia longe distare ab exiguitate Alexandri pervideret, ipse quinque ferme cubitis evectior, cum Alexandrum qui visitavere vix tribus cubitis numeravissent.

XIII. Hac igitur arrogantiae spe cum dies pariter et locus proelio constitisset [2] fieretque pugna regalis, primitus quidem anceps diu fortuna bellantibus videbatur, non minus Alexandro tempus incursandi rimante, quam Poro locum vulneris declinante. Sed cum forte apud Indos ex quadam repentina conversione Pori strepitus et conclamatio extitisset, avertissetque os quo causam Porus illius strepitus cognovisset, involat Alexander atque eius inguina telo cominus [a] transfigit eumque prosternit. Hac in-

Porus extinguitur.

(a) Cod. *minus*.

(1) Nempe Alexandrum.

(2) Cod. *constetisset*, mox factum *constitisset*. Iam et apud Frontonem *de Nep. am.* ed mediol. p. 207. legitur *consteterit*, quod quidem nonnulli haud fortasse absurde malebant scribere *constet*, *erit*; sed tamen et in codice frontoniano interpungi videtur post *consteterit*, et prior ·I· Valerii scriptura rem quodammodo confirmat.

dignatione Indi excitati in arma prosiliunt, instaurantque id proelium quod absque vulgi periculo pactum inter reges erat.

XIV. Enimvero Alexander saepe iam indicam vim expertus non facilem rem bellicam (1), manu silentium quaerit et ab hoste patientiam petit, paulisperque patientibus in hunc modum loquitur. „Non equidem video causas, o Indi, „tam inconsulti huiusce discriminis vestri, cum „nihil egerit aliud nostra inter nos proeliatio „quam uti vestro commodo consultaret. Igitur „cum omnis militantium vis et ostentatio (a) „proficiat, si, teste imperatore suo, quod singulis sit devoti animi monstraverint; quid hoc „rei est quod incassum discrimina vestra pro„funditis, Pori iam testimonio facessente«? Alexander Indis pacem suadet.

XV. Ad haec dicta cum Indi se nolle Graecis fieri captivos dominumque Alexandrum pati vulgi murmure testarentur, secundo etiam sermone Alexander monet, „Solverent hunc cordis „sui metum expectationemque curarum eiusmo„di abicerent atque secluderent: et fidem rati „dat iureiurando. Neque enim sibi libidinem

(a) Cod. *ostentationi.*

(1) Ita sane scribit et Plutarchus p. 82. Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγὼν ἀμβλυτέρους ἐποίησεν· μόλις γὰρ ἐκεῖνον ὠσάμενοι etc. *Pugna cum Poro ardorem Macedonum magnopere repressit; illum enim aegre repulerant etc.*

„talem aut desiderium umquam indici imperii „adstitisse[a]; sed enim omnem illam causam „proelii hanc fuisse, si experimento ipso forti- „tudinis suae, gentes quoque ceterae didicissent, „amicitiam suam singulos[b] magis quam vehe- „mentiam experiri. Convenire igitur irent quis- „que in sua, nec ultra quicquam de victorum „insolentia trepidarent: cum illa quoque causa „ab indignatione victoris sese utique tueretur, „quod plerique soleant in ultionem prioris con- „tumeliae insequi superatos. Non enim Indos „culpae illius[c] reos apud se fuisse, verum Po- „rum qui sat sibi poenarum qua[d] lex belli „monuit praestitisset. Sed ne ipsi quidem ultra „iam hostis sunt, ait. Quin etiam hortor mo- „neoque vos uti regem, ut fas exigit et vobis „moris est, sepulturae inferatis". Ad haec dicta Alexandri non cunctanter quidem adquieverat vis Indorum. Sed enim Alexandro non absque utili sapientia haec humilitas sederat, cum et vim indicam saepe expertus foret, et pleraque praedae eorum quae secum plurima gentis suae more Indi ad proelium vehunt, in suam potestatem sciret esse translapsa.

Pacem Indi cum Alexandro componunt.

XVI. Quare domitis hostibus avectaque praeda, ad Oxydracontas[e], quae gens exim colit,

Alexander adit gymnosophistas.

(a) Cod. *adstitisset.* (b) Ita cod *singulos.* Confer Itinerar. cap. cvi. n. *b.* (c) Ita cod. sed fortasse dicendum *ullius.* (d) Ita cod. nisi mavis *quas.* (e) Cod. *Osydracontas.*

iter suum dirigit. Non illam quidem gentem hosticam incursatur [1] (neque enim illis studia sunt armorum) sed quod celebre esset, Indos, quos gymnosophistas appellant, hisce in partibus versari, opum quidem omnium et cuiusque pretii neglegentes, solis vero diversoriis sapientissimi, quae humi manu exhauriunt [a] aditibus perangusta, enimvero subter capacibus spaciata, quod id genus aedium neque pretii scilicet indigens, et ad flagrantiam solis aestivam aptius [b] habeatur. Ii igitur cum conperissent Alexandrum ad sese contendere, primates suos, quos scilicet a sapientiae modo censent, obviare adventanti iubent cum litteris huiuscemodi:

XVII. „Gymnosophistae Brachmanes [c] Alexandro homini dicunt. Si tendis ad nos proeliaturus, utique tibi propositum est quid nobis afferas, habes porro quod auferas nihil. Sin vero venis ut discas quae a nobis scilicet sciri queant, nulla est invidentia. Etenim arbitramur inter hasce scientias nostras causam discordiae positam; cum tibi amica res proelium nobis vero philosophia noscatur". His lectis Alexander pacificum iter agere decrevit: Gymnosophistarum litterae ad Alexandrum.

(a) Cod. *exauriunt*. (b) Cod. *apritius*. (c) Cod. *Dragmantes*.

(1) Nota *incursatur* forma deponenti, quum lib. I. cap. vi. sit passivum verbum.

videtque homines reliqua nudos, sed amictu simplici superiectos, deversantesque his aedibus seu [a] speluncis quarum relatio supra est. Eorum filii coniugesque pascendis pecudibus occupabantur.

Alexandri quæsita apud gymnosophistas.

XVIII. Ergo instituit Macedo cum hisce hactenus loqui [1], ac primum an uspiam huius gentis hominibus sint sepulchra? Ad haec responsum est, idem sibi domicilium esse quod sepulchrum, eoque consuefieri his diversoriis: sed [b] dum cotidie dormiunt, desinant aliquando vigilare: exque eo sibi esse unam domum viventi pariter et mortuo. Rursus quaerit ex alio, utrum ne plures vivi [c] an mortui putarentur? Ad idque responsum est, videri quidem plurimos mortuos: sed aeque [d] numerari non oportere eos quos videas, quam illos scilicet quos neque oculi ulli neque ratio conspiceret. Post quaerit ex alio, utrum ne vita fortior, an vero sit mors? Orientis vigor, marcentior vero viseretur occiduus: ortumque hominis esse quo vivitur vitam esse responsum est, quod solis quoque ferventior contraqae quo frigeat [e]. Et id addit, utrum

(a) Cod. *secus.* (b) Ita cod. *sed.* (c) Cod. *viverent.* (d) Cod. pro *aeque* habet *eos.* (e) Ita totus hic locus se habet in codice.

(1) Quod adtinet ad Alexandri colloquium cum Brachmanibus confer Plutarchum p. 85 — 86. Strabonem XV. p. 714. et seqq. Arrianum VII. 1 — 2. Palladium *de Brachmanibus.* Zonaram IV. 14.

mare spatiosius anne terra? Terram esse respondent, cuius mare gremio tenetur.

XIX. Sciscitatur id quoque, quaenam omnium bestia callidior et astutior? Hic vero cum risu hominem esse pronuntiant, adduntque rationem de exemplo sui, qui solus tot animantium milia illexisset, ut ad persequenda ea, quae aliis essent, praedae cupiditate laborarent. Non his ut ad contumeliam dictis Alexander movebatur. Enimvero addit, quid imperium illis [a] videretur? At illi fraudis potentiam esse respondent ad vitam temporis blandimento, vel, si ita mavelit, iniustâ audaciâ. Quaerit etiam, utrumne dies an vero nox prius constituta putaretur? Nihilque cunctantes, noctem priorem ordine posuere: cum omnia quoque concepta vivendi auspicium in tenebris sortiantur: post vero nata in lucis spatia transmigrarent.

XX. Pergit denique sciscitari, cuinam mentiri hominem non oporteret? Responsum est, Deo, quod omnia videns ille sit atque omnium sciens. Quaerit etiam, quasnam in homine partes honoratiores esse existimarent? Laevas esse responsum est, quod sol etiam oriens ex laevo dextrorsum curriculum exsequatur: tunc [b] quod promixtio maribus ac feminis laevarum mage

(a) Cod. *quid per imperium sibi videretur*. (b) Ita cod. *tunc* pro *tum*.

partium existimetur, et lactorum(a) feminam laevi uberis primum alimenta praestare, Deosque laevis humeris religione gestari, et reges ipsos indicia dignitatis laevas praeferre. Cumque post haec et quid sibi a rege vellent largiter polliceretur, inmortalitatem consoni poposcere. Sed id cum rex praeter potestatem suam esse dixisset; cur ergo, aiunt, cum sis mortalis, tu tamen laboribus servis, et tantis appetentiis vinceris, quarum tibi fructus aut nullus aut brevis est, enimvero idem mox ad alios transiturus?

Alexandri disputatio de fato.

XXI. Tum Alexander „Non haec sane nobis, „inquit, in manu sunt: enim Deorum vivimus „lege, quam homines exsequi sit necesse [1]. Ne„que enim illi nisi navigari maria sivissent, venti „quoque navigantibus prosperarent: aut virecta „etiam morerentur, nisi obortis flabris impel„lentibus (b) concederent (c) gigni. Quis neget „cuncta ratione esse qua nata sunt? moxque oc„cidere interireque ratione? Nihil denique om„nino frustra repperies, quin cunctis auctus sui „motus et clausula (d) sit? ut mihi quoque non

(a) Nota *lacta*, *orum* plurali numero. (b) Cod *impelentibus*, quare haud scio an legendum *implentibus*. (c) Cod. *cederent*. (d) Cod. *clausa*, nisi mavis *causa*.

(1) Apud Strabonem XV. p. 715. unus dicitur Alexander philosophatus in armis. Eiusdem philosophiam copiose praedicat Plutarchus *orat*. I. *de fortun. vel virt. Alex.* Confer et Symmachum *laud. in Gratian.* cap. VII.

„utique ratio ista bellandi sit suavis, sed quo„niam animum meum ardor istiusmodi volun„tatis incesserit, decedo, ac ministerium meum „puto quidquid de hoc labore perfecero.

XXII. „Denique facessant ista de medio; „quae iam erunt inter homines discrimina for„tunarum? quae dispar ratio gloriae? quae di„versitas dignitatum? quis voti modus? Desinet „protinus coli terra, transmitti mare, deside„rari [(a)] successio, cum illa promptior sit natu„rae hominis admiratio non videri [(b)] quae me„tuas, cum meminisse non desinas desiderato„rum. Etenim quanti qualesque meorum etiam „proeliis cecidere? quanti vero adepti deside„rata? Non ex illorum incommodo conditionem „suam, sed ex ipso proventu beatitudinem me„tiuntur [(c)]. Haec denique una vivendi lex est, „velle unumquemque quod penes alterum vi„deat, ut habeat ipse quoque quod mox trans„mittat [(d)] ad ceteros«.

XXIII. *His talibus* [(e)] *cum sese tunc Alexander oblectavisset, exim iter prorsus exsequitur arduum quidem illud et laboriosissimum inviis locis asperitate naturae et colentium vastitate. Deque labore hoc Aristoteli scribens magistro, ut vel* [(f)] *maximum sibi testimonium dicit: eiusque litterae sententia talis fuit:* *PARS FABVLOSA.*

(a) Cod. *desiderare.* (b) Ita cod. *videri.* (c) Cod. *mentiuntur* (d) Cod *transmittat.* (e) Ita cod. nisi mavis *his* et *aliis.* (f) Ita cod

Epistola Alexandri ad Aristotelem magistrum.

Prasiaca Indiae urbs maxima.

» *Operae* [a] *pretium est, mi magister* [1], *eorum om-*
» *nium quae sint in nostris laboribus maxima, eorum-*
» *que qui mecum una toleraverint opinatissima, te par-*
» *ticipare per litteras. Igitur indicas regiones inces-*
» *simus. Nam cetera tibi ad Brachmauas* [b] *usque*
» *praemiseram. His denique penetratis, Prasiacae* [2]
» *supervenimus, quae civitas regia quaedam Indiae*
» *cluit* [3]. *Situs vero eius loci arduus et ad promun-*
» *torii* [c] *faciem longe porrectior: nam et mari inmi-*
» *net subiacenti. Enimvero quod istum colunt homi-*
» *num nescias invisitatius an inauditius genus: hique*
» *sunt promisce mares atque aliud secus: omnes tamen*
» *ad nostratia corpora, quibus sunt femine* [d] *mollio-*
» *res. Nam et vetus sermo eos molles Sabaeos* [4] *ap-*

(*a*) Cod. *opere.* (*b*) *Bragmanas*, heic et deinceps, uti etiam *dragmas* pro *drachmas*. Tò g tamen retineri potest, quoniam legitur constanter etiam apud Palladium περὶ τῶν Βραγμάνων.. (c) Ita cod. *promuntorium* per *u* cum aliis codicibus optimis. (*d*) Ita cod. *femine.*

(1) Alexandri longa quaedam epistola ad Aristotelem iamdudum extat typis excusa quam nonnulli de graeca lingua in latinam a Cornelio Nepote conversam parum credibiliter dictitaverunt. Iam huius, quae nunc apud ·I· Valerium occurrit, epistolae, etsi plures sententiae cum edita congruunt; patet tamen eamdem alio prorsus auctore genitam, adeoque novam in vulgus prodire.

(2) Edita epistola constanter habet *Phasiacem*, at haec Valeriana constanter item *Prasiacam*. Et quidem *Prasii* et *Prasiani* Indiae populi fuerunt.

(3) Plinius VI. sect. 22. ait: *Omnium in India prope potentiam claritatemque antecedunt Prasii, amplissima urbe ditissimaque Palibothra.* Iam et Arrianus *Indic.* cap. X. dicit μεγίστην πόλιν Ἰνδοῖσιν εἶναι Παλίμβοθρα καλεομένην, ἐν τῇ Πρασίων γῇ, *maximam apud Indos urbem esse Palibothra in Prasiorum finibus.* Civitas autem heic dicitur a ·I· Valerio *Prasiaca.*

(4) Cod. *Sabeosabeos.* Sane *Sabaras* et *Sabracas* et *Sabi regnum* in India fuisse constat.

» *pellat. Sed nihil aliud fere ad cibum norunt, praeter » piscium genera, quorum illis multa et facilis habun- » dantia* [a] *est. Fuit igitur mihi ad eorum fabulas » diligentia, et interpres inventus* [b] *est, qui nobis » daret cum hisce barbaris fabulari.*

Insula magica.

XXIV. » *Cumque multus et varius sermo procede- » ret, locum interea quendam insulae monstravere (nam is » etiam eminus visebatur) quod esse dicebant veteris » cuiusdam regis indidem monumentum: id auro esse » et pretiis refertissimum conditis* [c]. *Cum naturalem » hominum vel diligentiam in nostris vel appetentiam » pr. movissent* [d], *certatimque festinaremus, pars » visendae eiusce insulae vel sepulchri, pars vero vel » plurimi auri etiam aviditate, et spe potiundi iam » animis gestientibus; repente barbari qui loci eius » indices fuerant dilabuntur eque* [e] *conspectu nostro » incerta quanam maiestate evanescunt, relictis sane » naviculis admodum parvis duabus ac decem quibus » vectari soliti intellegebantur.*

Deliberationes de adeunda insula.

XXV. » *Igitur una mecum cum amici ad spectacu- » lum properarent, Philon scilicet et Hephaestion, » Craterus quoque multique alii, obstitit [Philon] ac » periculum illud visendae novitatis non primum a rege » faciendum, verum a se modo suisque similibus, sua- » dere persistit. Quippe amplius aliquid in hisce re- » gionibus formidandum, in quibus viderimus homi- » num formas de conspectu nostro facile evanuisse. » Neu siquid secus atque ut speraverant* [f] *incommo- » darent, eius periculi fieret de rege principium. Sese*

(a) Ita cod. (b) Cod. *ventus.* (c) Cod. *conditi.* (d) Cod. *promovisset.* (e) Cod. *eque inconspectu.* (f) Ita cod.

» *igitur iturum esse confirmat, ac si exploratio secun-* » *dasset, tunc demum nos tuto posse transmittere.*

Philonis interitus.

XXVI. » *Sedet sententia persuadentis, atque ita* » *iussimus fieri. Consceusis ergo navibus, protinus* » *ire ad insulam tendunt: quae quamvis propter obviare* » *oculis videretur, ad integrae horae tamen spatium* » *consumpserat navigantibus. Tandem sunt visi insulae* » *institisse. Sed ubi gestum est, omne id solum re-* » *pente una oum viris et sepulchro quod visebatur sum-* » *mersari mari et in profundo labi conspicamur. Ne-* » *que enim vana formido ludebat oculos intremescen-* » *tium, enimvero illa Philonis mors et exitium eorum* » *qui una Philonem comitati fuerant. Territi igitur* » *detestabili morte sociorum indigenas barbaros rima-* » *bam* (a), *siquid nobis de itinere consultarent. At vero* » *nullus uspiam visitur, locisque desertis et inhospita-* » *libus per octo posthinc in memoratis* (b) *dies egimus* » *consilio confirmando.*

Hebdomarion aliaeque ferae.

XXVII. » *Tum illo promuntorio, cuius supra facta* » *est mentio, bestiam quoque vidimus praegrandi ad-* » *modum et inopinabili magnitudine, quam Hebdoma-* » *darion vocant, adeo immensae potentiae* (c), *ut illi* » *perfacile insistentes etiam super dorsum elephantos* » *cerneremus. Hac igitur spectaculi foeditate moti iter* » *ad Prasiacam repedamus, per quas ubique vastitates* » *multa ferarum nomina multasque eiusmodi saevitu-* » *dinis facies erat videre: serpentium quoque genera* » *permiranda. Illic et solis lunaeque defectus commi-* » *nus etiam speculati sumus, et causas hiemis et tem-*

(a) Ita cod. (b) Cod. *inmemorati.* (c) Cod. *adeo mensi potentia rem.*

» porum differentias arbitrati. Quo primum reversi, » ut inspecta sunt, vos quoque participare curavimus.

XXVIII. *» Nunc enim nobis iter per regna Darii » Persasque nostros agitatur: quam cum omnem pera- » grare regionem cordi habeamus, multo ubique auro » multisque crateribus habundamus, non his ex auro » modo materia pretiosis, verum longe lapidum luce » maioribus. Neque tamen nobis alia quoque ab hoc » genere divitiarum instrumenta sunt minora. Sed hic » circuitus* [(a)] *de quo dicimus a portis Caspiis fieri » coeptus* [(b)] *laboris ac vitae* [(c)] *eiuscemodi. Ubi coena- » tum exercitui foret, statim signum dari classico et » ad vesperam iniri iter oportebat, idque horis ferme » nocturnis tribus agitari convenerat: sex vero inse- » quentibus* [(d)] *horis somno indulgere: rursusque exim » ad horam diei quartam reliquum spatii transmitteba- » mus. Sed enim viantibus non simplex habitus, neque » incuriosa munitio fuerat necessaria. Peronibus quippe » crura omnia pedesque muniri, et femoralibus uti pel- » linis* [(e)] *oportebat, relicumque corpus ambire loricis, » quod illae omnes persicae regiones multis admodum » et vehementibus infestari serpentibus dicerentur.*

Iter Alexandri per Darii regna.

XXIX. *» Idque iter continuatis diebus ferme duo- » decim exanclavimus, atque ita demum ad oppidum » adventamus situm in insula circumflui fluminis, ibi- » que visitur castrum consitum undique arundinibus, » quae ad triginta cubitorum spatia supercrescerent. » Crassitudo vero earum supra eam quanta est hominis » crassitudo. Navigia quoque plurima amni inerant,*

Aquae salsae.

(a) Cod. *circuit.* (b) Cod. *quoeptus.* (c) Cod. *laboras aut vitae.* (d) Cod. *insequentis.* (e) Ita cod.

» quae mox curiosius intuentibus, partes quaedam fissarum arundinum noscebantur. Enim huius fluminis liquor ad potum hominis adversus, amaritudine nimia cum salsitate. Quaerentibus igitur quam poteramus ex accolis usum elementi memorati, aliud castrum eminus demonstratur ab stadiis ferme quatuor indidem situm: ad quod cum audacius quidam exploraturi properassent, flumen quidem affluum vident; sed emersi indidem hippopotami [a]*, magnitudine nescias an saevitia maiores* [b]*, nostros qui exploratum abierant incursavere. Ac rursus ad aliam partem eadem nobis curiositate rimantibus, agmen earundem bestiarum longe numerosius occursabat.*

Sesonchosis regis inscriptio. XXX. *» Quare omni genere fugiendum loco evitandumque periculum videns, classico signum abitioni praecipio: quamvis tanta vis sitis eiusque desiderii homines incessisset, ut plerique etiam a potu urinae ob necessitatis vehementiam non temperarent. Igitur forte fortuna cum exim stagnum quoddam dapsile repperissemus, potitique desiderato ac persuavi potu [per] prata virentia sterneremur, eminus video in quadam adiacenti eminentia titulo femineo* (1) *superscriptam hanc sententiam:*

AQVATIONEM HANC REX SESONCHOSIS ORBIS VNIVERSI PRAESTITI CVNCTIS RVBRVM NAVIGANTIBVS MARE.

» Igitur iussi propter hoc stagnum castra constitui, ignesque quam creberrimos fieri.

(a) Cod. *inpotami*. (b) Cod. *inmaiores*.

(1) Cod. *adiacentis tuiminentia titulo gemineo*. De Sesonchosi, cuius sequitur inscriptio, recole lib. I. cap. XXXI. cum notis.

XXXI. » *Et iam noctis ferme hora tertia numerabatur illustrisque admodum luna nihil diurni luminis demutarat, cum subito conspicamur undique ex omni silva quae circumsteterat bestias quasdam ad ripam stagni potus gratia contendentes. Erant eae bestiae scorpii quidam* [a] *non minus proceritudine cubitali: hammoditae etiam albi colore et rufi: nec non cerastae coloribus ut supra diversis. Quare vehementi sollicitudine incitàti, conspicantesque iam nostrorum aliquos interemptos, fletibus undique consonantibus, periculum opperiebamur. Insequebantur enim praedictas bestias etiam quadripedes* [b] *beluae vehementes, potus scilicet consuetudine ac necessitate illô venientes: quae quidam erant leones supra magnitudinem tauròrum quos ex nostratibus maximos ducimus, rhinocerotes etiam, vel apri vel pardi, lynces quoque et tigrides, scorpii caucrique una* [c] *elephantis et buriis* [d]*: tunc tyreelephantes* [e]*, et cum his homines senis manibus portentuosi* [f]*: immo antipodes* [g] *etiam et cynopendices* [h]*, multaque formarum humanarum genera invisitata* [1].

Ferae et monstra.

(a) Cod. *quidem*. (b) Ita cod. prima manu, mox factum *quadrupedes* Sed *quadripedus* etiam apud Frontonem *de oration.* lib. II. fragm. I. p 245. (c) Cod. *tigrides corepti utrique una* etc. (d) Ita cod. nisi mavis *buricis*. (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Cod. *im antopodas*. (h) Ita cod.

Porro Sesonchosim (sive Sesostrim) ubique terrarum a se acquisitarum eippos vel masculos vel femineos erexisse cum inscriptionibus, testantur Diodorus I. 55. et Manethon apud Syncellum p. 59. et 60. Idcirco ego *gemineo* legi *femineo*, nisi quis mavult *gemino*.

(1) Portenta einsmodi narraverant multi historici veteres, quos inter Alexandri sive comites sive aequales Onesicritus,

XXXII. »*Igitur excitabamur ad providentiam pe-*
»*riculi imminentis. Atque ideo arma quidem quam*
»*properantissime capimus: mando vero ignes quam*
»*maximos et creberrimos fieri, silvisque ipsis confla-*
»*grare facillimis immitti incendia. Quae res etsi* [a]
»*plurimum quantum contra multitudinem bestiarum*
»*opitulari trepidantibus poterat, invitat tamen* [b]
»*nimietate luminis plurimas illô contendere: idque*
»*certamen in eo usque novis vitandis periculis fuit,*
»*donec cum lunae occasu umbrata tellure offusisque*
»*tenebris ad consueta silvarum refugia omnes illae*
»*bestiae remearent.*

Odontotyrannus. XXXIII. »*Non tamen prius memorata saevities*
»*animantium receptui consulit, quam id animal super-*
»*venisset, quod regnum quidem tenere in hasce bestias*
»*dicitur: nomen autem Odontotyrannum* (1) *vocant*
»*eae* [c] *bestiae: facie elephantus quidem est, sed mag-*
»*nitudine etiam huius animantis longe provectus, nec*
»*minor etiam saevitudine hominibus egregie saevienti-*
»*bus. Quare cum nostros incesseret, ac ferme viginti*
»*et sex de occursantibus viros morti dedisset, tandem*
»*tamen reliqua multitudine ignibus circumvallatur et*
»*sternitur. Adhuc tamen saucius Odontotyrannus cum*
»*indidem fugiens aquae fluenta irrupisset, ibique*
»*exanimavisset* [d], *vix trecentorum hominum manus*

(*a*) Cod. *et ipsi*. (*b*) Cod. *invita tamen a*. (*c*) Ita cod. pro *ei*. (*d*) Ita cod. nisi forte scribendum est *exanimatus esset*.

Megasthenes aliique. Lege Strabonem XV. p. 711. Gellium IX. 4. et praecipue Plinium VII. sect. 2. qui et fidem interdum eisdem adiungit.

(1) *Odontotyrannum* memorant etiam Cedrenus *Collect. byzant*. T. IX. p. 153. Glycas T. XI. p. 142 — 145.

» *nisu extractus* [a] *de flumine est. Hactenus igitur* » *noctis illius nobis periculi finis fuit.*

XXXIV. » *Longe tamen molestius (quo enim caveri* » *difficilius erat) quod post evenit. Tenebris enim* » *post occasum lunae omnia ubumbrantibus, ynitalopi-* » *cas* (1) *viseres de harenis profundis emergere non mi-* » *nus lougitudinis cubitis ·X· eaeque quo poterant ho-* » *miues involaut. Tunc ex isdem hareuis corcodrilli* [b] » *etiam extantes passim invadunt quadrupedia mili-* » *taria. Ad haec* [c] *alites quibus apud nos vocabulum* » *vespertilio est, sed quae illic super columbae magni-* » *tudinem, deutibus autem* [d] *ad humani rictus valen-* » *tiam saevae sunt, circumvolare coepere, et quibusque* » *incautioribus aures aut nares aut digitos praesecare.* » *Tum rhinoceraces iusecutae, sed eae sane neque ad* » *homines saeviebant; neque ignes temere advolabant* [e]. » *Tandem igitur restitutus diei intelligensque iu quau-* » *ta discrimina proderemur ab hisce Indis qui sese sa-* » *lutares itineri* [f] *futuros esse nobis polliciti erant,* » *eos ob fraudis meritum isdem aquis praecipites dari* » *necarique praecepi. Atque exiu usi itiuere rectiore,* » *tandem restituimur viae quae uos ad Prasiacam tuto* » *deduceret.* *Aliae ferae.*

XXXV. » *Igitur cum oppidum quoddam opulens* » *sane et habundans omnibus refectioni humanae neces-* » *sariis advenissemus, recipiendis viribus ibidem dies* » *quinque trausegimus. Enimvero cum sexta iam redi-* *Procella.*

(a) Cod. *extracta.* (b) Ita cod. (c) Cod. *adhuc.* (d) Cod. *tamen.* (e) Cod. *advolebant.* (f) Cod. *salutaris itineris.*

(1) Si respicias ad epistolam editam, videntur intelligendi *indici mures.*

» *tui consuleremus, talis nobis obicitur admiratio. Pri-*
» *mum quidem venti spiritus vehemens et procella adeo*
» *supra consuetam magnitudinem rapax orta* (a) *est,*
» *ut non tentoria modo satis firmiter fixa convelleret,*
» *verum homines quoque stantes gradientesque proster-*
» *neret: nisi quod properanter sarcinis strictis ad tu-*
» *tiora oppidi concursamus. Enimvero dum ista mo-*
» *limur, coire nubes et in densitatem nimiae crassitu-*
» *dinis solis lumen omne coepere subtexere, indiscre-*
» *tamque nobis noctem diemque confundere.*

Nivium copia.

XXXIV. » *Neque id breve aut transcursorium fuit.* » *Enim diebus fere ·V· pari facie foedatus aër in id* » *tandem aliquando purgavit* (1), *ut sexta sub luce cum* » *interruptis nubibus sol faciem mundo pristinam red-* » *didisset, tantam vim nivium incubuisse videremus, ut* » *supra trium cubitorum altitudinem densa multos qui-* » *dem et nostratium interfecerit, quos forte in aper-* » *tioribus locis nacta sit; plurima autem* (b) *obruerit* » *quadrupedia quorum nihilum non* (c) *stantaria* (d) » *morte obriguisse visitares.*

Praeda ingens.

XXXVII. » *Eaque nivium vis cum diebus ferme tri-* » *ginta vix habuisset, aequato tandem solo itinere die-* » *rum ferme quinque Prasiaca* (e) *adventabamus multo* » *quidem labore qui strictim dictus est exanclato: enim-* » *vero maiore praeda totius Indiae earumque gentium*

(a) Cod. *hortus*. (b) Cod. *tamen*. (c) Ita cod. quod scriptum fortasse pro *nonnihilum*. (d) Ita cod. (e) Cod modo *Prasiaca* modo *Prasiacam* sicuti in Itinerario vidimus *Maracundam* cap. LXXXIV. *Maracunda* cap. LXXXVII. Tum *Hora* et *Horam* cap. CVII.

---

(1) Ita cod. sensu neutro.

» quacumque transmisimus convectata, nullo omnium » Indo [a] Persarumve dubitante, quin omnia nobis ad » subiugandum facilia forent quocumque animum in» tendissemus. At [b] cetera nomina pretiorum [et] » opulentiam ulterius non requirendam [existimavimus] » vixdum gravibus subvectionibus consulentes, cum » tanta in his quae subiugata sint loca copia vel af» fluentia repperiretur. Sic igitur animo laxato cum » nihil iam foret quod non fortuna ex hisce appeten» tiis explevisset, omne demum intenderam desiderium ut » siquid esset quod invisitatum [c] aliis foret, atque audi» tu mirabile haberetur [d], id sane rescirerem viderem que.

Paradisus soli et lunae sacer.

XXXVIII. *» Tum quidam [e] viri ex oppidis cir» cumsistentibus esse dignum cognitu et scientia con» tendebant, si modo mirum homini videri posset vi» recta noscere et arbusta loquacia ad humanum modum. » Id primum ut inpossibile alienissimumque natura ar» bitratus neque credideram referenti. Sed persisten» tibus adserentibusque, adsensus [sum] tandem iti» neri [f] eius terrae, quam sol oriens visitaret. Eo » ergo cum venissemus; ducor in quendam locum arbo» ribus consitum amoenis [g]. Hunc illi paradisum voci» tavere. Enimvero conseptum viseres non materiae cir» cumiectu verum arborum frequentia circumsistentium. » Eum [h] sacrum soli lunaeque esse dicebant. Nam et » aedes templaque opere naturali hisce Diis ibidem in» trinsecus viseres, duas vero arbores caelum ferme pro» ceritudine intervectas, simili facie qua cupressus,*

(a) Ita cod. *Indo.* (b) Cod. *ad.* (c) Cod. *inusitatum* (d) Cod. *haberet.* (e) Ita cod. nisi mavis *quiddam.* (f) Cod. *itinere.* (g) Cod. *et amoenis.* (h) Cod. *eorum.*

» plerumque etiam directiores, ex (a) ea stirpe quod » geuus arbores myrobalanos (b) habent.

Arbor solis mas, lunae femina.

XXXIX. *» Sed ex hisce duabus arboribus, de quibus » supra locuti sumus, marem alteram, alteram feminam » esse contenduut. Et maris quidem arboris praesidem » solem, feminae vero lunam esse altricem (c). Harum » omnis circa radices convestitas viseres tergis ac pel» libus sacris, sed ex his, quae ex maribus essent, ma» rem arborem; quae vero ex pecudibus femineis, ad » honorem feminae sitae. Quamvis hominibus gentis » eiusce usus ferri aerisve et stanni omuifariam igno» raretur: neque esset quicquam quod ad aedificii usum » ex luto fingeres. Cum igitur illa terga vel spolia be» stiarum ex quîs forent animantibus quaererem, com» perio leouum esse sive pardorum, et huiuscemodi be» stiarum, et hisce (d) tergis non ad houorem solum » Numinum (e) uti consuetos, verum etiam ad operi» menta abuti homines incolentes.*

Eaedem arbores loquaces.

XL. *» Id tamen esse in hisce arboribus admirabile: » uamque oriente sole marem illam (f) arborem itemque » cursus sui meditullium possidente vel certe occiduo » loquacem fieri, et consultautibus tertio respondere. » Idem vero nocturnis horis atque lunaribus arborem » feminam. Doctus igitur ab his viris qui antestites (g) » loci sacerdotesque memorantur, uti mundus et ab omui » inreligioso contagio iupollutus accederem, comites » mihi eius aditiouis adscisco amicos carissimos fidissi» mosque Parmeniona scilicet sed et Craterum, Ysillum » quoque atque Machentenetthra, Sileonta et Machaona*

Arbores adit Alexander.

(a) Cod. *diretiorum est.* (b) Ita cod. genere non neutro. (c) Cod. *ultricem.* (d) Cod. *usque.* (e) Cod. *nominum.* (f) Cod. *illum.* (g) Ita cod.

» *una Theodecto Difficilique sed etiam Neocle* (1). *Mo-* » *nentibus igitur sacerdotibus religione prohiberi fer-* » *rum id loci* [(a)] *invehi ita ut praedictum est facio mo-* » *neoque: addo* [(b)] *tamen cautelam eiusmodi diligen-* » *tiae, quod octoginta viros fortitudine pariter ex-* » *ploratissimos* [(c)] *adesse circa ea loca ac nemus, quo* » *ingrediebamur, quam sollicitissime iubeo, exploratu-* » *ros etiam ecquis* [(d)] *esset qui forte vocem de proximo* » *subiectaret, quam nos ex illis arboribus ferri arbi-* » *traremur.*

XLI. » *Adhibito igitur uno ex Indis, qui interpres* » *dictorum idoneus foret cuius inlectu* [(e)] *illô veneramus,* » *iuro quam sancte poenam illum capitis non evasurum* » *si promisum ex arbore responsum diffamatumque ta-* » *cuisset. Unde intentis ad audiendum, mox primum* » *solis occasus et abitio fuit, vox auditur ex arbore sed* » *lingua barbarica, eiusque interpretamenta nemo* [(f)] » *quisquam nobis edissertare* [(g)] *audebat. Id cum ob-* » *stinatius facerent cupiditateque omni ad significan-* » *tiam* [(h)] *vocis emissae properarem* [(i)], *interminatus* » *interpreti necem, nisi sedulo mihi praedicta narras-* » *set, perterritus tandem eiusmodi esse responsum ar-* » *boris fert: QVOD ENIM OBITV VELOCI ET OC-* » *CASV IAM PROXIMO VITAE MEAE SPATIA VR-*

Arborum oraculum editum Alexandro.

(a) Cod. *loco.* (b) Cod. *addi.* (c) Cod. *explorantissimos.* (d) Cod. *etquis.* (e) Cod. *iniecto.* (f) Cod. *habuit* pro *nemo.* (g) Cod. *et dissertare.* (h) Cod. *significentiam.* (i) Cod. *praeparare.*

(1) Ita se habent in codice haec nomina. In epistola vero edita (edit. Curtii Basileae MDLVI. p. 443 — 444.) alia leguntur: *Sermition, Protesilas, Silvius, Mistemis, Timotheus, Lacon, Trasselon, Dedicus, Machathaon, Euodes, Simbrius, Snifidus, Perdica, Philotas, Coradas.*

» *GVERENTVR: EAMQVE MORTEM NON DE EXTERNIS, ENIMVERO DE AMICIS*[a] *ET PROXIMIS FORE.* *Quae dicta cum ex natura hominis meum quoque animum attillarent, ac sub ortu lunae rursus ex arbore femina oraculum mihi sciscitanti reddi deprecarer, quaereus et obsecrans numnam matre et proximis salutatis obitus mei clausulam subiturus sim; non barbara iam sed graecae linguae significantia lunaris arbor elocuta est: MORTEM MIHI IN BABYLONIA ESSE FATALEM.*

XLII. »*Id satis triste mirumque admodum amicis adsistentibus videbatur. Ego tamen coronis atque alio religioso honore locum donare contendens sum prohibitus a sacerdotibus, quod huiuscemodi munera Dii indigetes abnuissent. Agebam moestus et expectatione futuri admodum territus: Parmenion autem*[b] *me Philippusque in somnum ac requiem hortabantur. Sed id quoque cum omnifariam negitassem, ac iam ferme dies insequens indilucesceret*[c], *ipsum ad sacrum ire contendo adtrectansque*[d] *arborem quaeso percontans, ecquid*[e] *si vitae praedicto adeo urguerer, revectari tamen ad Macedoniam corpus meum Dii permitterent? Viderene*[f] *matrem atque uxorem ultra potuissem? Sed ad haec* [*cum*] *primum ortu*[g] *solis lux mundo est reddita, ex*[h] *vertice arboris acuta quaedam vox sed enim discrebilis et intelligenda sic appulit: COMPLETA SVNT, inquit, TIBI VITAE SPATIA QVAE DEBEBANTVR, NEC REVEHI SANE AD MATREM, VT DESIDERAS,*

(a) Cod. *deibus*. (b) Cod. *tamen*. (c) Ita cod. (d) Cod. *adrectamque*. (e) Cod. *etquid*. (f) Cod. *videre me*. (g) Cod. *ortus*. (h) Cod. *et*.

„POTERIS, QVOM[(a)] *ILLA MORS IN BABYLONIA „SIT FVTVRA. SED SEDES CORPORIS LONGE „DIVERSA EST. VERVM VBI HAEC TIBI FINIS „ADFVERIT, MOX MATREM QVOQVE VNA ET „CONIVGEM PERITVRAS ESSE TRISTIORE*[(b)] *„MORTE NON AMBIGAS, INDIS VNA VEL PER„SIS ETIAM INFESTANTIBVS*[(1)].

XLIII. *„His compertis animoque ad necessaria con„firmato, moratus dies ferme ·XII· ad Prasiacam fe„stino: et Atilaniae*[(c)] *regionibus, quarum peragran„dis oppidis praesens intentio erat, debitam diligen„tiam praesto. Ergo Prasiaca percursata revenio Per„sidam omni studio properans Samiramidos quoque „nunc regnum visere. Sed quoniam ad hunc*[(d)] *mihi „interim finem res gestae sunt, ea te scientia partici„pare amicum fuit. Quare vale".*

XLIV. *Post hasce litteras ad Aristotelen datas pergit ire, ut scripserat, ad Samiramidos regiam, quod illô se et opulentiae fama*[(e)] *ducebat et magnificentia*[(f)] *pervulgata imperii satis incliti ad laborem. Quippe urbs omnis muro quam validissimo est circumsepta, portarum valvis aere vel ferro ad firmitudinem vel decorem inpendio fabre possessis*[(g)]. *Omne vero oppidum quadratis saxis sed hisce non incuriose laevigatis congestum et cultum visere non absque admiratione visentium fuit. Enimvero regina oppido erat et pulchritudine famosissima et commendabilis ex aetate, forte*

Alexander venit in Samiramidos regiam ad Candacem.

(a) Cod. *quam.* (b) Cod. *id tristiore.* (c) Ita cod. sed fortasse scribendum *aliis Indiae.* (d) Cod. *adhuc.* (e) Cod. *fame.* (f) Cod. *magnifica.* (g) Ita cod.

(1) Licet suspicari aliquot carmina heic latitare.

tunc viro vidua quamvis mater iam trium liberorum. Sed feminae nomen Candace dicitur. Proneptis erat haec Samiramidos supradictae. Ad eam igitur Alexander scribit talia (1).

Epistola Alexandri ad Candacem reginam.

XLV. »*Aegyptum adveniens, ex eorum indigenis* »*audivi illis terris et domos vestras et sepulchra esse* »*defunctorum: ex quibus palam fuit dominatores esse* »*priscos reges* (a) *vestri, Indiamque tenuisse. Nam et* »*relatio addidit* (b), *Hammona quoque meum militas-* »*se* (2) *una vobiscum, et id famae adstipulatur etiam* »*oraculi maiestas, quod edictum* (c) *iubet uno* (d) *nos* »*Deo sacris obsequi. Quare religiosum est facere Dei* »*iussa, et id moneo suadeoque, rectius tibi facturae* »*si veneris; non vero multum peccare si omittas* (e)».

Epistola Candacis ad Alexandrum.

XLVI. *Ad haec Candace scribit.* »*Verius* (f) *no-* »*bis oraculum est Hammonis Dei neque nos in Aegyp-* »*tum militare, neque Indiam nostram hac ex causa de-* »*bere commoveri: enim siquis huc audeat, hisce utpote* »*hostibus occursare. Quare Dei iussis parere decre-*

(a) Cod. *regis*. (b) Cod. *ralatio*. (c) Die si mavis *editum*. (d) Ita cod. (e) Cod. *rectius tibi facturae si veneris; non vero multum si veneris; non vero multum peccare si ammittas.* (f) Cod. *Venus.*

(1) Candace regina in rebus gestis Alexandri apud non unum historicum memoratur. Malala et Cedrenus dicunt eam viduam, eidemque interioris Indiae regnum attribuunt. Suidas item Indiae, at codex graecus ambr. Aethyopiae dicit reginam. Pseudo-Callisthenes apud Sancticrucium p. 157. n. 2. in Syria regnantem narrat. Latinus alius codex ambr. cum ·I· Valerio fere consentit. Mihi quidem omnis haec narratio fabulosa videtur.

(2) Reapse *Iovis Stratii* seu *militaris* meminerunt Herodotus v. 119. Strabo XIV. p. 659. Plinius XVI. sect. 89. Aelianus *de natur. animal.* XII. 30. Appianus *bell. Mithrid.* LXVI. Hesychius voc. στράτιον, itemque Photii lexicon ms.

»tum[(a)] *est ac verecundum. Nec nos aestimes colore: »quippe cui animi liberalis species intuenda est, non »satis corporis forma praeiudicat. Id ne putes arte »timoris adlatum, octoginta nobis populos scito esse »vel mcximos, eosque omnis agere in armis non ob in»iuriam inferendam, sed inferentibus occursuros. At »vero te probo quod ad communionem nos sacri et »obsequium voces Hammonis Dei, quem maximum et »praesentissimum scimus.*

XLVII. *»Habebis ergo tibi ex nobis amicitiae ar»gumentum centum laterculos auri grandissimos, Ae»thyopas impubes quinque*[(b)], *psittacos sex, phrygas»que sex, praeterque haec Hammoni Deo nostro coro»nam smaragdis ac margaritis etiam toreumatis pre»tiosiorem. His et loculos refertissimos cuiusque ge»neris margaritarum atque gemmarum ad decem nume»rum, eburneosque alios loculos octoginta una misi usi»bus et deliciis tuis: ferarum [que] genera quae sunt »nostratia, elephantos trecentos quinquaginta, par»dos sex, rhinocerotas octoginta, pantheras*[(c)] *vero »quatuor*[(d)], *canes etiam in homines efferacissimos*[(e)] *»nonaginta, tauros trecentos, virgas hebeni*[(f)] *mille »atque quingentas, quae cum primum auferenda iusse»ris transmittentur. Et ut vales scribas*[(g)] *ad nos ve»lim qui*[(h)] *te iam orbis universi dominum esse gratu»lemur».*

Candacis munera ad Alexandrum missa.

XLVIII. *Et ad haec quidem transferenda Alexander miserat. Ipse vero paulo post videndi reginae*

Candacis artificium.

---

§ (*a*) Ita Cod. sed malim *decorum*. (*b*) Cod. *quingentos*, sed alius cod. lat. *quinque*. (*c*) Cod. *pantheros*, sed alius cod. *pantheras*. (*d*) Cod. addit *milia*, quod omittitur ab alio cod. (*e*) Ita cod. ab *efferasco efferacissimos*, uti apud Beluacensem *spec hist.* xv. 52. (*f*) Alius cod. sine adspiratione. (*g*) Cod. *haec ut valebis scribasque*. (*h*) Cod. *et qui*.

studio illô profectus est. Quod ubi Candace conperit, eiusmodi rem ex ingenio comminiscitur. Unum e pictoribus peritissimis ire clam obviam adventanti Alexandro iubet, eumque quam conliniatissime efficiat ac depingat, atque sese propter (a) picturam quam inleverat deferat (1). Id ubi factum est et pictor revenit, acceptam effigiem abdito quodam et secreto ponit in loco.

Candacis filius venit in castra Macedonum.

XLIX. *Sed insecuta est factum hoc eiusmodi fabula. Filius reginae Candacis, cui nomen Candaules erat, una cum equitibus admodum paucis forte occurrit ad quaedam tentoria Alexandri militum. Moti vero custodes exercitus personae novitate, ducemque illum et siqui cum ipso venerant conprehendunt offeruntque Ptolomaeo cui cognomentum Soter erat: eius enim dignitas veluti secunda post regis ambitum videbatur. Quod igitur Alexander id (b) horae somno per diem teneretur, Ptolomaeus quaerit ex homine quis esset quasve haberet causas repentini illius adventus? Ad haec Candaules opinatus regem Ptolomaeum, sese ait esse quidem filium reginae Candacis: sed enim sese una cum coniuge civilius et incuriosius ad sacrificium annuum contendentem, superventu Amazonum (2) a quodam Bebryciorum tyranno uxore privatum, omnes denique militum, qui una secum fuerant, interfectos.*

(a) Nempe *prope sese*. (b) Cod. *ad*.

---

(1) Malala, Cedrenus et Glycas non aiunt pictum Alexandrum, sed curavisse Candacem ut, illius forma quae esset, fando audiret, atque ita praesentem agnosceret.

(2) Quaedam Amazones videntur olim militavisse sub tyrannis aut satrapis. Lege Arrianum VII. 13.

Quare commodum nunc numeris congregatis hanc se moliri militiam ut ultioni consuleret [a].

L. *His conpertis Ptolomaeus ad regem irrumpit, et quae conperta communicat: quae quidem grata Alexandro et ex voto accedere* [b] *videbantur. Surgit igitur e lectulo et diadema protinus suum in Ptolomaei caput transfert, chlamydeque augustiore et regia circumiectum egredi iubet. Tum ubi Ptolomaeus* [c] *ad Candaulem egreditur, facit ad sese Antigonum satellitem vocitare. Pro quo Antigono cum ipse Alexander Ptolomaeo se veluti satellitem optulisset, ibi inquit: Cuncta haec mihi comminus dicito, atque a me consilium super re quaeritato. Ita ut doctus est Ptolomaeus protinus facit. Sed cuncti videntes et Ptolomaeum cum insignibus regiis et pro satellite Alexandrum adsistere, summa expectatione pendebant, et quid novi consilii regii* [d] *sedisset.* *Alexandri commentum.*

LI. *Namque ut egressus est habitu famulantis, protinus Ptolomaeus: Cerne, inquit, Antigone, hunc Candaulem: is Candacis reginae est filius, sed enim iniuriam deflet coniugis raptae per insolentiam regis Bebrycis. Facies igitur obsequenter si nos consilio iuves subiciasque ecquid* [e] *nunc facto opus esse arbitrere. Ad haec Alexander: Dignum te sane erit, rex, ait, si armato exercitu iniuriam supplicis ulciscare, eximasque eius uxorem* [f] *cuius honor matri proficiat. His conpertis, Candauli gaudium. Sed Ptolomaeus ad haec respondit: Ergo, inquit, Antigone, exsequere istud quod subiecisti consilium atque exercitum* *Alexandri deliberationes cum Ptolomaeo.*

(a) Cod. *confuteret*. (b) Ita cod. nisi mavis *accidere*. (c) Cod. *penitus*, sed alius cod. *Ptolomaeus*. (d) Ita cod. nisi mavis *regi*. (e) Cod. *etquid*. (f) Cod. pro *uxorem* habet *adinterfectus*.

para. Faciam sane respondit Alexander: sed enim commodum mihi, rex, ad consilium quod subiecero bellum istud inferri Bebrycum regi seu regno non die teste: neque enim animus barbari inprovisa formidine incitatus ab infectione raptae mulieris temperabit. Erit vero frustra opem supplici procurare si emolumentum victoriae dilabatur. Ergo si placet nox [a] *belli tempus et superventus eiusmodi confirmetur. Ubi enim flammis immissis noctis obscuro turbari civitas coeperit, adquiescent conditionibus nostris facillime iam praeventi, raptaque nobis haud difficile repraesentabunt.*

Candacis filio suppetiatur Alexander.

LII. *Haec cum dixisset, et Antigonus consideraretur a supplice, procidens eius ad genua Candaules: Quam vellem, ait* [b], *tu ille Alexander fores cum hac* [c] *tua Antigone sapientia! non enim armigeri pares nobis calles industria dedisset* [d]. *Ergo ut consilium fuit inruunt nocte barbaricam civitatem, et iam somno deditis superveniunt: iniectis denique flammis omnia conflagrare cum septis* [e] *somno nuntiarentur, causamque superventus haud dubie cognovissent; undique increpari classico* [f] *iubet, Candaulis illum exercitum uxorem esse repetentis. Quare boni consulerent, si regi uxor protinus redderetur: quod ni fecissent, omnis civitas direpta hostiliter conflagraret. Id ubi civibus palam factum est, irruunt aedes tyranni, aedibusque praefractis* [g] *mulierem protinus reddunt.*

Alexander disimulata regia persona pergit ad Candacem.

LIII. *Hoc gaudio* [h] *Candaules cum agendis gratiis occuparetur, eiusque facinoris summam penes An-*

(*a*) Cod. *mox*, sed videbatur dicendum *nox*. (*b*) Cod. pro *ait* habet *an*. (c) Cod. *hoec*. (*d*) Cod. *non enim armigeri parum nobis calles industria dedisses*. (*e*) Cod. *septi*. (*f*) Cod. *clauso*. (*g*) Cod. *aedibus prefectis*. (*h*) Cod. *gaudium*.

tigonum collocaret, complexus eum hisce alloquitur: Da quaeso te mihi, Antigone, ait, ad matrem usque comitatum[1], *ut pro consultis tuis a me quoque praemiis munerere. Ergo, inquit Alexander, recte feceris si id ipsum a rege super meo nomine postularis. Nam et mihi haud modicum*[a] *studium est et videndae civitatis tuae et reginae pariter salutandae. Monet igitur Ptolomaeum uti petitis adnueret, seseque legatum ac nuntium ad Candacem ire mandaret: et Ptolomaeus permisit ac si petenti veniam faceret*[b], *ac sic ait: Et ipse sane loqui per litteras habeo*[c] *cum Candace, et gratiam tibi qua uti*[d] *desideras: eumque nobis quam primum sospitem redhibeto; hunc enim tibi ut me ipsum Alexandrum tecum ipse habebis. Ita sane, Candaules ait. eumque tibi onustum donis regalibus reddam. Insinuat ergo traditque Candaules Alexandro vel maximam exercitus sui partem impedimentaque omnia quibus apparatus regius vehebatur.*

LIV. *Sed enim Alexander viabundus*[e] *cuncta curiosius spectans animo perlustrabat, montes scilicet arduos et congesta saxorum nivali specie candentium, quae pleraque crystalli metalla dicebantur, frigida sane sub caeli plaga et circum omnia nubibus convestita. Enim frigus hoc fertur non obsistere ubertati.* *Regnum Candacis describitur.*

(*a*) Cod. *haud medicere.* (Igitur scribendum *mediocre.*) (*b*) Cod. *promisit ac si petenti advenire facit.* (c) Ita cod. nisi mavis *aveo.* (*d*) Cod. *quam ut.* (*e*) Cod. *uthubundus.* Nisi quis mavult *visabundus.* Iam vocabulum *visabundus* videsis in Itinerar. cap. LVII.

(1) Videtur dicendum *ad matris usque comitatum.* Porro Alexandrum incognita specie solitum obire legationes aiunt ad hunc historiae locum Malala et Cedrenus et Glycas. Recole etiam I. Valerium lib. I. capp. XXXIX. et XLI. et lib. III. cap. III.

Arbores enim procerissimas virentesque et graves pomis ubique mirabatur. Haec poma erant vel mala grandia ad auri gratiam colorata, sed ad magnitudinem ferme quae apud nos est citri excrescentia. Uvae ponderis et densitatis inmensae prorsus ut singulis acinis vel inprobis [(a)] *si maioris* [(b)] *hiatibus non occursas. Granatis etiam malis suam dat gratiam magnitudo: nam grana illis quo glandes inpetu* [(c)] *verum ignicantia: tam sapora ipsaque mala non minus pepone* [(d)] *excrescunt. Enimvero potiundi* [(e)] *horum pomorum perdifficilis occasio: ita omnia vel pleraque dracones amplexi possident haud errabundi* [(1)]*: tum genera lacertorum haud minus ichneumonum magnitudine.*

LV. *Multa praeterea animantium genera innoxiaque, sed enim facie peregrina, nostris experimentis aliena: et simias viseres facile magnitudinem ursarum nostratium supervectas formasque varias simiarum quas distinguere difficile est* [ab] *hominibus non insignitis* [(f)]. *Locorum vero pleraque saxis quidem aspera sicuti dictum est, sed quae facile praesumeres haberi et incoli posse Numinibus. Quippe loca haec domus Deorum vocant, et plerumque visuntur in hisce secessibus agere Dii res voluptarias. Addebat quippe Candaules et vocatos hominibus respondere et vultu quoque se regibus* [(g)] *confiteri. Quare tu quoque, si voles, invitato sacrificiis haec Numina: nec erit difficile ex-*

(a) Cod. *vel. inprob.* Haud scio an dicendum *inplearis.* (b) Ita cod. (c) Cod. *inpetum.* (d) Cod. *pepones.* (e) Cod. *potiori.* (f) Cod. *quas et ferre difficile est hominibus non insignientem.* (g) Cod. *et vultus esse quo sint regibus.*

---

(1) Id adumbratur ad Hesperidum fabulam.

perimentum, quin te quoque sui conspectu dignentur. Multa igitur eiuscemodi cum per omne iter vidisset audivissetque Alexander, tandem cum Candaule ad regiam Candacis venit.

LVI. *Quare iam primum fratres eius postque et regina mater cum regiae pompae comitatu Candauli obviantes, in complexus eius gratulabundi irruere gestiebant. Sed enim praevenit iuvenis, nec prius sibi adfectus huiusce obsequia deposcit, quam Antigono gratias super adiuto sese ac liberata coniuge confessi forent. Hunc enim Antigonum interuuntium esse regis Alexandri secumque legatum. Tunc quaerentibus gratiae novitatem et iniuriam raptae coniugis et ultionem provisi beneficii refert. Ergo agunt gratias iuvenes et regina laetatur ultione*[a] *pariter temerati Candaulae et integratae nurus illibata laetitia. Coena denique gratulatoria, ubi id tempus, operosa et regalis apponitur: et est videre apud illos lasciviam barbaram, incubare pretiis, illudere pretiis, sed et vesci de pretiis.* *Adventus in Candacis aulam.*

LVII. *Insequenti autem*[b] *die cum Candace ostentatione regia processisset, superba admodum gemmato stemmate et gemmato diademate, statura auctior, aetate veneranda (ut Alexandro recordanti ad Olympiadem matrem eius aestimatio conveniret) dedit prorsus sciri sese et opulentiam suam. Domus vero egregio opere elaborata hisque metallis insignita erat, ut intuentibus splendor ornatùs pariter et celsitudo moliminis undique sudo quodam et ignoto*[c] *lumine coruscaret: nihil in sese dispar aut alienum*[d] *possidens usquequaque lucebat. Omnia veste serica, colore pur-* *Candacis luxus.*

(a) Cod. *ultionem.* (b) Cod. *tamen.* (c) Ita cod. (d) Cod. *alius.*

purea [a], *intexta auro, gemmis admixta quae veste coepta fuerant* [b] *et perornata. Gemmarum vero regalium utrum magnitudines mirere, an vero coloribus ducere, an fulgoribus vincere, iudicium prae stupore non erat. Inter aurum sane purpureaque texta vel gemmas ebur multum, sed in ebore viseres artis pretia maiora. Onyx pro saxis, et columnae de gemmis, et earum proceritudo ubique supra nostrales arbores, sed quae sint procerissimae, fuerat, hebeno tamen plurima interpolante: quod si sit ad caeruli speciem vel colorem laevigatio, tamen plerumque ex ea purpura aliud esse quam si saxum hebenum mentiebatur* [c].

LVIII. *Illic et effigies plurimae tum e marmore vario, tum e metallo cuiuscumque modi renuebant numeriam aestimationem, quae omnis curiosi diligentiam vinceret. Adeo multa erant! Quamvis in singulis figmentis fuerit superbior admiratio, currus sane falcatos e porphyrite lapide sed conliniatissime una cum animantibus et aurigis ad veri faciem videre erat plurimos et passim ubique constitisse, quos et cursum agere opinarere et moveri omnia non discrederes. Ita prae corusco fulgoris oculorum officia praeverso labi erat opiniones intuentium. Ast alii currus quadrigas elephantos iunctos habebant, eosque hebeno, cui concolor bestia veri facilius imaginem retinebat: sed subter erant inpressa pedibus elephantorum captivorum corpora subcumbentium aut innexa proboscidibus suspensaque. Quae inter omnia id sane praecipuum regi operis videbatur, quod una de gemma scalptum templum indidemque columnas cerneret interscalptas, ob-*

(*a*) Ita cod. (*b*) Ita cod. (*c*) Ita cod.

sessum omne et [a] *frequens horrore sacro de Deorum vultibus barbaris, qui plusne formidinis an admirationis darent, haud erat hominis discernere. Inter haec et celsa illa atque ad caelum suspicanda palatia interfluere Argyritum* [1] *flumen et alium Pactolum fluvium mirabatur: sed utrumque alveum auro divitem et prae nimietate auri interfluentis, aquae quoque aurigantem colorem: sel eorum litus et margines insertis arboribus convirescunt quae celsae sint et odorae* [b]*: cypros denique gentiliter vocant fructu suavi et umbrosis frondibus divites.*

LIX. *Haec igitur cuncta cum Alexander intuitus esset* [c] *admiratione quadam debita vincebatur. Agebat in convivio Candaulis soror* [d]. *Enimvero quaesit quam blandius post* [e] *matrem Candaules uti Antigonum suum pro merito gratiae regalis muneraretur, quo donatus* [f] *pro fortuna tantae reginae, ad propria protinus remearet. Conprehensum igitur Alexandrum Candace per aulam suam omniaque regiae secreta ac penetralia circumducit, secessus quosdam ei aedium monstrans ex eo lapide, cuius quidem fulgor* [g] *ignitus est (nam lignitem etiam vocant). Intuentibus visitur opinio quaedam indidem solis orientis. Triclinium quoque ibidem videt alio de saxi genere, cui cum sint igneae quaedam maculae vel inustiones; haud secus haec, quam excandentes* [h] *lapides sunt, flam-*

(a) Cod. *omnes vel.* (b) Cod. *odore.* (c) Cod. *interisset.* (d) Cod. *Candauli sororis.* (e) Nempe *rogat quam blandius postea.* (f) Cod. *donatur.* (g) Cod. *fulgur*, quod si retines, fac deinde *ignitum.* (h) Cod. *ei cadenti.* Fortasse scribendum *excandescentes.*

(1) Confer Melam III. 7. Plinium VI. sect. 23.

mea visebantur [a] *quasi caelitus septem astra discurrere: stellasque omni studio et sereno sub tempore caelestem chorum agere mirere. Erat et tectum ad instar integrae domus marmoris preciosi opere circumforaneo* [1]. *Namque aedes illa portarum lapsibus subter ut* [b] *a viginti elephantis ad reginae iter movebatur: eoque his solita regina quoque militatum pergere praedicatur.*

LX. *Sed enim Alexander ne victus rudi quadam admiratione videretur, ampla sane sed pro conditione opulentiae gentilis atque praesentis visa sibi omnia confitetur. Quippe admirabilia videri potuisse tunc mage si apud Graecos haec forent, apud quos essent elaborandis rebus peregrina materia. At cum Indis* [2] *tanta et aliorum huiuscemodi pretia servirent, segnitiae condemnandos fuisse, si non haberent quibus uti ex facili licuisset. Et intellegit regina Candace ingenium viri et probat sane. Sed in respondendo sic* *Alexander agnoscitur a Candace.* *ait: Vera mihi dixisses haec, Alexander mi. Tum audito nomine obstupescens, Apage, inquit, o regina, hoc a me nomen, quippe ipse Antigonus vocor: Enimvero Alexander nobis rex cluit, cuius ego nunc internuntius huc adveni. Et regina post haec: Esto sane, inquit, Antigonus apud ceteros, mihi tamen nomine* [c] *Alexander rex eris. Neque nesciens id habeo aut differam probationem.*

(a) Cod. *visabantur.* (b) Ita cod. nisi mavis *vi.* (c) Cod. *nomini.*

---

(1) Nempe *mobili.* Confer Apuleium *Metamorph.* IV. ed. paris. an. MDCLXXXVIII. p. 116.

(2) Cod. *sibi*, videbatur scribendum *Indis* aut *illis.* Vel dicendum *tibi*, referendumque ad Candacem.

LXI. *Et cum dicto adprehendens in paenita*[a] *perducit, olimque provisam*[b] *imaginem ostendit. Agnoscisne, ait, Alexandri illius quam mentiri non potes faciem? Sed quidnam intremuisti tam trepide, quidve turbaris ex vultu? Non ille tu Persarum potens es? non Indiae dominus? non qui iam orientem omnem trophaeum tuum feceris, Parthis et Medis imperitans? An vero te pudet sine militia vel expeditione in manus feminae devenisse? Quare conice quaeso quid te iuvarit tua illa famosa prudentia, cum nunc Candacem tui*[c] *videris sollertiorem. Quod igitur huc attinet arrogantiam nimiae prudentiae iam deponito.*

LXII. *Haec illa dicente, nec vultui constare Alexander, quin etiam infrendere dentibus videbatur. Et regina subridens: Quid te iuvat, inquit, haec tua tacita indignatio sic saevientem vel si mavelis insanientem? Ad haec ille: Una mihi, nam sane profitendum est, ait, vel maxima indignatio, quod mihi gladius meus huc comes non sit. Et cuinam usui, regina respondit, gladium tibi nunc requisisses? At ille, Quod enim in huiuscemodi tempore atque rebus regale admodum munus foret interfecta te comitem me praemissae morti praestitisse, nequid sit foedius quod praeteritas nostras glorias obumbraverit. Accipio, inquit Candace, professionem dignam viro et animo sane regali: sed metum hunc abicias velim, et magnitudinem gratiae tuae beneficiique considerans dignam vicissitudinem spera. Quod enim filio Candauli meo in Bebryciorum ultione praestitisti, id tibi ego in tua salute praestabo, atque apud gentiles barbaros meos*

(a) Cod. *poenita*. Et diphthongus quidem *ae* merito retinetur.
(b) Cod. *pervisam*. (c) Ita cod. *tui*.

re? Utrum enim iustius sit, vide, ultionem suis an vero vicem gratiae praestitisse? Ibat adolescentior fervor et vis cum impetu animi regalis, et ex pari utriusque gliscens indignatio asperabatur: metuebatque mater ecquod [a] *aetas illa temere consultaret.*

LXV. *Seducto igitur Alexandro, Nunc, inquit, tempus est tuae celebratae prudentiae: repperiendum enim consilii genus quo filiis causa civilis proelii dilabatur. Bono animo esse reginam Alexander iubet. Quare reversus ad iuvenes: Neque me sane, ait, minae istae mortis magnopere terrebunt, nec regi meo damnosa satis videbitur ista iactura. Quot enim satellitum milia et quantus* [b] *animantium numerus hoc regi obsequium meliusque hoc praestare poterit* [c]? *Enimvero ego cessi Candacis gratiae vesterque iam fuam, siquidem ita nobis ad fidem sederit, uti ex praedicatione* [d] *vestri praesertim hisce liberalitatis indiciis faciam* [e] *Alexandrum ductum huc ad vos sponte pervenire, praesertim adeo immodice habendi cupidum atque opibus inhiantem: qui cum perexiguo comitatu vestrae se fidei commiserit haud magnifaciam quid de eius exitio consultetis: modo ut vos gratiae memores remuneraturosque* [f] *in posterum mihi vos sedulo promittatis. Sed et sponsionem adolescens, et Candace protinus inventi prudentiam demirabatur. Rursusque secreto: Utinam, Alexander mi, te quoque velles ad numerum mihi addere filiorum* (1)! *Quis enim*

Alexandri callidum consilium.

(*a*) Cod. *etquod.* (*b*) Cod. *quantis.* (*c*) Cod. *non poterit.* (*d*) Cod. coniunctim *expraedicatione* quod esset novum vocabulum. (*e*) Cod. pro *faciam* habet *facile.* (*f*) Cod. *remuneratotque.*

(1) Nimirum Alexander ab Halicarnassi quoque regina se filium dici dignantissime pactus erat. Confer Itinerar. cap. XXIV.

dubitet, tunc demum fore Candacem orbis universi reginam, si talis quoque mater filii putaretur? Ego iam credo non te plus ferro vel proeliis quam actu etiam celebris prudentiae gentibus praestitisse. Confirmo igitur tibi rursus eandem illam fidem sponsionis meae, neque te ut res est noscendum cuipiam profitebor.

Alexander digreditur ab aula Candacis.

LXVI. *Ergo post paucos admodum dies digredienti dat secretius munera coronam auream adamantibus coruscantem prorsus ac si* (a) *regiam, thoraca varium ex unionibus beryllisque, chlamydem etiam purpuream intextamque auro, aliaque praeterea cum testimonio publico, quae ad satellitem pertinerent, iubetque hominem deduci eo et per satrapas vicissimque profectum repedare quo* (b) *venerat. Ubi igitur ad id loci Alexander venit, quas Candaules ei Deorum domus esse confessus est* (1), *et sperat posse illic sibi cum Diis inmortalibus verba ex praesentium copia opinari* (c)*; sacrificatus ibidem couvivatusque, adhibet etiam ex comitibus quam paucissimos. Interea intervenire quasdam effigies videt tenui quidem sed corusco sub lumine, ut si conventu nebuloso vera primum occurrentium confundantur: tum etiam circumsistentia tecta undique consplendescere: et cum his una crescit turba formarum et murmur praesentium usurpatur, et fit prorsus unum Diis hominibusque convivium.*

Alexandri cum Diis congressus.

LXVII. *Hic cum animo confusus reverentia debita Alexander trepidaret (quippe intuenti videri* (d) *iam clarius erat flammas quasdam ex oculis Deorum dis-*

(a) Cod. *aesi*. (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod.

(1) Recole huius libri caput LV.

cumbentium promicantes, prodique effigies quas haud dubie divinas esse vel brutissimus sentiat). Unus ergo tandem ex his: Have, inquit, Alexander mi. Tunc cum rex venerationem debitam reddidisset, quaesissetque quis esset qui se foret hac salutatione dignatus; Ego, inquit, Sesonchosis ille sum: sed enim ut vides adscitus convivio celibatum ago una cum Diis, quod profecto te quoque procul dubio iam manebit. Ad haec Alexander cum ratum spei istius requisisset, Sesonchosis rursus: Iure, inquit, ista tibi sperare convenit, qui inter cetera laboris et gloriae, eius quoque urbis auctor extiteris, quae rebus humanis magnificentia pariter antistet et gloria. Quare abi [a] *introrsus ut summi quoque potentiam Numinis coram salutes.*

LXVIII. *Tum audacior* [b] *rex ingressus sacri loci paenita* [c]*, maiestatis effigiem videt et fulgore aetheriore nitentem. Enimvero sedentarium talemque prorsus, qualem apud Rhacotin* [1] *adoratum a sese summum Deum praesidem Serapim meminisset. Ibi ergo cum augustissimum Numen Alexander salutasset, agnitionemque confessus esset olim visitati Dei, rursus Sesonchosis sic exorsus: Numnam, inquit, tibi Alexander mirum est in tam longinquo Dei huius praesentiam visam esse? sed idem ubique totus ac praesens est, ait. Quod enim caeli ambitus ubique praestiterit*

(a) Cod. *habitus.* (b) Cod, *accior.* (c) Cod. *poenita.*

(1) Cod. *Racatin.* Recole lib. I. cap. XXX. Tacitus *hist.* IV. 83—84. narrato simulacri serapiaci advectu ex urbe Sinope Alexandriam iussu Ptolemaei Soteris, ait: *Templum pro magnitudine urbis extructum loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum.*

homini, id huius quoque Numinis vis, [quae] numquam frustra veluti per absentiam requiritur (1). *Tum* (a) *Alexander occasionem veri audiendi ratus, protinus sciscitatur, quantum sibi ad vitae spatia polliceretur? Sed Sesonchosis, Et ante iam dictum fuit, inquit, tibi, nihil homini commodare praescientiam quam requiris* (2). *Quippe viventi de vitae termino ratum dicere nihil aliud est quam longum moerorem ei et perpetem contulisse; spem vero vivendi perinde fieri longissimam si* (b) *praesentibus perfruare. Quod ergo tuum est ac beatitudini tuae proficit, urbs tellusque quam delegisti erit urbis* (c) *inlustrior, eoque tibi nunc et in posterum una erit omnium veneratio. Deus* (3) *denique praesidebit. His etiam laeteris si homine demutaveris* (d). *Post hoc responsum et sacrum Alexander haud difficile ad exercitum venit, Candacis corona et insignibus comptus.*

Alexandri epistola ad Amazonas indicas.

LXIX. Exim ad Amazonas ire festinat (4), ad quas praemittit litteras in hunc modum scrip-

(a) Cod. *cum*. (b) Cod. *se*. (c) Ita cod. nisi mavis *orbis*. (d) Ita cod. Confer lib. I. cap. XXXV. p. 46.

(1) Nimirum inquit Aristides *orat. in Serapidem*: Οἱ μὲν δὴ τῆς μεγάλης πρὸς Αἰγύπτῳ πόλεως πολῖται καὶ ἕνα τοῦτον ἀνακαλοῦσι Δία, ὅτι οὐκ ἀπολέλειπται δυνάμει περιττῇ, ἀλλὰ διὰ πάντων ἥκει καὶ τὸ πᾶν πεπλήρωκε. *Illi sane qui magnam urbem ad Aegyptum incolunt, hunc* (Serapim) *etiam solum pro Iove invocant, quod nulla destituatur facultate, quin omnia pervadat ac repleat.*

(2) Vide lib. I. cap. XXXIV.

(3) Scilicet Serapis. Ex his rursus locis (cap. LXVII. LXVIII.) iure existimes scriptorem huius historiae fuisse Alexandrinum.

(4) Alexandri congressum cum Amazonibus sibi omnino persuasisse videntur Diodorus XVII. 77. Curtius VI. 5. Iustinus XII. 3. Ea tamen res a Strabone XI. p. 605. et ab Arriano VII. 13.

tas. „Victorias nostras et in Darium bella, ex„imque in alios quoscumque militavimus glo„rias haud dubito vobis famae ipsius magnifi„centiam commendasse. Nam et Pori fortunam „et iter nostrum in Oxydracontas ac Brachma„nas digne taceri non arbitror: in hoc nomine „gymnosophistarum etiam per clementiam lau„datiora [a]: quippe quos siverim mage [b] cum

(a) Ita cod. (b) Ita cod. sed fortasse dicendum *agere*.

fabula dicitur. Plutarchus autem p. 63 — 64. docet accurate quinam e veteribus eamdem rem adfirmaverint, quinam item negaverint: Πρὸς Ἀλέξανδρον ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστιν καὶ Πολύκριτος καὶ Ὀνησίκριτος καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἴστρος· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεύς, καὶ Πτολεμαῖος, καὶ Ἀντικλείδης, καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος, καὶ Φίλιππος ὁ εἰσαγγελεύς· πρὸς δὲ τούτοις Ἑκαταῖος ὁ ἐρετριεύς, καὶ Φίλιππος ὁ Χαλκιδεύς, καὶ Δοῦρις ὁ σάμιος, πλάσμα φασὶ γεγενέναι τοῦτο· καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος· Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς, τὸν μὲν Σκύθην φησὶν αὐτῷ διδόναι τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον, Ἀμάζονος δὲ οὐ μνημονεύει. Λέγεται δὲ πολλοῖς Χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Λυσιμάχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Λυσίμαχον ἀτρέμα μειδιάσαντα, καὶ ποῦ, φάναι, τότε ἤμην ἐγώ; *Ad Alexandrum venisse Amazonem* (reginam) *perhibent multi, inter quos Clitarchus, Polycritus, Onesicritus, Antigenes, Ister sunt. Aristobulus vero, Chares isangelus, Ptolemaeus, Anticlides, Philo thebanus, Philippus isangelus, insuper eretriensis Hecataeus, Philippus chalcidicus, Duris samius, esse hoc adserunt commentum; quibus adstipulari videtur Alexander: siquidem Antipatro omnia diligenter scribens, Scytham ait filiae sibi nuptias obtulisse, Amazonis nusquam meminit. Fama est, multis post annis Lysimacho iam regnanti Onesicritum quartum librum suum recitavisse, in quo meminit Amazonis, ac Lysimachum subridentem dixisse, Ubi vero tunc ego eram?* Denique Auctor Itinerarii cap. XCVI. cognitas quidem ait Amazonas Alexandro sed non aditas.

„pace ac suis legibus moribusque donaverim. „Quod si vobis haud displicet, accipite nos istô „venientes, et, quod est amicitiae munus, Diis „sacrificate pro nobis: iam quippe vobis aderi- „mus. At vos velim obviare nobis animo gra- „tante, cum ad amicitiam iter istud non ad pe- „riculum sit futurum".

Amazonum responsum. LXX. Ad haec Amazones respondere. „Vel „fiduciae munus est vel libertatis omnia tibi, „rex, scribere quae penes nos sint. Non quod „fidem scriptis deroget ulla suspicio, sed ut ple- „nius noscas et quid operi precii sit his qui- „cumque hostili fervore in nos cupiant mili- „tare. Commune quippe humanitatis studium „esse arbitramur, in quaeque dubia ausuros ni- „hil prius quam emolumentum laboris intueri „oportere. Scito igitur primum colere nos in- „teramnanum a Machonico (1) flumine locum „omnem quo consistimus ambîtum [a], eo fluente „circiter spacio quo [b] una sit aditicula eaque „vix accolis nota, qua septem flumina vel in-

(a) Cod. *ambientem*. (b) Cod. *quae ut*.

(1) Haud scio an dicendum *Machelonico* quoniam Arrianus (*peripl. Euxin.*) *Machelones* populos collocat in Colchide, quae vulgo creditur sedes Amazonum. Tamen et *Machetegos* populos fere post Oxidranceen regionem videsis in Ptolemaei Asiae tabulâ VII. C. b.

„rumpi oporteat vel emergi: eiusque alvei tanta „est difficultas, quanta nos a quibusvis pericu„lis tueatur.

LXXI. „Hoc igitur tantillo in loco ducenta „milia virginum coimus, nullo omnino maris „sexu interpolato. Enimvero sicubi nobis ad na„turam est consulendum, annuum sacrum est „quod hippophama vocitamus. Eius sacri causa „ad mares nostros qui ultra amnem extrinsecus „perpelantnr [a] omnes ferme transimus, atque „illic per dies ·xxx· inter haec quae Diis agun„tur, ubi fuerit ad lubentiam nubimus. Nuptias „vero cum maribus derelinquimus, pactis et le„gibus ut quaeque exim ad sexum hunc editae „fuant, eaedem [b] post septennium in exercitum „dimittantur. Sed ubi venerint erudiuntur equis „et peltis, donec armis idoneae fuerint.

LXXII. „Igitur nobis quocumque militandum „et ·xx· milibus nostrum domi et in patria prae„tendentibus, et ceteris arma sumuntur: rede„untibusque mos est honorem pro vulneribus „numerari. Ea nobis stipendia sunt, haec pro„vectio: tantumque quis nostrum honore dives „est quantum cicatricibus insignitior. Quippe et „corona aurea redimitae salutamur, atque ado„ramur a ceteris, et publicis conviviis adhibe-

---

(a) Ita cod. nisi mavis *perpelluntur*. (b) Cod. *eadem*.

„mur, et cuncta quae sint nobis ad obsequium „deferuntur. Quod si in bello mortem quam „voti erit nobilis virgo strenue oppetet, et functi „honores adhibentur et adfinitati functorum lar„gae pecuniae honoresque numerantur. Ceterum „nobis aurum non est neque argentum, nisi „quod sit in insignibus militaribus.

LXXIII. „Haec illa sunt in quibus inpen„duntur nostra discrimina et in quae omnia pe„riclitandum est, quaecumque Amazonas bella „deposcent: cuius eventum non satis arbitramur „utrique de pari. Quippe ubi Amazonibus auc„tor [(a)] generis nostri Mars faverit, mares a fe„minis caeci [(b)] victique maiore cum dedecore „oppetent vel dilabentur. Ubi vero cum mari„bus steterit belli fortuna, pudenda res est, si„quid hic sexus superatis feminis glorietur. Haec „tibi igitur, rex, responsa de nobis sunt, qua„rum si fiduciam probas, obsequium etiam non „aspernabere: siquidem te coronamus corona „aurea annua, quae sit ponderis quanto tu ius„seris. Super his quod mavelis scribito: nos „enim, si secus sederit, praeter amnem in acie „deprehendes«.

Alexandri alia epistola ad Amazonas.

LXXIV. Hisce rex lectis delectatus admodum, sic respondit. „Qui terrae ambitum dili-

(a) Cod. *actor*. (b) Ita cod. Dic autem *capti*, nisi forte *caeci* est heic pro *aversi*.

„gentius mensi sunt, eiusmodi magnitudinem „universi trifariam diviserunt easque partes Asiam „vel Europam vel etiam Libyam nominavere. „In hisce igitur partibus universis trophaea quo„que nostra consistunt: et est pudendum si in „quibus nulla omnium obstiterit difficultas, a „cognitione vestri veluti sub metus infamia de„clinemus [a]. Quare vestrae sit facultatis, siquid „de bello consultetis. Ceteroqui obsequium at„que amicitiam diligentibus vicissitudo nostri „non displicebit. Neque vero resistentibns exi„tium gentis et patriae, neque cedentibus ami„ca humanitas differetur [b].

LXXV. „Progressae igitur ultra qua [c] lege „vultis praeter amnem, ad nos venite omnem„que multitudinem vestram illic in ordines po„nite. Quod ubi fuerit ex forma huiusce prae„cepti, ego vobis Hammona patrem meum atque „Iunonem, Minervam etiam victricem iuro, ni„hil amplius a vobis exactum iri [d] quam si„quid pro viribus offeratis. Mittite sane ad con„militium mihi strenuas quasque equites [1],

(a) Cod. *declinemur*. (b) Ita cod. mox factum *differretur*. (c) Cod. pro *qua* habet *sub*. (d) Cod. *exacturi*.

(1) Plane aliter Arrianus VII. 13. Ait enim, Amazonas, quae non invocatae venerant in castra Macedonum, ab Alexandro fuisse remissas.

„quantas vultis, quibus singulis remuneratio erit „minae auri quinque pretium, ceteraque ad hanc „magnificentiam congruent. Enimvero istae quas „miseritis, ubi annuum nobis [a] obsequium emensae sint, in propria remittentur [b], uti pro „hisce vicarias destinetis. Super his igitur, ut „vobis commodum est, consultate«.

Amazonum rescriptum.

LXXVI. Igitur Amazones motae rescribunt: „Et dare se regi quam cupiat veniendi facultatem, inspiciendique terras suas, et coronare „secum [1] annuis talentis sex: quingentas etiam „equites destinasse armatas et strenuas ut poposcerat, quae per annos scilicet permutentur. „Quod siquis ex hisce ad sexum suum cesserit, „eam se patere [c] ibidem desidere, inque eius „locum supplementum de gente postulari. Quippe „Amazonibus certum esse parere viro absenti, „cui cessisse omnium hominum genera didicissent«.

Alexandri iter incommodum.

LXXVII. His acceptis Alexander iter in Prasiacam inde pervertit, quae quidem eius multa peregrinatio labori admodum et plurimi periculi fuit. Nam aestatis ferme iam medio repentini imbres fluxere adeo vehementes atque continui, ut non solum vis animantium deperiret

(a) Cod. *vobis*. (b) Cod. *remittuntur*. (c) Ita cod. Est autem archaismus *patio* pro *patior*.

(1) *Secum* pro *se*, uti occurrit *tecum* pro *te*.

et quaecumque usui sunt ad militiam putrefierent, verum ipsis etiam per indigentiam calciamentis [a] pedum plurima pernicies inferretur. Quippe ubi nudo vestigio per loca aspera humidaque perpeti labore traherentur. Neque vero id sub isdem imbribus adeo molestum, quam redeuntibus in naturam temporis solibus fuit: quamvis intemperie illa et tonitruum plurimum et iactus fulminum crebros experti essent. Nam et voces incertas resonantes audierant et portentuosa [b] plurima eiuscemodi experti erant.

LXXVIII. Ubi vero iam ad Prasiacam adventabant, Tympanimque flumen, quod dispertit huiusmodi conlimitia, transierant, conperit ibidem [1] super magnitudine eius gentis ac regis potentia qui Prasiacae potiretur. Quippe ista Prasiaca propter oceanum sita, quo de reliqua hominum turba semotior, hoc ad multitudinem quoque largius vivit. Addebat autem [c] fama tot elephantorum etiam milia esse regi, quot apud alios plerumque super hominibus mentia- Prasiacae magnitudo et potentia.

(a) Cod. videtur habere *calciamentorum*. (b) Ita cod. heic et cap. XXXI. Sic legitur *monstruosus*, *montuosus*. (c) Cod. *tamen*.

(1) Ergo epistola Alexandri ad Aristotelem scripta videtur post hoc iter, quoniam in eo scripto ait Alexander non semel se venisse in Prasiacam. Confer huius libri capita XXIII. XXVII. XXXIV. XXXVII. XLIII.

tur[1]. His igitur conpertis Alexander limitem huiuscemodi loci sensim legens civitates [a] eius invadere ac ditioni suae vendicare non negligit, et sacrificia Diis inmortalibus facit.

Aristotelis epistola ad Alexandrum.

LXXIX. Quae cum maxime persequeretur, ab Aristotele epistolam sumit scriptam in hunc modum. „Per mihi difficile est eligere vel lau„dare, Alexander mi, ex hisce omnibus aliquid, „quae te in ista militia gessisse cognovi [2]: „eamque mihi esse sententiam Iovem testem fa„cio Neptunumque. Quare Diis primum inmor„talibus Deabusque ago gratias conpetentes, quod „emenso tibi hasce periculi difficultates gratu„tulationem potius quam solatium scribo. Quippe „quem sciam non bellorum modo discrimina „evasisse, verum temporum quoque et caeli dif„ficultatibus non cessisse. Ex quibus colligere „admodum facile esse ambigendum utrum ne te „prudentiae viribus an tolerantiae fortitudinis„que magis praedicem? Certe illud tibi iam ho-

(a) Cod. *civitatis.*

(1) Plinius VI. sect. 22. ait: *Prasiorum regi peditum sexcenta milia, equitum triginta milia, elephantorum novem milia per omnes dies stipendiantur: unde coniectatio ingens opum est.*

(2) Simili exordio utitur epistola graeca Aristotelis ad Alexandrum apud Cuiacium p. 314.

„mericum adest, quod illic [a] sapientissimus „gloriatur [1]:

» Multigenasque urbes hominum moresque notavi.

„Quis enim praedicationis finis istud capit? „xxx. ferme vix annos emensum te orientis omnis occidentisque dominari? Bactra te vidit, „Aethyopia salutavit, Scythae tremuerunt, quodque uno ille versu percucurrit [2]:

» Quique novum cernunt hyperiona quique eadentem.

„Neque enim quemquam non aut caesum au„divimus aut supplicantem«. Haec quidem Aristoteles.

Alexandri reditus Babylonem.

LXXX. At vero Alexander collecto exercitu iter ad Babyloniam convertit, in qua susceptus honoratissime et sacrificia Diis immortalibus repraesentat et certamen gymnasticum [b] concelebrat [c]: atque inde iam pacificum iter coeptans hisce litteris ad Olympiadem [d] matrem suam scribit: „Super has quidem quas in prin„cipiis egerimus ad Asiam usque expeditiones, „omnia tibi nota sunt [e], mater mi [3]. Aequum „tamen fuit et de insequentibus te facere cer„tiorem.

Eiusdem litterae ad Olympiadem matrem.

(a) *Illic* pro *ille*. (b) Cod. *gymnasicum*. (c) Cod. *conconcelebrat*. (d) Cod. *Olympiadam*. (e) Cod. *sint*.

(1) *Odyss.* I. 3.
(2) *Odyss.* I. 24.
(3) Nimirum Alexander alias litteras dederat ante ad matrem, in quibus egerat et de rebus aegyptiis. Lege Auctores a me laudatos in praefatione cap. VI. p. 93. n. 2.

Narratur Alexandri iter ad Herculis columnas.

LXXXI. „Profectus quippe ad Babylonem „una cum his quos magis strenuos in exercitu „habebam, quae quidem collecta sunt centum „milia, in ulteriora regionum intendi, perve„nique usque ad Herculis stelas non minus iti„nere dierum [a] ferme nonaginta quinque [1], „fama de Hercule sic loquente quod hasce me„tas peregrinationis suae fixerit Deus ille qui „et duas stelas, id est titulos sui quosdam ibi„dem dereliquit, quorum unus ex auro, alter „vero argenteus habeatur. Sed enim altitudo „eorum est titulorum cubitis ferme quindecim, „crassitudo vero in cubitis duobus. Hanc mo„lem metalli quoniam non facile erat credere „solido auro [b] esse, periculum eius rei facere „non omisi [c]. Quare moratus ibidem diebus „aliquantis reficiendo scilicet milite, sacrifica„tusque Deo Herculi, titulum illum aureum qua „potui rimatus sum foramine per omnem cras„situdinem elaborato, neque claudicare fidem „crassitudinis eius inveni. Sed cum cavernam il„lam replere religiosum mihi videretur, ad sup„plementum eius quingentis auri talentis opus „fuit [2].

(a) Cod. *ad Herculis stellas non minus iterum dierum* etc. (b) Cod. *solidi auro*. (c) Cod. *ommisi*.

(1) Recole Itinerar. capp. CXIX — CXX. cum notis.
(2) Longe moderatius et verius in Itinerar. cap. CXX.

LXXXII. „Hinc ergo per deserta redeuntes „multa praerupta eiusmodi incidimus loca quae „obsessa crassioribus nubibus nebulosisve, om- „nem omnino aspectum hominis [a] sustulerant „ac diei. Septem denique dierum itinere per „has tenebras exanclato, tandem Thermodonti [1] „supervenimus flumini haud cuiquam secundo „ex magnitudine, sed enim per plana et opipara „loca magno agmine pervaganti. Propter hunc „Thermodonta genus Amazonum colit, mulie- „res magnitudine corporis pariter ac pulchritu- „dine cetera hominum genera supervectae, ami- „ctae vero ut in picturis est visere unimammas, „et omnis hisce ferme amictus est arma vel fer- „rum [b]. Igitur cum haud procul his ageremus, „ipsarum quidem potiri haud facile erat, utrum- „que nostrum a congressu magnitudine fluminis „dispertiente. Sed praeter illius agmen, bestiae „quoque nonnullae asperitatesque inpedimento „erant. At enim conperto illae quod ceterae „quoque Amazones de nostra amicitia coeptas- „sent [2], ipsae etiam periculi causam donis a „nobis et obsequiis redemerunt.

Amazones ad Thermodontem.

(a) Cod. *homini*. Sed recole Itinerar. cap. cxx. (b) Ita se habet locus in codice.

(1) Huc usque Itinerarium deduci vidimus in mutilo codice ambrosiano.

(2) Confer huius libri caput LXXVI.

LXXXIII. „Itemque indidem ad rubrum mare „venimus, quorum locorum dextra quidem per„asperis inviisque montibus recta est, laeva „vero mari rubro latius fusa. Illic autem [a] fac„tis Neptuno sacris immolatisque equis ritu „praesenti, die secuta alio quam veneramus iti„nere repedamus: fuitque operae pretium illas „quoque nosse regiones. *Multa enim hominum ge»nera et invisitata sunt nobis cognita, quorum vel »maxime nobis admirationi fuit videntibus homines »absque capitibus corporatos* (1). *Namque his homini»bus oculi pectoribus inhaerentes: atque os omne cete»raque oris in parte corporis situm plurimum mira»bamur* [b]. *Illic et Troglodytas* [c] *offendimus, qui »subter terram domiciliis scalptis ac fossis ad serpen»tium instar successus sibi et habitacula laboravere. »Quid ergo exim eminus visere esset? Tellurem quan»dam sitam velut in medio mari aestimato longius »quam unius diei navigatione separatum. Eo naviga»tione contendimus. Repperimus in illa insula civi»tatem, quae solis esse diceretur* (2), *ambitus spatio »non minus sexaginta stadiis circumscriptam. Sed »enim e medio civitatis constructo quodam et congesto*

PARS FABULOSA. *Monstra hominum.*

Troglodytae.

Civitas solis.

(a) Cod. *tamen.* (b) Ita se habet locus in codice. (c) Cod. *Trogodytas.*

---

(1) Arrianus VI. I. ait, Alexandrum in epistola ad matrem de Indorum regione fabulam quamdam (aliam tamen hac) narravisse: sed eius mox vanitate comperta, epistolam emendandam curasse.

(2) De insula quidem solis lege Plinium VI. sect. 26. Arrianum indic cap. XXXI.

» in loco currus aureus visebatur una scilicet equis at- » que insessore aureo laboratus. Is [a] *omnis labor de » auri materia et smaragdi fuit. Mira autem* [b] *opi- » ficinae maiestas, nec ulli in orbe terrarum operi fa- » cile contendenda. Enimvero isti regioni cum adesset » sacerdos aethyops, eo praeeunte soli religiosius ope- » ratus sum.*

LXXXIV. *» Ac sic revertentes locorum ne an tem- » poris tenebras profundas offendimus. Unde cum ra- » tio ipsa suasisset ibidem mansitare et reficiendis no- » stris, et rursus sacrificiis persolvendis Deo soli, quod » nullum omnino ignem ex quo luminis foret copia in- » veniremus, abscedere indidem confirmavimus. Tum » vero divinum quoddam auxilium demorantibus prae- » venientes nobis quasdam effigies Numinum cernere » fuit cum luminibus lampadarum quas a materia ar- » genti 'eminus* [c] *aestimabamus, atque ita victi* [d] *» ductique Tanaim* [1] *usque fluvium supervenimus. Is » Tanais e septemtrionis partibus in Caspium mare pro- » fluens Asiam fertur Europamque discernere. Laeva » igitur eius itinere permenso ad Xerxis regna perveni- » mus, quae post habita Cyri sunt ac nominata* [e], *ibi- » que multa opum regiarum ac divitiàs offendimus.*

Alexandro Numina occurrunt.

LXXXV. *» Nam et aedem quandam ad speciem » graeci operis illic magnificentissimam viseres, inque » aede etiam responsa dare memoratum regem scisci- » tantibus celebrant. Et situm ibidem in templo vise- » res varium opus, strophium* [f] *aureum dependens*

Aedes magnifica.

Strophium.

(*a*) Cod. *his*. (*b*) Cod. *tamen*. (*c*) Cod. *eminis*. (*d*) Ita cod. (*e*) Ita se habet locus in codice. (*f*) Cod. hic et inferius *stropeum*.

(1) De falso hoc Tanai recole dicta ad Itinerar. cap. LXXIX. n. 2. et 3.

Orbis. *»aedificii de culmine, adhaerebatque illi strophio or-*
»bis quidam ad modum vertiginis caelitis, superque
Columba. *»orbem simulacrum columbae sessitabat, quod ubi re-*
»sponsa rex diceret humanis vocibus sciscitanti loqui
»ferretur. Id strophium cum auferre indidem mihi
»cupiditas foret uti ad vos et ad nostram Graeciam
»mitteretur, idem qui aderant contenderunt rem sa-
»cram esse neque contempnendo periculo invadari[a]
»a quopiam posse. Multa igitur alia quoque quae mi-
Crater. *»raremur offendimus, inter quae cratera etiam argen-*
»teum capacitatis ad anphoras usque ·CCC· et ·LX·
»Eius capacitatis est mensuratio conperta nobis hoc
»modo, die sacri cum convivium etiam celebre exhibe-
»bam[b]*, ad quod convivium tot anphoris repletum*
»esse vas constat. Enimvero vas istud inscalptum erat
»atque caelatum navalibus proeliis quae Xerxes apud
»Peloponnesum militaverat.

Sella. LXXXVI. *»Erat inter illa caelamina et sella re-*
»galis scalpta insertaque operi ex auro stellata lapi-
Vertigo. *»dibus et ex precio insignis. Inpendebat autem etiam*
»sellam istam vertigo quaedam ad modum mundi figu-
»rata, quam ipsam quoque responsa sub praesentiam
Lyra. *»regii spiritus dare omnes pariter adserebant. Propter*
»vero eam est sita lyrae facies ex arte eiusmodi, ut
»nihil demutet ab ea lyra quae sit canora: sic istâ etiam
»ad canendum uti solent[c]*. Nam et sponte plerum-*
Theca poculorum. *»que spiritu*[d] *actam canere hanc lyram noverant: et*
»iuxtim viseres veluti thecam poculorum ·XVI· cubitis
Fons, aquila et arbores aureae. *»erectam, supraque eam thecam congestam effigiem*
»altitudinis per cubita ·LXXX· una cum gradibus ·LXXX·

(a) Ita cod. (b) Cod. *exibebat.* (c) Cod. *solet.* (d) Cod. *spiritui.*

»*Ibi demum et fons fictus est et aquila aurea supersi-*
»*stebat adeo effigiata daedale ut pansis alis omnem*
»*illius operis ambitum tegeret: namque et arbores*
»*scalptae et myrti quaedam ramosae ibidem notaban-*
»*tur, omnis istae de auro. Multa praeterea illic fuere,*
»*quae quoniam neque habundantiae suae neque magni-*
»*tudinis pretiive facile offenderint fidem, censeo prae-*
»*termittenda. Nunc vale*".

LXXXVII. His scriptis cum a Babylonia iret Alexander mirum [a] portentum atque evidens ad exitium fuit. Nunciata quippe est mulier foetum [b] eiusmodi peperisse, cuius prioris corporis pars pube tenus ad hominem congruebat: enimvero quae insecuta corporis erant omnia beluina prorsusque qualem Scyllam homines fabulantur: nisi hoc uno deverterat. non enim caninis capitibus lupinisve; enim leoninis atque pardorum, suum etiam et ursorum omnem inguinum ambitum texerat spirantibus bestiis: etiamsi pars superna humanaque emortua iam [c] et colore atro cum desitu spiritus visebatur [1]. Id monstri ubi mulier quae foeta fuerat enixa

Foetus portentosus.

(a) Cod. *mirum et.* (b) Cod. *factum.* (c) Cod. *etiam.*

(1) Graecos historicos etiam satis veteres a narrandis portentis eiusmodi non abhorruisse testis est Cicero *de divinat.* I. 24. cuius haec verba sunt: *In Sileni, quem Coelius sequitur, graeca historia est (is autem diligentissime res Hannibalis persecutus est): Hannibalem, cum cepisset Saguntum, visum esse in somnis a Iove in Deorum concilio vocari: quo cum venisset, Iovem imperasse ut Italiae bellum inferret, ducemque ei unum e concilio*

est, statim ipsa [a] invectum ad regem detulit, Alexandroque habere mirum quod ostenderet, praeiudicavit [b]. Igitur ingressus qui regi miraculum monstraret offendit eum in cubiculo meridiano somno tunc deditum. Sed ad srepitum irrumpentis cum expergitus foret, audissetque causam, mulierem induci iubet. Ingressa igitur statim facessere universos e praesenti mulier edicit, ipsa vero revelat nudatque quod vexerat [c] profiteturque se peperisse.

Portenti interpretatio.

LXXXVIII. Ergo ad miraculum visionis eiusmodi iubet statim Alexander prodigiorum interpretes convenire ac profiteri ecquid [d] eiusmodi novitas minaretur, interminaturque quam sancte nisi ex fide dixerint. Unus igitur e praesentibus magno cum gemitu regi separato: Eheu, inquit, malorum omnium, eheu, mi rex! non enim iam bonis neque inter vivos homines ultra nominabere. Sed cur ista sentiret interpres cum

(a) Cod. *his has.* (b) Ita cod. (c) Cod. *vixerat.* (d) Cod. *et quid.*

datum: quo illum utentem cum exercitu progredi coepisse. Tum ei ducem illum praecepisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse: tum visam beluam vastam et immanem circumplicatam serpentibus quacumque incederet omnia arbusta virgulta tecta pervertere: et eum admiratum quaesisse de Deo quodnam illud esset tale monstrum: et Deum respondisse, vastitatem esse Italiae: praecepisseque ut pergeret protinus: quid retro atque a tergo fieret, ne laboraret.

rex diligentius quaereret, haec addit: O quid enim, inquit, o vir summe, quicquid ex homine foetus hic habet, ad te pertinet: quod vero est subter [a] atque beluile, quicumque tibi subditi sunt et subiecti. Si igitur ea pars quae superna est viveret et moveretur, sicuti haec, quae infra sunt, faciunt, tu sane obtineres ac dominarere cunctorum. Sed quoniam secus est, in contrarium intelligendum: nisi quod ii quoque ipsi dissidebunt neque congruent. Vides enim dispares formas neque inter se amicas, ac prorsus beluile saevientes. Atque hi quidem inter se omnes te oppetente dissentient dimicabuntque. His dictis interpres ierat aversurus scilicet siqua posset et exusturus religiosius portenti illius minas [1]. Alexander vero animo consterna-

(a) Cod. *super*.

(1) Quod adtinet ad hoc monstrosi foetus prodigium eiusdemque explicationem, conferenda videtur Senecae Suasoria IV, cuius argumentum est: *Deliberat Alexander M. an Babyloniam intret, cum denunciatum esset illi responso auguris periculum.* Porro sub finem eius Suasoriae haec leguntur: *Declamitabat Fuscus Aurellius controversiam de illa quae postea quam ter mortuos pepererat, somniasse se dixit ut in luco pareret. Valde in vos contumeliosus fuero, si totam controversiam quam ego intelligo me dicere, Fuscus declamaret, et aperte, aut non agnoscentis puerum, tractaret locum contra somnia, et Deorum providentiam, et male de magnitudine Deorum dixisset mereri eum, qui illos circa puerperas mitteret.* Atque hunc quidem locum Faber et Petreius in notis ad Senecam dicunt mutilum; ceterum utique videtur Fuscus declamavisse contra vanam puerperiorum ob-

tus cum gemitu sic ait: Pro bone Iuppiter, quam bona res est ignoratio metuendorum! Sed hactenus illa animi commotio fuit. Ceteroqui [a] viriliter et decore omnem expectatae mortis impetum opperiebatur. Quippe qui praeter cetera eo quoque se solaretur [b], quod divinis honoribus haud procul foret.

Alexandro venenum propinatur.

LXXXIX. Ergo occasio moriendi talis fuit. Mater eius ad eum scripserat super Antipatri et Divinopatri [1] simultatibus, petebatque ut ob id ipsum ad Epirum ire contenderet. Sed enim Alexander cum id virorum iurgium deduci vellet,

(a) Cod. *ceteraque.* (b) Cod. *Tolatur.*

servationem: quae res narratiooem Historiei nostri ita fortasse respicit, ut mihi hinc aliqua oriatur suspicio, Aesopum ante Senecae et Fusci aetatem historiam suam edidisse.

(1) In codice ·I· Valerii legitur *divino patris*, at in alio latino *Divinopatris.* Vincentius Bellovacensis *Specul. hist.* IV. 64. habet *de simultatibus Antipatri et divortio Patris.* Divus Antoninus *Chron.* tit. IV. cap. II. ff. 15. *de simultatibus Antipatri et divortio patri.* Mihi vero locus mendosus videbatur (nam et divortium pristinum Olympiadis et Philippi qui poterat commemorari?) legendumque suspicabar *Cleopatrae*, atque faciendum *eorum* ex *virorum* quod deinceps sequitur. Namque uti narrat Plutarchus p. 89. ob falsum de morte Alexandri nuncium πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιὰς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχὴν, Ὀλυμπιὰς μὲν Ἤπειρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα: *Olympias et Cleopatra* (soror Alexandri) *contra Antipatrum tumultuantes provinciam eius partitae sunt: Olympias Epirum, Macedoniam Cleopatra sumpsit.* Id facinus, quamquam aliter deformatum, mihi quodammodo a ·I· Valerio innui videtur. Verum ut in re mihi quidem satis dubia sapientiorum iudicio libenter accedam.

statuit Antipatrum ad sese venire ex Macedonia, alio in locum eius substituto. Quod ubi factum est, venenum Antipater laborat curiosum admodum efficaxque, idque per ministrum regi dari in convivio [a] exegit poto [b]. Igitur rex mox lectulo datur: ac diebus conplusculis cum illa pernicie conluctatus tandem causam eiusdem periculi esse ab Antipatro cognovit.

XC. Id insecuta est quaedam indignationis caelitis ostentatio. Nebula quippe admodum crassa foedaque interfusa omni [c] aëri sudo die cuncta in tenebras verterat. Tum repente e nubibus draconis effigies ignitissima caelitus labitur mare usque, unaque cum illo praestantis [d] aquilae species volabat. Quod ubi factum est, Iovis quoque babylonii simulacrum nutare coepit. Et hisce factis, rursus draco una cum aquila sua ad caeli convexa remeavit: aquila sane vehens stellae cuiusdam fulgidum globum. Quod ubi homines visitavere, veluti praenuntiante divinitate quod gerebatur, Alexander quoque spiritu protinus vacuatur ac moritur. Persis autem [e] multa contentio erat cupientibus regem in regno persico sepelire, proque Deo Mithra religionibus [f] consecrare. Enimvero Ma-

Prodigium.

Alexandri mors.

(a) Cod. *convivo*. (b) Nempe *regi poto*. (c) Cod. *omnia*. (d) Cod. *praestare*. (e) Cod. *tamen*. (f) Cod. *regionibus*. Sed dicendum videbatur *religionibus*. Vide et cap. xci.

cedones ad Macedoniam corpus indidem ferri et solo patrio sepulcrisque maiorum inferendum putant. Tum Ptolomaeus, quod enim sciret apud Babylona Iovis oraculum esse veridicum, eius Dei sententiam differt, perinde uti ius erat, consulturus. Deusque interrogatus sic ait:

Accipe quae regis sedes cultusque dicetur.
Urbs colitur Nili propter umbrosa fluenta
Aequoris in gremio cereali dives anona
Nomine Amazonidos (1) quae dicitur inclita mensis.
Hic sibi templa dari sacrata sede recepto
Iussit cornigeri [a] genitus sub honore Lyaei.

Alexandri corpus in Aegyptum defertur. XCI. Dato igitur responso nullus omnium refragatus est, quin ita fieret, ut Deus iusserat. Igitur in Aegyptum corpus Alexandri ferebatur feretro quidem regaliter exornato, tumultuario vero conditorio e plumbi materia, quodque [b] esset unguinibus atque pigmentis, quae servandis corporibus sunt, tutius [c] permanere [d]. Ut [e] igitur pompa vehiculoque regali ad Pelusium [f] advehi nuntiatus est; omnes eius re-

(a) Cod. *cornigero.* (b) Cod. *quoque.* (c) Cod. *totius.* (d) Ita cod. (e) Cod. pro *ut* habet *vectus.* (f) Cod. *Pulesium.*

(1) Cod. *Amazodinos.* Iam de libycis Amazonibus (si forte de his hoc loco cogitandum est) quae et in Aegyptum aliasque terras venerunt, suaque nomina conditis urbibus dederunt lege Diodorum III. 53 — 55. Tria igitur Amazonum genera apud I. Valerium hoc libro memorantur, indicae cap. LXIX. et seqq. ponticae ad Thermodontem cap. LXXXII. nunc denique, ut videtur, libycae.

gionis proceres ac sacerdotes una cum Diis ac religionibus [a] suis obviam processere, iuniorem Sesonchosim venerati [b], Vulcani quoque appellatione salutabant, quod hunc prae ceteris Deum illa pars arbitraretur orientis [1].

Tumulus Alexandri

XCII. Enimvero exim ex sententia Numinum prophetes [2] docet, non apud Menphim sacrum corpus, verum Alexandriam pervehi oportere, quod illi loco et auctor conditûs fuerit, et tutela vel maxima perpetuo futura nosceretur. Perinde enim inexpugnabilem locum illum praesagiis nosci, ut ipse quoque indefessae virtutis est habitus. Erigitur ergo aedes quam maximo opere ad instar templi, quod etiam nunc Alexandri nominatur [3]. Quô ubi consecratas reliquias intulere, visum Ptolomaeo est

(a) Cod. *regionibus.* (b) Cod. *venerat.*

(1) Lege Iablonskium *Pantheon aegypt.* part. 1. cap. 2.

(2) Sacerdotes suos vocitabant *prophetas* Aegypti teste Macrobio *Satura.* VII. 13. Et animadverte denuo scriptorem aegyptium. Deniquo quis dubitet huno historicum esse aegyptium, quum tam prolixa mentio apud eum sit Serapidis et Sesonchosis seu Sesostridis?

(3) Lege Diodorum XVIII. 28. Etsi autem ad lib. I. cap. XXXI. p. 141. n. 2. iam docui hanc historiam Alexandri saltem ante annum Christi CCCLXXXIX. scriptam apparere, nihilominus et heic moneo rursus, constaro eamdem post quartum Christi saeculum prorsus non esse reiiciendam, quandoquidem loquitur Auctor de monumento Alexandri adhuc superstite, quod quidem divus Chrysostomus (*homil.* XXVI. *in epist. II. ad Corinth.* T.

testamentum quoque quod scripserat moriens [1] publice recitari: idque lectum est ferme ad hanc sententiam scriptum.

Testamentum Alexandri.

XCIII. „Alexander rex Macedonum dicit. „Primum mando iubeoque, Arrhidaeum [a] Phi„lippi interim regni mei fieri successorem. [2] „Sed enim si fuerit mihi filius e Roxane, huic „nomen et regnum nostrum pariter conceden„dum. Quod si e Roxane puella detur, sit Ma„cedonum optio quemnam sibi regem ipsi sub„stituant. Optatus porro constitutusque rex Ar„giadum [b] veterem principatum servare debe-

---

(a) Cod. *Aristeum*. (b) Ita cod.

---

x. p. 625.) uti recte animadvertit Sancticrucius, sua aetate iam deletum confirmat: Ποῦ γάρ, εἰπέ μοι τὸ σῆμα Ἀλεξάνδρου; δεῖξόν μοι καὶ εἰπὲ τὴν ἡμέραν καθ᾽ ἣν ἐτελεύτησε: *Ubinam, quaeso, Alexandri tumulus est? ostende mihi, et dic quo die mortuus sit.* Vide et inferius ad cap. XCVIII. notam ultimam.

(1) Ab Alexandro dum adhuc viveret, testamento fuisse divisum inter suos imperium satis docet divinum testimonium libri primi Machabaeorum cap. I. 7. Sed enim alii quoque scriptores permulti vel id aperte testantur, vel certe traditum narrant, atque horum pleraque testimonia collegit Sancticrucius p. 573 — 574. Sunt autem hi scriptores Diodorus XX. 81. Curtius X. 10. Ammianus XXIII. 6. Moses Chorenensis *Hist. Armen.* II. 1. Iornandes *de rebus geticis* cap. X. Malala p. 249. Chronica excerpta a Scaligero ed. lugd. batav. p. 53. arabes et persae historici apud Herbelotum *bibl. orient.* p. 818. nominatimque Elmacinus et Mirkhondus apud Sancticrucium p. 574. Nunc his addatur I. Valerius.

(2) Operae pretium erit conferre divisionem multiplicem et variam imperii post Alexandri fata e Dexippo, Arriano aliisque auctoribus in Photii bibliotheca codd. LXXXII. et XCII. Videndus etiam Diodorus XVIII. 3.

„bit. Hisce Macedones consueta dependent. „Olympiadi autem matri meae, si ita volet, li„cebit Rhodi degere, vel in eo quem malebit [a] „loco, accipienti cuncta haec quae me super„stite consequebatur.

XCIV. „Praefectum autem Macedoniae Cra„terum fieri mando eique Philippi filiam [1] con„iugari. Philotam [b] etiam iubeo satrapiae prae„esse hellesponticae universae, uxoremque ei „fieri Olci sororem. Cappadociam quoque et Pa„phlagoniam Eumeni gerendam permitti placet. „Eos vero qui in insulis sunt liberos suique „iuris esse praecipio. Antigonus Cariae praesit, „Cassanderque Boeotiae, eisque omnibus prae„esse Antipatrum oportebit. Uton [2] Syriae rec„tor esto, Babyloniae vero et adiacentium re„gionum praeficio Seleucum. Phoenicem ac Sy„riam Coele Meleagro regendam permitti de„crevi, Aegyptum Perdiccae, Libyam Ptolomaeo, „cui etiam Cleopatram coniugari oportebit so„rorem meam [3]. Regionum porro quae supra

(a) Ita cod. (b) Cod. *Philonam*.

(1) Videtur intelligenda Thessalonice, quam deinde per vim sibi copulavit Cassander. Vide Diodorum XIX. 61. Ceterum, uti docet Iustinus IX. 8. habuit Philippus multos liberos ex variis matrimoniis regio more susceptos.

(2) Non *Uton* sed *Laomedon* praeficitur Syriae ab iis qui res gestas post Alexandrum scripsere.

(3) Natam scilicet ex Olympiade et Philippo.

„Babyloniam sunt curam Phanocrati permitti „praecepi, eique uxorem Roxanem bactrianam „dari (1).

XCV. „His igitur omnibus mando repositorium corpori meo fieri auri magnorum (a) talen„torum sex (2). Quisque autem Macedonum Thes„salorumve provectior sit aetate atque ad solum „genitale volet (b) ire, his fieri facultatem, qui„bus singulis tria milia drachmarum adnumerari „conveniet. Argos autem mitti arma quibus ipse „usus sim (3), et auri signati drachmas ·L· eaque „Herculi consecrari volo. Delphos quoque mitti „praecepi eboris quod in aula mea fuit, draco„numque terga et pateras aureas ·XIII· primitias „scilicet operum nostrorum. Milesiis etiam ad „reformationem oppidi sui dari praecipio auri „signati drachmas ·C· et ·L· tantumdemque auri „materiae.

XCVI. „Volo autem, Perdiccam, quem Ae„gypto imperatorem atque Alexandriae esse iussi, „sic uti imperio mandato, ne nomen meum ex „oppido transferatur: quae quidem etiam maximi

(a) Cod. *magno*. (b) Cod. *volunt*.

(1) Quippe apud Iulium Valerium lib. II. cap. XLIII. Roxane quae nupsit Alexandro filia fuit Darii.

(2) Confer Strabonem XVII. p. 794.

(3) Thoracem Alexandri induit sibi Caius imperator quum pontem puteolanum dedicaret. Vide Dionem Cassium LIX. 17.

„Deorum Serapis est sententia [1]. Fieri porro „unum oppidi sacerdotem, qui sacerdos Alexan-„dri nominetur, eique insignia dari placet co-„ronam auream et purpureum amictum. Is ubi „functus fuerit sacerdotio, omni reliquo munere „vel inquietudine sit solutus. Sed quisque ita „sacerdotium nanciscitur sit et genere nobilis „et existimatione, uti sibi dignitas una cum po-„steris et ista proficiat.

XCVII. „Indicae regionis eiusque tractus qui „ad Hydaspim [a] fluvium pergit Traxiaden [b] „mando esse praefectum. Adiacentium vero re-„gionum Apoccronum [c] Roxanes patruum uxo-„ris meae rectorem constitui placet. Racusiam [d] „vero regionem et Bactrianam et Suisiam [e] Phi-„lippo remitto. Hyrcaniam [f] Mariaphernae, Per-„sida Peucestae [g]. Illyriae vero praeficio Orcion, „cui quidem ex Asia dari oportebit quingentos „equos et auri drachmarum tria milia e quibus „templum constituat, eique templo simulacrum „Herculis et Hammonis consecretur, Minervae „etiam et Olympiadis matris meae, nec non

(a) Cod *quo Alydapim.* (b) Dic *Taxilen*, et recole Itinerar. cap. CIV. (c) Ita cod. (d) Ita cod. pro *Arachosiam.* (e) Ita cod. pro *Sogdianam.* (f) Cod. *Cyrcanniam*, quare liceret etiam dicere *Carmaniam.* Sed illud mavult Dexippus apud Photium cod. LXXXII. (g) Cod. *Paucestae.*

(1) Recole lib. I. cap. XXXIV.

„etiam Philippi. Omnes etiam curatores imperii „imagines consecrent et signa constituant, aurea „quidem apud Delphos, ceteris vero in locis „materiae diversae. Constitui autem effigies oportebit Perdiccae Alexandri, Hammonis, Minervae, Olympiadis, Herculis, Philippi: quae omnes divinis honoribus consecrabuntur [1]«. Haec quidem summa [a] voluntatis Alexandri est accepta.

Aetas Alexandri. Gentes ab eo devictae urbesque conditae.

XCVIII. Vixit autem annos triginta et tres. Sed imperium iniit annum agens octavum decimum [2]. Omnes autem difficultates eius usque ad annos viginti et quinque fuere: reliqua in pace transegit. Gentes barbaras ditioni suae subiecit numero ·XX· et ·II·, graecas vero sedecim. Sed civitates condidit ·XII· omnes nomine suo scilicet nuncupatas, quae sunt hae: Alexandria quae condita est nomine Bucephali equi, Alexandria montuosa [3], Alexandria apud Porum, Alexandria in Scythia [4], Alexandria Babylonis,

(a) Cod. *summae*.

(1) Haec et alia multa in mandatis regiis reperta successores Alexandri propter impensae magnitudinem irrita fecerunt. Consule Diodorum XVIII. 4.

(2) Alexandrum annos natum XX. vel. XXI. regnare coepisse communis historicorum sententia est, quibus adde Auctorem Itinerarii cap. XIII. Attamen Suidas anno aetatis XVIII. potitum regno scribit, cui sententiae calculum adiicit nunc ·I· Valerius.

(3) Nempe ad Caucasum.

(4) Scilicet ad Iaxartem seu falso nomine Tanaim.

Alexandria apud Massagetas, Alexandria apud Aegyptum, Alexandria apud Origala [1], Alexandria apud Granicum, Alexandria apud Tigridem fluvium, Alexandria apud Troadam, Alexandria apud Sanctum [2], quibus [a] quinque primorum, ut dictum est [3] elementorum idcirco sunt data nomina, ut in hisce elementorum nominibus legeretur ALEXANDER IMPERATOR GENVS IOVIS CONDIDIT. Obitus autem [b] eius diem etiam nunc Alexandriae sacratissimum habent [4].

FINIS.

(a) Cod. *cui.* (b) Cod. *tamen.*

---

(1) Ita etiam Bellovacensis *Spec. hist.* IV. 44.

(2) Ita cod. Sed videtur dicendum *apud Issum* vel *apud Indum.* Nam ne dicatur apud Xanthum vetat superior Alexandria apud Troadam. Bellovacensis loco nuper citato habet *Seantum.*

(3) Lib. I. cap. XXVIII.

(4) Ea tamen memoria sive diei celebritas iam exoleverat vivente divo Chrysostomo, cuius verba recole ad cap. XCII. p. 228. in nota.

IVLII VALERII
VOCABVLA ALIQVOT
QUAE VIDENTVR ADDENDA
LEXICO FORCELLINIANO.

Prior numerus libros, alter capita indicat.

Abrelego, as II. 23.
Adinquiro, is I. 49.
Aditicula, æ III. 70.
Aetherior, oris III. 68.
Affluus, a, um III. 29.
Amplexabundus, a, um II. 35.
Anguen, inis I. 29. *genere neutro ut* sanguen.
Antopodes, um III. 31. *Consule ibi notam g. Nisi est mendum pro* antipodes.
Architector, oris I. 23. *vocabulum confirmatur.*
Astipulo, as I. 18. *nisi est mendum.*
Attillo, as III. 41.
Beluilis, le III. 88 (1).
Brutissimus, a, um III. 67. (2)
Burius, ii III. 31.
Certim. I. 31.
Compes, tis II. 36. *nisi est mendum pro* compos.
Congregatus, us II. 37.
Coniectator, oris I. 57. *Occurrit etiam in Itinerario* 49.
Conliniatissime *adv.* III. 48. *et* 58.
Consplendesco, is III. 66.
Consuefio, is III. 18. (3)
Conviresco, is III. 58.
Copulator, oris I. 7. (4)
Cynopendices, um III. 31.
Daedale *adv.* III. 86.
Defensatio, onis III. 64.
Desessilis *vel* desessile, lis I. 20. *nisi est mendum legendumque* sessilis.
Desitus, us III. 87.
Dinoseentia, æ I. 21. *In appendice ad Forcellinum occurrit* dignoscentia, æ.
Discrebilis, le III. 42.
Disoredo, is III. 58. (5)
Discriminosius *adv.* II. 31. *a* discriminose.

(1) Gloss. apud Forcellin. in expulsis.
(2) *Brutius* compar. est apud Saresber. Polycr. I. 1. Gesnerus.
(3) Gesnerus adfert *consuefiunt* ex Columella VIII. 10. 1. Verum ego quidem lego ibi *consuescent.*
(4) Laudat ex Firmico Gesnerus. Habet et Forcellinus in expulsis.
(5) Gesnerus ex Commodiano *Instruct. praefat.* Habet et Forcellinus in expulsis.

(1) Forcellinus in expulsis sed alio sensu.
(2) Confer Forcellinum in expulsis.
(3) Confer Io. Rhodii lexicon Scribonianum.
(4) Gesnerus, nec non Forcellinus in expulsis.
(5) Cum tmesi quidem est apud Gellium III. 6.

Revecto, as III. 42.
Rhinocorax, cis III. 34.
Salsitas, tis III. 29.
Sessibile, is I. 36.
Stantarius, a, um III. 36.
Subsicuus, a, um II. 21.
Subtersterno, is II. 17.
Summerso, as III. 26.
Sustentatrix, cis II. 19.
Traditus, us I. 31.
Transeursorius, a, um III. 36 (1).
Transnubo, is I. 10.
Transvecto, as II. 37.
Tumultuario *adv.* 65 (2).
Tyreelephas, tis III. 31. *nisi est mendum.*
Veridicentia, ae I. 14. *et* II. 2.
Viabundus, a, um III. 54. *si tamen ibi placet nostra emendatio.*
Unimamma, ae III. 82. *nec non in Itinerario* 96.
Ynitalopica, ae, *vel* ynitalopex, cis III. 34.

VOCABVLA ALIQVOT

NOVI SIGNIFICATVS

APVD IVLIVM VALERIVM.

Aurigo, as III. 58. *pro* auro colluceo.
Celibatus, us III. 67. *nova significatione, et sine diphthongo.*
Exanimo, as III. 33. *sensu neutro.*
Infectio, onis III. 61. *id est* contaminatio (3).
Inopinatus, a, um I. 52. *id est* opinatus.
Opificina, ae III. 83. *id est* opificium.
Purgo, as III. 36. *sensu neutro.*
Vertigo, inis III. 86. *id est* pila versatilis.

---

(1) Confer Scriban. *de Med. Christi.* Gesnerus. Habet et Forcellinus in expulsis.
(2) Forcellinus in expulsis.
(3) Confer Octavium Horatianum L. 1. Gesnerus.

Extremum monitum.

Itinerarium et Iulium Valerium nunc primum me edere dixi in fronte utriusque Operis. Etsi enim non incuriose quaesivi utrum haec Scripta ante edita fuerint; nondum quicquam eiusmodi mihi in impressis libris occurrit. Amicos etiam perdoctos aliquot quum hac super re sententiam rogaverim, ii pariter nihil se habere exploratum responderunt. Sed enim quia non ignoro multas esse veteres editiones rerum Alexandri, quas mihi omnes oculis usurpare non licet; idcirco lectorem candidum rogo, ne mihi fraudi vertat, siquid forte ante editum doctis viris aliquando videbitur. Illud utique certum est, me ex ambrosiano antiquissimo, quem nemo hactenus tractaverat, codice utrumque Opus diligentibus curis emittere.

RERVM ALIQVOT NOTABILIORVM
APVD IVLIVM VALERIVM

INDEX.

Prior numerus libros, alter capita indicat.

Offenbachii, typis C. L. Brede.

